دخليفه ياامير

تاکل ،شرطونه ،فرمانونه او په ضد يې پاڅونونه

ترتيب کوونکی : محمد بشير « مدني »

Ketabton.com

کال : ۱۴۲۵ هـ ق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلیفه یاامیر

تاکل ،شرطونه ،فرمانونه او په ضد یې پاڅونونه

ترتیب کوونکی : محمد بشیر« مدني »

کال : ۱۴۴ هـ ق

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالبو فهرست

سریزه :..9

دخلیفه د ټا کلووجوب او لازمیدل : 16

دامام شروط :...20

۱-: باید داصلي اوخالصو قریشو ښځه وي:...22

۲- هغه څوک چي د مسلمانانو ښځه دیو قاضي په توګه منل کیږي باید مجتهد وي : 24

۳- بایدامام دتجربې او ښه نظر خاوند وي:..25

٤- باید امام دحدودوپه پلي کیدو : 25

٥:- امام بایدآزادوي : 26

٦:- امام باید مسلمان وي دا شرط دي 26

۷:- امام باید نارینه وي :...26

۸:- دامام دبدن اعضاء (غړي) با ید سالم او صحیح وي 26

۹:- امام باید بالغ وي:...26

۱۰:-امام باید عاقل وي : 27

۱۱:-امام باید عادل وي:..27

۱- اجتهاد او دغړوجوړوالئ مخالفت څرګند کړی 27

۲:-امام بایدبالغ وي :...28

۳-امام باید نارینه وي : 28

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤:-امام باید مسلمان وي :...28
٥:-امام باید یوداسې عالم وړاندې کړي : 28
١:-هغه عادل امام چې دخلکو په منځ کې په حقه فیصله کوي او عدل قایموي :..................31
٢:-عادل امام به دقیامت په ورځ دنور او رڼا په منبر باندې :..31
٣:-دامام لپاره به ډیر لوی اجر وي : 33
۴- د عادل امام دعاء نه ردیږي: 33
د مسلمان امام وظایف (دندي):...35
لومړي دنده :-...35
د امام دوهمه دنده :-...42
دامام دریم مسو لیت دنده :-...45
دامام څلورمه دنده او مسولیت :-...49
دامام پنځمه دنده او مسؤولیت :--...50
دامام شپږمه دنده او مسولیت :-..52
دامام اوومه دنده او مسوءلیت :-..53
په دي مسأله کې دوه ډیزونه مهم دي : 56
نو دلته په جواب کې دوه اړخه دي 58
صحیح حکم دادی چې: 64
دمسلمان امیر په وړاندي دولس دندي او مسولیتونه :...65

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي دنده :--داميرخبره اوريدل او دګناه څخه پرته يې اطاعت کول 66
عقل په دوه ډوله دی :..71
لومړي :-- هغه عقل چې دليونتوب ضد او عکس دی 71
دوهم : هغه عقل چې دزړه دفهم اوادراک په معنا سره..72
هدايت په دوه ډوله دی :--...73
لومړي ډول : -دښودني او دلالت هدايت دی :...73
دوهم ډول :-- دقبول والي اومنلو هدايت : 74
دلته يوه مهمه مسأله ده چې پخواني حديث اشاره ورته کړيده:.......................................79
په يوروايت کې راځي :...82
داقول : خيارأئمتکم، پدې حديث کې : 85
۱- دامامانو سره دميني کولو هغوی ته ددعا کولو دمشروعيت دليل دی :..........................85
دوهمه دنده :- دامام په بدی باندي صبرکول :...85
لو مړي :- دامير لخوا په ګناه باندې امر کول 88
مهمه فايده :-..98
دولس دريمه دنده او مسؤوليت :- 99
- داميراو مشر سپکاوئ : 101
داد ټولو مسلمانانو او پاچايانو لپاره نصيحت دی او په هيڅ ډول غيبت حرام ندي 104
دعورت دمتابعت څخه مطلب دادی چې : 107

(c) ketabton.com: The Digital Library

امير ته په پټه سره نصيحت کول غوره دي :...110

دظالموپاچايانوپه وړاندې پاڅون :...112

دظالموپاچانوپه مقابل کې دپاڅون په اړه تفصيل :...114

١ـ څرګند خبر داده چې د ظالمو اميرانو په ضد پاڅون کول د امام ابو حنيفه رحمت الله عليه مذهب دی 135

دوهم قول :...136

دکافر ولسمشر په ضد پاڅون :...142

شهيد سيد قطب رحمت الله عليه ويلي دي:...147

امام ابن کثيررحمت الله عليه د الله جل جلاله ددې حکم پ اړه چې: أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ 152

امام ابن القيم رحمت الله عليه د غه معنى پخپل کتاب قصيده نونيه کې راوړي وايي:...161

: 179

لومړی: دوی ته په فئ او غنيمت کې هيڅ ونډه نشته 179

دوهم: د بانده چيانو ګواهي به د ښاري وګړو په برخه کې نه قبليږي...179

خاتمه 196

اخځليکونو فهرست...198

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه :

الله جل جلاله ددغه کايناتودجوړښت لپاره يونظام اوکړنلاره جوړه کړې ده او په بندګانو باندې لازم دي چې دهغه په رڼا کي حرکت وکړي اوهيڅکله ورته روا ندي چې دڅا کلې لارې څخه کاږه شي له همدې امله الله جل جلاله ددين درسو لو لپاره پيغمبران راليږلي دي ترڅويي په بشپړه تو ګه خلکو ته ورسوي او په دوی باندې دالله جل جلاله لخوا پوره دليل او حجت قا يم شي او دخلکو لخوا په الله جل جلاله با ندی کوم دليل پاتې نشي .

ددي معنی په اړه دقر ان کريم او نبوي سنتو څخه زيات شمير دلايل شته .چې لدې څخه دالله جل جلاله دامبا ک فرمان دی چې فرمايي : رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا » سو رت النساءآيت۱٦٥.[1]

ژباړه :(او ليږلي مو دي)رسولان چې زيری ورکونکي دي(مومنانوته په جنت) او ويروونکي دي(د کفا رو په جحيم) له پاره ددې چې پا تې نشي خلکو ته پر الله جل جلاله با ندې هيڅ حجت (دليل ،عذ ر ،بها نه) وروسته له ليږلو در سو لا نو .[2]

او همد ارنګه الله جل جلاله فر ما يلي دي : وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ ..... سو رت النحل آيت۳٦ [3]

ژباړه : او خا مخا په تحقيق ليږلي (پو رته کـــړي) و و موږ په هر پخواني امت کـــې يو رسول چې عبا دت وکوي يواځې دالله جل جلاله اوځان ساتي له شريرانو(باطلو معبودانو)څخه.

او داسي نور.

د الله جل جلاله درحمت څخه په خپلوخلکوباندې يوداهم دي چې خلکو ته پرله پسې پيغمبران راليږل تردې چې دالله جل جلاله داوامرو سره سم ژو ند تيرولوته راوبولي اوپه همدغه کارسره يي برابرکړي لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : .... وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خلَا فِيهَا نَذِيرٌ . [4]

- سورت النساء آيت 165 . [1]
- کابلی تفسیر پښتو . [2]
- سورت النحل 36 آيت . [3]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : او نه وه هيڅ امت مګر چې تير شوي په هغه کې کوم ويروونکى .

په يقيني ډول الله جل جلاله د هر امت لپاره پيغمبران راليږلي چې هغوی ته به يې د يو الله جل جلاله دعبادت کولو او له هغه سره د شريک نه نيولو . او د الله جل جلاله داوامرودمنلو او نواهيو څخه يي دځان ژغو رلو په کلکه امر ورته کاوه .

بيشکه الله جل جلاله د پيغمبرى دسلسلې ختم په حضرت محمد صلى الله عليه وسلم سره سرته رسولى او له دغه وروسته يي هيڅ پيغمبر ندى رااستولى .لکه چه فر مايي :(مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ .....) [5]

ژباړه : ندی محمد (صلی الله عليه وسلم) (حقيقي) پلار د هيڅ يو تن له سړيو ستاسې و ليکن رسول د الله جل جلاله دی(خلکو ته په شان د معنوي پلار) او مهر د(ټولو) انبياؤ دی(چې پس له ده څخه بل نبي نه راځي) .لکه چې حديث شريف کې راغلی دی : عن آبی هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : إنَّ مَثَلِي ومَثَلَ الأنْبِياءِ مِن قَبْلِي، كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فأحْسَنَهُ وأَجْمَلَهُ، إلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِن زاوِيَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ به، ويَعْجَبُونَ له، ويقولونَ: هَلَّا وُضِعَتْ هذِه اللَّبِنَةُ؟ قالَ: فأنا اللَّبِنَةُ، وأنا خاتِمُ النَّبِيِّينَ رواه الامام بخارى رحمت الله عليه وامام مسلم رحمت الله عليه واللفظ له، والترمذی و احمد . [6].

ژباړه : څنګه چې محمد (صلی الله عليه وسلم) فرما يلي دي :

بيشکه زما او زما څخه وړاندي دنورو پيغمبرانو مثال دهغه سړي په څير دی چې يوه ښکلې اوښايسته کو ته جوړه کړي مګرپه يو کونج کې يي ديوې خښتې ځای پا ته شي نو خلک پر هغې طواف کوي اوودې کوټې ښا يست ته حيرا نيږي او وايي کا شکې دغه خښته هم ايښودل شوې وای محمد (صلى الله عليه وسلم) فرمايي : زه دغه خښته يم او زه د پيغمبرا نو وروستنی پيغمبر يم دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه . امام مسلم رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت کړي دی .

الله جل جلاله د محمد صلى الله عليه وسلم څخه وروسته بل پيغمبر ندی راليږلی مګر لدغه څخه وروسته يي اميران ټاکلي او امر يي ورته کړی چې د الله جل جلاله د شريعت سره سم خلک رهبري کړي او په مستقيمه لارېې روان کړي .

---

[4] - سورت فاطر 24 آيت .
[5] - سورت احزاب 40 آيت .
[6] - امام بخاری رحمت الله عليه په 3535 نمبر او امام مسلم رحمت الله عليه په 2286 نمبر روايت کړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

-عن سلمة بن دينار المدنى أبو حازم قَاعَدْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ خَمْسَ سِنِينَ فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ، عَنِ النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ، قالَ: كَانَتْ بَنُو إسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الأنْبِيَاءُ، كُلَّما هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وإنَّه لا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ فَتَكْثُرُ، قالوا: فَما تَأْمُرُنَا؟ قالَ: فُوا بِبَيْعَةِ الأوَّلِ، فَالأوَّلِ، وَأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ، فإنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ . متفق عليه، واحمد فى مسنده و النسائى وابن ماجه فى السنن .[7]

ژباړه : ابوحازم (رحمت الله عليه) وايي پنحه کاله د ابو هريره (رضی الله عنه) درس ته کينا ستم دهغه څخه مې واوريدل چې نبي کريم (صلی الله عليه وسلم) څخه يي روايت کاوه اوويل يي چې د بني اسرائيلو قيادت او لارښوونه به پيغمبرانو کوله کله به چې يو پيغمبر وفات شو بل پيغبربه د هغه ځای ناستی کيده په يقيني ډول زما څخه وروسته بل پيغمبرنشته ، بيابه خليفه ګان وي، او ستا سو شمير به هم زياتيږي .

دوی وويل : موږ ته په څه شي امر کوې ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفر ما يل : لومړی په بيعت ودريږی او حق يي پرځای کړ ی ځکه چې الله جل جلاله ددوی د رغبت په برخه کې ترې پوښتنه کوي.

دا حديث متفق عليه دی ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام نسائی رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه هم روايت کړی دی .

خلافت اوامامت پخپل ځای کې لوی ارزښت اواهميت لري ځکه چې هغه پرښتو ته د الله جل جلاله په خطاب کې ذکر شوی دي اودايي د نبووت وارث ګرځولی دی اودا دپيغمبر صلی الله عليه وسلمپه تير شوي حديث کې له ورايه ښکاري چې فرمايلي يي دي : ، وإنَّه لا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ .[8]

ژباړه : زما څخه وروسته بل پيغمبر نشته خوخليفه ګان به وي». ځکه خليفه هغه څوک دی چې د خلکو کړه وړه دالله جل جلاله د مبارک دين پر اساس تنظيموي او سموي يي ،همدغه خليفه دامت په منځ کـي د پيغمبر ځای ناستی دی همدی دنيا په دين ســره رهبري کوي او برابروي يي .[9]

همدا خليفه دی چې د خلکو اخروي اودنيوي ګټې دشرعي نقطې نظره د غوښتنې سره سم پر مخ بيايي او هم دوی دي چې دين ساتي او ددنيا لارښوونه پرې کوي [10]

خليفه هغه چاته ويل کيږي چې دبل څخه وروسته راځي حضرت آدم عليه السلام يي پرې ونوماوه لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً ...[11]

ژباړه: او(يادکړه اي محمده!) هغه وخت چې وويل پروردګارستا پرښتو ته چې بيشکه زه ګرځوونکی يم په ځمکه کښې ديو خليفه .

- امام امام بخارى رحمت الله عليه ، كتاب آحاديث الانبياء ، باب ما ذكر عن بنى اسرائيل برقم (3455) و امام مسلم رحمت الله عليه: كتاب الامارة ، باب الامر بالوفاء ببيعة الخلفاء الاول بالاول برقم (1842) . [7]
- مخكينى مصدر . [8]
- الاحكام السلطانية للامام ماوردى ص 5 . [9]
- مقدمه ابن خلدون ص 26 .[10]
- سوره بقره 30 آيت . [11]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن کثیر رحمت الله علیه د امام ابن جریررحمت الله علیه څخه نقل کوي چې فرمايي : د آیت تفسیر داسې دی چې : زه په ځمکه کې دخپل لوري څخه خلیفه لیږم.چې زما د مخلوق تر منځ به زما دحکم سره سم په عدل فیصله کوي اوداخلیفه آدم علیه السلام وه او څوک چې دالله جل جلاله داطاعت او دهغه د مخلوق تر منځ په حق او عدل سره د فیصلې کولو لپاره ځای ناستی او قایم مقام وي ...

تردي چې امام ابن جریر رحمت الله علیه وویل له همدې سببه لوی پاچا ته خلیفه وویل شو ځکه چې دی دهغه چا څخه چې مخکې وه دامر پراخستلو سره وروسته راغي . [12].

د فقها وو په واړندي د خلیفه ،امیر،امام اعظم اوامیر المؤمنین په نومونو سره یادیږي ، دمسلما نانو په وړاندې لوی پاچا په ډیرو نومونوسره یادیږي ، چې ځنې یې دادي : امیر المؤ منین،خوکله چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه وفات شو هغه د رسول الله صلی الله علیه وسلم دخلیفه په نوم یادیده ،صحابه کرامو عمر رضی الله عنه ته د امیرالمؤ منین په ویلو سره سلا شول ، اوهمدارنګه امام اعظم او د مسلما نانو خلیفه هم ورته ویل کیږي .

وبالله التوفیق

[12] - تفسیر ابن کثیر ج 1 ص 108

(c) ketabton.com: The Digital Library

خليفه په لغت کې : هغه چا ته ويل کيږي چې دکوم کار د سرته رسولو په خاطر دبل کار فرما څخه وروسته راشي او يايي بل څوک خپل ځان ناستی ونوموي مگر دعلماوو په اصطلاح خليفه داسلامي هيواد د کارونو دپر مخ بيوونکي او دچارو په لاس کې نيوونکي ته ويل کيږي ځکه چې په اسلامي امت کې د نبي صلی الله عليه وسلم ځای ناستی او داسلامي احکامو پلي کوونکی دی .

امام جويني رحمت الله عليه دخلافت په پيژندګلوي (تعريف) کې ويلي : دا يو کامل رياست او عام قيادت دی چې ددين او دنيا په دواړو لوريو پورې تړاولري .د سيمي ساتل ، د رعيت پالل ، په توره او دليل سره ددعوت خپرول، د ظالمانو څخه دمظلو ما نو د حقوقو په لاس ته راوړلو کې کوښښ کول ، د هغو خلکو څخه چې دچا حق نه ورکوي ترې اخستل او په بشپړه توګه يې خپلو مستحقينوته سپارل . [13]

امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي دي : امامت ددنيا سا تلو او دين د خپرولو په خاطر د نبووت څخه وروسته دهمدې موخې لپاره منځ ته راغلي دي . [14]

شيخ الاسلام ابن تيميه رحمت الله عليه وايي : اصلي هدف دولايتونو څخه دخلکو ددين هغه اصلاح اوجوړښت دی چې کله هم ترې پاتې شي نو ديو ښکاره اوڅرګند زيان او تاوان سره مخ کيږي اوهغه به ګټه ورته ونه رسوي چې دوی په دنياکې پرې آسوده شوي وي اواصلاح دهغه څه چې يوازې په همغه باندې دين قائم کيږي ددوی دنيوی کارونو پورې اړه لري . [15]

امام ابن ازرق رحمت الله عليه ويلي دي : دخلافت او امامت څخه هدف ددين د ساتنې اودنيايي امورو په چلولوکې د شارع څخه ترنيابت پورې اړه لري .[16].

امام ابن خلد ون رحمت الله عليه خلافت داسې تعريف کړی چې : دټولوخلکو داخروي او دنيوي ګټو دلاس ته راوړلو لپاره داسلامي نقطې نظرسره سم عمل کول دي....همدا دشارع څخه ددين دساتلو او دنيايي کارونو دچلولو په اړوند نيابت دی .[17]

ګټوره نقطه:

په مطلق ډول سره امام المسلمين او اميرالمؤمنين بايد ونه ويل شي . مګر په هغه صورت کې چې په ګرده نړۍ کې د مسلمانانو اميروي مګر څوک چې په کوم هيواد کې په صحيح ډول سره امير وي نو سمه خبره داده چې تر هغه ځای پورې يي ونښلوي اووايي :

د فلاني هيواد اميرالمؤ منين يا فلاني ځای کې امير المؤمنين .

[13] -غياث الامم للجوينى ص 15

[14] - الاحكام السلطانيه ص 5.

[15] - السياسة الشرعية فى اصلاح الراعى و الرعية ص 12.

[16] - بدايع السلک فى طبايع الملک ج 1 ص 90.

[17] - مقدمة ابن خلدون ص 170. حاشية ابن عابدين ج 1 ص 548. او وروسته مخونه وګورى .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو محمد ابن حزم رحمت الله علیه ویلي دي : کله کله د امامت نوم په یوعالم فقیه او دجوما ت په امام باندې هم ایښودل کیږي. موږ وایو : پدي خلکوباندې دغه نوم مطلق نه بلکه داضافت په صورت کې ایښودل کیږي چې ویل کیږي فلانی دیني امام اودفلاني خیلو دجومات امام دی نو پرته له کوم اختلاف څخه دامامت نوم په مطلق ډول هیڅا ته نه ورکول کیږي ، مګر یوازې هغه چا ته چې د مسلما نانود چاروواګي یې په لاس کې وي .

که چیري څوک ووایي چې پرته له کوم اختلاف څخه دامارت نـوم په هغه چاباندې ایښودل کیږي چې دمسلما نانو په یو اړخ کـې دچا رورواګي په لاس کې ولري اوپه یقیني ډول هغه چاته هم د امیر نوم ورکړل شوی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم په کومه خواکې ټاکلی وه ، یا یې د نظامي ګروپ او یا هم دلښکر مشر مقرر کړی وه او بیا وروسته نورو مسلما نانو هم همدا کارکړی دئ ، نو پدې کې څه خبر ده ؟ چې هر یو ته امیرالمؤمنین وویل شي . نوزموږ ځواب دادی : د الله جل جلاله څخه مرسته غواړو او وایو : دروغ ویل په اتفاق سره حرام دي، او کوم چې موږ یاد کړ ، هغه پدې دلالت کوي چې هغه د ځینو مسلمانانو امیر ؤ ، که چیري امیر المو مین ورته وویل شي نو دا نوم ایښودل به دروغ وي، ځکه چې دا لفظ ټولو مومنانو ته شامل دی نوپه حقیقت کې داسې نده بلکه هغه دځینو مومنانو امیر دی نو صحیح داده چې هیڅکله دا روا نده چې په مطلق ډول د امت او یا هم دامیرالمومنین نوم پرته له قریشو څخه چې د ټولو مسلمانانو دچارو واګې په لاس کې لري په بل چا دا نوم کیښودل شي یا ددغه منصب اخستل ورته لازمي کار وي اګر که زیات مومنان یې مخالفت وکړي او د هغه څه نه چې پر دوی یې کول لازم وه غاړه وغړوله لکه د امیر اطاعت او له هغه سره بیعت کول نو په دې کار سره دغه مسلمانان یوه باغي ډله بلل کیږي(دامیر نافرمانی ، او عدم بیعت) نو له همدی کبله له دوی سره جنګ کول او وژل یې روا کیږي .اوهمدا رنګه د خلا فت اطلاق په هغه چا باندې کیږ ي چې دیاد شوي صفت لرونکی وي اویوازې د الله جل جلاله څخه مرسته غواړي .[18]

نو همدارنګه په یو هیواد کې دامام نوم په اوچت پاچا ایښودل روادي اوشرط ندي چې دنړي دټولو مسلمانانو عمومي امام دوي ، ځکه چې عام امامت له ډیرې پخوا زماني څخه ختم شوی، او پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرما یلي دي : عن أنس رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ((اسمعوا وأطيعوا، وإن استُعمل عليكم عبدٌ حبشي، كان رأسه زبيبة)) رواه الامام البخارى

---

[18] -الفصل فی لملل و النحل لاین حزم ج 4 ص 75.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله علیه [19].

ژباړه : ای مسلمانانو خبره يې واروی او اطاعت يي وکړئ اګرکه پر تا سو يو حبشي غلام هم امير وټا کل شي او سريی د مميز په څير وي .

نوکله چې يو مسلمان په يو مقام و ټاکل شي او په زيات او کمې اندازې شروط يي هم پوره کړل دعام امير په څيروګرځيدوامر يي بايد پلی شي او خبره يي ومنل شي داسلامي امت امامان اوعلماء کرام دډير پخوا وخت څخه دهغه اميراطاعت کوي اودوستي ورسره کوي چې د عباسي کورنی څخه پر ديخوا تر نن ورځې پورې په اسلامي نړې کې ټاکل شوی وي ، خو په خليفه څوک ندي راټول شوي بلکې هر هيوادپه صحيح ډول خپل کارونه پخپله پرمخ بيايي څکه چې که دغه نبوي حديث شريف په هغه خليفه تطبيق اوپلی شي چې ټول مسلمانان پرې راغوندشوي وي نو بيا يي فايده اوګټه لږشوه [20]

ددي حديث شرح چې : عن آبی هريرة عن النبيُّ ﷺ:قال : مَن خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ، وفارَقَ الجَماعَةَ فَماتَ، ماتَ مِيتَةً جاهِلِيَّةً.......... [21]رواه امام مسلم رحمه الله.

ژباړه : څوک چې دامير د اطاعت څخه ووتل اود مسلما نانو ډله يي پر يښوده او مړ شو نو داد جاهليت په مرګ مړ شو .

يقول الحافظ ابن حجر في شرح هذا الحديث وما في معناه : أي كموت أهل الجاهلية، وليس معناه أنه كافر، ولكن مات كما يموت أهل الجاهلية، كل منهم يكون وحده لا إمام له، ولا له جماعة ينتمي إليها؛ لأنهم كانوا لا يعرفون ذلك فيموتون على الضلال، وليس المراد أنه يموت كافراً، بل يموت عاصياً، ويحتمل أن يكون التشبيه على ظاهره، ومعناه :أنه يموت مثل موت الجاهلي، وإن لم يكن هو جاهلياً.

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ددغه حديث شريف په شرحه کې وايي : يعني دد غه شخص مرګ لکه د جاهيلت په شان دی ، نه داچې هغه کافردې بلکې هغه داسې مړ کيږي لکه د أهل جاهليت والاچې مر ي ، دوی ټول يواځې وي ، امام نلري او نه هم کومه ډله وي چې هغې ته يی انتماء کيږي ،ځکه دوی هغه نه پيژني نو په ګمراهی مري ، ددې دا هدف او مقصدنه دئ چې هغه کافر دئ بلکئ

- صحيح الامام بخاری رحمت الله عليه 693 نمبر روايت کړی دی . [19]
- سبل السلام ج3 ص 249 . [20]
- صحيح امام مسلم رحمت الله عليه ص 18.48.والحديث صحيح . [21]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناهکار مري ، دااحتمال هم دئ چې تشبيه په ظاهره ده او مطلبترې دادئ چې : دغه شخص د جاهليت د مرګ په څېر مري اګر که هغه خپله ګمراه نه وي .

دخليفه د ټا کلووجوب او لازميدل :

علماء کرام ټول مسلمانان داهل سنتو او نورو ټولو ډلو په ګډون سره دعادل خليفه په ټا کلو متفق دي ، تر څو د خلکو تر منځ په حق او عدل سره پريکړه وکړي او دالله جل جلاله حکمونه پلي کړي داسلامي امت ګټې په لاس راوړي اودالله جل جلاله په لاره کې جهاد وکړي ، اګر که ددغه وجوبيت په دليل کې سره اختلاف لري پدې مسآله کې يوازې دخوارجو ډله چې نجدات نوميږي (کوم چې ددين څخه وتلي دي او بل ابوبکر أصم دی چې د شريعت څخه ګونګی او مخالف دی .

امام قرطبي رحمت الله عليه دالله جل جلاله ددې قول دتفسير په هکله چې [وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ .... [22]سورة بقره آيت

٣٠

ژباړه : اوياد کړه کله چې وويل ستارب پرښتو ته چې زه جوړوونکی يم په ځمکه کې .

وايي : دغه مباک آيت د امام او خليفه په ټا کلو کې اصل اواساس دی چې خبره يې وارويدل شي او اطاعت يې وشي ترڅو د مسلمانانو وحدت او يو والی پرې راشي اود خليفه احکام پلي شي ددې دوجوب په اړه اسلامي امت اوددينې امامانو ترمنځ کوم اختلاف نشته پرته له هغه چاڅخه کوم چې د شريعت نه کوڼ دی اوهمدارنګه ټول هغه کسان چې دده خبره منې د نظر يې پيروي يې کوي ابو بکر رضی الله عنه وايي : دامام او خليفه ټاکل په دين کې واجب دي بلکې دا روا دي .

خوکله چې اسلامي امت حج قايم کړ ، جهاد يې وکړ ، په خپل منځ کې يې انصاف وکړ د خپلو ځانونوڅخه يې دحق په پلي کولو کې هڅه و کړه غنيمتونه او صدقات يې په مستحقينو وويشل په چا چې حد واجب وه پري تطبيق يې کړ ، نو داورته کفايت کوي بيا پر دوی باندې دامام تاکل ددې کارونو لپاره واجپ ندي مګر زموږدليل دادی چې الله جل جلاله فرمايلي : [إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً ...... [23]

ژباړه : زه په ځمکه کې دخليفه ګرځوونکی يم .

---

[22] -سورت بقره آيت 30.

[23] - سوره بقره آيت 30.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او فرمان د الله جل جلاله دئ چې : [يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ .... [24]

ژبا ړه : ای داوده ! زه ګرځوم تا په ځمکه کې خليفه .

او همدارنګه الله جل جلاله فر مايلي دي : [وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُم فِي الْأَرْضِ] [25]

ژباړه :وعده کړي الله جل جلاله د هغو کسانو سره چې مومنان دي له تاسې نه اونيک عملونه يي کړي وي چې خامخابه دوی خليفه ګان ګرځوي په ځمکه کې ، يعني له دوی څخه ....

کله چې په سقيفه بني ساعده کې دخليفه په ټاکلو کې دمهاجرينو او انصارو ترمنځ کوم اختلاف منځ ته راغی بيا هم ټولو صحابه کرامو دا بوبکر صديق رضی الله عنه په ټاکلو اتفاق وکړ، سره ددې چې اختلاف دې حدته رسيدلی وه چې انصارو وويل : يوامير به زموږڅخه وي اوبل اميربه ستاسې وي مګرابوبکرصديق رضی الله عنه اوټولو مها جرينو ددوئ خبره رد کړه اوورته ويې ويل عرب پرته ددغه کلي د قر يشو څخه بل چا ته غاړه نه ايږدي ،او دوی ته يې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه راغلئ حديث واړندې کړ ، نو پدې سره انصارو دخپل عزم څخه په شا شول او د

قر يشو اطاعت يې و کړ، که چيرې دا مسآله دقريشواو نورو خلکو په هکله کوم فرض او واجب نه وي چې د خلافت مسآله په قر يشو او نورو خلکو باندې هم واجب نده نو ستا سو دتنازل او وروسته والي څه لامل دی په داسې کار کې چې واجب هم نه وي دومره جنجال څه ګټه لري .او کله چې ابوبکر صديق رضی الله عنه ته مرګ راورسيد عمر رضی الله عنه ته يې د امامت وصيت وکړ او هيچاورته ونه ويل چې دا په موږ او يا تا واجب دي نودايي په واجب کيدو دلا لت کوي او دا ددين د هغو ارکا نو څخه يو رکن دی چې دمسلما نا نو جوړ ښت پرې راڅي يوا زې هغه الله جل جلاله ته حمد او ثناء ده چې دټول مخلوق پالونکی دی .[26].

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي : چې ټول اهلسنت ،ټول مرجئه،ټول شيعه ګان او ټول خوارج دامامت په مسآله کې په واجبيدو متفق دي اوپه اسلامي امت واجب دي چې دهغه عادل امام (خليفه) اطاعت وکړي چې الهي احکام په کې پلي کوي اوپه هغه شرعي احکامو سره سم يې رهبري کوي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم ورته راوړي دي ، مګر يوازې دخوارجو څخه نجدات پدې ورسره مخالف

- سورت ص آيت 26.[24]
- سورت نور آيت 55.[25]
-تفسير قرطبی ج ا ص 208-282 .چاپ دارالحديث القاهرة .[26]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي دوي وايي : په خلکوباندې پخپل منځ کې دحق پيروي لازم ده ، زموږپه فکر سره ددې ډلې څخه دوی هيڅوک هم نشته او ددې ډ لې قول له منځه تللی دئ ددي د رداو بطلان لپاره پخوانی يادشوي اجماع ګاني بس دي ،قران کريم او نبوي احاديثو دامام تاکل واجب ګرځولي دي لدې څخه د الله جل جلاله دا فر مان دی چې :[﴿يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الأَمْرِ مِنْكمْ﴾ (النساء: ۵۹)] [27]

ژباړه : ای مؤمنانو د الله جل جلاله اطاعت وکړی دپيغمبر صلی الله عليه وسلم اطاعت وکړی او ستاسو څخه دتا کل شوي امير اطاعت وکړی .

همدا رنګه ډيرصحيح احاديث دامامانو داطاعت او د امامت د واجبيدو په اړه راغلی دی او الله جل جلاله بل ځای کې فرمايي :[} لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا..} [28]

ژباړه : نه مکلف کوي الله جل جلاله هيڅوک مګر په هغه څه چې توان يي وي.

نودا يقين لازم دی چې الله جل جلاله هيڅوک نه مکلف کوي چې دوی په تو ان کې نه وي . په يقيني ډول موږ دعقل په ضرورت او بديهت باندې پوه شو و چې دخلکولخوا دهغو احکامومنل چې الله جل جلاله پرې لازم کړي ددوی په مالونو په حقوقو تيری دقتل او وينې تويدو،نکاح ، طلاق ،او نوروتولو احکامو دظالم لاس نيول ، دمظلوم سره انصاف کول او قصاص يي ورته اخستل ددې د سيمو دلري والي او زياتو مصروفيتونو سره سره او ددوی د نظرياتو داختلاف سره اوبيا هم پدې ټولو کې پام نه کول نه کيدونکي او نا شوني دي ، ځکه چې کله به يو شخص يا يوه ډله غواړي چې په دې باندې د يو شخص حکمروايي وکړي خوبل شخص اوبله ډله بيا نه غواړي چې په دوی ددغه کار وشي اويا دشوی شخص حکمروايي پري وکړي ځکه چې دغه ډله پخپل اجتهاد کې هغه څه سم بولي چې هغه بله ډله به يي ويني او يا به يي هم هغسې کم مخالفت ګڼي ، دا کارحتمامنځ ته راتلونکی دی اوداپه ډيرو هغو هيوادو نوکې په ځرګند ډول ليدل کيږي چې مشر نلري اوهلته نه دحق پريکړه کيږي اونه حد پلی کيږي تردی چې په ډيرو داسې هيوادونو کې دين له منځه لاړ . [29]

---

[27] - سورت النساء آيت 59 .

[28] - سورت البقرة آيت 286.

[29] -الفصل فی الملل و الاهواء والنحل ج 4 ص 87.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي : هغه چا لپاره چې دامامت تا کلوته متې رانغاړي په اجماع سره پرې واجب ده اګرکه أصم ترې مخالفت کړی دئ . [30]

امام ابویعلي رحمت الله علیه ویلي دي : دامام ټاکل واجب دي ،امام احمد رحمت الله علیه ویلي دي : کله چې امام موجود نه وي ترڅو دخلکو کارونه سمبال کړي نو دا کار پخپله فتنه ده لامل یې دادی چې: کله په سقیفه بني ساعده کې دصحابه کرامو ترمنځ اختلاف راغی انصارو وویل : یو امیر د زمو ږ او بل امیر دستا سې وي .

ددوي دا قول ابوبکر اوعمر رضی الله عنهما ردکړی او ویلی دي : عرب پرته ددغه کلي دقر یشو څخه بل چاته غاړه نه ایږدي پدې کې ډیراثار او احادیث شته نو که چیرې دامامت تعین او ټاکل واجب نه وای پدې اړه به دا دومره جنجال او منا ظره روا نه وه چې ترسره شوه نوحتما بهٔ یو چا ویلي وای چې دامامت شتون نه په قریشو او نه په نورو خلکو کې واجب او لازم دي .[31]

محمد بن علي القلعي ویلي : ټول اسلامي امت پرته له هغه چاڅخه چې مخا لفت یې کومه اغیزه نه لري پدې متفق دي چې دامام ټاکل واجب دې اګر که په شرطونو او صفتو نو کې اختلاف لري [32] امام ابن خلدن رحمت الله علیه پخپله مقدمه کې ویلې دي: په اسلا مي شریعت کې دخلیفه ټا کلو وجوب د صحابو کرامو او تابعینوداجماع څخه څرګنده شوې او پیژندل شوي دي ځکه چې صحابه کرامو د هغه صلی الله علیه وسلم دوفات سره سم د ابوبکر رضی الله عنه بیعت ته ورودانګل تر ځوپخپلوکارونو کې دهغه رای او نظر ته تسلیم شي او پیروي یې وکړي همدا رنګه دده څخه وروسته په هره زمانه اووخت همدا کار تکرار شوی دی او په هیڅ وخت کې یې دا کارنه دی پریښی چې دهمدې کار په دوام او استقرار سره دامام دټاکل کیدو پر واجبیدلو اجماع ده. [33]

مګردامامت او خلافت اهمیت اوارزښت لدینه څرګندیږي چې په غیاب کې یې محرابونه او منبرونه د کار څخه لویږي او معطل کیږي ، د اسلام احکام او شرایع ټپې کیږي ،احکام وروسته کیږي اوله منځه ځي،د یتیمانو حقوق ضایع کیږي په بیت الله شریفه حج نه کیږي او دجهاد بیرغ نه پورته کیږي که چیرې پاچا نه وي خلک به په عجیبه کش مکش کې را ګیروي ځینو به ځني نورخوړلي وای شاعرڅومره ښه ویلي دي :

- الاحکام السلطانية للماوردی ص 5. شرح صحيح امام مسلم رحمت الله عليه ج 7صر 144 .[30]
- الاحکام السلطانية لابی يعلی ص 3 ، فتح الباری ج 8 ص 123 . [31]
- تهذيب الرياسة و الترتيب السياسة ص 74 .[32]
- مقدمة ابن خلدون ص 171.[33]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلکو ژوند پرته دمشر له لر لو څخه نه سمیږي ---او مشرنه میندل کیږي کله چې مشري نا پوه ته ورسیږي .

په یقیني ډول عثمان رضی الله عنه ویلي دي : کوم خلک چې الله جل جلاله دپاچا په وسیله د ګناه او محرماتو څخه منع کوي تر هغو خلکو ډیر دي چې دقرانکریم په وسیله محرمات پریږدي .اوهمدارنګه ویل کیږي چې دین اساس او تهداب دی پاچایي ساتونکی دی کوم شی چې اساس ونلري ړنګ او خرابیږي او کوم شی چې ساتونکی ونلري هغه ضایع او له منځه ځي.

دامام شروط :

داچې دخلافت ارزښت په دین کې ډیر لوی دی نواسلامي شریعت دخلیفه یا امام لپاره شروط ټاکلي .نوڅوک چې غواړي دغه دروند او مهم کارته راوړاندې شي لاندې شروط لرل ورته واجب دي . له دې شروطو څخه هغه دي چې علماء کرام پرې متفق او په ځینو کې بیا اختلاف لري دلته موږ په لنډ ډول دغه شروط واړندې کوو ځکه زموږ مقصد پدې مسأله باندې تفصیلي بحث نه بلکې یوازې اشاره ورته کول دي اودغه شروط په لنډډول داسې بیانوو :

دقریشي توب د شرط والي حکم :

د نزاع ځای : پدې کې د فقهاؤ ترمنځ هیڅ اختلاف نشته چې په خاص ولایت کې قرشي توب شرط ندی لکه د لما نځه امامت ، پدې کې هم اختلاف نشته چې امام به هاشمي یا علوي وي بلکې اختلاف پدې کې دی چې امام غلام وی آیا امامت یی صحیح دی که نه ؟ .

د اختلاف سبب او لامل :

اصل اختلاف پدې کې دی چې حدیث « الأئمة من قریش » دغه حدیث امام احمد او امام نسائی رحمت الله علیه په سنن کبری کې د أنس رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

هغه کسانو چې حدیث یې صحیح کړی دی په لاندې ډول دي :

۱-حافظ ابن کثیر رحمت الله علیه ویلي دي : حدیث قوی کیدی شي ، ځکه چې د حدیث دوه جید سندونه دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- امام بن الملقن رحمت الله علیه وایي : روات يې صحیح دي ، ابوؤاد باندې امام مسلم احتجاج کړی او په علی باندې امام بخاری رحمت الله علیه احتجاج کړی او په نورو رواتو امام بخاری او امام مسلم دواړو احتجاج کړی دی .

۳ – امام عراقی رحمت الله علیه وایي : امام نسائی ا وامام حاکم د أنس رضی الله علیه حدیث په صحیح سند سره روایت کړی دی .

۴- حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي : ددې حدیث طرق (سندونه) چې په یو مستقل کتاب کې د څلویښتو صحابه ؤ څخه ټول کړی دي چې په « لذة العیش فی طرق حدیث الأئمة من قریش » نومولی دی .

لاندې امامانو په متواترو احادیثو کې راوړی دی :

۱-امام ابن حزم رحمت الله علیه .

۲-امام ابن تیمیة رحمت الله علیه .

۳- امام ابن الجزري رحمت الله علیه .

۴- امام علی القاري رحمت الله علیه .

۵- امام السیوطی رحمت الله علیه په : فی الأزهار المتناثرة فی الاحادیث المتواتره ، کتاب کې ذکر کړی دی .

۶- امام کتاني رحمت الله علیه په : فی نظم المتناثر فی الحدیث المتواتر.

ددې حدیث په معنی سره نو ر احادیث راغلي دي :

چې ټول تقریبا نهه احادیث کیږي ، او وروسته ټول یو په بل پسې ذکرکیږي .

پدې مسأله کې د فقهاء کرامو أقوال :

۱- د جمهورو علماؤ لکه : حنفیه رح ، مالکیه رح ، شافعیه رح ، حنابله رح ، أهل الظاهر رحمهم الله أجمعین ، دوی وایي : امام باید قرشي وي .

۲- شوافع او نور وایي : که قرشي نه وي بیابه کنایي امیر کیږي که هغه نه وي ، بیابه د بنو اسماعیل څخه وي ، که هغه هم نه وي بیابه أعجمي وي ، په یو قول کې جرهمي هم راغلی دی ، که هغه هم نه وي ، بیابه د اسحاق د او لادې څخه وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣ – امام ابن حزم رحمت الله علیه وايي : که چیرې لفظ « الأئمة من قريش » د امر په صيغې سره وي نو د غير قرشي ټاکل حرام دي ، او که په صيغه خبر سره وي نو بيا که غير قرشي دعوی د خلافت وکړي نو ټاکل ورته نشته (يعني په داوړه حالاتو کې بايد قرشي وي) . [34]

۴ – شهيد عبد القادر عوده رحمت الله علیه وايي : د امامت حق مقيد دی ، د الله جل جلاله تراطاعت پورې ، او دا يواځې په قريشو پورې محصور نده .[35]

۵ – د/ يحيى اسماعيل وايي : قرشی توب د کمال شرط دی د صحت شرط نه دی . [36]

۶ – د / قرضاوي رحمت الله علیه وايي : د قرشي توب شرط د قريشو د قوت په له منځه تللو د منځه لاړ ، همدغه د امام ابن خلدون رحمت الله علیه نظر هم دی ، ځکه حکم د علت سره په و جود او عدم کې يو ځای وي .

٧- شيخ عطيه صقر ويلي دي : د قرشي توب د شرط څخه مطلب تبرک ندی بلکې د امت د مصلحت لپاره د سلطان هيبت او د نفوذ وړاندې توب ، قوت طاقت مطلب دی .... [37]

٨- شيخ شينقطي رحمت الله علیه ويلي دي : قرشی توب په شرط باندې ډيرو احاديثو دلالت کړی دی او عامو اهل العلم هدا نظر دی مګر د الله جل جلاله د دين د اقامت ، دهغه او د رسول صلی الله علیه وسلم په اطاعت پورې اړه لري خو که د الله جل جلاله د امر مخالفت يې وکړ نوغير قرشي چې د الله جل جلاله اطاعت کوي او امر يې نافذوي د قرشي څخه غوره دی . [38]

دغه د دې بحث نچوړ او خلاصه ده او تفصيل يې په لاندې ډول دی :

١-: بايد داصلي اوخالصو قريشو څخه وي:

څکه چې پيغمبر صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: عن آنس رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : الأئمةُ من قريشٍ ، [39]

ژباړه : حضرت آنس رضی الله عنه د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه روايت کړئ چې فرمايلی يې دي : بايد امام له قريشو څخه وي : دا حديث پدي لفظ سره امام احمد رحمت الله علیه ،امام نسايي

- المحلى ج 1 ص 57 . شبكة الالوكة مقال د / طالب بن عمر بن حيدره الكثيرى . [34]
- الاسلام واوضاعنا السياسية ص 125 .[35]
- منهج السنة فى العلاقة بين الحاكم و المحكوم ص 276 . [36]
- صقر عطيه فتوى بعنوان حديث : الأئمة من قريش ، (اسلام نيت) [37]
- اضواء البيان ج 1 ص 24 . [38]
- صحيح الجامع الصغير په 2758 نمير روايت کړی او صحيح يی بللئ دئ ، امام احمد رحمت الله علیه په 12329 نمبراو امام نسائی رحمت الله علیه په سنن کبری کی په 5942 نمبر په لږ اختلاف سره روايت کړی دئ .[39]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام ابن أبی شيبه رحمت الله عليه ، امام ابویعلی رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه په معجم کبير ، امام حاکم رحمت الله عليه ، امام سعيد بن منصوررحمت الله عليه ، امام أبوداود رحمت الله عليه ، امام طيالسي رحمت الله عليه دحضرت علي او حضرت انس (رضی الله عنهما) څخه روايت کړيدی .

عن معاوية رضی الله عنه عن النبی صلی الله عليه وسلم قال : إنَّ هذا الأمر في قريش لايعاديهم أحدٌ إلاّ أكبه الله في النّارِ علي وجههِ ما أقاموا الدّينَ[40]

ژباړه : امام بخاری رحمت الله عليه د حضرت معاويه رضی الله عنه څخه روايت کړی چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : دغه کار دامامت به په قريشو کې وي هيڅوک به ددې کارمخالفت نه کوي مګر الله جل جلاله به يي دجهنم په اور کې پړمخې وغورځوي تر څو چې دوی ستاسو په منځ کې دين قائموي .

عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما عن النبی صلی الله عليه وسلم قال : لايزال هذا الأمر في قريش ما بقي منهم إثنانِ [41]

همدارنګه ابن عمر رضی الله عنهما روايت کړی چې فرمايلي يی دي : امامت به په قريشو کې ترهغه پورې وي ترڅو دخلکوڅخه دوه کسان هم پاتې وي .

وبتفصيلٍ أكثر للحاكم في مستدركه، عن علي بن أبي طالب رضي الله عنه، أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «الأئمة من قريش، أبرارُها أمراءُ أبرارِها، وفجارُها أمراءُ فجارِها، ولكلٍّ حق، فآتوا كلَّ ذي حقّ حقَّه، وإنْ أمّرتُ عليكم عبداً حبشياً مجدعاً، فاسمعوا له وأطيعوا، ...»[42].

او همدرنګه په زيات تفصيل سره امام حاکم رحمت الله عليه په خپل مستدک کې د علی بن أبی طالب رضی الله عنه هغه درسو ل الله صلی الله عليه وسلم څخه روايت کړئ چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : امامان دقريشوڅخه دي نيکان يي دنيکانو اميران دي او بدان يي د بدانواميران دي که قريشو پرتاسې يو پرې کړل شوي پوزې والاحبشي غلام هم مقرر کړتاسو يي اطاعت وکړی او خبره يي

---

[40] - صحيح الامام بخاری رحمت الله عليه ، کتاب الاحکام په 7139 نمبر يی روايت کړئ دئ .

[41] - صحيح الامام بخاری رحمت الله عليه ، کتاب الاحکام په 7140 نمبر يی روايت کړئ دئ .

[42] -الحاكم: المستدرك على الصحيحين، كتاب معرفة الصحابة، باب فضائل قريش، 85/4، حديث 6962. ورواه الامام الطبراني رحمت الله عليه بنفس اللفظ في المعجم الصغير،260/1، حديث 425 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

واروی ...دا حدیث شریف امام حاکم رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه روایت کړي .

،او امام طبراني رحمت الله علیه په صحیح سند سره دعبدالله بن سائب رضی الله عنه څخه اوامام بزار رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه په مرفوع ډول روایت کړی چې : عن عبد الله بن السائب رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم أنه قال : قدِّموا قريشًا ولا تَقَدَّموها [43]

دحضرت عبد الله بن سائب رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : قریش وړاندې کړی او په هغوی پی مه وړاندې کوی(قریش خپل امامان وټاکی) او همدارنګه عَنْ عُتْبَةَ بْنِ عَبْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْخِلَافَةُ فِي قُرَيْشٍ وَالْحُكْمُ فِي الْأَنْصَارِ......... [44]

ژباړه : عتبه بن عبدرضی الله عنه دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی دی چې فرمایلي دي : خلافت به په قریشو کې اومشورت به په انصارو کې وي ..... دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه امام طبراني رحمت الله علیه،امام ابن ابي عاصم رحمت الله علیه ، امام ابن عساکررحمت الله علیه دعتبه بن عبد رضی الله عنه څخه په صحیح سند سره راویت کړی دی .

امام احمد رحمت الله علیه او امام ابویعلی رحمت الله علیه په مر فوع حدیث دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کړی چې فرمایلي یي دي : اي قریشو تاسو ددې کار لپاره اهل او وړیاست تر څو چې لاره مونه وي ورکه کړي . او بدعت مونه وي اختیار کړی ، پدې کار سره صحابه کرام په سقیفه بني ساعده کې راټول شول کله چې انصارو وویل زموږڅخه دامیر وي او ستاسې څخه دهم یو امیر وي نو ابوبکر رضی الله عنه د مخکې حدیث په استناد سره ددوی قول ردکړ ، نو انصارراضي شول اوویی ویل : تاسو امامان یئ اوموږ ستاسو وزیران یو.

امام نووي رحمت الله علیه ددې حدیث په اړه ویلي دي : دغه او ددې په څیر نوراحادیث پدې څرګند دلیل دی چې باید امامت یوازې په قریشو کې وي او پرته له دوی څخه هیچا ته دخلافت ورکول اوخلیفه ټاکل رواندي ، په همدې خبره دصحابه کرامو په وخت او له هغوی وروسته اجماع شوي ده

---

[43] -صحیح الجامع په 4382 نمبر سره روایت کړی دی ، او حدیث صحیح دی.

[44] - مسند امام احمد رحمت الله علیه، مسند الشامیین نمبر د حدیث شریف 17654 :

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچا چې ددې اجماع څخه وروسته دبدعتيانو او نورو مخالفينو څخه ددې مسألې په اړه څه وړاندي کول هغوی دصحابه کرامو اوبيا د تابعينو په اجماع سره د منلو وړندي [45]

۲- هغه څوک چې د مسلمانانو څخه ديو قاضي په توګه منل کيږي بايد مجتهد وي :

چې په فتوی غوښتنه او د نورو ورځنيو مسايلو په هکله بايد بل چاته اړنه وي پدې شرط سره دپخوا نه اتفاق شوی دی.

مګرخلک داجتهاد په اړه سره مختلف دي : يوه ډله علماء اجتهاد شرط بولي او ويلي يي دي په امام واجب دي چې ددين په اصولو او فروعو کې مجتهد وي تر څو وکولای شي فتوی ورکړي او احکام استنباط کړي دادي : امام ماوردي رحمت الله عليه ،امام ابويعلی رحمت الله عليه او امام جويني رحمت الله عليه ، امام غزالي رحمت الله عليه اوامام بيضاوي رحمت الله عليه نظردی امام ابن خلدون رحمت الله عليه پخپله مقدمه کې دا نظر د يوې ډلې څخه ياد کړيدی .

امام شهر ستاني رحمت الله عليه ويلي دي : داهل سنتو څخه يوه ډله داجتهاد د نه شرطوالي خواته اوښتي او ميلان يی کړئ دئ په ځانګړي ډول په وروستنيو وختونوکې تردې چې دايي روا وبلل چې امام د مجتهد نه وي مګر داتکی واجب دی چې بايد له ده سره داسې مجتهدين موجود وي چې دفتوی او احکامويه اړه ورته مراجعه کوي . [46]

۳- بايدامام دتجربې او ښه نظر خاوند وي:

ترڅو ملت ښې او سمې لارې ته رهبری اودهغوی دنيوي ګټوته سم پام وکړي ځکه خليفه چاروکې د مرکزيت حيثيت لري او همدارنګه خليفه بايدپه جګړه او عسکري نظام پوره پوه دسنګرونو پوره ساتنه او اسلامي سيمې دساتنې اوحفاظت اواسلامي امت څخه دکفردتيري دفع کول دظالم څخه انتقام اوغچ اخستل دمظلوم لپاره حق ورکول هم دخليفه ګانو دکارونو څخه دي پخوايې ويلي دي لکه لاندې شعر :   ژباړه :

دزړورو دزړورتيا څخه وړاندې بايد ښه پام وشي - ځکه فکر کول لومړی او زړورتيا دوهم ځای لري

--39 - شرح امام مسلم رحمت الله عليهج 12 ص 441-442. کتاب الامارة . ،غياث الا مم للجويني ٦٢٢ -٦٢٣ ، احکام سلطاني للما وردي فتح الباري ج١٣ص١١٣-١٢١ مقدمه ابن خلدون ص.١٧٣.

[46] - غياث الامم ص 63 ، اصول الدين للبغدادی ص ، احکام سلطانی ماوردی ص 6 ، مقدمه ابن خلدون ص 173

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پام او زړورتیایوه ازاد شخص کې یوځای شي--نودا به اوچت ځای اوجګ مقام ته ورسیږي کله هم یوځوان پخپلو همزولو باندې وړاندې شي -دا وړاندې والی په ښه فکرنه په کبر اوغرور سره کیږي.

٤ـ باید امام دحدودوپه پلي کیدو :

اودغاړو په وهلو او پوستکو په پرې کولو کې نرموالی او ویره احساس نه کړي ددې دلیل دصحا به کرامو رضی الله عنهم اجماع ده ..

٥:ـ امام بایدآزادوي :

–امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي: دریم شرط آزادي ده ځکه چې مریي پخپل ځان ولایت نلري نو دا کار ددې کار خنډکیږي چې په بل چا دحاکم وتاکل شي ، ځکه چې دمریی ګواهي او شهادت نه قبلیږي نو داغوره ده چې دحکم دپلي کیدو امامت څخه هم منع کړی شي[47]

نو دامام دآزادی او اسلام په شرط ګرځیدوکې څه پټوالی نشته .

٦:ـ امام باید مسلمان وي دا شرط دي .

٧:ـ امام باید نارینه وي :

ټول اسلامي امت دلوی امامت او دمسلمانانو د او چت چار و وا کې (خلافت) لپاره دنارینتوب په شرطوالي سره اتفاق کړی دی نو دښځي لپاره دهیواد مشري کول ناروا دي . – عن أبی بکرة نفیع بن الحارث عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: لن يُفْلِحَ قومٌ ولَّوْا أمرَهَمُ امرأَةً[48]

دحضرت أبوبکرة نفیع بن حارث رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرما یلي دي : هیڅکله به هغه قوم بریالی نشي چې ښځه یې د چارو واکداره اومشره وي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام احمد رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام نسایي رحمت الله علیه د حضرت ابوبکره رضی الله عنه څخه روایت کړی دی او بل دا چې ښځه د عقل او دین له پلوه نا قصه ده .او اسلامي امت پدې اتفاق کړی چې دښځي امامت روانده ....

---

[47] - احکام سلطانی ص 65.

[48] - صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه په 4425 نمبر سره یی روایت کړی دی ، صحیح الجامع 5252 نمبر راوړئ دی ،. حدیث شریف صحیح دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸:- دامام دبدن اعضاء (غړي) با يد سالم او صحيح وي .

۹:- امام بايد بالغ وي:

ځکه چې ماشوم مکلف ندی او دقضا لپاره يې تاکل هم روانديي ، دخپل ځان اختيار نلري نو څنګه به دبل چا اختيار لرلی شي ،له همدې امله امام بخاری رحمت الله عليه پخپل صحيح کتاب کې په مرفوع سند سره د ابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړی چې : زما دامت هلاکت او تباهي به دقريشو د ماشومانو په لاس کې وي ، دامام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه سره په مصنف کې راغلي چې : ابو هريره (رضی الله عنه به په بازار کې روان وه او ويل به يي :(اي الله جل جلاله شپيتو کلونو عمر ته مې مه رسوې او دماشومانو پاچاهي مه راوينې .

۱۰:-امام بايد عاقل وي :

نو دليوني پاچاهي روانده ، امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي : عقل دوهم هغه شرط دی چې اتفاق پرې شوی يوازې هغه عقل بسوالی نه کوي چې انسان پرې مکلف ګرځي او دضروري څيزونو علم پرې حاصليږي تردې چې دصحيح تميز غوره عقل ،ځيرکوالي، سهوې او غفلت څخه ليرې والي ښه يی.[49]
په نهم او لسم شرط کې هيڅ اختلاف نشته ..

۱۱:-امام بايد عادل وي:

عدالت دمکلف انسان دحالاتو برابر ښت دی چې هغه کار سرتري ونه وهي چې پدې يي څرګندوي او عدالت په تقوی او صلاح کې را ټوليږي ځکه چې پاچاهي او امامت دلويو امانتونو څخه دی او فاسق امين ندی اونه يي روايت قبليږي .. امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي : په ټولو امامتونو کې عدالت معتبر او معتمد څيزدی .

عدالت دادی : چې انسان بايد درښتينې لهجې ،امانت ته پوره پام کوونکی ، دټولو حرامو او ناروا و څخه پاک دګناهو نو څخه ځان ساتونکی دشک او شبهې څخه لري ، دغوصې او رضا په دواړو حالتونو کې مينه ناک . په خپل ديني اودنيوي کار کې د مرمت او ځوانمردی کار وونکی و ي[50].
ځکه چې داسلامي امت په منځ کې پدې هکله هيڅ اختلاف نشته چې دفاسق لپاره دامامت ټاکل اوهغه امام ګرځول روانديي.[51]

- احکام سلطانی ص 65. [49]
- احکام سلطاني ص 66.[50]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې علماى كرامو دځينو شرطوونوپه اړه لكه :

۱ - اجتهاد او دغړوجوړوالئ مخالفت څرګند كړى .

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي : دامامت په هغو شرطونو كې بايد كتنه و شي چې امامت پرته دهغو دشتون څخه نه رواكيږي نو دا شرط مو داسې وموندچې : بايد اصلا دقريشو څخه وې ځكه چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم خبر وركړى دى چې امامت په قريشو كې دى.

۲ :-امام بايدبالغ وي :

دښه اوبد ترمنځ توپير وكړي.ځكه چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فر مايلي دي : ددري كسانو څخه قلم پورته دى او بد اعمال يي نه ليكل كيږي : ماشوم ترڅو چې بالغ نه وي او ليونى ترڅو چې روغ نه وي.

۳-امام بايد نارينه وي :

ځكه چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : هغه قوم به بريالى نشي چې خپله مشري يې ښځې ته سپارلې وي .

٤ :-امام بايد مسلمان وي :

څكه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : وَلَن يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا)) [52] سوره النسا آيت ١٤١ :

ژباړه : او هيڅ كله الله جل جلاله د كافرانو لپاره په مؤمنانو باندې كومه لاره نده ګرځولې (څه حكم او امر د كفارو په مومنانو نشته) .

ژباړه :- خلافت ډيره لويه لار ده، او الله جل جلاله پدې سره امركړى چې اهل كتاب دجزيو اخستلو په وخت كې ذليل كړي، او هغه كفار چې داهل كتابوڅخه نه وي ، وېې وژنى تردې چې مسلمانان شي .

- تفسير قرطبي ج 12ص 285-286. تفسير ابن كثير ج 1 ص 110، احكام سلطانى ماوردى ص 6،غياث الامم ص 76، حاشية ابن عابدين ج 1ص 548 . [51]
- سورت النساء آيت 141. [52]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵:-امام باید یوداسي عالم وړاندې کړي :

چې ددين په هغه ضروریاتو او فرایضو پوه وي، دالله جل جلاله څخه ویریدونکی اوپه ټولنیزډول په ځمکه کې دفساد ښکاره کوونکی نه وي ، ځکه چې الله جل جلاله فرمایلي دي : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ.[53]

ژباړه :-ځکه چې دهغه چا وړاندې کيدل چې دالله جل جلاله څخه په هیڅ شي کې نه ویریږي او په ځمکه کې فساد او منکرات ښکاره کوي هغه د ډاډ وړندي او یا هغه څوک چې دخپل دین څخه معلومات نلري، نو یقینا یې په ګناه او تیري کې مرسته ورسره وکړه دنیګئ او تقوی مرسته یې ونکړه ، بیشکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- عن عائشة رضی الله عنها عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : مَن أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هذا ما ليسَ فِيهِ، فَهو رَدٌّ .[54] متفق علیه .

ژباړه : چاچې داسې يو کار وکړ چې زموږدلارې مخالف وه هغه کاربی رداو نامنلی شویدی . دغه حدیث امام بخاری رحمت الله ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه،

امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه روایت کړي دی .

عن أبی ذر الغفاری عن النبی صلی الله علیه وسلم فقال : يا أبا ذَرٍّ، إنِّي أراكَ ضَعِيفًا، وإنِّي أُحِبُّ لكَ ما أُحِبُّ لِنَفْسِي، لا تَأَمَّرَنَّ علَى اثْنَيْنِ، ولا تَوَلَّيَنَّ مالَ يَتِيمٍ.[55]

د حضرت ابوذر غفاری رضی الله عنه څخه روایت دی چې حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ماته وفرمایل :-ای ابوذره ! ته کمزوری یې، ددوه کسانو مشري مه کوه، او هیڅکله د یتیم د مال سرپرستي مه کوه .

او الله جل جلاله فرمایلي دي: فَإن كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا .[56]

ژباړه :- .نو هغه څوک چې حق يی پرذمه وي کم عقل یا ناتوان وي .

نو داصحيح اوسمه خبره ده چې که عقل یی کمزوری وي او هغه څوک چې خپل کار نشي کولی باید ولي او سرپرست ونه نیول شي او هغه څوک چې حتما باید ولي او سرپرست ولري نو ده ته ندي روا چې د مسلمانانو سرپرست او مشرشي او دا صحیح خبرده چې په چاکې چې دغه اته شرطونه پوره نشي

---

[53] - سورت مائدة آیت 2.

[54] - صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه نمبر حدیث 2697 ، صحیح امام مسلم رحمت الله علیه1718 . والحدیث صحیح .

[55] - صحیح امام مسلم رحمت الله علیهص 1826. والحدیث صحیح .

[56] - سورت بقرة آیت 282 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرپرستي يي باطله او ناروا ده او هيڅکله يي سرپرستي او امامت منځه ته نه راځي بيا دا کار مستحب دی چې ددیني ورو ورو مسألو له عباداتو ،سیاست او احکامو څخه خبر وي فرایض په پوره ډول سره سرته ورسوي او هيڅ کمبود په کې رانشي تړولې لويي ګناوي که پټې وي یابښکاره او همدارنګه له وړې ګناه هم ځان ترې وژغوري نو دغه څلور واړه صفات دي چې انسان يي بد ګڼي او غواړي دمسلمانانو خلیفه باید ځان ترې وساتي که يي بیا هم مشري واخسته نو خلافت يي صحیح دی او دغه صفات يي بدبولو او په هغه کې چې دالله جل جلاله پیروي کوي اطاعت يي واجب دی او په هغه څه چې دالله جل جلاله پیروي نه کوي بیا هم دفاع کول ترې واجب دي پدې کې اصلي هدف او موخه داده چې :- په خلکو او رعیت باندې پرته له ضعف او کمزورتیا څخه نرمي کوونکۍ وي ،دمنکر په له منځه وړلوکې دشدت څخه پرته او دواجبو نه دتیري کولو پرته کلک وي ،ویښ او بیدار به وي دلاوراوغیرتي نفس لرونکی دخپل ځان لپاره به دحق مال منع کوونکی نه وي . اوهمدارنګه به د هغه مال په اړه چې حق يي نه وي ، زیات مصرف کوونکی (اسراف کوونکۍ) نه وي .

دغه ټول پدې کې راټولیږي چې :-امام باید دقران کریم په احکامو او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په سنتو برابر وي ددغه کار ټول ښه والۍ اوغوره والۍ راټولوي .او دغه کار امام ته زیان نه رسوي چې په جوړښت او خلقت کې يي څه عیب او کمبودي وي .لکه : ړوندوالی اوګونګوالی،پوزه يي پرې وي غوږ يي پرې وي یا هغه چې دواړه لاسونه او دواړه پښې يي نه وي یا زوړ وي مګر پوهیږي اګر که سل کلن هم وي اوڅوک چې بې هوشه کیږي او بیا بیرته رابیداریږي ، او څو ک چې دمجرد بلوغ ته رسیدوسره سم بیعت ورسره کیږي او دامامت شروط په کې وي نو ددغه ټولو یادشووکسانو امامت صحیح او سم دی ځکه چې نه د قران کریم نص ،او نه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سنت ،نه اجماع ،نه رای (نظر) او نه هم دلیل ددې څخه ممانعت کړی دی .بلکه الله جل جلاله فرمایلې دي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ . [57] النساء ایة۸

ژباړه :- ای مومنانو په عدالت سره عمل وکړی ، چاچې عدل وکړ بیشکه دالله جل جلاله امریي پرځای کړ ،دټولو مسلمانانو ترمنځ پدې کې هیڅ اختلاف نشته چې خلافت په میراث نه ورکول کیږي او نه دپلار په ځای زوی اونه څو ک دچا څخه وروسته په موروثي ډول خلیفه ټاکل کیږي او همدارنګه د ماشوم لپاره خلافت روا ندی خو یو اځي روافض دي چې دا دواړه کارونه يي روا بللي دي او بل دا چې

[57] - سورت النساء آیت 135 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهيچا ترمنځ پدې کې اختلاف نشته چې دښځې لپاره خلافت رواندئ ، دالله جل جلاله څخه مرسته غواړو . [58]

پاچايان په څو ډوله دي ځيني يي عادل مسلمان ، ځيني يي : فاسق ظالم او تيرئ کوونکي اوځيني بيا کافر اوددين څخه وتلي ،دلته يوازي اول قسم ذکر کوو چې څه مسوليتونه لري او په امت يي څه حقوق دي دالله جل جلاله څخه پدې اړه‌لارښوونې او مرستې غوښتنه کوو .... امير بايد مسلمان او عادل وي :

بيشکه سپيڅلې شريعت بيان کړی چې : مسلمان عادل امير دالله جل جلاله په وړاندې تر نورو خلکو ډيره اوچته مرتبه لري اوده ته دالله جل جلاله په نزد لوی فضبلت او ډير ثواب دی چې يوازې الله جل جلاله پرې پوهيږي لدې څخه :

۱ :-هغه عادل امام چې دخلکو په منځ کې په حقه فيصله کوي او عدل قايموي :

هغه به دقيامت په ورځ دالله جل جلاله دعرش تر سيوري لاندې وي په کوم وخت کې به چې پر ته د الله جل جلاله دسيوري څخه بل سيوری نه وي .

وعن أبي هريرة رضی الله عنه قالَ: قالَ رَسُولُ اللَّه ﷺ :سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إلَّا ظِلُّهُ: إمامٌ عادِلٌ، وشابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّه تَعالى، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعلَّقٌ فِي المَسَاجِدِ، وَرَجُلانِ تَحَابَّا فِي اللَّه: اجتَمَعا عَلَيهِ، وتَفَرَّقَا عَلَيهِ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ، وَجَمَالٍ فَقَالَ: إنِّي أخافُ اللَّه، ورَجُلٌ تَصدَّقَ بِصَدَقَةٍ فأَخْفَاها، حتَّى لا تَعْلَمَ شِمالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينهُ، ورَجُلٌ ذَكَرَ اللَّه خالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ متفقٌ عَلَيْهِ[59].

ژباړه : د حضرت أبوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دئ چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايي : اووه کسان به دالله جل جلاله دسيوري لاندې وي په هغه ورځ چې دالله جل جلاله دسيوري پرته به بل سيوری نه وي ، له دوی څخه يي يو عادل امير ياد کړی دی .... دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام مسلم رحمت الله عليه امام احمد رحمت الله عليه ،امام نسايي رحمت الله عليه ،امام ترمذي رحمت الله عليه ،دأبوهريرة او أبو سعيد خدري رضی الله عنهما څخه روايت کړی دی

- الفصل فی الملل و النحل ج 4 ص 129. [58]

- صحيح الامام بخاری رحمت الله عليه نمبر 6806، او صحيح امام مسلم رحمت الله عليه نمبر 1031 . روايت کړی دی . [59]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲:-عادل امام به دقیامت په ورځ دنور او رڼا په منبر باندې :

دالله جل جلاله ښي اړخ ته ناست وي او دالله جل جلاله دواړه بلاکیف لاسونه یمین دي ،

إنَّ المُقْسِطِينَ عِنْدَ اللهِ علَى مَنابِرَ مِن نُورٍ، عن يَمِينِ الرَّحْمَنِ عزَّوجلَّ -وكِلْتا يَدَيْهِ يَمِينٌ- الَّذِينَ يَعْدِلُونَ في حُكْمِهِمْ وأَهْلِيهِمْ وما وَلُوا. رواه امام مسلم رحمه الله وهو من أفراد امام مسلم رحمه الله على الامام بخارى رحمه الله . [60]

ژباړه : دحضرت عبدالله بن عمرو رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي :- هغه کسان چې عدل کوي دالله جل جلاله سره به درڼا په منبرونو ،ښي اړخ ته به ناست وي او دواړه بلا کیف لاسونه یې یمین دي دا هغه کسان دي چې پخپلو فیصلو خپلوکورونواو تر خپل لاس لاندي خلکو کې عدل کوي ،دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،او امام نسایي رحمت الله علیه ،دعبدالله بن عمرو رضی الله عنه څخه روایت کړیدی.

عن أبي سعيد قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن أحب الناس إلى الله يوم القيامة وأدناهم منه مجلسا إمام عادل، وأبغض الناس إلى الله وأبعدهم منه مجلسا إمام جائر» [61]

ژباړه : دابو سعید خدري رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- بیشکه چې الله جل جلاله ته دقیامت په ورځ ډیرګران اونیږدې دخلکو څخه هغه ته٠ الله جل جلاله ته دناستې او مجلس له پلوه عادل امام دی . او همدارنګه ډیر بد د خلکو څخه الله جل جلاله ته د قیامت په ورځ او ډیر سخت عذاب والا ظالم امیر یا امام دی . داحدیث امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ،په سننواو شعب الایمان کې اوامام ترمذي رحمت الله علیه روایت کړیدی اوویلي یې دي دغه حدیث حسن او غریب دی (بلکې حدیث ضعیف دی) خو حدیث د تحسین احتمال لري ځکه چې په څو سندو نو سره راغلی او فضیل بن مرزوق وقاصي په کې دی، امام ذهبي رحمت الله علیه په ضعفاءکې ذکر کړی او وویلي یې دي : دغه حدیث امام ابن معین رحمت الله علیه او نورو امامانو ضعیف بللی دی . او همدارنګه دغه حدیث دعطیه العوفی په سند سره هم راغلی ، امام ابن قطان ویلي دي :ضعیف کړی شوی دی ، امام ذهبي رحمت الله علیه ویلي : ضعیف یې بللی ، ابن قطان ویلي :حدیث حسن دی اوصحیح ندی .

---

[60] - صحیح امام مسلم رحمت الله علیهنمبر 1827 ، والحدیث صحیح .

[61] - سنن الامام ترمذی رحمت الله علیه، أبواب الاحکام فی الامام العادل حدیث نمبر 1329 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

عن عمر بن الخطاب عن النبى صلى الله عليه وسلم قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أفضلُ الناسِ عند اللهِ منزلةً يومَ القيامةِ إمامٌ عَدْلٌ رفيقٌ، وشَرُّ عبادِ اللهِ منزلةً يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ خَرِقٌ [62]

امام طبراني رحمت الله عليه دعمر رضى الله عنه څخه مرفوعا پدې لفظ سره روايت کړي چې الله جل جلاله دغوره بندګانو څخه دقيامت په ورځ دمرتبې او منزلت له پلوه عادل او نرمي کوونکی امام (پاچا)دی او دالله جل جلاله دبدترينو بندګانو څخه دقيامت په ورځ ظالم او سختي کوونکی امير يعني پاچا دی .

دغه سند ابن لهيعه په يوازيتوب سره روايت کړی او دحديث لپاره بل سند دامام ابو يعلى رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه سره دابو سعيد خدری رضى الله عنه نه په مرفوع ډول پدې لفظ سره روايت شوی چې :عن أبى سعيد الخدرى رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أشدُّ النَّاسِ عذابًا يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ[63]

ژباړه : سخت ترين عذاب به دقيامت په ورځ دظالم پاچاوي .

۳:-دامام لپاره به ډير لوی اجر وي :

كه چيرې دالله جل جلاله څخه دويرې اوتقوی په خاطر باندې امر وکړي او دالله جل جلاله په حکم کې عدل او انصاف وکړي .

عن أبى هريرة عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : ....وإنَّما الإمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِن ورَائِهِ ويُتَّقَى به، فإنْ أمَرَ بتَقْوَى اللَّهِ وعَدَلَ، فإنَّ له بذلكَ أجْرًا وإنْ قالَ بغَيْرِهِ فإنَّ عليه منه[64]. متفق عليه .

ژباړه : حضرت أبو هريرة رضى الله عنه ويلى دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دي : امام ډال او سپر دئ چې ترشاه به يې جګړه کيږي او په همدې سره د ځان ساتنه کيږي که چيرې په تقوى

- السلسلة لضعيفة نمبر 1157 ، شيخ البانى وايى : حديث ضعيف دى .[62]
- ضعيف الترغيب نمبر حديث 1319 .[63]
- اخرجه الامام بخارى رحمت الله عليه برقم :2957 ، و امام مسلم رحمت الله عليه برقم : 1835[64]

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره امر وکړي او په پريکړه کې عدل او انصاف وکړي پدې سره ده ته اجر ورکول کيږي ، او که په بل څه سره امر وکړي نو دئ گناهکار دی . دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، او امام نسائی رحمت الله عليه روايت کړئ دئ .

۴ـ د عادل امام دعاء نه رديږي:

دا د الله جل جلاله په وړاندې د ده د کرامت او منزلت له وجهی څخه .

عن أبی هريرة عن النبی صلی الله عليه وسلم قال قال الرسول صلی الله عليه وسلم : ثلاثةٌ لا تُرَدُّ دعوتُهم : الصَّائمُ حتَّى يُفطِرَ ، والإمامُ العادِلُ ودَعوةُ المَظلومِ ، يَرفَعُها اللهُ فوقَ الغَمامِ ، وتُفتَحُ لها أبوابُ السَّماءِ ويَقولُ الرَّبُّ : و عِزَّتي وجَلالي لأنصُرَنَّكِ ولَو بَعدَ حينٍ[65]

دحضرت ابوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دي چي نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : دري کسان دي چي ددوي دعوت او غوښتنه نه رديږي عادل امير ، روژه دار ترڅو يې روژه ماته کړي نه وي ، دمظلو م دعوت او غوښتنه ، الله جل جلاله يې د قيامت په ورځ د وريځو څخه اوچته پورته کوي او داسمان دروازي ورته خلاصيږي او الله جل جلاله فرمايي :- زما دپخپل عزت سوگند وي چي حتما به ستا مرسته کوم اگر که لږ وروسته هم وي بيشکه پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : امام ډال او سپر دی چې ترشا به يې جگړه کيږي او په همدې سره دځان ساتنه کيږي که چيرې په تقوی سره امروکړي اويه پريکړو کې عدل او انصاف وکړي پدې ورته اجر ورکول کيږي اوکه په بل څه سره امر وکړي نو دی گناهکار دی . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه او امام نسايي رحمت الله عليه روايت کړيدی.

ددې حديث شريف څخه لاندې احکام لاسته راځي :

۱- په حديث شريف کې د اميرانو اطاعت او دهغوی د نافرمانی څخه ډډه کول .

---

[65] - ضعيف الترغيب برقم 583 . شيخ البانی وايی : حديث ضعيف دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- پدې کې دامیرانو په ظلم باندې صبر کول .

۳- باید د امیر او خلیفه تر شا په جګړه کې برخه واخستل شي .

په بل حدیث شریف کې راغلي دي :

فرواه الامام طبراني رحمت الله علیه في الدعاء والبیهقي في الشعب من حدیث أبي هریرة .رضي الله عنه . ولفظه :ثَلاَثَةٌ لَا يَرُدُّ الله دُعاءَهُمْ: الذَّاكِرُ الله كَثِيراً، والمَظْلُومُ، والإمامُ المُقْسِطُ . وحسنه الألباني في صحیح الجامع [66]

ژباړه : دحضرت أبوهريرة رضى الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : دری کسان دي چې الله جل جلاله یی دعا قبلوی او نه یی ردوي ، یو هغه شخص چې د الله جل جلاله ډیر ذکر کوي ، بل مظلوم او دریم عادل امام ، دغه حدیث امام طبرانی رحمت الله علیه امام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان کې روایت کړئ دئ ، او شیخ الباني رحمت الله علیه په صحیح الجامع کې حسن بللئ دئ.

د مسلمان امام وظایف (دندي):

مسلمان امام دندې لري چې باید ترسره یې کړي او ده لره حقوق او امتیازات دي چې باید ورکړل شي هغه دندېې په قراني آیاتونو او نبوي احادیثو کې ذکر شوي چې په لنډ ډول یې وړاندې کوو

لومړي دنده :-

دعدل او حق قایمول دخلکو تر منځ دشخړو ختمول د الله جل جلاله دسپیڅلي شریعت سره سم حکم کول ،دحدود و قایمول ، دشرعي احکامو سره سم دحدودو پلي کول : الله جل جلاله فرمایلي :-

إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ .... [67]

- صحیح الجامع 1211. [66]
- سورت النساء آیت 58 . [67]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- داد الله جل جلاله له پلوه پاچاپانو ته امر دی چې د خلکو په منځ کې په عدل او انصاف سره پریکړه وکړی کوم چې الله جل جلاله د اووه اسمانونو دپاسه رالیږلی دی.

په حدیث شریف کې راغلي دي :-یقینا الله جل جلاله تر هغه وخته دپاچاپانو قاضي ملګری وي چې ظلم یي نه وي کړی خو کله چې ظلم وکړي بیا یي الله جل جلاله دهغه خپل ځان ته وسپاري . دا حدیث امام ترمذي رحمت الله علیه اوامام حاکم رحمت الله علیه روایت کړئ او دواړو حسن بللئ دئ ، او امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه دعبدالله بن أبي أوفى رضی الله عنه څخه پدي لفظ روایت کړی چې : -

قال رسول الله صلى الله علیه وسلم ان الله مع الحاکم مالم یجر فاذا جار وکل علی نفسه

ژباړه : رسو الله صلى الله علیه وسلم فر مایلی دي : بیشکه الله جل جلاله دقاضي سره تر هغه ملګري وي چې ظلم یي نه وي کړي .

عن عبد الله بن أبي أوفى قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن الله مع القاضي ما لم يجر، فإذا جار تخلى عنه ولزمه الشيطان»: هذا حديث غريب لا نعرفه إلا من حديث عمران القطان[68]

امام بیهقي رحمت الله علیه زیاته کړي چې : دحضرت عبد الله بن أبی أوفى رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلى الله علیه وسلم فرمایلی دی : الله جل جلاله د قاضی ملګر ئ او حامی تر هغه وخته وي ترڅو چې ظلم و نه کړي کله چې ظلم وکړي الله جل جلاله یي پریږدي او شیطان ورسره ملګري شي.

امام ابن ماجه رحمت الله علیه زیاته کړي : کله چې ظلم وکړي الله جل جلاله تري بیزاره شي)، امام ترمذي رحمت الله علیه وایي : دغه حدیث حسن او غریب دي موږ یي دعمران القطان دحدیث څخه پرته دبل چا له لوري نه پیژنو . امام ابن حجر رحمت الله علیه وایي : پدي کې څه خبره شته مګرمتروک ندي اوامام بخاری رحمت الله علیه استشهادپري کړي .همدرانګه امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام حاکم رحمت الله علیه یي احادیث ذکر کړي [69].

په یو اثر کي راغلي :- دیوي ورځي عدالت دڅلوښتو کالو عبادت څخه غوره دي)[70]

- سنن الامام ترمذی رحمت الله علیهنمبر 1330، أبواب الاحکام باب ماجاء فی الامام العادل .[68]
- تلخیص الحبیرج 4 ص 181. [69]
- ابن کثیر تفسیر ج 1 ص 782 . [70]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله فرما يلي يې دی : (وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ)[71]

ژباړه:-او راولېږو موږتاته ای محمد صلی الله علیه وسلم کتاب د حق سره چې تصدیق کوونکی دی د هغه څه چې موجود دی په وړاندې دده د کتاب نه او محافظ دی په هغه کتاب نو فیصلې کوه په منځ ددوی کې مطابق دهغه قانون چې نازل کړی دی الله او مه کوه پیروي د خواهشاتو ددوی .

عن أبی هريرة وزيد بن خالد الجهنی رضی الله عنهما عن النبی صلى الله عليه وسلم قال : -إنَّ رَجُلًا مِنَ الأعْرَابِ أَتَى رَسولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ، فَقالَ: يا رَسولَ اللهِ، أَنْشُدُكَ اللَّهَ إلَّا قَضَيْتَ لي بكِتَابِ اللهِ، فَقالَ الخَصْمُ الآخَرُ: وَهو أَفْقَهُ منه نَعَمْ، فَاقْضِ بيْنَنَا بكِتَابِ اللهِ وَأْذَنْ لِي، فَقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: قُلْ، قالَ: إنَّ ابْنِي كانَ عَسِيفًا علَى هذا، فَزَنَى بامْرَأَتِهِ، وإنِّي أُخْبِرْتُ أنَّ علَى ابْنِي الرَّجْمَ، فَافْتَدَيْتُ منه بمِئَةِ شَاةٍ وَوَلِيدَةٍ، فَسَأَلْتُ أَهْلَ العِلْمِ، فأخْبَرُونِي أنَّما علَى ابْنِي جَلْدُ مِئَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَأنَّ علَى امْرَأَةِ هذا الرَّجْمَ، فَقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: وَالَّذِي نَفْسِي بيَدِهِ، لأَقْضِيَنَّ بيْنَكُما بكِتَابِ اللهِ، الوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ رَدٌّ، وعلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِئَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَاغْدُ يا أُنَيْسُ إلى امْرَأَةِ هذا، فَإِنِ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمْهَا. قالَ: فَغَدَا عَلَيْهَا، فَاعْتَرَفَتْ، فأمَرَ بهَا رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ فَرُجِمَتْ[72].

ژباړه : حضرت ابوهریرة رضی الله عنه او زیدبن خالد الجهني رضی الله عنه ویلي چې : یو باندہ چې وویل : اي د الله رسوله زموږ ترمنځ دالله جل جلاله په کتاب پریکړه وکړه دباندہ چې دښمن یا څیده اوویي ویل : رښتیا یي وویل زموږ تر منځ دالله جل جلاله په کتاب فیصله وکړه . نواعرابي وویل : - زما ځوی دده سره مزدور وه دده د ښځې سره یي زنا وکړه ، نوماته یي وویل : ځوی درجم (سنګ سار) کیږي نو دځوی یی دفدیي په مقابل کې چې سل پسونه او یوه نجلی ده ورکړه بیامې دعلماوو څخه

- سورت المائدة آيت 48 . [71]
- صحيح امام مسلم رحمت الله عليه رقم 1367 . والحديث صحيح . [72]

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه وکړه هغوی وویل : په ځوی دسل ډري او يو کال دوطن څخه شړل دي نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : - ستاسو ترمنځ به حتما دالله جل جلاله په کتاب سره فيصله کوم ،.پسونه او نجلی بيرته تاته درکول کيږي او په ځوی دسل دري او ديو کال تبعيد دی اوته اي أنيسّ : هغه سړي ته يي وويل : ددغه سړي ښځي ته سبا ورشه که يي اقرار وکړ نو په تيږويي مړه کړه سبا هغي ښځي ته ورغی هغې په خپل جرم اقرار وکړو او سنګساره يي کړه دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه او امام مسلم رحمت الله عليه يو بل ته په نږدې الفاظو روايت کړی دئ او دغه لفظ د امام مسلم رحمت الله عليه دئ .

وعن أبی ذر رضی الله عنه أنه قال للنبی صلی الله عليه وسلم ، قُلتُ: يا رَسولَ اللهِ، أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي؟ قالَ: فَضَرَبَ بيَدِهِ علَى مَنْكِبِي، ثُمَّ قالَ: يا أَبَا ذَرٍّ، إنَّكَ ضَعِيفٌ، وإنَّهَا أَمَانَةُ، وإنَّهَا يَومَ القِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ، إلَّا مَن أَخَذَهَا بحَقِّهَا، وَأَدَّى الذي عليه فِيهَا[73].

ژباړه : دحضرت أبوذر غفاري رضی الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : ايامانه مقرروي ؟ يعني ماته وظيفه نه راکوي ؟ نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل : - اي أبوذره ته کمزوری يي او وظيفه امانت دی اودا دقيامت په ورځ افسوس او پښيمانتيا ده . مګر هغه څوک چې په حق سره يي واخلي او هغه څه ادا کړي چې ورسپارل شوي ده دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، او امام منذري رحمت الله عليه په ترغيب اوترهيب کي روايت کړی او په عام ډول ندی راغلی بلکې دهغه چاله اړوند چې عدل نه کوي په خپل امارت کې دالله جل جلاله حق نه پلی کوي او له همدې امله امام نووي رحمت الله عليه ددې په شرحه کې ويلي دي :- دوظيفې اخستلو څخه دځان ژغورنې په هکله دا

- صحيح امام مسلم رحمت الله عليه رقم الحديث : 18.25، والحديث صحيح . [73]

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدیث شریف یو لوی اصل دی په ځانګړي ډول دهغه چاپه باره کی چې کمزوری وي او دخپلې وظیفې حق نه شي ادا کولی مګرذلت او پښیمانتیا دهغه چاپه باره کې ده چې دوظیفې سرته رسولو توان اوورتیا نلري یا دوظیفې وړوي خو په هغوی کې عدل نکوي مګر هغه څوک چې دامارت او مشری وړ وي اوبیا په هغې عدل هم وکړي نوده لره ډیر زیات اجراوثواب دی پدې هکله ډیر زیات احادیث او دلایل شته مګر ددندې په ورننوته کې هم لوی خطرشته له همدې سببه لویو امامانو او محدثینوترې ممانعت کړی دی امام شافعي رحمت الله علیه دمامون غوښتنه ونه منله کله یې چې دشرق او غرب دقضاء لپاره وغوښت او همدارنګه امام ابو حنیفه رحمت الله علیه هم دخلیفه منصور غوښتنه ردکړه کله یې چې دقضا منلو ته وغوښت بیایې بندي کړ او په بندیخانه کې یې ډیر وکړاوه اوویې واهه،اوهغه لوی امامان چې دوظیفې اخستلو څخه یې انکار کړی ډیرزیات دي [74]

-أخرجه الامام طبرانی رحمت الله علیه و البزار بسند صحیح عن عوف بن مالک الاشجعی مرفوعا: قال: أوَّلُها مَلامةٌ، وثانيها نَدامةٌ، وثالثُها عذابٌ يومَ القِيامةِ، إلَّا مَن عَدَلَ. [75]

دعوف بن مالک رضی الله عنه څخه په مرفوع حدیث کې راغلي :- دامارت او مشری لومړی ملامتیا ، دوهم پښیما نتیا او دریم دقیامت په ورځ عذاب دی مګر هغه څوک چې پدې کې عدل او انصاف وکړي مستثنی دي . دا حدیث امام طبراني رحمت الله علیه او امام بزار رحمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړي .

وَأَخْرُجَ الطَّبَرَانِيُّ مِنْ حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَرْفَعُهُ)) :نِعْمَ الشَّيْءُ الإِمَارَةُ لِمَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَحِلِّهَا، وَبِئْسَ الشَّيْءُ الإِمَارَةُ لِمَنْ أَخَذَهَا بِغَيْرِ حَقِّهَا، تَكُونُ عَلَيْهِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ. [76]

[74] - شرح صحیح امام مسلم رحمت الله علیه ج 12 ص 211.
[75] - کشف اللثام ج 6 ص 346.
[76] - فتح الباری ج 13 ص 125.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام طبراني رحمت الله عليه دزيد بن ثابت رضی الله عنه له اړخه مرفوع حديث روايت کړی چې:-

بهترين او غوره څيز امارت او مشري هغه چا لره ده چې حق يي ادا کړي اوبدترين شی هم امارت او مشري هغه چا لره ده چې په نا حقه سره يی لا س ته راوړی وي په دغه شخص به دقيامت په ورځ افسوس او حسرت وي.

وعن ابن عمر رضی الله عنهما أن النبی صلی الله عليه وسلم قال : لايسترعی الله تبارک و تعالی عبدْرعية قلت أو کثرت الاسأله الله تبارک و تعالی عنها يوم القيامة أقام فيهم أمر الله تبارک و تعالی أم أضاعه ، حتی يسأله عن أهل بيته خاصته .[77]

دعبدالله بن عمر (رضی الله عنهما) څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :-

الله جل جلاله چې کوم بنده ته مشري ورکړي که هغه دلږ شي وي ياد ډير شي مګر الله جل جلاله به دقيامت په ورځ ترې پوښتنه کوي چې دالله جل جلاله امر يي په دوی باندې پلی کړی دی ، او که يي ضايع کړيدئ ، تردې چې دخپلې کورنی په اړه به هم ترې په ځانګړي ډول پوښتنه کيږي . دا حديث امام احمد رحمت الله عليه رحمت الله عليه رړايت کړی دی .

دانس رضی الله عنه څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- لسو کسانو مشر به هم دقيامت په ورځ ځنځير او زولنې راوستل شي تردې چې عدل او انصاف يي وژغوري اويا ظلم يي هلاک کړي.

عن أنس رضی الله عنه قال قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " إِنَّ اللَّهَ سَائِلٌ كُلَّ رَاعٍ عَمَّا اسْتَرْعَاهُ ، حَفِظَ ذَلِكَ أَمْ ضَيَّعَ ، حَتَّى يَسْأَلَ الرَّجُلَ عَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ.[78]

---

[77] - مسند امام احمد رحمت الله عليه ج 2 ص 15 .
[78] - صحيح الجامع نمبر 1774 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحضرت أنس رضی الله عنه څخه روایت دئ چې رسول الله صلی الله علیه وسلم روایت کړئ دی چې :

الله جل جلاله دهر مشرڅخه دهغه درعیت په هکله پوښتو نکئ دئ أیا دا رعیت یي ساتلی یا یي ضایع

کړی تردې چې الله جل جلاله سړی دخپل کور (کهول) په اړه وپوښتي . دا حدیث امام نسايي رحمت

الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه په حسن سند سره روایت کړی دی .

عن أبی هريرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : ما من أميرِ عشرةٍ ، إلَّا وهو يُؤْتَى بِهِ يومَ القيامَةِ

مغْلُولًا ، حتى يَفُكَّهُ العدلُ ، أوْ يوبِقَهُ الجورُ [79]

دأبوهريرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- نه به وي

دلسو کسانو مشر مګر دقیامت په ورح به په ځنځیرونواو زولنو راوستلئ شي تردې چې عدل

اوانصاف یي خلاص کړي، اویا یي ظلم هلاک کړي .

عن أبي أمامة، عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: " ما من رجل يلي أمر عشرة فما فوق ذلك إلا

أتى الله مغلولا، يوم القيامة يده إلى عنقه فكه بره أو أوبقه إثمه أولها ملامة، وأوسطها ندامة وآخرها

خزي يوم القيامة "[80]

او همدرانګه د أبو امامة رضی الله عنه څخه مرفوع حدیث راغلی چې :_ داسي سړی به نه وي چې

دلسو کسانو مشري یي اخستې وي مګر الله جل جلاله به یي دقیامت په ورځ راولي لاس به یي له

ستوني سره تړل شوی وي مګرنیکي به یی خلاصوي اویا ګناه به یي کلکوي .

داحدیث په مختلفوالفاظو سره امام امام احمد رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله، امام

أبویعلي رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړي دي .

- الجامع الصغير للسيوطى رحمه الله نمبر حديث 7987 ، والحديث حسن . [79]
- مسند امام امام احمد رحمت الله عليهنمبر22300 . تتمة مسند الانصار ، حديث أبى أمامة الباهلى الصدرى . [80]

(c) ketabton.com: The Digital Library

. عن أبي سعيد الخدرى رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أشدُّ النَّاسِ عذابًا يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ [81]

دأبوسعيد خدري رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- دقیامت په ورځ به سخت ترین عذاب دظالم پاچا وي . امام طبراني رحمت الله علیه په معجم اوسط امام ابو نعیم رحمت الله علیه په حلیة الاولیاءاوامام أبو یعلی رحمت الله علیه پخپل مسند کې دأبوسعید خدري رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

امام ماوردي رحمت الله علیه دمسلمان امیر د مسولیتو نواو دندو په اړه ویلي دي :-دثابتو اصولو سره سم او سلفوصالحو دأئمه ؤو په همغږی سره سم ددین ساتنه کوي ، خوکه چیرې کوم مبتدع ښکاره شواو یا هم کوم شک کوونکی ترې کوړشو نو ده ته ددلیل څرګند کړي او په صحیح ډول د ورته بیان کړي او په هغه څه دورسره حساب وکړي چې حقوق او حدود پرې لازموي تر څو دین وساتلی شي او اسلامي امت د ښویدو څخه وژغورل شي او دجګړه مارو تر منځ (شرعي) احکام پلي او دعوي دار و تر منځ دښمني ختمه کړي شي ترڅو عدل او انصاف عام شي ظالم تیری ونکړي او مظلوم کمزورئ ونه ګڼل شي او حدود پلي کړي ترڅو دالله جل جلاله حرام کړل شوي څیزونه دلاس وهنې څخه وساتي او بندګانو حقوق دپامال کیدو څخه وژغوري .[82]

الله جل جلاله د په عبدالله بن المبارک رحمت الله علیه رحم وکړي چې ویلي یې دي :-

الله جل جلاله دامیرپه وسیله څو مـــــــــــره مظلومیتونه اوچتوي

زمـــوږ په دین اودنیا کـــــــــــــــــــــــې له دې اړخـــــــه رحمت دئ

کــه چیرې خلافت نه وای نوزموږ لا ري به په امــــــــــــــــــــــن نه وي

- ضعیف الترغیب للالبانی نمبر 1319 ، والحدیث کماقال الشیخ الالبانی : ضعیف . 81
- احکام سلطانی ص 15- 16 . 82

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوکمزورو به مود زوره ورولخوا څخه ښکارشوی وو اوتښتول شوي به وه

د امام دوهمه دنده :-

درعيت څخه ځان نه پټول او حاجتمندو لپاره خپله دروازه پرانستل درعيت دکارو نو مراعات کول او دهغوي دحالت پوښتل .

عن عمرو بن مرة الجهنی رضی الله عنه أنه قال لمعاوية رضی الله عنه انی سمعت رسول الله صلی الله عليه وسلم قال : ما مِن إمامٍ يُغْلِقُ بابَه دونَ ذوي الحاجةِ والخَلَّةِ والمسكَنةِ ؛ إلَّا أغلَق اللهُ أبوابَ السَّماءِ دونَ خَلَّتِه وحاجتِه ومَسكنتِه [83]

حضرت عمرو بن مرة الجهنی رضی الله عنه روايت کوي چې ده حضرت معاويه رضی الله عنه ته وويل چې ما د رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايل يي :- داسي امام او امير به نه وي چي خپله دروازه يی د ضرورتمنو (حاجتمنو) او غربت والا په وړاندې بنده کړي مګر الله جل جلاله به دا سمان دروازې دده د ضرورت ، حاجت او غربت په مخ وتړي نو معاويه رضی الله عنه دخلکو دحاجتونو دپوره کولو لپاره يو کس وټاکه ، دا حديث امام احمد رحمت الله عليه ،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام أبوداد رحمت الله عليه،.امام أبو يعلي رحمت الله عليه او امام حاکم رحمت الله عليه روايت کړيدی .

وعن أبي مريم الآزدي - رضي الله عنه - أنه قال لمعاوية رضي الله عنه: سمعت رسول الله ﷺ يقول " :من ولاه الله شيئًا من أمور المسلمين، فاحتجب دون حاجتهم وخلتهم وفقرهم؛ احتجب الله دون حاجته وخلته وفقره يوم القيامة "فجعل معاوية رجلًا على حوائج الناس. رواه أبو داود والترمذي[84].

دأبو مريم ازدي رضی الله عنه څخه روايت دی چي ويل يي ما دپيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چي فرمايل يي :- چا ته چي الله جل جلاله کوم شی دمسلما نانو دکارونو څخه وسپاره نو دهغوي دضرورت ،يوازيتوب او بيچارګي څخه ځان پټ کړو نوالله جل جلاله به ددغه حاکم دحاجت ضرورت اوفقر درفع کولو څخه ځان پټ کړي ،

- صحيح الترغيب نمبر حديث 2208 ، شيخ البانی وايی : حديث صحيح لغيره دی . [83]
- رياض الصالحين حديث نمبر 663 . [84]

(c) ketabton.com: The Digital Library

وفي رواية أخرى عن أبي مريم الازدي أنه قال قال الرسول صلى الله عليه وسلم :مَن وَلِيَ أمرا مِن أمرِ النّاسِ ، ثُمَّ أغلَقَ بابَهُ دونَ المِسكينِ وَالمَظلومِ أو ذِي الحاجَةِ ، أغلَقَ اللّهُ تَبارَكَ وتَعالى دونَهُ أبوابَ رَحمَتِهِ عِندَ حاجَتِهِ وفَقرِهِ أفقَرَ ما يَكونُ إلَيها .[85] ٢

په بل روايت کې راغلي دي : - چاچې دخلکو دکاروو څخه يو کار په غاړه واخست او مشر يې شو بيا يې دمسکين ، مظلو م او حاجت من په وړاندې خپله دروازه وتړله نو الله جل جلاله به دده په وړاندې دخپل رحمت دروازه دده د حاجت او ډير زيات فقر او نا توانی په وړاندې چې ډير ورته اړ وي وتړي . دا حديث امام أبوداود رحمت الله،امام حاکم رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه تولو په صحيح سند سره دابو مريم ازدي رضی الله عنه څخه روايت کړيدی . له همدې امله د پيغمبر صلی الله عليه وسلم دروازه وان او ملازم نه وه چې خلک له ورتلو څخه ترې منع کړي لکه څنګه چې دا کار نن ورځ پاچايان او مشران کوي .

-عن أنسٍ قالَ: أتى نبيُّ اللَّهِ صلَّى اللَّهُ علَيهِ وسلَّمَ على امرأةٍ تبكي على صبيٍّ لَها فقالَ لَها: اتَّقي اللَّهَ واصبِري فقالت: وما تُبالي أنتَ بمصيبَتي،فقيلَ لَها: هذاالنَّبيُّ صلَّى اللَّهُ علَيهِ وسلَّمَ،فأتتهُ،فلم تجِدْ على بابِهِ بوَّابينَ فقالت: يا رسولَ اللَّهِ،لم أعرفْكَ ، فقالَ: إنَّما الصَّبرُ عندَ الصَّدمةِ الأولى أو: عندَ أوَّلِ صدمةٍ[86]

دانس بن مالک رضی الله عنه څخه روايت دی چې ويل يې :- پيغمبرصلی الله عليه وسلم د يوې ښځې ترڅنګ تير شو چې ديوه قبرسره ناسته وه او ژړل يې نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم ورته وويل :- دالله جل جلاله څخه وويريږه او صبر وکړه ، هغې ښځې ورنه وويل زما څخه لرې شه ځکه تا ته هغه مصيبت او غم ندی رسيدلی چې کوم ماته رسيدلی دی،حال دا چې هغې نه پيژانده . هغې ښځې ته وويل شو هغه پيغمبر صلی الله عليه وسلم دئ نو هغه ښځه دپيغمبر صلی الله عليه وسلم دروازې ته راغله او هيڅ دروازوان يې هلته پيدانکړوويي ويل : ما ته ونه پيژندې ، پيغمبرصلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل : په يقيني ډول صبر دلومړي تکان سره وي. دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه ،امام أبوداود رحمت الله

---

٢ -. مسند ابن حنبل : ج ٥ ص ٣١٥ ح ١٥٦٥١ ، مسند أبي يعلى : ج ٦ ص ٤٤١ ح ٧٣٤٠ نحوه ، مشكاة المصابيح : ج ٢ ص ٣٣١ ح ٣٧٢٩ ، أُسد الغابة : ج ٦ ص ٣٦١ الرقم ٦٤٦٣ ، كنز العمّال : ج ٦ ص ٣٨ ح ١٤٧٥١ .[85]

[86] - صحيح سنن أبی داود نمبر 3124 ، شيخ ألبانی وايی : حديث صحيح .

(c) ketabton.com: The Digital Library

عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام ابو يعلی رحمت الله عليه اوامام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړيدی . بيشکه پيغمبر صلی الله عليه وسلم پدې حيثيت چې دمسلما نانو امام وه دخپل رعيت احوال به يي اخسته .

دحضرت انس رضی الله عنه څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم به مريض پوښته کوله ، په جنازه پسې تللواو دغلام بلنه بۀ يي منله نو دهغه غوښتنې ته بۀ يي مثبت ځواب ورکاوه . داحديث امام ابن ماجه رحمت الله عليه،امام حاکم رحمت الله عليه ،امام ابو يعلی رحمت الله عليه،امام ابن ابی شيبه رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړی دی اسناد يي حسن دی .

دأنس (رضی الله عنه) څخه روايت دي چې ويلي يي دي : پيغمبرصلی الله عليه وسلم په لاره کې دځينو صحابه کرامو سره وه چې يوه ښځه ورسره مخامخ شوه او ويی ويل : اي دالله جل جلاله رسوله : - په يقيني ډول مي تاته ضرورت دی ، پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل :- اي د فلاني مورې دلارې په هر کونج کې چې کښينې کښينه زه هم تا سره کښينم ، ښځه کيناسته او پيغمبر صلی الله عليه وسلم ورسره کينا ست تردې چې خپل ضرورت يی رفع کړ. دا حديث امام احمد رحمت الله ،او امام أبوداود رحمت الله عليه روايت کړيدی .

دأنس رضی الله عنه څخه روايت دی چې ويلي يي دي لمونځ به دريده او پيغمبر صلی الله عليه وسلم به ديوسړي سره دهغه دحاجت په اړه خبري کولې او دا سړی به د پيغمبر صلی الله عليه وسلم او دقبلې تر منځ دريده ترهغه به ولاړوه او دسړي سره به يي خبري کولې تردې چې کله کله به په ځينو خلکو باندې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم دډير دريدو له امله خوب راغی دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، اوامام عبدالرزاق رحمت الله عليه په مصنف کي روايت کړيدی ..

دامام دريم مسوليت دنده :-

درعيت اصلاح کول او له دوي سره نرمي کول او دهغه چا څخه چې خطاسر ووهي بيرته يي سمي لاري ته کرځول او چې څوک دحقي لاري څخه کاږه شي بيرته يی سيده کول اوله هغوي سره په عدل او انصاف عمل کول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله دنبي سليمان علیه السلام په هکله فرمايي چي :- (وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ) [87]

ژباړه :لټونه يې وکړه (سليمان عليه السلام) د مرغانو او هد هد، نو ويې ويل څه دي مالره چې نه وينم (زه) هد هد بلکې هدهد له غائب شوو څخه دی ،(آیاددغو الوتونکو لښکرو په منځ کې پټ دی او زه يې نه وينم) .

پدي مبارک آيت کي راغلي چي دمسلمانانو په امير باندي لازم دي چي دخپل رعيت پو ښته وکړي او دا يوڅرګند دليل او حجت دي ، کله جي دسليمان عليه السلام څخه دهدهد مرغه حالت ورک شو ، نو څنګه به د لويو اميرانو او پاچايانو څخه دخپل رعيت پو ښتني کولو تقاضا روا نه وي الله جل جلاله د په امير المومينن عمربن خطاب رضی الله عنه رحم وکړي چي ويلي يي دي :- که دفرات د سيند په غاړه يو نوي پيدا شوي ورئ ٠(د ګډ بچئ) ليوه وخوري نوخامخا به دهغه په هکله دعمر رضی الله عنه څخه پوښتنه کيږي ، نو ستا به څه ګومان دهغه والي او امير په برخه کي وي چي په لاسونو يي هيوادونه يو په بل پسي درومي ملتونه يي هلاک کيږي خو داسي څوک نه مومي چي پوښتنه تري وکړي او حالت يي وپوښتي (فانا لله وانا ليه راجعون) [88].

يادشوي معنی کومه چي واړندي تيره شوه دعبدالله بن عمر رضی الله عنهما په روايت کي راغلي چي وايي ما د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چي فرمايلي يي :- ټول ستاسو څخه پالونکي دي اوټول ستاسو څخه دخپل رعيت په اړه مسوليت او دنده لري امام او اميرپالونکی او مسؤول دخپل رعيت دی ، نارينه دخپل کور پالونکی دی اوهغه دخپل رعيت مسؤول دی او ښځه دخپل خاوند په کور کې پالونکې ده او دخپل رعيت په وړاندي مسؤوله ده او مريي د خپل بادار مال کې پالونکی دئ او دخپل رعيت په اړه مسؤول دي،بيايي وويل : زه ګومان کوم چي پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : سړي دخپل پلار دمال پالونکئ دئ او دخپل رعيت مسوليت لري او هريو له ستا سو څخه پالونکئ دئ او دخپل رعيت مسوليت لري داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام أبوداد رحمت الله عليه امام ترمذي رحمت الله عليه دعبدالله رضی الله عنه څخه روايت کړيدي.

- سورت النمل آيت 20 . [87]
- تفسير قرطبي ج 13 ص 188 . [88]

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدثنا سياربن سلامة أبوالمنهال قال: دخلت مع أبي على أبي برزة، وإن في أذني يومئذ لقرطين، وإني غلام، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " الأمراء من قريش ثلاثا ما فعلوا ثلاثا: ما حكموا فعدلوا، واسترحموا فرحموا، وعاهدوا فوفوا، فمن لم يفعل ذلك منهم فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين "[89]

دابوالمنهال سياربن سلامة څخه روايت دي ويلي يي دي چي دپلار سره مي أبوبرزة رضى الله عنه ته ورغلم پدي وخت كي مي په غوږونو كي دوه غوږوالۍ وي او زه ما شوم وم وايي چي پيغمبرصلى الله عليه وسلم وفرمايل : اميران به دقريشو څخه وي دري ځلي يي وويل،خوترڅو يي چي دري كارونه كول چي دحكم او امارت په وخت يي عدل كاوه، او چي چادترحم غوښتنه تري كوله رحم يي پري كاوه او پخپله وعده يي وفاكوله چا چي بيا دا كار نه كا وه نو په هغه دالله جل جلاله ملا يكو او ټولو خلكو لعنت وي . داحديث امام احمد رحمت الله عليه ،امام ابويعلى رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط او امام بزار رحمت الله عليه روايت كړي مګرامام بزار رحمت الله عليه ويلي دي : - پاچاهي به دقريشو وي ، دامام احمد رحمت الله عليه راويان ثقه دي . دابوهريره رضى الله عنه څخه روايت دي چي ويلي يي دي : پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- زما په قريشو حق دى او د قريشو په تاسي حق دى هغوى چي حكم او امارت كوي عدل كوي او چي امانت ورته كيښودل شي اداء كوي يي ، او چي درحم غوښتنه ترې وشي په هغوي رحم او شفقت كوي دا حديث امام احمد رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط كي روايت كړى او دامام احمد رحمت الله عليه راويان دصحيح كتاب راويان دي .

عن أبى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ قَالَ: والذي نَفْسِي بيَدِهِ لقَدْ هَمَمْتُ أنْ آمُرَبحَطَبٍ، فيُحْطَبَ، ثُمَّ آمُرَ بالصَّلَاةِ، فيُؤَذَّنَ لَهَا، ثُمَّ آمُرَ رَجُلًا فَيَؤُمَّ النَّاسَ، ثُمَّ أُخَالِفَ إلى رِجَالٍ، فَأُحَرِّقَ عليهم بُيُوتَهُمْ، والذي نَفْسِي بيَدِهِ لو يَعْلَمُ أحَدُهُمْ، أنَّه يَجِدُ عَرْقًا سَمِينًا، أوْ مِرْمَاتَيْنِ حَسَنَتَيْنِ، لَشَهِدَ العِشَاءَ[90]

دأبوهريره رضى الله عنه څخه روايت دي چي پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- زما دپه هغه ذات سوګندوي چي زما نفس يې په لاس كي دئ چي ماكلك قصد وكړچي دلرګيو په را غونډولو امر وكړم

---

[89] - مسند امام امام احمد رحمت الله عليهحديث نمبر 13782 ، او حديث صحيح لغيره دى . حديث الامراء من قريش ثلاثا ما فعلوا ثلاثا.
[90] - صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه نمبر د حديث 644 ، حديث صحيح دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر څو راښول کړل شي بيا به په ځانګه امر وکړم او آذان به ورته وکړی شي بيا يو کس ته امر وکړم چې خلکوته لمونځ ورکړي بيا هغوخلکو ته ورشم چې له لمانځه څخه پاتې شوي او کورونه يې پرې وسيځم زما دپه هغه ذات سوګند وي چې نفس مې د هغه په لاس کې دی که له دوئ څخه يو هم پدې وپوهيږي چې هلته غوښن هډوکي يادوه ښايسته نيزې دښکار لپاره ورته حاصليږي نو خامخابه د ماخوستن لمانځه ته راغلي وی ، دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مالک رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه ،ام طبراني رحمت الله عليه ،امام بيهقي رحمت الله عليه ،امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، دابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړيدي .

دحضرت عائشي رضی الله عنها څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- اي الله چا چې زما دامت څخه دکوم کار مشري ترلاسه کړه او پدوي يې سختي راوسته په ده هم سختي راولې اوچاچې زما دامت څخه دکوم کار مشري وکړه او بيا يې په هغوي آساني وکړه په هغوی هم آساني وکړې. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه اوامام أبوعوانه رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړيدی .

دعائذ بن عمرو رضی الله عنه څخه روايت دی ده ويلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بدترين دمشرانوڅخه سخت ترين په معامله کي دخپل ولس سره دي : دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه ،امام بيهقي رحمت الله عليه اوامام ابو عوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی.

حطمة : هغه سختي کوونکي ته وايي چې خپل ولس او تر لاس‌لاندي خلک دهلاکت اوتباهی سره مخامخ کوي او سختي پري کوي او هيڅ آساني او سهولت نه ورسره کوي ..

زيد بن اسلم دخپل پلار څخه روايت کړي چې عمر بن خطاب رضی الله عنه خپل مريي هني نومی يې په خپل(څرځاي) وټاکه اوورته ويې ويل : اي هني دخلکوڅخه دلاس اوچت کړه اودمظلوم دښيرا څخه ځان وساته ځکه چې دمظلوم ښيرا دالله جل جلاله په وړاندي منل کيږي دلږ واو ښانواو لږ و پسونو خاوندان څرځاي ته پريږده دابن عفان او ابن عوف رمي حتما پريږده ځکه چې که ددوي رمي تبا کړي نو دوي مديني منوري ته راستنيږي کرهني او دخرما وو پالني ته مخه کوي او دلږ شمير او ښانواو پسونو خاوندانو مالونه که تباه کړي بيا خپل ماشومان راولي اووايي چيغي وهي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اي اميرالمومييننه،اى اميرالمؤمنينه :--آيا دوى همداسي پريږدم څکه چي اوبه او واښه ماته دسروزرو اوسپينو زرو څخه گران دي زما دپه الله جل جلاله سوگندوي چي دا دوى پخپلو ځانونو ظلم گڼي په يقيني ډول داددوى هيواد دى او دايي اوبه دي په جاهليت کې يى جگړي پري کړي او په اسلام کي يي سوله پري کړي ده زما دپه هغه ذات سوگند وي چي زما روح يي په بيلاکيف لاس کې ده که چيري دغه مال چي زه يي دالله جل جلاله په لاره کي مصرفوم نو مابه ددوي دسيمي څخه يوه لويشت هم څړځاي نه وايي گرځولاي . دا حديث امام بخارى رحمت الله عليه ،امام مالک رحمت الله عليه په موطا کي،امام شافعي رحمت الله عليه په خپل مسند او امام بيهقي رحمت الله عليه په سننو کي او امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه په مسند کي روايت کړيدى .

دامام څلورمه دنده او مسوليت :-

-دمسلمانانو لپاره نصيحت هغوي ته دخيرلاري ښوول او دشر څخه يي ويرول او دهغوي چل اوفريب پريښوول :

دحسن رحمت الله عليه څخه روايت دى چي عبيدالله بن زيادمعقل بن يساررضى الله عنه ته ورغئ او هغه په سخت دردكي وه پوښتنه يي تري وكړه او ورته يى وويل : زه تا ته د نبي كريم صلى الله عليه وسلم يوحديث وايم اگر چي ما نه غوښتل تا ته يي ووايم،په يقيني ډول پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفرمايل : - الله جل جلاله يو بنده پالونكى او مشر يوه ولس ته نه ټاكي مگركله چي هغه مړكيږي په وخت دمرگ كې دى خپلوخلكوسره دوكه بازاوفريب كوونكى وي مگرالله جل جلاله بهٔپه ده جنت حرام وگرځوي . داحديث امام بخارى رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت كړيدى ..

په بل روايت کې دحسن رحمت الله عليه څخه راغلي دي چې : - معقل رضى الله عنه مريض شو او مريضي يي سخته شوه او ابن زياد يي پو ښتني ته راغي،معقل بن يسار رضى الله عنه وويل زه تا ته داسي حديث وايم چي نبي كريم صلى الله عليه وسلم څخه مې اوريدلي دي چې فرمايل يي :- څوک چي ديوولس مشر وټاكل شو او هغوئ ته يي نصيحت ونه كړودا شخص به دجنت بوئ حس نه كړي او دجنت بوى به د سلو كالو په فاصله باندې لرې موندل كيږي داحديث امام احمد رحمت الله عليه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام طبراني رحمت الله عليه،امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه،امام ابن عبدالبر رحمت الله عليه په تمهيد او امام ابو نعيم رحمت الله عليه په حلية الأولياء کې روايت کړيدی .

په بل روايت کې راغلي چې فرمايلي يي دي :- ما دپيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه واوريدل چې فرمايل يي :- داسې امير به نه وي چې دمسلمانانو مشري کوي بيا ددوی په نصيحت کې خواري او زيار ونه باسي او نيکی ته يي نه را بولي مګر له دوی سره به جنت ته داخل نه شي . داحديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، او امام بيهقي رحمت الله عليه د معقل بن يسار رضی الله عنه څخه روايت کړيدی .

او همدارنګه دمعقل رضی الله عنه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- هر يو مشر چې دخپل ولس سره فريب او دوکه وکړه هغه به دجهنم اورته ننوزي . دا حديث امام طبراني رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، امام ابن عساکررحمت الله عليه دمعقل بن يسار رضی الله عنه څخه په صحيح سند سره روايت کړيدی.

عبدالله بن عمر رضی الله عنهما د نبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه روايت کړيدی چې فرمايي :- او ددجال يادونه يي کړې چې :- زه خامخا تاسو له دجال څخه ويره وم او داسې پيغمبر نشته چې خپل قوم يي ددجال څخه نه وي ويرولی بلکې ويرولې يي دي مګر زه تاسو ته داسې خبردرکوم چې هيڅ نبي به خپل قوم ته نه وي کړی : دجال په يوه سترګه ړوند دی او ستاسو رب داسې ندی (په يو سترګه ړوند ندی) .

داحديث امام بخاری رحمت الله عليه په خپل صحيح کې، کتاب الفتن باب ذکر الدجال کې روايت کړی اوامام مسلم رحمت الله عليه ابن حبان رحمت الله عليه ، امام أبوداود رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام حاکم رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام ابن ابي شيبه او امام ابو يعلی رحمت الله عليه دانس رضی الله عنه،ابن عمر رضی الله عنهما، ابن عباس رضی الله عنهما، جابر بن عبدالله رضی الله عنه او ابو امامة الباهلي رضی الله عنه څخه روايت کړيدی .

او امام ترمذي رحمت الله عليه دعبدالله بن عمر رضی الله عنهماڅخه روايت کړی اوويلي يي دي پدي باب کې د سعد رضی الله عنه ، حذيفه رضی الله عنه،أبوهريره رضی الله عنه،أسماء رضی الله عنها،جابر بن عبد الله رضی الله عنه وأبي بکر ة رضی الله عنه، عايشي رضی الله عنها، انس رضی الله عنه، ابن عباس رضی الله عنهما او فلتان بنِ عا صم رضی الله عنه روايت کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامام پنځمه دنده او مسؤولیت :--

د خلکو په حقوقوکې عدل کول په ځانګړي ډول د یتیمانو،کونډو،مسکینانو،فقیرانو سره او ددوی دحالاتو لحاظ ساتل او پام ورته کول دي .

دأبوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به داسې مړي ته راتله چې په هغه به پوروه نو پو ښتنه به یې کوله آیا د پور لپاره یی څه اضافه شی پرېښې دي ، نو که ورته وبه ویل شول چې دپور خلاصولو لپاره یې څه پرېښې دي دجنازې لمونځ به یې پرې کاوه او کنه بیایې مسلمانانو ته فرمایل :- پخیل ملګري مو لمونځ وکړئ خو کله چې الله جل جلاله په غزاګانوکې بریالیتوبونه وروبښل ویې فرمایل : زه دمسلمانانودخپلو ځانو څخه ورته غوره یم نو کوم مومن چې به وفات شي او په هغه پوروي په مایې خلاصول دي او چا چې مال پرېښود هغه یې د ورثه وولپاره دی. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه،امام نسایي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه د جابر رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

أبوهریره رضی الله عنه دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي :- دکوم مړي څخه چې مال پاتې شي هغه یې دمیراث خوارو دی او چا چې عیال پرېښود دهغو پالنه او ساتنه زموږ پرغاړه ده . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی.

د علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ده او خپلې لور فاطمې رضی الله عنهاته وفرمایل :- تا سو ته څۀ نه درکوم پداسې حال کې چې اهل صُفه دلوږو خیټو له امله اوړي را اوړي . یوځاي یې وویل :- کله چې فاطمې رضی الله عنها دغلامانو څخه دیو غلام غوښتنه ترې وکړه چې خدمت یې وکړي : زه ستاسوخدمت نکوم چې اهل صفه پرېږدم چې دلوږې څخه یې کولمې او ګېډې تشي او خالي دي . دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه او امام أبونعیم رحمت الله علیه په حسن سند سره روایت کړیدی.

دجبیر بن مطعم رضی الله عنه څخه روایت دی چې همدئ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره روان وه اودده سره داسې خلک وه چې د حنین غزا څخه راګرځیدلي وه خلک ورپورې ونښتل او پو ښتنې یی ترې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولې تردې چې اغزي لرونکې ونې ته یې ورتېل وهلو ته اړکړ څادر یې وتښتاوه نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم ودریداو ویی ویل : زما څادر راکړئ که ددغه اغزي لرونکې ونې د شمیر په اندازه زما سره پسونه وی نو خامخا به مې پرتاسو ویشلي وای . بیا به ما بخیل ، دروغژن او بې زړه ونه مومئ . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام مالک رحمت الله علیه، امام ابو یعلی رحمت الله علیه، امام طبراني رحمت الله علیه او امام بزار رحمت الله علیه روایت کړیدی .

امام احمد رحمت الله علیه دموسی بن طلحه څخه روایت کړی چې ما د عثمان بن عفان رضی الله عنه څخه اوریدلي دي چې په منبر ناست وه ، او موذن دلمانځه اقامت وایه اوده دخلکو څخه دهغوی خبر اخسته پوښتنه یې ترې کوله دهغوی دحالاتو او نرخونو معلومات یې ترې کاوه .

دامام شپږمه دنده او مسولیت :-

دمسلمانانو دمالونو او دهغوی دګټو ساتل د حکومتي مامورینو او والیانو سره په حق او ربښتیا حساب کول .

دابو حمید ساعدي رضی الله عنه څخه یې روایت کړیدی چې : پیغمبر صلی الله علیه وسلم د ازد قبیلې څخه یو کس چې ابن تبیة یا ابن لتبیة نومیده په زکات راټولولو وګوماره خو کله چې راغې ویې ویل : دغه مال ستاسې دی او دغه مال ما ته تحفه راکړل شوی دی . پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرما یل :- ایا دخپل پلار یا خپلې مور په کور کې ناست وې چې لیدل شوې وای ایا ده ته څوک تحفه ورکوي اوکنه ؟ زما د په هغه ذا ت سوګند وي چې زما نفس دهغه په لاس کې دی هیڅوک ددغه مال څخه کوم شی نه اخلي مګر اخستل شوی څیز به دقیامت په ورځ دهغه په غاړه بار وي که یې اوښ اخستی وي هغه به بړیږي او که یې غویي اخستی وي هغه به لمباړې وهي او که یې پسه اخستی وي هغه به بغیږي بیا پیغمبر صلی الله علیه وسلم خپل لاسونه پورته کړل تردې چې موږ یې دتخرګونو سپین والی ولید او وي فرمایل :--اي الله جل جلاله ما ستا پیغام ورساوه .. ما ستا پیغا م ورساوه دا خبر یې درې ځلې تکرار کړ ..

دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام دارمي رحمت الله علیه روایت کړیدی . او دعبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی ده ویلې چې ما د پیغمبر صلی الله علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسلم څخه اوریدلې دي چې فرمایلي یې دي :--هریو ستاسې څخه پالونکي دی او هریو ستاسي څخه دخپل رعیت په واړندې مسوول او مکلف دی و ښځه دخپل خا وند په کور کې پالونکې ده او دخپل لاس لاندې خلکوپه وړاندې مسوولیت لري او خادم دخپل بادار دمال په هکله پالونکی او مسوول دی هر یو ستاسي څخه پالو نکی او خپل لاس لاندې خلکو دامورو څخه مسوولیت لري . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام تر مذي رحمت الله علیه ، د ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت کړیدی.

دامام اوومه دنده او مسوءلیت :-

د اسلامي خلافت څخه دفاع او د هغه ساتنه د مسلمانانو د ما لونو او ناموسونو حفاظت او داسلامي امت پرمختګ او هغه خنډونه دمخې لرې کول چې ورسره مخامخ دي : الله جل جلاله فرمایلي دي :--

وَقَاتِلُواْ الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً [91]

ژباړه : اوجنګیږئ له مشرکانو سره ټول له ځنګه چې هغوی جنګیږي ستاسو سره ټول .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمایلي دي ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ قَاتِلُواْ الَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُواْ فِيكُمْ غِلْظَةً)) [92]

ژبا ړه : ای هغه کسانوچې ایمان مو راوړی دی ، جنګ کوی له هغو کسانو سره چې نږدې دي تاسوته د کافرانو نه او په کاردی چې بیا مومي هغوی په تاسوکې سختي .

الله جل جلاله پخپل کتاب قرا ن کریم کې په ډیر و آیاتونو کې د کفا روپه مقابل کې په جهاد کولو امرکړی دی دغه واجب تر امام پورې اړه لري ځکه چې همدا خلیفه لښکرې برابروي دجهادي او نظامي ګرپونولیږل ، دغنیمتونو او دهغه ویشل دقرار دادونو تړل دخلیفه او مسلمان امیر له دندو څخه دي. له همدي امله علمای کرامو ویلې دي : دجهاد امر تر امیر او خلیفه پورې اړه لري مګر کله چې امیر موجود نه وي نو جهاد نه ورسته کیږي ځکه چې دجهاد ګټه او مصلحت دهغه په وروسته والي باندې له منځه ځي ،او خلک به دخپل منځ څخه هغه غوره او ښه کسان ټاکي تر څو خپل کا رونو پر مخ بوځي ..... [93]

- سورت توبه آیت 36 . [91]
- سورت توبه آیت 123 . [92]
- مغني ج 8 ص 352--353. [93]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې هغه ویلې دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم دټولو خلکوڅخه ښکلی،او دټولوخلکو څخه زړور او دټولو خلکو څخه سخي وه ، یو ځلې دمدینې خلک وویریدل او دغږ په طرف ورووتل ، پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دوی سره مخامخ شو او ریښتینې خبر او احوال یې ورکړ د ابو طلحه رضی الله عنه په لوڅ آس سپور او په غاړه یې توره ځوړنده وه او فرمایل یې :-- مه ویریږي او مه ویریږي !

د براءبن عازب رضی الله عنه څخه روایت دی چې : - یو سړي ورته وویل : ای ابو عماره دحنین دغزا په ورځ په شا راغلي ؟ ده وویل : نه زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په شا رانه غی مګر تیزو خلکو ماتې وکړه او د هوازن قبیلې هغوی په غیشو وویشتل او پیغمبر صلی الله علیه وسلم په سپینه اوښه سپوروه ابوسفیان بن حارث رضی الله عنه یې جلب نیولی وه او پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - زه پیغمبر یم په رښتیا سره او زه د عبدالمطلب ځوي یم). دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه و امام نسایي رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دسلمه بن اکوع رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویې ویل : ما دپیغمبر صلی الله علیه وسلم سره اووه غزاګانې کړې دي او په هغو لښکر وکې چې لیږل به یې په نهو غزاګانو کې شریک شوی یم یو ځلې زموږ امیرابوبکر رضی الله عنه اویوځلې زموږ امیر اسامه رضی الله عنه وه)) داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، او امام ابو عوانه رضی الله عنه روایت کړیدی .

دابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یی دي :- ما د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اوریدلې دي چې فرمایل یي :- زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زما نفس دهغه په لاس کې دی که چیري ځینو مومنانو دانه غوښتی چې زما څخه دوروسته پاتې شي پداسي حال چې زما سره دهغوی داکمالاتو لپاره څه نه وه نو زه بهٔ دهیڅ نظامي ګروپ څخه نه وم پاتي شوی کوم چې دالله جل جلاله په لار کې جګړه کوي او زما دپه هغه الله جل جلاله سوګندوي چې زما نفس یې په لاس کې دی ما دا خوښوله چې دالله جل جلاله په لار کې ووژل شم بیا راژوندی شم بیا ووژل شم بیا راژوندی شم بیا ووژل شم بیا راژوندی شم. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، او امام طبراني رحمت الله علیه یو بل ته په نږدو الفا ظو روایت کړیدی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

.دامیر دا دنده ده چې د الله جل جلاله په لارکې دجهاد لپاره نظامي ګروپونه ولیږي او دمختلفو سیمو لپاره مسوولین وټاکي همداد پیغمبر صلی الله علیه وسلم سنت دي ، دجابر بن عبدالله رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یې دي : پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو جهادي ګروپ دابو عبیدة بن جراح رضی الله عنه تر امارت لاندې دبحر غاړې ته ولیږه دوی درې سوه کسان وه او زه هم ددوی له ډ لې څخه وم موږ روان شوو خوکله چې یو ځای ته ورسیدو غذایي مواد مو ختم شول ابو عبیدة رضی الله عنه امر وکړ چې دلښکر دټولو کسانو څخه ددهغوی خوراکي مواد راغونډکړی شي دا را ټول شول زما خوراکه څۀ خرما وي وي ، موږ ته به یې لږ لږ خوراک راکا وه تردې چې ټول خلاص شول موږ ته یواځې یوه یوه خرما رسیده . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام ابن حبا ن رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام مالک رحمت الله علیه په موطا کې روایت کړیدی.

د عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی ده ویلي دي چې :--- پیغمبر صلی الله علیه وسلم دموته په غزا کې زید بن حارثه ته امر وکړاوویل یې : که زید ووژل شو بیا به جعفر امیر وي او که جعفر ووژل شو بیا به عبد الله بن رواحه امیر وي عبدالله رضی الله عنه وایي : پدې غزا کې زه ورسره ملګری وم جعفر بن ابي طالب مو ولټاوه په مړیو کې وه او موږ یې په بدن با ندې څو نوي د تورو اوغشو ټپونه وموندل . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام طبراني رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی .

امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي :--دامام ددندواو مسولیتونو څخه دسنګر ونو محکمول په عصري وسله باندې محکم اوقوي ځواک سره ټینګول ترڅودښمن ونتوانیږي چې په ناڅاپي ډول تیري وکړي دکوم مسلمان یا متعهد وینه توی نکړي او دکوم جرم مرتکب نشي او دپاک ځیزسپیڅلتیا تر پښو لاندې نکړي او همدارنګه په امام لازم دي چې داسلامي دعوت څخه وروسته ددین او اسلام سره دکینې کوونکو په مقابل کې جهاد وکړي تردې چې یا اسلام ومني او یا هم اهل الذمه شي تردې چې دالله جل جلاله حق پلی کړي چې هغه په ټولو باطلو دینونو داسلا م بر لاسی او بریا لیتوب دی.

د فاجر امیر په ملتیا د جهاد کولو ګټه :

مجاهدین زیاتره دا پوښتنه کوي چې نچوریږ دادی : په ځینو ځایونوکې لکه دجهاد مرکز ونه او سنګرونه داسې مشران او مسو لین په کې شتون لري چې په شرعي لحاظ دځینو نواقصو، فسق ، او څرګند بدعت لرونکي وي نو ایا دداسې خلکو سره جهاد کول صحیح دی یا داغوره ده چې نورو عادلو ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقوا لرونکو مشرانو سره سړی ملګری شي او له دوی سره جهاد پریږدي کله چې مجاهد بل څوک ونه مومي چې ورسره ملګری شي او ددې فاجرو امیرانو سره جهاد په پر ېښودلو سره دجهاد ټوله ساحه او سیمه پریښودی کیږي ، نو ایا پداسې حال کې له دوی سره جهاد کول جایز دی او همدارنګه ایا دنورو غوره او متقي امیرانو په څیر دفاجر امیراطاعت هم واجبږي ددې پو ښتنې د جواب سره سم باید لومړی دفاجر پیژندنه او تعریف وکړو : فاجر غیر عادل ته ویل کیږي او عدالت :- په دین کې دسړي دحالاتو سموالي او برابروالي ته ویل کیږي ماوردي رحمت الله علیه ویلې دي :- عدالت په ټولو ولایاتو او مشرتابه کې معتبر او داعتماد وړدی او عدالت دادی چې : - په خبرو کې ریښتینی په څرګند ډول امانت کار دمحارمو څخه پاک دګناهونوڅخه ځان ساتونکی ، دشک څخه لري ، دغوصې او خوشالي دواړه وختونو کې مینه ناک په دین اودنیا کې یې دمروت او ځوانمردي کاروونکې دي .[94]

په دي مسأله کې دوه څیزونه مهم دي :

لومړي :-- په دیني اند جوړښت او سموالی : هغه د فرضواو موکدو سنتو ادا کول دحرامو څخه ځان ساتل چې د لویي ګناه څخه ځان وساتي او په کوچنی ګناه سره دوام ونه کړي .

دوهم :-- مروت اوځوانمردي :-- دادهغو څه په کولو سره چې ښکلی او ښایسته کوي یې او دهغه څه پریښودل چې پري خچن کیږي او بدپري ښکاریږي . [95]

فاجر یا فاسق : دلویو ګناهونوڅرګندوونکی او په هغه سره ټینګارکوونکی چې له پریښودو څخه مخ نه اړوي او نه ترې په وعظ، نصیحت ، امراو نهي سره توبه باسي بیا ددې پوښتني ځواب په دري ډوله دی :

اول :-- پدې سره دعلما کرامو اجماع شوي چې دفاسق او فاجر په اصل کې دمشر تابه لپاره ټاکل رواندي او په هغه چاچاي په لاس او اختیار کې یې ټاکي باید پرته له عادل او نیک سړي څخه بل څوک ونه ټاکل شي ځکه چې الله جل جلاله فرمایلې دي : لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [96]

ژباړه : نه شاملیږي وعده زماظالمانوته .

او همدانګه الله جل جلاله فرمایلې دي : إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿26﴾ [97]

- احکام سلطانی ص 66 . [94]
- منار السبیل ج 2 ص 487 – 488 . [95]
- سورت بقره آیت 124 . [96]
- سورت القصص آیت 26 . [97]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبا ړه :- بيشکه غوره دهغه چا چې ته يې مزدور کوې هغه څوک دی چې قوی وي امانت داروي.

له همدي امله علما کرامو ويلي دي :-- چاچې فسق ، فجور اوبدعت ښکاره کړ دمسلمانانو لپاره دامامت او مشرتابه مستحق ندی ، امارت په اصل کې د فاسق او فاجر لپاره نشته دغه فساق او بدکاره خلک بايد تعزير شي ادب ورته وښودل شي دګناهونو څخه راوګرځول شي تر څو توبه وباسي او که ترهغه پورې مقاطعه ورسره وشي چې توبه وباسي دا ډير ښه کار دی دا مخکې تيرشول اصل او حجت پدې مسأله کې دالله جل جلاله دا قول دی چې :- وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [98] .

ژباړه :-اوياد کړی کله چې و ازمايو ابراهيم لره رب دهغه په څوخبرو نو هغه پوره کړي هغه خبرې او ويل الله چې زه جوړوونکی يم تالره دپاره د خلکو پيشوا اوويل ابراهيم اود اولاد زمانه هم ، وګرځوې،او ويل الله،نه شامليږي ، وعده زما ظالمانوته .

نو دظالم او فاجر سړي د امام او مشر په صفت ټاکل مناسب کار ندی نو په مسلمانانو باندې واجب دي چې دټاکلو مسوول شخص ته د په ګوته کړي او مشوره دورکړي چې ددې فاسق په عوض بل عا دل اونيک امير وټاکي .

دوهم :-- که داونشو او حتما فاسق ،او بدعتي شخص امير او مشر و ټاکل شې بيا مسلمان مجاهد فرصت لري چې ددې امير سره جهادپريږدي او بل غوره کړي نو پردې مجاهد دفاجرامير سره کار پريښودل واجب دي .

ځکه په دې سره دوه ګټي لاس ته راځي .

لومړي :-- جهاد کول د نيک او صالح امارت ترسيوري لاندې نه دفاجر امارت سره .

دوهم :-- ددغه فاجر امير په پريښودو او له هغه څخه دلريوالي په سبب فاجر ته تأديب دی که پدې سره پوه شي چې ټول يې دده دفسق له امله پريږدي ښايي خپل فسق او بدکاري پريږدي دا کار دلمانځه دهغه فاسق امام په څير دی چې که ځينې خلک په ده پسې لمونځ کول پريږدي او په بل چا پسې خپل لمونځ ادا کړي دغه کار دفاسق امام په دغه وريوښل شوي منکر او بدي په ردولو سره دا اغيزه کوي چې يا توبه وباسي يا لري شي او هم خلک ددې په څيرګناه کولو نه ځانونه و ساتي نو ددې امام څخه

---

[98] - سورت بقره آيت 124 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته دلمانځه پرېښودلو کې يو شرعي مصلحت او ګټه ده پدې شرط چې د مقتدي څخه دجَمعې او جُمعې لمونځ پاتې نشي همدارنګه په جهاد کې همدا حکم دی .[99]

نو که چيرې مسلمان له ده څخه پرته بل څوک دکوم سبب او لامل له پلوه ونه مومي او له ده (فاجر امير) سره جهاد په پرېښودلو کې جهاد په ټوليز ډول پرېښودل کيږي .

نو دلته په جواب کې دوه اړخه دي .

لومړی فرع :-- که چيرې يی فجوراو بدي يوازې پخپل ځان کې وه لکه څوک چې شراب څښي او يا دغنيمت دمال څخه کومڅيز په پټه غلا کوي او ياهم کوم بدکار اوفسق کوي او داسې کوم بدعت تر سره کوي چې زيان يې يوازې خپل ځان ته رسي او دجهاد اصلي هدف او موخي ته کوم ضرر او زيان نه رسوي نوله ده سره غزا او جهاد کيدی شي ، وروسته پسي تګ کيدی شي او دامر مخالفت يې نشته کوم چې ګناه نه وي ترديې چې دغه فجور او بدي يې دجهاد ګټو ته کوم زيان ونه رسوي دغه امير ته به په دومدار ډول نصيحت ، وعظ ، ښوونه او مناسب تعليم ورکول کيږي او دعاء به ورته کړل کيږي چې الله جل جلاله يې د اصلاح کړي او حالت يې جوړکړي ددې لپاره ډير دلايل وړاندې ذکرشول چې بيا يې را ګرځولوته اړتيا نشته او کفايت کوي او دغه حکم د اهل سنتو په وړاندې يو ثابت اصل دی چې په راتلونکي کې به بيان شي دابن قدامه رحمت الله عليه دامام خرقي رحمت الله عليه ددې قول په شرح کې چې ويلې يې دي : دهر نيکوکاره اوبدکاره امير سره جهاد کړل کيږي . معنا دا چې دهر امام تر سر پرستی لاندې جهاد کړل کيږي .

ابوعبدالله امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه چې د اهل سنتو امام دی ويلي دي :--ديوسړي په هکله ترې وپوښتل شول چې ويل يې : زه جهاد نه کوم ځکه چې دعباس اولادې اخلي او دوي ته د فئ مالونه برابروي ،ده وويل : سبحان الله : دغه ډير بدخلک دي دغه دجهاد څخه ناست اووروسته پاتي ،جاهل او ناپوهان دي ، ويل کيږي : تاسي پام وکړی که چيرې ټول خلک ستاسو په څير کښيني نوڅوک به جهاد وکړي آيا پدې توګه به اسلام ختم نشي ؟ روميان به څه ونکړي ابن قدامة رحمت الله عليه وايي : امام ابوداود رحمت الله عليه پخپل سند سره دابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړيدی چې نبي اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : په تاسو جهاد کول دهر ښه او بد امير سره واجب دي. دا حديث

---

[99] - شرح العقيدة الطحاوية ص 423 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام أبوداود رحمت الله عليه او امام ابويعلى رحمت الله عليه دابوهريره رضى الله عنه څخه روايت کړي دی امام ابن حجر رحمت الله عليه ويلې دي :-- په اسنادېې باک نشته مګر دا چې دامام مکحول رحمت الله عليه دروايت څخه دی او هغه دابوهريره رضى الله عنه څخه ندی اوريدلی .
پخپل اسنادېې دانس رضى الله عنه څخه روايت کړی هغه ويلې چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : درې څيزونه دايمان اصل دي دهغه چا څخه لاس نيول چې لا اله الا الله ووايي په ګناه سره يي نه کافرکوو او داسلام څخه يي دکوم عمل اوکړني په سبب نه باسو جهاد له هغه وخته روان دی چې الله جل جلاله پيغمبرصلى الله عليه وسلم راليږلی دی ترڅو چې ورستنی امتي مې دجال ووژني او ايمان په اندازه د (اقدارو) سره دی . دا حديث امام أبوداود رحمت الله عليه روايت کړيدی او امام مندري رحمت الله عليه دواړويي له حکم څخه چُپ او ساکت پاتې شوي او په اسناد کې يي يزيد بن ابي نشبة موجوددی او هغه مجهول دی او همدارنګه امام سعيد بن منصور رحمت الله عليه روايت کړی اوپه سند کې يې ضعف دی او شواهد يي هم شته [100] د فاجر او بد عمله امير سره دجهاد پريښودل ددې باعث کيږي چې جهاد بالکل له منځه لاړ شي کفار په مسلمانانو غالب شي ،مسلمانانو بيخ وباسي او ختم يي کړي دکفر کلمه اونظام بريالى او رامنځ ته کړي چې پدې کې لوی فساد او فتنه نغښتې ده الله جل جلاله فرمايلي دي : وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ ..﴿251﴾ [101]
ژباړه : که چيرې نه وی ختمول د الله خلکولره، بعضې دهغوی نه ، په بعضې نوروسره ، نو خامخا به خراب شوی وؤ، نظام د ځمکې .
ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي :- په خلکو کې دقوت او امانت يو ځای شتون ډير لږ دی له همدي سببه به حضرت عمر رضى الله عنه ويل :- ای الله : زه تاته د فاجر دزور او عادل دکمزورتيا څخه شکايت کوم چې په هرولايت کې تر ټولو غوره او مصلح سړی وټاکل شي تر دې چې رحمت للعالمين صلى الله عليه وسلم وويل : په جنګي امارت او مشری کې به زړور او قوي شخص اګر که څه فجور او بدي هم پکې وي په عاجز او کمزوري شخص باندې واړندې کيږي اګر که دغه کمزوری امين هم وي لکه څنګه چې امام احمد رحمت الله عليه دهغه دوو کسانو په هکله وپوښتل شو چې په غزا او جهاد کې به اميران وي يوقوي ځواکمن خو فاجر او بل نيک صالح خو کمزوری ، ضعيف دکوم يوه سره به غزا او

- نيل الاوطار : الجهد فرض كفاية و أنه شرع مع البر و الفاجر. [100]
- سورت البقره آيت 251 . [101]

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاد کړل کیږي ده وویل : دفاجر ځواکمن قوت دمسلمانانو لپاره دی او بدي يې پخپل ځان دي دصالح کمزوري صلاح او نیکي یې دخپل ځان ده او ضعیفي یې دمسلمانانو ده نو جهاد به دقوي فاجر امیر تر قیادت لاندې کیږي څکه چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي :-- الله جل جلاله دغه دین ته دفاجر شخص په واسط نصرت ورکوي او همدارنګه په حدیث شریف کې راغلي : الله جل جلاله دغه دین ته دداسې خلکو په وسیله بری ورکوي چې دوی ته به څه برخه دخیر اوثواب نه وي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه دانس رضی الله عنه څخه روایت کړی دی. او امام احمد رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه دابوبکر رضی الله عنه څخه روایت کړیدی

که چیرې فاجر او بدکاره نه وي نو بیا غوره خبره داده چې هغه څوک باید د جګړې مشر وټاکل شي چې په دیني لحاظ سره ښه او مصلح وي په هغه حالت کې چې دا تشه بل چا نشو ډکولی .[102]

او همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ددې مسألې په اړه په یو جامع او ټولیز ډول دتاتار و دجګړې په درشل کې وایي : که چیرې داسې څوک پیدا شول چې د تاتاریانو په مقابل کې په پوره ایمانداری سره جنګیږي همدغه د الله جل جلاله درضا دکلمې دعزت ، لوړوالي اوددین دپلي کیدو او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم داطاعت او پیروی لپاره موخه او هدف دي که چیرې دمجاهدینو په لیکو کې داسې څوک وه چې په دوی کې فجور، بدکاري دنیت خرابوالی وه لکه چې څوک د ریاست او چوکی لپاره جګړه کوي یا په ځینو حالاتو کې تیری پرې کوي او فتنه داسې رامنځته کیده چې دکفارو په ضد دجګړې مانع ګرځیده نو پدې صورت کې ددین دحفاظت لپاره ددوی په ضد په داسې نااهلو خلکو جهاد کول غوره دی تردې چې بالکل جهاد په ټپه ودرول شي ، همدارنګه دا واجب ندي چې کفار وټکول شي ووژل شي ترڅو دوه لویي فتنې پرې دفع شي او یوه وړه فتنه ومنل شي . همدغه داسلام اصول او مقرارت هم دي چې باید مراعات یې وشي ، همدارنګه داهل السنت والجماعت داصولو څخه دهرنیکو کاره اوبدکاره ترقوماندې لاندې جهاد کول روا دی .. تردې چې ابن تیمیه رحمت الله علیه وویل :-- دخلفاي راشیدینو دزمانې څخه راورسته زیاتره غزاګانې په همدې ډول منځته راغلي دي او دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه ثابته ده چې فرمایلي دي :-۰-دآسونو په تندیو کې ترقیامته پورې خیر شته چې هغه : ثواب اوغنیمت دی. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت

-مجموع الفتاوی ج 28 ص 254-255 . [102]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله علیه ، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، دیوي ډلي صحابه کرامو څخه روایت کړیدی دا حدیث دهغه معنی ثبوت دی چې ابو داود په خپلو سننو کې دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړیدی غزا دهغه وخته رااروانه ده چې الله جل جلاله پیغمبر صلی الله علیه وسلم رااستولی دی او تر هغه وخته به جاري وي چې زمااخرینی امتي دجال ووژني غزا او جهاد به دظالم ظلم او دعادل عدل له منځه یو نسي .

د نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه مشهوره ده چې فرمایلي یي دي :-- زمادامت څخه به یو ډله ښکاره په حق باندې ولاړه وي دچا مخالفت به څه زیان ورته ونه رسوي او دا به تر قیامته پورې همداسې وي دا حدیث او داسې نور دلایل ښته چې اهل سنت او جماعت دټولو ډلو سره یو ځای ددې په کارولو متفق دي چې دهغه چا سره چې دجهاد وړوي دنیکو کاره او بدکاره امیرانو تر قوماندې لاندې جهاد وکړی شي ،، یوازي روافض او خوراج چې داهل سنتو څخه وتلي پدې کې اختلاف لري سره ددې چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبر ورکړي فرمایي :-- خامخا به وروسته ظالم ، خاین او فاجر امیران قدرت ته رسي چاچې دهغوی ددرواغو ریښتینوالي تصدیق کړه او له هغوی سره یي مرسته وکړه زما دامت څخه ندي او زه هم دهغوی نه بیزاره یم او حوض کوثر ته به نه راځي او چاچې دهغوی ددرواغو تصدیق ونکړ او له هغوی سره په ظلم کولو کې مرسته ونکړه هغه زما امتي او زه دهغوی نه راضي یم او هغوی به حوض ته راځي ، دا حدیث امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه او امام حاکم رحمت الله علیه روایت کړی دی ، دکوم سړي علم چې هغه څه ته ورسید چې پیغمبرصلی الله علیه امیرانو ته تر قیامته دجهاد کولو امر کړی او د ظالمانو سره یې دهغې د ظلم کولو نه دمرستې څخه منع کړیده پدې پوهول کیدای شي چې منځنۍ لار داسلام خالص دین دی هغه دا چې : دهغه چاسره جهاد کول چې وړاو مستحق یې وي لکه دغه قوم چې ددوی تا کل شوی شخص دهر امیر سره وي او دغه په حق ولاړه ډله په اسلام کې له دوی څخه غوره ده ، که پرته له دې څخه یی جهاد کول ناشونی وي ، او دهغه ډلي له مرستې څخه ځان ژغورل چې دی ورسره په غزا کې شریک وي او هغوی دالله جل جلاله څه نا څه نافرماني کوي بلکه اطاعت یې دوکړي دالله جل جلاله په اطاعت کې، او که هغوی نافرماني کوي بیا یې اطاعت پرې نشته ځکه چې دمخلوق اطاعت د الله جل جلاله په معصیت اونا فرماني کې نشته داددې امت دغوره خلکو پخوانی او اوسنۍلارده اودهمدې اختیارول په هرمکلف مسلمان باندې وا جب ده، او همدامنځنۍ لاردحروریه ؤ او ددوی په ساري کوم خلک چې دفاسدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقوی او پرهیز ګاری لرونکي دي او دکم علمی او نا پوهی څخه سرچشمه اخلي او دمرجئه ؤ په خیر او چا چې دامیرانو اطاعت په مطلق ډول منلئ پداسي حال کې چې دغه امیران نیکان هم نه وي یوه ډیره غوره او منځنیې لارده ،[103] او همدارنګه شرح عقیده طحاوية ٤٢٢—٤٢٣ مخونه وګوری ډیراوږد بحث يي ذکرکړیدی خو زموږ له يادي شوي څېړنتیااولیکنې څخه نه وځي .

دعقیده طحاوي شارح رحمت الله علیه ویلي :-- دمتن خاوند امام طحاوي رحمت الله علیه قول دی چې حج او جهاد دمسلمانانو دامیر سره که هغه نیکوکار وي او یا هم بد کار تر قیامته پوري روان دی نه يي کوم شی کمولی شي او نه يی له منځه وړلی شي ، شارح رحمت الله علیه وايي :-- شیخ رحمت الله علیه(امام طحاوي) رافضه ؤ ته د رد په درشل کې اشاره کوي وايي : دالله جل جلاله په لار کې تر هغه پورې جهاد نشته ترڅو د آل محمد صلی الله علیه وسلم څخه رضا خروج ونه کړي او داسمان له پلوه یوآوازکوونکی آواز وکړي چې : ددغه شخص پیروي وکړئ،
ددغه قول بطلان ددې څخه ډیر څرګنددی چې دلیل پرې وړاندې شي رافضه وو د امام په هکله پرته له کوم دلیل نه دټولو نه ګناهونو څخه عصمت او پاکوالی شرط بللی دی بلکې په صحیح امام مسلم کې د عوف بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یې دي ما د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي چې فرمایلي یي دي :-- غوره او ښه مشران ستاسې هغه خلک دي چې تاسوورسره مینه لری او هغوی ستا سو سره مینه لري تاسو دعا ورته کوی او هغوی تاسو ته دنیکی دعاکوي او بدترین دمشرانو ستاسې هغه خلک دي چې بدیي بولی اوکرکه ورڅخه کوی او دوی هم ستاسې څخه کرکه او نفرت کوي او تاسو پرې لعنت وایی او هغوی هم پر تاسې لعنت وايي ، عوف رضی الله عنه وايي ما ورته وویل : اي دالله جل جلاله رسوله ، آیا مخالفت یی نکړو ، رسول صلی الله علیه وسلم وفرمایل:-- نه ، ترڅو يي چې په تاسو کې لمونځ قائم کاوه، خبردار اوسی په چاچې کوم والي او مشر وټاکل شو اوويي لید چې دالله جل جلاله څخه نافرماني کوي نو هغه څه دبد وبولي کوم چې دالله جل جلاله نافرماني او ګناه کوي او هیڅکله دخپل لاس د هغه له اطاعت څخه نه باسي مخکې دامامت په مبحث کې ددي

103 - مجموع الفتاوی ج 28 ص 506 – 508 ، شرح العقيدة الطحاوية 422- 423 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدیث په څیرځینې احادیث تیر شول خو دایې ونه ویل چې امام باید معصوم او د ګناه څخه پاک وي [104]

امام بخاری رحمت الله علیه په کتاب الجهاد کې ددې مسألې لپاره باب ایښی دی اوویلي یې دي : جهاد دهر فاجر او نیک امیر سره کیږي ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه فرمایلي دي : دآسونو په تندیو کې تر قیامته خیر او نیکي ایښودل شوې ، دا حدیث دعروة بارقي رضی الله عنه څخه په مرفوع ډول روایت شوی چې :-- دآسونو په تندیو کې دقیامت تر ورځې پورې خیر ایښودل شوی چې هغه : ثواب او غنیمت دی .

ابن حجر رحمت الله علیه ددې په شرح کې ویلي دي : پدې حدیث دلیل نیولوته امام احمد رحمت الله علیه مخکې شوي ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم دآسونو په تندیو کې تر قیامته پورې دخیر یادونه کړې او هغه خیر یې په ثواب او غنیمت باندې تفسیرکړی او غنیمت یادول داجر سره یو ځای په آسونوکې یواځې په جهاد کې منځته راځي او دایې ندي مقید کړي چې امام یا امیر باید عادل وي نودا پدې سره دلالت کوي چې ددغه بهترۍ او ثواب په ګټلو کې دا تو پیر نشته چې غزا د نیکو کار امیرترقوماندې لاندې وي یا دبدکارامیر تر قوماندي لاندې ، او په حدیث کې دیته ترغیب دی چې باید په آسونو جهاد وکړی شي.[105] .

دغه فاجرامیرچې جهادورسره کول (دهغه تر قوماندې لاندې) روادی همدارنګه دهغه څخه وروسته لمونځ ادا کول هم واجب دي که چیري په بل چا پسې لمونځ کول ناشونی وه او یا په بل چا پسې دده څخه پرته دلمونځ کولو څخه لویه فتنه او چتیده او دا هم داهل سنت او جماعت په وړاندې یو ټاکل شوی اصل دی پدې اړه ابن تیمیه رحمت الله علیه وایي : پدې کې ټولیزه او صحیح خبرداده چاچې په عدل سره پریکړه وکړه اویایې په عدل سره ویش وکړ امر یې دپه ځای شي او چا چې امر په نیکی وکړاو منع یې دبدی څخه وکړه دهغه سره دمرسته وکړی شي پدې شرط چې پدې سره کومه لویه فتنه منځته نه راتله د جُمعې او جماعت لپاره حتمابایدامامان وټاکل شي که چیرې دنیک او صالح امام ټاکل ممکن وه بیا دفاجر امام ټاکل ندي روا ، اونه دهغه مبتدع چې خپل بدعت ښکاره کوي ځکه چې ددوی په وړاندې دتوان سره سم مقابله واجب ده اوددوی تعین کول رواندي ،که چیرې ددوه داسې کسانو

-[104]، شرح العقيدة الطحاوية ص ۴۳۷ .
- فتح الباری ج 6 ص 56 . [105]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقررول حتمي وه چې په دواړو کې هم بدعت او هم فجور موجودوي بيا دهغه کس چې لرينيکي يي تر بل زياته وي مقررول واجب دي ، او که چيرې په جهادکې ددوه داسې کسانو څخه چې ديو مقررول لازمي وي په يوه کې دجهاد کمزورتيا وه خو دينداره وه او په بل کې دجهاد لپاره ګټه وه خو ګناهګار او بدکاروه نو ددغه شخص تیا کل چې مسلما نانو ته ګټور وي دهغه چا دټاکلو څخه چې مسلمانانو ته زيانمن وي غوره او بهتر دی.[106]

دعقيده طحاوي شارح رحمت الله عليه ويلي دي :-- پدي پوه شه چي الله جل جلاله دپر موږ او تاسې رحم وکړي.

داما‌مانو په اتفاق سره دهغه سړي لپاره لمونځ کول روا دي چې دخپل امام دبدعت او فسق څخه خبر نه وي ، دجماعت دشروطو څخه داندي چې دامام دعقيدې څخه خبر وي او دا هم نشته چې امتحان ترې واخلې اووايي : ستا عقيده څه شی ده؟ بلکې په هغه چا پسې به لمونځ کوې چې حالت يي پټ وي که چيرې يې په هغه مبتدع پسي لمونځ وکړ چې خپل دعوت ته بلنه کوي او يا په ښکاره سره فاسق او بدکاره وي خو هغه دفرض لمانځه امام وي چې پرته له ده څخه دلمو نځ کولو امکان نه وي لکه دجُمعي اواخترونو امام يا په حج دعرفات امام او داسې نور، نو دعامو سلفو او خلفاؤ په نزد به مقتدي لمونځ پسې کوي او چاچې په فاجر او بدکار امام پسې دجُمعي او جَمعي لمونځ ونکړنو دغه شخص دعامو علما ي کرامو په نزد بدعتي دي .

صحيح حکم دادی چې:

لمونځ به کوي او بيرته به يي نه راګرځوي ځکه چې صحابه کرامو به دجَمعې او جُمعې لمونځونه په ظالمواميرانو پسې ادا کول او بيا به يي نه راګرځول لکه څنګه چې عبدالله بن عمر رضی الله عنهما دحجاج بن يوسف پسې لمونځ کاوه اوبيا به يي نه راګرځاوه ، همدارنګه انس رضی الله عنه ، عبدالله بن مسعودرضی الله عنه او داسې نورو به دوليد بن عقبه بن ابي معيط پسې لمونځ کاوه . او هغه به شراب څښل تردې چې يو ځل يي دسهار لمونځ څلور رکعته ادا کړ او بيايې وويل : - نور يي درته زيات کړم ، په صحيح سند سره راغلي چې کله عثمان رضی الله عنه کلا بند شو خلکو ته يوه کس لمونځ امامت وکړ نو يوکس د عثمان رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړه ته دعامو مسلمانانو امام يې او دغه سړي چې خلک

[106] منهاج السنة النبوية ج ۴ ص ۵۲۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمونځ پسې کوي دفتنې امام دی عثمان رضی الله عنه وويل :-- ای وراره لمونځ دهغو غوره اعمالوڅخه دی ،چې خلک يې اداء کوي که ښه يې اداکړنو ښه يې ورسره ادا کړه او که يې سم ادا نکړ ته يې دبدی څخه ليري شه تر دې چې ويې ويل :کله چې دمقتدي نه دجَمعې او جُمعې لمونځونه (د فاجر امير په امامت باندې) پاتې کيږي نودلته پرته د بدعتي څخه بل څوک لمونځ نه پريږدي کوم چې دصحابه کرامو سره مخالف دي ، (بلکې بايد لمونځ اداء شي) .

او همدارنګه که چيرې امام دمشرانو لخواټاکل شوی وي اوپه ده پسې دلمونځ په پريښودو کې څه شرعي ګټه هم نه وي نو دلته به لمونځ نه پريښودل کيږي بلکه په ده پسي لمونځ کول بهتر او غوره دي ، که چيري څوک پدي سره ونه توانيږي چې دامامت داسې څوک واړندي نکړي چې هغه ديو منکر او بدکار ښکاره کوونکی وي نو په ده واجب دي چې دغه کار تر سره کړي مګر که چيرې بل چا ټاکلی وي او نشي کولای چې دامامت څخه يې منع کړي او يايي دامامت څخه منع په ډير لوي زيان او ضرر له هغه منکر او بديڅخه منځ ته راځي چې ښکاره کوي يې نوپدي صورت کې دوړي فتني دفع کول په لويي فتني سره او يا دلږ زيان دفع کول په لوي زيان سره جواز نلري ، ځکه چې شرايع او الهي قوانين دګټو دحاصليدو په خاطر راغلي . نو دجَمعې او جُمعې دله منځه تلل ډيره لويه فتنه تر هغې ده چې پدې دواړو جَمعه او جُمعه کې په فاجر او بد کاره امام پسې اقتدا وشي په ځانګړي ډول که چيرې دده په وروسته کيدو سره فجوراو بدي هم نشي لري کولی نو دشرعي مصلحت تعطيل کول پرته دهغه فتني له دفع کولو څخه پخپل ځاي پاتي کيږي.[107]

ددوهمې فرعې جواب دادی چې :--دا پدې پورې ځانګړې ده چې ددې امير ګناه جهاد ته زيان رسوي او خپل هدف لاسته نه راوړي لکه چې کوم امير دالله جل جلاله ددښمنانو سردوستي کوي او يا هم دجهادي قضيي (مسألي) سره خيانت کوي .

او پرته له کومې ګټې دمسلمانانو ضايع کيدوته هيڅ اهتمام نکوي او يا مسلمان جګړې ته د طواغيتو د يو طاغوت د تخت د ټنګښت او داسلام دکوم مخالف نظام دبقاء او جوړيدو لپاره واړندې کوي پدې هکله صحيح خبره داده چې : ددادول اميرانو سره او دهغوی تر امرلاندي جهادنه کړل کيږي ځکه چې دوي دامارت دشرعي رنګ دموخې او هدف سر مخالفت وکړ .[108]

،،،ص 422- 423 . [107] 101 - شرح العقيده الطحاوية ص
- تفسير قرطبي ج 1 ص 272 . [108]

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله علما ی کرامو دهغه امیر چې بدي يي خپل ځان ته رسي او دهغه امیر چې دبدی زيان يي ټولو مسلمانانو ته رسيږي توپير بيان کړی دی. [109] دغه بيان مخکې تير شو والحمد الله رب العالمين .

دمسلمان امیرپه واړندي دولس دندي او مسوليتونه :

په ولس باندي ددغه امیر سره په لنډډول لاندې دندي او مسوليتونه واجب او لازمي دي دامیر خيره اوريدل او دګناه څخه پرته دهغه پيروی کول ، او دامیر په زياتيو صبر کول اګر دولس ځينې حقوق هم ورنکړي ، ده ته دعا کول ، دده ترلاربښوونې لاندي جهاد کول ، ده ته دزکات ورکول ، دشرعي ادب په نظرکي نيولو سره ورته نصيحت کول.

لومړي دنده :--داميرخبره اوريدل او دګناه څخه پرته يې اطاعت کول .

دمشرانو او اميرانو خبرې ته غوږ ايښودل او پرته له ګناه څخه يې اطاعت کول عبادت دی چې يو مسلمان يدې کې دالله جل جلاله څخه ثواب غواړي ځکه ددوی اطاعت دالله جل جلاله داطاعت څخه دی دهغوی اطاعت دالله جل جلاله داطاعت څخه دی، هغوی ته غوږ ايښودل او نيکي کې يي اطاعت کول دمسلمانانو تر منځ ديووالي او وحدت دمهمو اسبابو او لاملو نو څخه دی ځکه ددوی په اطاعت کې د هغو اراوو او نظرياتو چې اختلاف ته لمن وهي، په نتيجه کې دمسلمانانو دتيت پرک کيدو او ددوی دقوت ، دبدبي دله منځه وړلو او اختلاف اچولو لپاره کاروي يوقوي ګوزار او غاښ ماتوونکی ځواب دی ، له همدې امله دټولو مسلمانانو لپاره ديو امام تا کل دمسلمانانو تر منځ اختلاف،خپل منځي شخړې او تيتوالی ختموي شرعي امرته په غوږ ايښودو سره يوائي او په اطاعت سره هم يوائي او دداوړو(غوږ ايښودلو ، او اطاعيت کولو) په هکله يو ځای امرراغلی دی : کوم چې يوازې داوريدلو او غوږ نيولو امرراغلی دادی چې الله جل جلاله خپلو مومنو بندګانو ته په خطاب کې فرمايلي : وَاتَّقُوا اللّهَ وَاسْمَعُواْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿108﴾.[110]

ژباړه :- او وويريږی تاسې له الله او په دروغو قسم مه کوئ او واورئ تاسې د الله احکام د زړو په غوږونو سره ، او الله نه ښيی سمه صافه لاره (د خير او جنت) قوم فاسقانو ته .

---

[109] - مغني او شرح کبير ج 1 ص 371-372 .

[110] - سورت المائده آيت ۱۰۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنا داچې واروئ هغه څه چې درته ویل کیږي او هغه څه چې پند ترې اخلئ ویې منئ . او پدې کې دالله جل جلاله دامرتابعداري وکړئ په هغه سره عمل وکړئ او هغه ته ورسیږئ الله جل جلاله فرمایلي :

وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿104﴾[111]

ژباړه :- او واورئ تاسې (حق د زړه په غوږو) او شته دی لپاره د کافرانو دردناک عذاب (ددوزخ) .

معنا دا چې واروئ هغه څه چې درته ویل کیږي اوپه تاسو لوستل کیږي دالله جل جلاله دکتاب څخه په هغه کې فکر وکړئ او ځانونه پرې وپوهوئ په اوریدلوسره امرداطاعت او منلوپه معنی سره دي نه یوازې ادراک اوحس ترې هدف دي او له دې څخه دالله جل جلاله قول دی چې :-- الله جل جلاله دثناء ویونکي، ثناء اوصفت وارویده ، یعني ویې مانه او قبول یې کړو او هم دا قول دشاعر دی چې ویلي یې دي :

الله جل جلاله ته مي دومره زیاته دعا وکړه تردې چې وویردم - چې الله جل جلاله به زماخبرې نه اوري .

یعني : زمادعاء به نه قبلوي ،

دکعب بن عجرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویل یې دي :-- موږ ته پیغمبر صلی الله علیه وسلم راووت او موږ نهه، څلور ،یاپنځه کسان وو اوویې ویل : - واروئ آیا تاسو وارویده بیشکه زما څخه وروسته به امیران راځي څوک چې ورغلل او دهغوی ددروغو تصدیق یي وکړو اوله دوی سره یي په ظلم کولو کې مرسته وکړه هغه زمادپیروانو څخه ندی او نه هم زه دهغوی لپاره پیغمبریم اونه به ماته حوض کوثر ته راځي او څوک چې هغوی سره داخل نشي او له هغوی سره دهغوی په ظلم کولو کې مرسته ونکړي او ددرواغو تصدیق یي هم ونکړي هغه زما امتي دی او زه دهغه لپاره پیغمبریم او ما ته به حوض کوثر ته راځي .

دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه اوامام ترمذي رحمت الله علیه روایت کړیدی اوویلي یې دي :- حدیث صحیح او غریب دی او همدارنګه امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه،امام ابن ابي عاصم رحمت الله علیه اوامام حاکم رحمت الله علیه روایت کړی اوویلي یې دي : دا حدیث دامام مسلم رحمت الله علیه دصحیح په شرح کې دی، امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه روایت کړي ندی...د ابو مالک اشعري رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه فرمایلې دي :-- اي خلکو واروئ : ځانونه ښه وپوهوئ

---

111 ـ سورت بقره آیت ۱۰۴ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوعلم حاصل کړئ بیشکه دالله جل جلاله داسې بندګان دي چې نه پیغمبران دي اونه شهیدان له دوی سره پیغمبران او شهیدان پدې کې غبطه(سیالي) کوي اوددوی په شان دمنازلو هیله مند به وي ځکه چې ددوی منزلې او نږدیکت له الله جل جلاله سر ډیر دی .

دا حدیث اورددی ، داحدیث ټولوامامانولکه : امام احمد رحمت الله علیه، امام طبراني رحمت الله علیه ، امام دارمي رحمت الله علیه،امام عبدالله بن المبارک رحمت الله علیه په زهد کتاب کې په همدې ډول روایت کړیدی او سندیې جید دی ، دلته یوه فایده ده چې ان شاالله دآیاتونواو نبوي احادیثو پخوانی فایده پرې بشپړیږي او هغه داچې : اوریدل دوه ډوله دی ، عقل هم دوه ډوله دی ، او هدایت هم دوه ډوله دی، ددې ویش په هکله دلایل شته . الله جل جلاله دکفارو لپاره داوریدو،عقل او هدایت یو ډول ثابت کړیدی او له دوی څخه یې هغه بل ډول دسمع (اوریدو) عقل او هدایت نفې کړیدی.

لومړی ډول یې چې:

ورته ثابت کړیدی پدې شرط چې په دوی حجت او دلیل قائم شي اودا پدې پورې اړه لري چې دحجت په معنی وپوهیږي اوپدې وپوهیږي چې په صحیح ډول څه شی ترې مراد او مقصددی.

دوهم ډول :-

کوم چې دکفارو څخه نفي شوی او دلارموندونکومومنانو لپاره ثابت شوی دادحجت قبلیدل ،په هغه ایمان راوړل هغې ته غاړه ایښودل او ګټه ترې اخستل دي .

ددې تفصیل دادی چې :

اوریدل په دوه ډوله دي : - لومړی نوع یې دادراک اوریدل دي دا هغه نوع ده چې الله جل جلاله کفارولپاره پخپل دغه سپیڅلي فرمان کې ثابته کړیده چې : قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ)) [112]

ژباړه :- ويې ويل (جهودانو) اوریدلې ده موږ (ستا خبره) او ندي منلي موږ (ستا حکم) او ورچښلې شوې وه په زړونو ددوی کې (مینه د) خوسي .

دهمدې په څېرالله جل جلاله دغه قول دی چې فرمایي: وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ[113]

---

[112] - سورت بقره آیت ۹۳.

[113] سورت النساء آیت ۴۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- او وايي دغه(جهودان) واوریدل موږ (وینا ستا) او ونه مانه موږ (حکم ستا) او (وايي جهودان) واوره (ته) .

اوپدې قول دالله جل جلاله کې چې فرمايي : ((وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ)) [114]

ژباړه :- اومه کیږئ تاسې (ای مؤمنانو) په شان دهغو کسانو چې وايي ، واوریده موږ حال داچې دوی نه آوري (ګتبور واوریدلوسره) .

او پدې قول کې الله جل جلاله فرمايلي دي :-- ﴿وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ ﴾

ژباړه :- اوکله چې ولوستل شي پدوی باندې آیاتونه زموږ نو وايي دوی په تحقیق واوریده موږ(دغه کلام) که وغواړو موږ نوخامخا و به وايو موږ هم په مثل دده ندی دغه (کلام) مګرخودی ددروغو لیکل (اوباطل احوال) د پخوانیو.

او همدارنګه دالله جل جلاله قول دی چې : وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّهِ ﴿6﴾

ژباړه: اوکه یوتن له مشرکانوڅخه امن (پناه) وغواړي له تا (له قتله) نو پناه ورکړه ته ! هغه ته څو چې واوري کلام د الله .

اوهمدارنګه دالله جل جلاله داقول دی :- يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا ﴿8﴾ [115]

ژباړه :- چې اوري آیاتونه دالله چې لوستلی کیږي په هغه باندې بیا ټینګتیا کوي په غرور سره لکه چې هغه ندي اوریدلي هغه.

---

[114] سورت انفال آیت ۲۱.
[115] سورت الجاثية آیت ۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداسې نور آياتونه چې دکفارو لپاره اوريدل په کې ثابتوي او په همغه وخت کې دزړونواوريدل نفي کوي همدادوهمه نوع ده چې : دقبول والي ، منلو ، هدايت او ګټي اخستلو لپاره اوريدل،الله جل جلاله دکفارو څخه نفي کړيدي داد الله جل جلاله عدل دی چې پدې آيت شريف کې يي فرمايلي دي : وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا وَّهُم مُّعْرِضُونَ(23) [116]

ژباړه : اوکه معلوم وی الله ته په دوی کې څه خير،نو توفيق داوريدو به يي ورکړی وه اوکه اورولی يی وی دوی ته نو خامخابه ګرزيدلی وو دوی ته او دوی مخ اړوونکي دي .

او پدې قول دالله جل جلاله کې راغلي دي: وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ ﴿21﴾ [117]

ژبا ړه :-اومه کيږی تاسې په شان د هغو کسانو چې ويي ويل : چې واوريدل موږ او حال داچې هغوی نه اوري .

او پدې قول دالله جل جلاله کې چې دا اوريدل يی د کفارواو سيدونکو څخه نفی کړی ده رب العزت جل جلاله فرمايلي دي : وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿10﴾ [118]
ژبا ړه : -او وبه وايي که چيرې وی موږ چې اوريدلي مو،ياموږ دعقل نه کار اخستلی نو نه به وه موږ په ملګرو د اور کې .

نو الله جل جلاله ددوی لپاره دغوږ اوريدل ثابت کړل چې هغه ادراک دی پدې قول دالله جل جلاله کې چې: قَالُوا سَمِعْنَا [119]سورة انفال ايت \٢١ .

ژباړه : -دوی به ويل موږ واوريدل .

او تري نفي يي کړه سمع (اوريدل) دقبول والي اومنلو کوم چې دوی ته ګټه رسوي پدې قول دالله (جل جلاله کې چې : وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ ﴿21﴾ [120]

---

116 سورت انفال آيت ٢٣ .
117سورت انفال آيت ٢١.
118سورت ملک آيت ١٠.

- سورت انفال آيت 21 .120

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- او دوی نه اوري .

او قول دالله جل جلاله چې: (لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ)﴿10﴾ [121]

ژباړه:- كه موږ اوريدل كړی شوی .

اوهمدارنګه کوم چې دالله جل جلاله په فرمان کې راغلي دي :- وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ .... ﴿25﴾ [122]

ژباړه :- او بعضې ددوی نه،هغه څوک دي ، چې غوږ نيسي ، تاته ، او اچولي دي موږ،په ، زړونوددوی باندې ،پردې ، چې پوه (نه) شې پدې .

عقل په دوه ډوله دی :

لومړي :-- هغه عقل چې دليونتوب ضد اوعكس دی

په همغه سره انسان مكلف كرځي اوپه هغه سره مكلف دمعنى په پوهيدلو سره توانيږي . همداعقل الله جل جلاله دكفارولپاره ثابت کړيدی او الله جل جلاله دابيان کړي چې كفارو ته كوم خطاب كيږي په هغه پوهيږي ، الله جل جلاله فرمايلي دي : أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿75﴾ [123]

ژباړه :- آيا تاسو اميد لرى ،چې ايمان به راوړی دوی، په وينا ستاسو،اوحال داچې وه،يوه ډله،ددوی نه،چې اوريدو به يي،كلام د الله ،بيابه يی ،بدلولو هغه كلام ، وروسته د هغې نه ، چې پوه به شول په هغې ، او هغوی پوهيدل .

يعني الله جل جلاله ددوي لپاره اوريدل ثابت كړل چې: يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ [124]

- سورت ملک آيت 10 . [121]
- سورت انعام آيت 25 . [122]
- سورت بقره آيت 75 . [123]
- همدغه مصدر . [124]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه- چې اوریدو به یې ، کلام د الله.

اودوی یې په معنا پوه کړل لکه چې: أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿75﴾ [125]

ژباړه :آیا تاسو امید لرئ ،چې ایمان به راوړی دوی، په وینا ستاسو،اوحال داچې وه ، یوه ډله ، ددوی نه ، چې اوریدو به یې ، کلام د الله ،بیابه یې ، بدلولو هغه کلام ، وروسته د هغې نه ، چې پوه به شول په هغې ، او هغوی پوهیدل .

یعني : دوی کټه ترې وانخسته او مستفید ترې نشول.

دوهم : هغه عقل چې دزړه دفهم اوادراک په معنا سره

هغه پوهه چې دې خطاب دقبلولو اودهغې دمنلو او دګټې اخستلو سره لازمي ده همدغه الله جل جلاله پدې قول کې دکفاروڅخه نفې کړې ده چې : وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴿10﴾ [126]

ژباړه :-او وبه وایي هغوی ، که چیرې وی موږ،چې اوریدلي مو، یاد عقل نه موکار اخستلای ، نونه به وی موږ، په ملګرو داور کې .

همدارنګه دالله جل جلاله پدې قول کې چې دکفارو څرنګوالی او وصف بیانوي فرمایي :- صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ ﴿171﴾ - [127]

ژباړه :- کاڼه دي ، ګونګیان دي ، ړانده دي ، نو دوی ، نه پوهیږي په خبره .

همدارنګه پدې قول کې چې:- أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ ﴿44﴾ [128]

ژباړه :- آیاګومان کوې ته ، چې بیشکه ډیر خلک ددوی ، (ګڼې) اورې خبره ، یاد عقل نه کاراخلي ، نه دي دوی ، مګر دي ، په شان دڅناورو.

---

[125] - سورت بقره آیت 75 .
[126] - سورت ملک آیت 10 .
[127] - سورت بقره آیت 171.
[128] - سورت الفرقان آیت 44.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او داسې نور آياتونه چې دکفارو دناپوهی بيان په کې شوی دی په يقيني ډول الله جل جلاله خبر ورکړی چې ددوی څخه يي دا عقل پدې باندې اخستی چې دوی دحق دمنلو څخه مخ ګرځولی نو دايي جزااوعقاب دی لکه چې: الله جل جلاله فرما يلي دي :- وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَن يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿57﴾ [129]-

ژبا ړه :- او څوک دي ، ډير ظالم ، د هغه چانه ، چې نصيحت وکړی شي هغه ته ، په ذريعه د آياتونو، دربب خپل ، نو هغه مخ واړوو د هغې نه ، او هيرشوترې ، هغه انجام، چې مخکې يي ليږلی دی ، لاسونه دهغه ، بيشکه موږ، اچولی دی ، په زړونو دهغوی باندې ، پردې چې پوه شي په هغې ، او په غوږونو د هغوی کې ، دروندوالی دی ، او که چيرې ، ته راوبولې هغوی ، هدايت ته ،نوهرګيز به هدايت ونه مومي ، پدې حالت کې ، هميشه .

يعني :الله جل جلاله بيان کړی چې دغه مهر لګول ددوی په زړونو او غوږونو باندې ددې له امله دي چې دقران کريم دآياتونو دتدبر اوپند اخستنې څخه يې مخ ګرځولی نودا ددوي لپاره عذاب او جزا ده

هدايت په دوه ډوله دی :--

لومړي ډول :-دښودني او دلالت هدايت دی :

همدالله جل جلاله دکفارو لپاره پدې مبارک آيت کې ثابت کړيدي لکه چې فرمايي :- وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الهُدى ...﴿17﴾ [130]

ژباړه :- او هرچې ثموديان دي ، پس نيغه لار مووړښودلې ده ، هغوی ته ، پس غوره کړل هغوی ، بندول د سترګو ، په ځای د کتلو لارې ته .

همدارنګه الله جل جلاله په دغه مبارک آيت کې دانسان له پلوه فرمايلي دي :- إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿3﴾- [131]

ژباړه :- بيشکه،ښودلې موږ ده ته،لاره، که شاکر کيږې ، اوکه کفرکوونکی (ناشکره)کيږي .

لکه پدې مبارک آيت کې چې فرمايلي دي :- وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿7﴾ [132]-

[129] - سورت الکهف آيت 57 .
[130] - سورت فصلت آيت 17.
[131] - سورت الانسان آيت 3 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : اودپاره دهرقوم لارښودونکی مقرردی .

او داسې نور آیاتو نه شته چې پدې معنی سره راغلي دي چې : داهغه هدایت دی چې الله جل جلاله پري ثمودیانو، ټولو پیریانو او نسا نانو ته، کافرانو او مومنانو ته یي پري هدایت کړیدی ځکه چې الله جل جلاله دوي ته دطاعاتو او ګناهونو لارښوونه وکړه او هغه څه یي ورته وښود چې الله جل جلاله پري راضي کیږي او هغه څه چې پري په قهرکیږي .

دوهم ډول :-- دقبول والي اومنلو هدایت :

دغه هدایت الله جل جلاله د کفارو څخه نفي کړي لکه چې الله جل جلاله فرمایلي دي :- إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿56﴾ [133]-

ژباړه :- بیشکه ته چې یي ، نشي ښودلی لارته ، هغه چاته ، چې خوښوې یي ته ، ولکن الله ، ښائي ، هغه چاته ، چې غواړي یي هغه ، او هغه ، ښه عالم دی په هدایت موندونکو باندې .

او پدې قول دالله جل جلاله کي چې فرمايي :- لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللّهَ يَهْدِي مَن يَشاء...... ﴿272﴾ [134]

ژباړه :- نشته ، په تاباندې ذمه واري د هدایت کولو هغوی ته ، لکن الله هدایت کوي ، هغه چاته چې وغواړي .

نو الله جل جلاله دابیان کړي چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم دلارښووني او ارشاد په هدایت مکلف دي ځکه چې فرمايي :- وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿52﴾ [135]

ژباړه :- اوبیشکه ته،خامخا هدایت کوې،لارې نیغې ته .

دقبول او منلو په هدایت سره مکلف ندي او بس ، لکه څنکه چې دالله جل جلاله پدې قول کې راغلي :- أَفَأَنتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُواْ لاَ يُبْصِرُونَ ﴿43﴾ [136]

ژباړه :- آیانوته به ، لاروښايې، ړندوته، اګرکه وي هغوی ، چې هیڅ نه ویني .

او همدارنګه دالله جل جلاله پدې فرمان کې چې :- وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ﴿53﴾ [137]

---

[132] - سورت الرعد آیت 7 .
[133] -سورت القصص آیت 56 .
[134] - سورت البقره آیت 272 .
[135] - سورت الشورای آیت 52.
[136] - سورت یونس آیت 43 .
[137] - سورت الروم آیت 53 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- اونه يې ته،لارښودونکی،ړندوته،دګمراهی دهغوی نه .

او داسي نور چې پدې معنی سره راغلي دي . کوم چې دالله جل جلاله دکفارو لپاره دحس او ادراک داوریدلو دمعنی دپوهیدلو دارشاد دښووني څخه دا ټول په کفارو ددلیل او حجت قایمیدو له لوازمو او ضروریاتو څخه دي ، نوځنکه به دهغه چاسره حساب وکړل شي چې په یوه سبب داسبابو نه په خطاب پوه نشي اوله دوی څخه يې دوهم ډول دهدایت چې په قبول والي او منلو پوري اړه لري نفې کړیدی اودا هغه هدایت دی چې الله جل جلاله يې په مومنو او پرهیزګارو بندګانو باندې احسان کړی اوورکړې يي دي لکه څنګه چې فرمايي:- إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿51﴾[138]

ژباړه :- بيشکه،ده خبره،د مؤمنانو،کله چې، را وبللی شي،الله او رسول دهغه ته،چې فيصله وکړي رسول،په منځ دهغوی کې ، دا چې ووايي ، چې واوري د موږه او ومنو موږ حکم ، او داخلک چې دي ، همدوی ، خلاصی موندونکي دي .

او الله جل جلاله فرمايلي دي :- وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْواهُمْ ﴿17﴾[139]

ژباړه :- او هغه خلک،چې نیغه لاره موندلې ده ، زيات کړل هغوی لره الله ، په لحاظ دهدايت سره، او ورېي کړه هغوی ته ، تقوی دحصې دهغوی.

دغه هدایت دتوفیق ورکولو او مرسته په نیکی سره او دهغه ورته اسانيدل او په نفسونو کې دهغه جوړيدل او خوندي کيدلو څخه عبارت دی ، امر په طاعت سره له دې څخه دالله جل جلاله دافرمان دی چې :- أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ) [140]

ژباړه :- حکم ومنئ دالله،او حکم ومنئ درسول،او دخاوندانو دحکم ، ستاسونه .

دا په قران کريم کې زيات ذکر شويدي:--الله جل جلاله داوریدلو امر او دطاعت امر يو ځای ذکر کړیدی لکه دالله جل جلاله پدې قول کې چې : وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ ﴿16﴾ [141]

ژباړه :- او آوری خبره او حکم ومنئ ، او مال خرڅ کړئ ، دا بهتره ده ، د پاره د نفسونو ستاسو.

داطاعت حقیقت دامر منل او هغه ته غاړه ايښودل دي لکه ګناه چې ضد او عکس ده هغه دامر مخالفت او دهغه ردول دي .

- سورت النور آيت 51 . [138]
- سورت محمد آيت 17 . [139]
- سورت النساء آيت 59 . [140]
- سورت التغابن آيت 16 . [141]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دآیت معنی او تفسیر دادی :-- یعني : هغه څه واوری چې تا سو ته پند درکول کیږي او دهغه څه اطاعت وکړی چې تاسو ته یي دکیدو امر کیږي دکوم شي څخه چې تاسو منع کیږی ځانونه ترې وساتی.

مقاتل رحمت الله علیه فرمایي :- اسمعوا : یعني په خاموشی سره هغه څه واوری چې په تاسو دالله جل جلاله د کتاب څخه نازلیږي او همدغه اصل دی په سماع اواریدلو کې . واطیعوا : یعني . دالله جل جلاله درسول اطاعت وکړی په هغه څه کې چې تاسو ته امر کوي اویاهم تاسو ترې منع کوي ، ویل کیږي چې : واسمعوا : یعني راشی هغه څه ته چې اوری یي، په اوریدلو باندې یي تعپیر پدې سره کړی چې همدغه یي ګټه ده .او کوم چې په اطاعت داولي الامر (مشر) پورې مربوط دي په یقیني ډول الله جل جلاله فرمایلي دي :-- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ ﴿59﴾[142]

ژباړه :- ای هغو کسانو چې ایمان مو راوړی دی ،حکم ومنئ دالله ، اوحکم ومنئ درسول،او دخاوندانو دحکم،ستاسونه .

دالله جل جلاله پدې فرمان کې فکر وکړه چې واطیعو الله واطیعو الرسول واولي الامرمنکم)) څنګه یي وویل چې تاسو درسول صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړی او دا سې یي ونه ویل داولي الامراطاعت وکړی بلکه تاسو یي په هغه څه کې اطاعت وکړی چې هغه دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت دی . او فعل یي بیا درسول دلفظ سره تکرار کړ ځکه چاچې درسول الله صلی الله علیه وسلم اطا عت وکړ هغه دالله جل جلاله اطاعت وکړ ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم دالله داطاعت څخه پرته دبل چاداطاعت امر نه کوي بلکه هغه صلی الله علیه وسلم پدې کې معصوم او پاک دی مګر اولي الامر کله ناکله دالله جل جلاله دامر څخه پرته دبل چا په اطاعت باندې هم امر کوي نودده دغه امر نه منل کیږي مګر یواځې هغه امر چې دالله جل جلاله او دهغه درسول الله صلی الله علیه وسلم دی منل کیږي .

داولي الا مر څخه مطلب هغه څوک دي چې الله جل جلاله یي اطاعت واجب کړی دی لکه والیان او علماء کرام دا دسلفواو خلفو څخه دمفسرینو ،فقها ؤ اوداسي نورو قول دی . [143]

په یقیني ډول الله جل جلاله پدې مبارک آیت کې داولي الامر په اطاعت سره چې علماء کرام او مشران (پاچایان) دي امر کړیدی او دغه اطاعت الله جل جلاله پدې سره چې دمسلمانانو څخه (منکم) دی

---

[142] - سورت النساء آیت 59 .

[143] - شرح صحیح مسلم للنووی ج 12 ص 464-465، تفسیر ابن کثیر ج1 ص 445 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقید کړیدی له همدې امله علما کرامو هغه اولي الا مر ذکر کړيدي چې داطاعت او امر منلو امر کوي نه هغه پاچان چې امر په منکر او منع د نیکی څخه کوي او دا کار حرام ګڼي او نه هغه پاچایان چې خلک په ډېر شدت داوسپني اواور په زور دوسلي په قوت سره کفر ته اړوي دوی هغه کسان ندي چې په هر وخت کې يي اطاعت واجب دی داولي الامر څخه مطلب هغه با عمله علما کرام دي چې په نیکی سره امر کوي اوله بدی څخه خلک منع کوي اوبل هغه رښتيني پاچان دي چې دالله جل جلاله اود رسول صلی الله علیه وسلم دامر سره سم عمل کوي، په نیکی سره امراو له بدي څخه خلک منع کوي مګر هغه فاسق تيرې کوونکې اوظالم انسانان په خلکو حاکمان نشي مقرريدی او اصلا دغه کارروانډی چې دخلکو مشران شي ، پدي هکله الله جل جلاله فرمايي :- لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ 144

ژباړه :- نه شامليږي ، وعده زما ظالمانوته .

پدې اړه دمسلمانانو پوهان متفق دي ، دغه فاسق او ظالم حاکمان اوددوي په څير دنورو اطاعت نشي کيدای ځکه چې پيغمبرصلی الله علیه فرمايلي دي :-- دمخلوق اطاعت دالله جل جلاله په معصيت او ګناه کولو کې نشته .

امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي :-- جابر بن عبدالله رضی الله عنه ، ابن عباس رضی الله عنه،مجاهد،عطاء،حسن بصري اوابوالعاليه رحمت الله عليهم اجمعين ويلي دي :-- اولو الا مر،اهل القرآن،علماء،فقهاؤ ته ويل کيږي . همدا د امام مالک رحمت الله عليه نظر دی په همدې دول امام ضحاک رحمت الله عليه هم ويلي د ي چې داولو الأمر څخه مطلب فقهاء او ديني علماءدي اودامام مجاهد رحمت الله عليه څخه روايت دی چې مطلب تري علماء او فقهاء دي : فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ ....﴿59﴾ 145

ژباړه :- نوبيا که،ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوی هغه ، الله ته او رسول ته .

یعني دشخړي په وخت کي خپله پريکړه دالله جل جلاله او نبي کريم صلی الله علیه وسلم مبارکو سنتو ته وړاندي کړي او حاکمانو ته هيڅ شي مه وړاندي کوي .

---

144 - سورت البقره آیت 124 .
145 - سورت النساء آیت 59 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله بن امام احمد رحمت الله علیه ویلي دي :--داولو الامر څخه مطلب علماء فقها ء او دالله جل جلاله اطاعت کوونکي بندګان دي کوم چې خلکو ته دین ورزده کوي او هغوی ته په نیکی سره امراو اوله بدي څخه یي منع کوي الله جل جلاله په خلکو باندې ددوی اطاعت واجب کړیدی دحضرت ابوهریره رضی الله عنه، میمون بن مهران رحمت الله علیه اومقا تل رحمت الله علیه اوکلبي څخه روایت دی چې داولو الا مر څخه مطلب : دجهادي ګروپونو مجاهدین دي،سهل بن عبدالله رحمت الله علیه ویلي دي :خلک به تر هغه پوري ښه او په خیر وي چې دخلیفه او علماءکرامو عزت کوي خوکله چې دغه دواړو ته په سپکه سترګه وګوري دنیا او آخرت به یي خراب شي پدي اړه .[146]

په ظاهره خو، والله اعلم داسې ښکاري چې دغه اطاعت دټولو امیرانو اوعلماؤ لپاره دی ، ځکه چې پدې نوم کې ټول شامل دي ځکه چې دلښکر و او نظامي ګروپونو سمبالښت ددښمن دجګړې مشري کول، اوعلماءکرام د اسلامي شریعت ساتنه کوي اوخلکو ته روا او ناروا ښیي نو الله جل جلاله خلکو ته دهغوی داطاعت او دخبري منلو امر کړی ترڅو چې امیران او پاچایان عدل وکړي او علماء کرام په خپلو دندو کې امانت کار ، پخپل دین پوره ټینګ ، عادل او خوښ کړی شوي خلک دي ځکه چې امام شوکاني رحمت الله علیه ددي مبارک آیت په تفسیر کې فرمایلي دي : (اولو لامر) امامان پاچایان او قاضیان دي اوهر هغه څوک چې ولایت او مشري یي شرعي بنه ولري نه طاغوتي او ظالمانه مشري. [147]

هلته په مبارک آیت کې یوه باریکه نکته شته چې الله جل جلاله پدي مبارک آیت کې چې (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) [148] بیا پدې آیت کې دیته اشاره ده چې د الله جل جلاله اطاعت مستقل او د پیغبرصلی الله علیه وسلم اطاعت ځانته دی او دااطاعت یي بیا په اولي الا مر کې دوهم ځل تکرار نکړ پدې کې دااشاره ده چې پدې حاکمانو کې به داسې څوک هم وي چې اطا عت او تابعداري یي واجب نه وي بیایي داپدې قول دالله جل جلاله کې بیان کړل چې ((فان تنازعتم في شي)) یعني که چیرې موجګړه وکړه په کوم شي کې یعني : که چیري یي په حق اوعدل سره عمل ونکړنوتاسو یي اطاعت مه کوی اوهغه څه چې تاسو اودوی یي په اړه اختلاف لری دالله جل جلاله او دهغه درسول الله صلی الله علیه وسلم پریکړې ته وړاندې کړی.[149]

- تفسیر قرطبی ج 5 ص 362 . [146]
- فتح القدیر ج 1 ص 481 . [147]
- سورت النساء آیت 59 . [148]
- فتتح الباری ج 13 ص 112 . [149]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- دامیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت کول لازم دي تر څو یي چې په معصیت او دالله جل جلاله په نافرمانی امر نه وي کړی، او که په ګناه سره امر وکړ بیایي نه دخبرې اوریدل شته او نه اطاعت . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه، اوامام احمد رحمت الله علیه روایت کړیدی .
اوهمدارنګه دابن عمر رضی الله عنهما څخه په مرفوع ډول روایت دی :- چاچې زمااطاعت وکړ په یقیني ډول هغه دالله جل جلاله اطا عت وکړو اوچاچې زما نافرماني وکړه په یقیني دول یي دالله جل جلاله نافرماني وکړه اوچاچې دامیر اطاعت وکړ په یقیني ډول هغه زما اطاعت وکړ اوچاچې دامیرنافرماني وکړه هغه په یقیني ډول زما نافرماني وکړه بیشکه امام (امیر) ډال دی چې دهغه ترشا ددښمن سره جګړه کیږي او په همده باندې ځان ساتل کیږي که چیري یي دالله جل جلاله په تقوی اونیکي سره امر وکړ او پخپلو کړوکې یي عدل اختیار کړ ده ته پدې سره ثواب دی اوکه یي بل څه وویل نو پده باندې دهغې جزا ده. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت کړیدی او دده په څیر یي دابوهریره رضی الله علیه عنه څخه روایت کړیدی.

دلته یوه مهمه مسأله ده چې پخواني حدیث اشاره ورته کړیده:

او دادهغه عمومي مفهوم څخه چې پدې حدیث کې منځته راغلي او هغه داقول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی : چاچې دامیر اطاعت وکړ په یقیني ډول یي زما اطاعت وکړ او چاچې دامیر نا فرماني وکړه په یقیني ډول هغه زما نافرماني وکړه دادهر امیر په اړه ده چې په شرعي ډول یي امارت تر لاسه کړی وي له همدې امله حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي:-- چاچې زما دامیر ا طاعت وکړ په یقیني ډول هغه زما اطاعت وکړ او دامام مسلم رحمت الله علیه په روایت کې راغلي (چاچې دامیر اطاعت وکړ) ددواړو لفظونو یوې معنی ته راګرځیدل ممکن دي ځکه هر یوچې په حق سره امر کوي او پخپله پریکړه کې عدل کوي هغه شرعي امر دی ځکه چې دی دشریعت او دشارع دامر سره سم چاري پر مخ بیایي . همدغه په دواړو حالاتو کې شریک څواب دی چې تایید یي کوي دا قول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی :- بیشکه هغه زما اطاعت وکړ یعني په هغه څه عمل وکړي چې ما ورته روا کړیدي او دستوریي ورته ورکړی تردې چې ویي ویل :- په حدیث کې دامیرانو دامر وجوب راغلی پدې شرط چې په معصیت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه باندې امر ورته ونکړي ددوی دامر دمنلو حکمت دادی چې دمسلمانانو وحدت وساتل شي ځکه چې په افتراق او تيتوالي کې فتنه او فساد دی.[150]

پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :-- تاسې يي خبره واروی او اطاعت يي وکړی اګر که په تاسې يو حبشي سړی هم امير وټاکل شي . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام ابن ماجه رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام حاکم رحمت الله عليه ، امام ابن ابي عاصم رحمت الله عليه روايت کړيدی، يعني مسؤول وګرځول شي ځکه چې دامارت مسأله عامه ده دساري په ډول ديوښار مسوول او يا داچې په څه خاص امامت وګومارل شي لکه: دلمانځه امامت يا خراج ټولولو مسؤليت او سمدلاسه جګړې کول ځکه چې د خلفاء راشدينو په وخت کې داسې کسان هم وه . چې په يو وخت کې دا دري واړه دندې ورکول کيدې يابه ځينو ته بعضې وظيفې سپارل کيدې .

امام مسلم رحمت الله عليه د أبوذر رضی الله عنه څخه روايت کوي چې فرمايلی يی دي : زما خوږ دوست پيغمبر صلی الله عليه ماته وصيت کړی چې زه خبره واروم او اطاعت وکړم ، خپل مشر اګر که هغه حبشي مريی ، پزه او غوږونه يي پرې شوي هم وی ، داحديث په همدې لفظ امام ابن ماجه رحمت الله عليه ،امام حاکم رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړيدی.

همدارنګه امام مسلم رحمت الله عليه ديحيی بن حصين څخه روايت کړيدی هغه وايي چې :-- مامې دخپلې نيا څخه اوريدلي چې ويل يي ما د نبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې دحجة الوداع په خطبه کې يي فرمايلي دي :-اګر که په تاسو يوسړي وټاکل شي چې تاسې دالله جل جلاله دکتاب سره سم رهبري کوي . يعني تاسي يی اطاعت وکړی.دغه حديث په همدې لفظ سره امام احمد رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړی اوامام حاکم رحمت الله عليه پخپل مستدرک کې په غلطی سره ذکرکړی . اوحديث په صحيح امام مسلم کې موجوددی اوداقول دپيغمبرصلی الله عليه وسلم دی چې :- که سريي دمميزيه څيرهم و ي. يعني تاسې به يي اطاعت کوی علمای کراموددې په اړه ويلي دي : ويل کيږي چې پدي سره يی دسرمشابهت دوړوکوالي له کبله ورکړ، اودا په حبشه کي معروف اومشهوردي ويل کيږي چې دهغه دتوروالي له کبله يي مشابه کړی ، او همدارنګه ويل کيږي چې دويښتانو دوړوکوالي او غونډوالي له امله يی مشابهت ورکړي، پدي

- فتح الباری ج 13 ص 112. [150]

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره يي پدي دليل نيولی چې که پاچايان ظلم هم وکړي بايد په ضد يي پاڅون ونشي ځکه چې زياتره وخت پاڅون دحاکمانو دظلم څخه دلوېې فتني سبب کيږي . [151]

دحضرت أبو هريره رضی الله عنه څخه روايت شويدی چې :- پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- تاسوته په دريو څيزونو امرکوم اوله دريو څيزونو مو منع کوم تاسو ته امرکوم چې دالله جل جلاله عبادت وکړی او دهغه سره شريک مه نيسی او دالله جل جلاله په رسی منګولي ولګوی او اختلاف مه کوی غوږ ونيسي او اطاعت يې وکړی دهغه امير چې الله جل جلاله په تاسو مقرر کړيدی ، دا حديث امام ابن حبان رحمت الله عليه پخپله صحيح او امام ابو نعيم رحمت الله عليه په حلية الأولياء نومي کتاب کې روايت کړی اوسند يي صحيح دی . د علي رضی الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم دمجاهدينو ګروپ وليږه پدوی يي دانصاروڅخه يو کس امير وټاکه امر يي ورته وکړچي دخپل اميراطاعت به کوی امير په قهر شو اوورته يې وويل آيا تاسو ته پيغمبرصلی الله عليه وسلم امر ندی کړی چې زما اطاعت به کوی دوی ورته وويل هو : هغه وويل ماته لرګي راغونډ کړی هغوی لرګي راټول کړل بيايي وويل : اوربل کړی هغوی اور بل کړ امير يي وويل : اورته ورننوځی دوی دورداخلدو قصدوکړ ځينويې ځيني نورکلک ونيول اوويی ويل : موږ پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته داورڅخه وروتښتيدو ترڅو دوی په همدې کش مکش کې وه ، چې اور مړشو او دامير غوسه سړه شوه دغه قيصه پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته وروسيده هغه مبارک وفرمايل : - که چيرې اورته ننوتلي وای نو دقيامت تروڅې پورې به بيرته نرې وتلي نه وای اطاعت په نيک کار کې دی . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابواعوانه رحمت الله عليه،ابويعلي ،امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه دعلي رضی الله عنه څخه روايت کړيدی.

دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- په مسلمان سړي باندې دخپل امير خبره اوريدل او اطاعت کول دي که يي خوښه وي يعني تر هغې پورې چې په ګناه ورته امر ونکړي که چيرې په ګناه ورته امر وکړي بيايي نه دخبري اوريدل شته او نه اطاعت . ددي حديث شرح مخکي تيره شوې ده .

- فتح الباری ج 13 ص 122 . [151]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی ده ویلي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- په تا باندي امیر ته غوږ نیول ، اطاعت کول په سختی ، آسانی ، خوښی ، ناخوښی ټولو حالاتو کې لازم دي یعني : هغه ته غوږ نیول او اطاعت یي اگر که امیرانو ته مال اودنیوي څیزونه خاص کړي شي او تاسو ته خپل حقوق هم در نکړي او دابن عمر رضی الله علیه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : په مسلمان سړي باندې امیر ته غوږ نیول اواطاعت کول دي په هغه څه کې چې خوښ یي وي اوکه خوښ یي نه وي مگر کله چې په گناه باندې امر ورته وکړل شي بیا یي اطاعت نشته که یي په گناه ورته امر وکړ بیا یي خبره اوریدل او اطاعت کول نشته . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدي .

دجنا ده ابن أبې أمیه څخه روایت دی وایي :- موږ عباده بن الصامت رضی الله عنه ته دپوښتنې لپاره ورغلو موږ ورته وویل : الله جل جلاله دجوړ کړه موږ ته یوحدیث ووایه چې الله جل جلاله یی درته گټور کړي او تري مستفید شو چې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه د اوریدلی وي هغه وویل :- پیغمبر صلی الله علیه وسلم موږ ته دعوت راکړ موږ بیعت ورسره وکړ ده وویل :- کوم شروط چې په موږ یي کیښودل دا وه ، چې موږ ورسره دامیر خبره اوریدل اودهغه اطاعت د خوښی اوناخوښی په حالت کې .

په یوروایت کې راځي :

د خوښی،ناخوښی په سختی اوآسانی کې اوپه هغه دنیایي حقوقو کې چې زموږ څخه یي اخستي وي او چې څوک دامارت وړوي دهغه سره به جگړه نه کوو . ویي ویل :-((الا ان تروا کفر بواحا عند کم من الله فیه برهان)) .

ژباړه :-- کله چې تاسو یو څرگند کفر ترې ووینی چې دالله جل جلاله له پلوه په هغه کې دلیل موجودوي .

دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه او امام أبوعوانه رحمت الله علیه روایت کړیدي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يوبل روايت کې څه زياتوالی هم شته چې : ووايو ، ياودريږو په حقه سره پدې ډول چې دالله جل جلاله درضا لپاره دملامت کوونکي دملامتيا څخه ونه ويريږو . دا قول يي ((المنشط والمكره)) ، المنشط : دنشاط اوخوښی وخت چې دالله جل جلاله اوامر په کې عملي شي اوهمدارنګه د تکليف او ناخوښی په وخت کې .

امام ابن التين رحمت الله عليه ويلي دي : - ظاهرا داسې ده چې دسستی او تکليف وخت، دغه معنی هغه روايت تائيد وي چې امام احمد رحمت الله عليه ذکر کړيدی وايي (په تکړه والي او سستی کې)

امام طيبي رحمت الله عليه وايي :-- موږ په طاعت اوعبادت کولو کې په دواړو حالتوکې لکه سختي اوآساني ، تکليف او راحت و له دې څخه يي ځکه په <u>مفاعلت</u> سره تعبيروکړ چې مطلب يي ترې مبالغه اواجازه غوښتل دي .ځکه چې ده دوی ته داجر او ثواب ، دقيامت په ورځ دشفاعت وعده ده ،که دوی پخپله وعده وفا وکړي ،دا دامام احمد رحمت الله عليه په مسند کي زيات دی چې :-- اګر که تاوليدل چې په امارت کې ورسره حق هم لري ، لکه چې وايي :- دهيڅا دملامتيا څخه نه ويريږو پدې کې دمنکر تغيير دهر هغه کس دنده ده چې توان يي لري بيا که دبدی په تغير کولو کې يواځې هغه ملامتيا چې ضرر او زيان نلري نوېرې واجب دي چې دغه بدي په لاس سره لرې کړي که ددې توان نلري نوبيا به يي په ژبه سره لرې کړي اوکه ددې توان هم نلري نوبيا به يي په زړه کې ورسره کرکه ساتي لکه څنګه چې دکفارو په ضد جهاد کول واجب دي تردې چې دالله جل جلاله دين بريالی شي لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي :- دالله جل جلاله په لاره کي حق جهاد وکړي ، همدارنګه دټولوخلکو چې دحق سره عناد کوي جهاد کول واجب دي تردې چې په هغه چا بريالیتوب ترلاسه کړي چې پرې وتوانيږي .

دابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی ده ويلي :- چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : چاچې دخپل امير څخه کوم بدشی (تکليف) وليده نوصبر دې پرې وکړي نودی ديوې لويشتې په اندازه دډلې څخه لرې اوجلا شو، نه مړکيږي مګر دجاهليت په مرګ سره مري.داحيث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه،امام ابويعلی رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه،امام ابواعوانه رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت کړيدی .

او همدرانګه دابن عمر رضی الله عنهما څه روايت دی چې ده دپيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايلي يي دي :-چاچې خپل لاس دامير داطاعت څخه وويست دقيامت په ورځ به دالله جل جلاله سره پداسې حال کې مخامخ شي چې هيڅ دليل به نلري ، څوک چې پداسې حال کي مړشي چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاړه کې یي بیعت نه وي نودجاهلیت په مرګ به مړکیږي. دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه ،امام ابواعوانه رحمت الله علیه،اوامام ابن ابي عاصم رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دعبدالرحمن بن عبدرب الکعبة رحمت الله علیه څخه روایت دی ده ویلي چې :- زه جومات ته ننوتم اوهلته عبدالله بن عمروبن العاص رضی الله عنه دکعبې په سیوري کې ناست وه او خلک ترې چاپیروو زه ورته راغلم اوورته کیناستم ویي ویل :- موږ دپیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په یوسفرکې ملګري وویوځای کې مو واړول چایي خپل غشي جوړول او چایي خپل ځانونه تیارول پدې وخت کې درسول الله صلی الله علیه وسلم جارچي غږ وکړ لمونځ تیاردی، موږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته ورټول شوو اوهغه وفرمایل :-- زما نه مخکې کوم نبي ندی تیر شوی مګرپده باندې داحق اوواجب وه چې خپل امت ته خیر اونیکي وروښیي اوله شراوبدی څخه یي وویروي ،د اسلامي امت خیر اوعافیت یی په اول کې ګرځولی دی او په آخر کې به بلا او مصیبت پرې راشي اوداسې کارونه به منځته راځي چې بدبه یي بولي اوداسې فتنې به منځته راځي چې یوه دبلې په نسبت وړه اوکوچنی وي مومن بنده به وایي دغه زما لپاره هلاکت اوتباهي ده بیابه دافتنه له منځه ځي بیابه بله فتنه راځي،اومومن بنده به وایي همدغه ده همدغه ده که څوک داخوښوي چې داور څخه لرې شي اوجنت ته ننوځي نو پداسې حال کې د مرګ ورته راشي چې په الله جل جلاله اوداخرت په ورځ ایمان لري او خلکوته د په هغه ډول راشي چې خپل ځان ته یي ورتلل خوښوي اوچاچې دامام سره بیعت وکړ اولاس یي ورکړ اودخپل زړه میوه اوخوړه یي ورکړه دخپل توان په اندازه یي دورکړي که چیري بل امام اوامیر راشي غواړي چې واک ترې واخلي نوددغه بل غاړه دووهي یعني ویي د وژني دی وایي :-- زه ورنږدې شوم اوورته ومي ویل :- دالله جل جلاله په ذات درڅخه پوښتنه کوم .آیا تادرسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي دي ده خپل لاسونه وموښل اوویي ویل :- غوږونو مي اوریدلي اوزړه مي حفظ کړي اوساتلي دي ماورته وویل : دغه ستا دتره ځوی معاویه رضی الله عنه موږ ته امرکوي چې خپل مالونه پخپلو منځونو کې په ناحقه وخورو اوخپل ځانونه ووژنو اوالله جل جلاله فرمایلي دي: - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿29﴾ [152]

[152] ـ سورت النساء آیت ۲۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :-ای هغو کسانو، چې ایمان مو راوړی دی،مه خورئ تاسو،مالونه دیو بل،په خپل منځ، په ناجائزه طریقه،پرته ددې نه،چې وي،سوداګري ، په رضامندی سره،ستاسو دطرفه،اومه قتلوی ځانونه خپل ، بیشکه الله دی په تاسو باندې ، مهربانه.

یوساعت چوپ شو بیایې وویل : کله چې دالله جل جلاله اطاعت یې کوو او دالله جل جلاله نافرمانی په وخت کې یې ته هم نافرماني کوه. داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دعوف بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دی : - چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- ستاسو دغوره اوښو امامانو څخه هغه څوک دي چې مینه ورسره لری اودوی له تاسې سره مینه لري اودعا درته کوي اوتاسې هم ورته دعا کوی .

او ستاسې بدترین امامان هغه دي چې کرکه ورڅخه لری اودوی له تاسې سره کرکه لري او بدپرې وایي اودوی پرتاسو بدوایي، وویل شو اي دالله جل جلاله رسوله ! آیا په توره یې لرې نکړو پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل :- ترهغه وخته یې مه لرې کوی ترڅو یې چې په تاسو کې لمونځ قائم کاوه اوکله موچې دخپلو امیرانو څخه کوم بدشی ولیدل نوعمل اوکړنه یې بده وبولی اوخپل لاس داطاعت څخه مه باسی، داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام دارمي رحمت الله علیه روایت کړیدی.

داقول : خیارأئمتکم، پدې حدیث کې :

۱- دامامانو سره دمینې کولو هغوی ته ددعا کولو دمشروعیت دلیل دی :

کوم امام اومشر چې خپل ولس ته ګران وي اودوی ته محبوب وي دوی ته دعا کوونکي وي اودوی هم ورته دعا کوي نودادغوره اوښومشرانوڅخه دي او دچا څخه خپل ولې کرکه لري اوڅوک چې خپل ولس هم کرکه ترې لري ولس ته بد رد وایي اوولس هم ورته بدرد وایي نو دغه امام اومشر ددوی دبدواو شریروخلکو له ډلې څخه دي داځکه چې که ده عدل کړی وای او ولس ته یې ښه خطاب کړی وایي ولس به یې اطاعت اوپیروي کړې وای اوسرونه به یې ورته ښکته کړي وه اوصفت اوستاینه به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي وه کله چې همدغه دعدل اوانصاف لامل دي اوښي خبري اوخطاب يي ورته کولی همداد مېني،اطاعت اوستاينې سبب کيده نودغه امير به دښو اوغوره اميرانو څخه وه اوکله چې همدي ولس ته دظلم او ښکنځلو په سبب دهغوی دناخوښی اوبدوويلو لامل جوړيږي نوبيشکه دبدترينو امامانواومشرانو څخه ګڼل کيږي .

دوهمه دنده :- دامام په بدی باندي صبرکول :

اګرکه دولس دځينو کسانو ځينې حقوق ورنکړي دحضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- چاچې دخپل امير څخه څه بدوليدل صبردوکړي ځکه څوک چې دپاچا داطاعت څخه ديوي لويشتې په اندازه ووت دجاهليت په مرګ مړشو . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه اوامام احمد رحمت الله عليه روايت کړيدی.

دعبدالله بن مسعودرضی الله عنه څخه روايت دی ده ويلي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بيشکه زما څخه وروسته به هرڅوک خپل ځان ته په نورو غوره والی ورکوي اوداسې څيزونه به وي چې بديي ګڼي صحابه کرامو وويل :- اي دالله رسوله که زموږ څخه څوک دغه وخت ته ورسيدل موږته څه امر کوي ؟پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل :کوم حق چې پرتاسودی ادايي کړی اوکوم چې ستاسو حق دی دالله جل جلاله څخه يي وغواړی . داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام مسلم رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه،امام بزار رحمت الله عليه اوامام أبوعوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی .

ښايي دپيغمبر صلی الله عليه وسلم امر دولس لپاره داميرانو خبروته دغوږ نيولواودهغوي اطاعت کولو کې وي اګرکه دځينو وګړوحقوق هم نه ورکوي اويا هم ځينې دنيوي ګټې او متاع خپلوځانونو ته ځانګړې کوي دا چي لږ زيان اوضرر وګالي ځکه چې يقينا دولس زيان ددوی دحقوقودنه ورکولو ياخپلو ځانونو ته دنيوي مال اومتاع ساتل تر هغه ډير لږدي چې داميرانوپه ضد پاڅون را منځته شي اوپه درشل کي يي اختلاف،تيتوالی اوستونزي رامنځته شي .

ځينې خلک په يوشي داستبداد ګومان کوي خو هغه په اصل کې داسې نه وي له همدې کبله پيغمبرصلی الله عليه وسلم دلته په اطاعت کولو امرکړی ترڅو هغه ټولې لارې چې داسلامي ټولنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمزوري او دامير نافرمانى ته رسيږي بندې شي تردې چې هيڅوک دپاڅون لاملونه اواسباب بهانه ونه ګرځوي ددې مثال هغه دى چې امام بخارى رحمت الله عليه داسيدبن حضير رضى الله عنه څخه روايت کړى چې يو سړى پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته راغئ اوورته يې وويل :- اي دالله رسوله !فلانئ سړى دې مقررکړى اومانه مقرروې چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم وفرمايل : زما څخه وروسته به يوپر بل غوره والئ ووينئ په هغه کار صبر وکړئ تردې چې ماته راشئ . ابن حجر رحمت الله عليه ددې حديث په شرح کې ويلي دي :-دوظيفې غوښتنې په اړه پيغمبرصلى الله عليه وسلم په خوب کې دا مير پټ والئ دى چې ويي فرمايل :- زما ورسته به يو پر بل برتري او غوره والئ ووينئ .هدف يې داووچې هغه سړئ د ګومان لرې کړي چې هغه بل ته بهتري پرې ورکړي کوم يې چې مقرر کړيدئ دايي ورته په ډاګه کړه چې داکارزما په زمانه کې ناشونئ دى اوهغه شخص يې په ذاتي لحاظ سره انتخاب کړى ندى بلکې دمسلمانانو دعامه ګټو په خاطر يې ټاکلى دى او ددنيوي ګټولپاره ټاکل به دده څخه وروسته وختو کې ترسره کيږي اودا امريې ورته وکړ چې بيا په هغه وخت کې صبر کوئ . [153]

.علقمه بن وائل الحضرمي رحمت الله عليه دخپل پلار څخه روايت کوي هغه ويلي چې سلمه بن يزيدالجعفى رضى الله عنه دپيغمبر صلى الله عليه وسلم څخه وپوښتل اوورته ويې ويل :-اي دالله جل جلاله رسوله ! که په موږ داسي چارواکي وټاکل شي چې خپل حق غواړو او موږ ته حق نه راکوي دڅه کولو امر راته کوي ؟ پيغمبر صلى الله عليه وسلم مخ تري تاوکړ، بيا يې وپوښتل ، هغه مخ ترې تاوکړ، بيا يې په دوهم يا په دريم ځل وپوښتل ، اشعت بن قيس رضى الله عنه راکش کړ، اوورته ويې ويل : تاسو يې خبره واروئ اواطاعت يې وکړئ، بيشکه پردوى باندې يې دخپل عمل باردى اوپرتاسو دخپل عمل باردى. داحديث امام مسلم رحمت الله عليه ،امام نسايي رحمت الله عليه،امام بخارى رحمت الله عليه په خپل تاريخ کې امام ابواعوانه رحمت الله عليه امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه اوامام طبراني رحمت الله عليه روايت کړيدى .

ام سلمه رضى الله عنها دپيغمبرصلى الله عليه وسلم څخه روايت کړى چې فرمايلي يى دي :- يقينا پرتاسي به داسي اميران او چارواکي ټاکل کيږي چې ځينې کارونه به يې ښه وي او ځينې نور به يى بد ګڼې چاچې بدوګڼه بيشکه خپله غاړه يې خلاصه کړه او چاچې انکاروکړ دالله جل جلاله دعذاب څخه وژغورل شو،مګرهغه څوک چې ددوى په کړنه راضي شول اودهغوى متابعت يي وکړ دهغوى په ګناه

---

[153] ـ فتح البارى ج ١٣ ص ٨ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخته شول صحابه ؤ رضی الله عنهم وویل :- آیا جګړه ورسره نه کوو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ، ترڅو یې چې لمونځونه کول . دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه او امام ابوادود رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه، امام ابویعلی رحمت الله علیه اوامام طبراني رحمت الله علیه روایت کړیدی، کوم احایت چې دامیر لپاره داوریدلو او اطاعت کولو وجوب افاده کوي په دوه بندونو سره بند شوي دي او هغه دا چې :-

لو مړي :- دامیر لخوا په ګناه باندې امر کول .

۲:-- دمامور (ولس) لخوا توانمندي دلومړي بند په هکله چې په ګناه سره امر کول دي ډیردلایل مو وړاندې کړل چې نچوړېې دادی . دالله جل جلاله په نافرمانۍ کې دمخلوق اطاعت نشته له دې څخه دحضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما حدیث دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-

په مسلمان سړي باندې دخپل امیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت په هر حالت کې چې خوښه یې او کنه لازم دي تردې چې امر یې په ګناه نه وي ورته کړی که چیرې یې په ګناه سره ورته امر وکړ، بیانه دخبرې اوریدل شته او نه اطاعت شته ، دامیر په ناوړه کارونو صبرکول سره ددې چې نصیحت ورته وکړي امر په نیکی ورته وکړي او دبدی څخه یې منع کړي همداکار پدې حالت کې واجب دی ،او ربښتیني لاربښوونه کومه چې دریدنه او تأمل ورته لازم دی دتیرشوو دلایلوترمنځ جمع ده لکه څرنګه چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-چاچې دخپل امیرنه داسې څه ولیدل چې بدیې ګڼل باید صبروکړي،او صحابه کرامو دنبي کریم صلی الله علیه وسلم سره پدې بیعت وکړ چې حق به وایي اودملامت کوونکي دملامتیا څخه به نه ویریږي دغه ټول دلایل په هغه څه دلالت کوي اودا دپیغمبرصلی الله علیه وسلم پدي مبارک حدیث کې ښکاري چې : - مګر کله چې تاسې دامیر څخه ښکاره کفروویئ چې دالله جل جلاله له پلوه په هغه کې دلیل موجودوي او همدارنګه دالله جل جلاله ددې مبارک فرمان غوښتونکي چې فرمایي :- وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿2﴾

ژباړه :- او مدد کوئ،د یوبل سره په نیکی کې،او په تقوی کې،او مه کوی مدد د یو بل سره په ګناه،او په زیاتي کې،او وویریږی د الله نه،بیشکه الله ، ډیر سخت دی په عذاب کې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم :- دولس له پلوه توانمندي : ددې څخه دا مطلب دی چې ولس دامیر په هغه اطاعت سره نه مجبوریږي چې په وس او توان کې یې نه وي دېولو شرعي احکامو څرخیدل په توان پوري تړاو لري الله جل جلاله هېڅوک پدې نه مجبوروي چې وس یې نلري او هیڅ انسان پدې سره نه مکلفوي چې دهغه دکولو توان نلري الله جل جلاله فرمایلي :- لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا .... ﴿286﴾ [154]

ژباړه :- نه ورکوي تکلیف الله ، هیچاته مګر ، دهغه د وس مطابق .

پدې پاندي دالله جل جلاله دا فرمان کوي چې :- فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴿16﴾ [155]

ژباړه :- پس وویریږئ د الله نه ، ترڅو چې طاقت کیږي ستاسو .

.او دا قول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی چې :- په هغه چې تاسې ته امر کوم هغه څه ترسره کړی چې توان یي لری. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه ،امام شافعي رحمت الله علیه، او امام أبوعوانه رحمت الله علیه روایت کړیدی.

استطاعت (توانمندي) :

یوداسې کار دی چې په نشت یې الله جل جلاله ښه پوهیږي که کوم بنده دالله جل جلاله په عبادت کې ناغیږي اوسستي کوي پدې دعوی سره چې زما په وس کې نشته الله جل جلاله پدې باندې ورسره حساب کوي اوکه بنده پخپله خبره کې دروغژن وي الله جل جلاله ښه پرې پوهیږي او جزا به ورکوي .

پدې باندي هغه حدیث شریف چې عبدالله بن عمر رضی الله عنهما روایت کړی ښه دلالت کوي چې فرمایی : موږ به چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په سمع او طاعت بیعت کاوه هغه مبارک به راته فرمایل :- په هغه څه چې ستاسو په توان کې وي .داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام نسایي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه اوامام مالک رحمت الله علیه روایت کړیدی .

---

154 ـ سورت البقرة آیت ۲۸۶ .

155 ـ سورت التغابن آیت ۱۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه دجریر بن عبدالله رضی الله عنه څخه روایت دی چي ویل یي :- ماد پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په سمع (اوریدلو) او طاعت سره بیعت وکړنو زه یی پدې وپوهولم چې :- په هغه څه سره چې زما په توان کې وي اودهرمسلمان لپاره په نصیحت کولو باندې.

داحدیث امام بخاري رحمت الله علیه،امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسايي رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او امام ابن مندة رحمت الله علیه روایت کړیدی.

دعبدالله بن دینار رحمت الله علیه څخه روایت دی وایي :- کله چې خلکو دعبدالمالک بن مروان سره بیعت وکړ عبدالله بن عمر رضی الله عنهما ورته ولیکل :-دعبدالله بن عمرلخوا عبدالملک بن مروان امیرالمؤمنین ته :- زه پدې اعتراف کوم چې دامیرالمؤمنین عبدالملک سمع او اطاعت به دالله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم دسنتو سره سم دخپل وس مطابق پلي کوم او زما زامنو هم پدې اعتراف وکړ. داا ثرامام بخارى رحمت الله علیه پخپل صحیح اوادب مفرد او امام بیهقي رحمت الله علیه په سننو کې روایت کړیدی.

ښایي دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دامیرانو لپاره په سمع اوطاعت باندې په امرکولو کې سره ددې چې دځینوخلکو حقونه هم نه ورکوي اودنیوي ګټي یې هم خپلو ځانونو ته ځانګړي کړې وي داحکمت دی چې دلږ زیان اوضررتحمل وکړی شي ځکه چې دولس زیان دهغوی دحقوقو په نه ورکولو اویاهم کوم زیانونه اوستونزې چې بیاوروسته منځته راځي لکه اختلاف او تفرقه ډیر لږ دی سره ددې چې کله داستبداد ګومان وکړی شي خوهغه استبداد نه وي نو دپیغمبرصلی الله علیه وسلم امر پدې ځای کې دمشکلاتو دمخ نیوي په خاطر دی، تردې چې هیڅوک دامیر داطاعت څخه دسرتاووني بهانه ونه لټوي،ددې مثال لکه څنګه چې پخوا موداسید بن حضیر رضی الله عنه څخه یادونه وکړه چې یوسړی پیغمبرصلی الله علیه ته راغی اوورته ویې ویل :- اي دالله جل جلاله رسوله ! فلاني ته دکارورکړاو ماته یې نه راکوي ؟پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل : زردی چې زما څخه وروسته دیو په بل غوره والی ووینی نوصبر وکړئ تردې چې ماته راشئ

ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي :- دوظیفې دغوښتنې دجواب ورکولو علت پدې قول سره چې زماڅخه وروسته به یوپربل غوره والی ووینئ دامطلب دی چې دهغه دا ګومان لرې کړي چې هغه بل شخص یې تاکلی دی نودایي ورته وښودل چې دغه کار دده په مبارکه زمانه کې منځته نه راځي او ټاکل شوی شخص یې دهغه دذاتي ځانګړتیا له کبله ندی ټاکلی بلکې دمسلمانانو دعامه ګټو په خاطریې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګومارلی دی او ددنیوي ګټولپاره غوره والی دده دوخت څخه وروسته منځته راځي اوده ته یي دداسې وخت په راتللو دصبر کولو توصیه وکړه .[156]

دسمعې اواطاعت دوجوب ددلایلو لنډیز:-

۱:- دامیر اطاعت په خوښي ،ناخوښي،

تکلیف،او راحت ټولو حالاتو کې واجب دی دانه چې یواځې په خوښئ اوآسانئ کې واجب وي بلکې باید وویل شي چې حقیقي ازموینه داطاعت په رښتینوالي کې یواځې په هغه حالت کې رامنځته کیږي چې په انساني نفس سخت تمامیږي او بدیي ګڼي ټول یي دخوښی په حالاتو کې اطاعت کوي په آسانه اعمالو اوکوم چې دنړدي او زرګټي لرونکي او نفس ته ګران وي اطاعت او پیروي یي کیږي مګر په ناخوښي حالاتو اوهغه اعمالو کي چې نفس یي نه غواړي پداسې حالت کې یي یواځې صادق او رښتیني خلک اطاعت کوي ،امکان لري چې وویل شي دتکلیف په وخت کې اطاعت دمؤمن او منافق تر منځ دمحک حیثیت لري کوم چې زیاتره وخت یي دخوښي دحالت نه دناخوښی په صورت کې اطاعت کوي اودلیل یي دالله جل جلاله دا سپیڅلئ فرمان دی چې فرمايي : لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لاَّتَّبَعُوكَ وَلَكِن بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿42﴾ [157]

ژباړه :- كه چیرې وي ، فائده، نږدې ، اوسفر ، درمیانه ، نوخامخا به پیروي کړې وه دوئ ستا لیکن ، لرې شو ، په دوئ باندې ، مزل ، او زرده چې قسمونه به خوري دوئ ، په الله ، كه چیرې طاقت وي زموږ ، نو خامخا به وتلي وو موږ ، تاسوسره ، هلاک کوي دوی ، ځانونه خپل ، او الله پوهیږي ، چې دوئ ، دروغژن دي .

دغه منافقان یواځې دخوښی اوراحت په وخت کې اطاعت کوي بیاپه دروغو بهاني جوړوي چې داطاعت څخه ووځي پدې سره دالله جل جلاله دافرمان دلیل دي چې فرمايي : فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلاَفَ رَسُولِ اللّهِ وَكَرِهُواْ أَن يُجَاهِدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَقَالُواْ لاَ تَنفِرُواْ فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَّوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿81﴾ [158]

[156] ـ فتتح الباری ج ۱۳ص ۸

[157] ـ سورت توبه آیت ۴۲.

[158] ـ سورت توبه آیت ۸۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :-خوشحاله شو ل پاتي شوي خلک ، په کيناستلو خپلو سره ، په ملګرتيا نه کولو ، د رسول دالله ، او بد ګڼلوهغوی ، چې جهاد وکړي ، په مالونو خپلو سره ، او نفسونو خپلو سره ، په لاره د الله کې ، او ووېل هغوی مه وځئ ، په ګرمئ کې ، ورته ، او وايه ، اور ددوزخ ، زيات سخت دی ، په لحاظ دګرمئ سره ، کاش ، چې وي دوی ، چې پوهيدلئ .

چاچې دخوښی او راحت په وخت کې اطاعت وکړ اود تکليف په وخت کې کيناست په ده کې دخپل ناستي په اندازه نفاق شته ،دالله جل جلاله څخه دخپلو ځانونو اوټولو مجاهدينو لپاره دنفاق اودهغه دخاصيتونو څخه دخلاصون اوژغورنې دعاکوو.

زما مجاهد وروره :-

تا ته داسلامي لښکر دسپاهيانو داطاعت څو بيلګې چې دخپلو اميرانويي کړي واړندې کوم .

کله چې ابوبکر رضی الله عنه وغوښتل شام ته لښکر وليږي پدې وخت کې عمروبن العاص رضی الله عنه دوليد بن عقبه سره يو ځای دقضاعة قبيلې دزکات راټولو لپاره ليږلی وه هغه ته يې وليکل او شام ته يې وليږلو امريې ورته وکړ اوويې ويل :- مابيرته هغه وظيفې ته راوګرځولې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم يو ځل ته پرې ټاکلی وې اوبيايي بله درته ويلې وه ، ماهغه وظيفه درته غوره وګڼله چې تاته په دنياااو آخرت کې ګټوره ده مګر که هغه وظيفه چې په کې يې تاته ډيره ګرانه وي نوبيااختيارلرې، عمروبن العاص رضی الله عنه ورته وليکل :- زه داسلام دغشو څخه يو غشی يم اوته دالله جل جلاله بنده دهغه ويشتونکئ اوراټولوونکی يې نوته هغه سخت او دخطر ځای وګوره اوماپرې فيرکړه وليد بن عقبه ته يې هم داسې وليکل اوپه همدې ډول يې جواب ورکړ. [159]

کله چې عمر رضی الله عنه خلافت ته ورسيد خالد بن وليد رضی الله عنه يې دلښکر دقوماندانی نه منفک کړ او ابوعبيده بن جراح رضی الله عنه ته يې وليکل : - لونګی يې دسر څخه ښکته کړه او مال يې دوه ځايه کړ ، امام ابن کثيررحمت الله عليه وايي :- ابوعبيده رضی الله عنه يې مال داسې دوه ځايه کړ چې يوه څپلی يې واخسته او بله يې ورته پريښوده . خالد رضی الله عنه به ويل :- داميرالمؤمنين خبره اورم او دهغه اطاعت کوم . [160]

۲:- دخبرې اوريدل او دهغه اطاعت لازم دی :

[159] ـ الاکتفاء بماتضمنه من مغازی رسول الله والخلفاءج ۳ ص ۱۴۱، البداية والنهاية لابن کثيرج ۷ ص ۲-۳ .
[160] ـ البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۸-۱۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اګرکه امیرځینې شرعي غلطی هم وکړي ، ته به یي دالله جل جلاله په اطاعت کې پیروي اواطاعت کوي اوکه یي غلطي وکړه بیا به یي پیروي نه کوې دشرعي ادب سره سم به په نیکی امرورته کوي اوله بدی څخه به یي منع کوي لکه څنګه چې په راتلونکي کې یي ان شاالله بیان راځي ددې څخه مطلب دادی چې :- دامیرڅخه دځینو غلطیو سروهل ددې دلیل نشي کیدی چې په ضد یي پاڅون وشي اویاهم دواک څخه یي دګوښه کیدو هڅه وشي ځکه هر انسان دخطاء سره مخ دی نوهغه به څوک وي چې هیڅکله یی بدي نه وي کړي اویا هم داسې به څوک وي چې یواځې نیکي یي کړیوي بلکې صحیح اوسمه خبره داده چې کله دالله جل جلاله اطاعت کوي ته یي هم اطاعت وکړه اوکله چې دالله جل جلاله نا فرماني کوي بیایي اطاعت مه کوه امر په نیکی ورته کوه اود بدی څخه یي منع کوه .

دپیغمبر صلی الله علیه وسلم په زمانه کې هم د امیرانوڅخه ځینې داسې خطاګانې شوې دي ځینې هغه وي کله چې خالد بن ولید رضی الله عنه د بنوجذیمه قبیلې دبندیانو دوژلوامروکړ،عبدالله بن عمررضی الله عنهما او ملګرویي داامر ونه مانه اوکله چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدې خبر شوویي فرمایل :- اې الله جل جلاله زه دخالد دکړني اوعمل څخه بري او پاک یم دایي دوه ځله وویل . داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه په – (اذا قضی الحاکم بجور او خلاف أهل العلم فهورد – په باب کې اوهمدارنګه امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام نسايي رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی .

اوسره ددې پیغمبرصلی الله علیه وسلم خالد منفک نکړاو په غزاګانو کې به یي مقرراوه او مسلمانانو هم د موته په غزا کې ددریو امیرانو دشهادت څخه وروسته چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم تاکلئ وه مقررکړ .

۳:- دامیراطاعت واجب دی :

اګرکه دځینو خلکو حق ترې ګرځوي اویا هم څه دنیوي مال اومتاع خپل ځان ته پریږدي ددې تفصیل وړاندې شوی دی .

٤:- دامیردخبرې اوریدل او دهغه اطاعت کول حق اولازم دی :

اګر که امیرد نسب او حسب له پلوه ښکته اوخوار وي،یايي ظاهري بڼه بده او یايي عمرکم وي مګر امارت ته په شرعي طریقه یاد خلیفه په امراو یاهم داتباعو په پیروی اواطاعت سره واک ته رسیدلی وي پدې ټولو حالاتو کې یي پیروي لازمي ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥:- او هغه څه چې دامیر په اطاعت کې داخلیږي دادي .

په اجتهادي څيزونو کې دامير دنظر متابعت لکه د لمانځه لنډول يادهغه بشپړول اويا دالمانځه يوځای کول اويا يي نه کول اوکه چیرې امیر په فقهي مسايلو کې څه کمزورتیا ولري نوباید په هغوسختو مسايلو کې دهغو علماکرامو څخه پوښتنه وکړي چې په دربار کې شتون لري دامير درايي اونظر منلو دليل دالله جل جلاله دا فرمان دى چې: - ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾]النساء: 59 [161]

ژباړه :- اى هغو کسانو ، چې ايمان مو راوړئ دى، حکم ومنئ دالله ، اوحکم ومنئ درسول ، او د خاوندانو دحکم ستاسو نه ، نو بيا که ، ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوئ هغه ، الله ته او رسول ته ، که يئ تاسو ، چې ايمان لرئ ، په الله ، او په ورځ دآخرت ، دا کار ، غوره دى ، او ډير ښه دى د انجام په لحاظ سره .

امام ابن ابي العز رحمت الله عليه دعقيده طحا ويه په شرح کي ويلي دي :-- دالله جل جلاله دکتاب قران کريم،نبوي احاديثو او سلفو صالحو په اجماع سره دلالت کوي چې داميردلمانځه امام (مشر) دجګړې دامير دزکات ټولولو دمامور اطاعت به په اجتهادي مسايلو کې کړل کيږي،امير به په اجتهادي مسايلو کې دخپلو پيروانو پيروي نه کوي بلکې په دوى باندې لازم دي چې په داډول مسايلو کې دامير اطاعت وکړی او خپل نظريات دامير رايي او نظر ته پريږدي ځکه چې دوحدت،يووالي ګټي اودتيت والي او اختلاف زيانونه دداسې وړوکو مسايلو په نسبت ډيري لوېي دي . [162].

امام نافع رحمت الله عليه دابن عمر رضی الله عنهما څخه روايت کړی چې ويلي يي دي :- پيغمبرصلى الله عليه وسلم په منی کې دوه رکعته لمونځ وکړ ، ابوبکر رضی الله عنه هم دوه رکعته لمونځ وکړ ، وروسته دابوبکر رضی الله عنه څخه عمر رضی الله عنه هم دوه رکعته لمونځ وکړ، عثمان رضی الله عنه هم دخلافت په لومړي سرکې دوه رکعته لمونځ وکړ بيا عثمان رضی الله عنه څلور رکعته لمونځ وکړ،نوعبدالله بن عمر رضی الله عنه به چې دامام سره لمونځ کاوه څلور رکعته به يي اداء کول او که يواځې به يي کاوه نو دوه رکعته لمونځ به يي اداء کاوه. داحديث امام بخارى رحمت الله عليه،امام مسلم

---

[161] -سورت النساء آيت 59.

[162] - شرح العقيده الطحاوية ص 422.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام دارمي رحمت الله عليه،امام ابويعلى رحمت الله عليه ،امام طبراني رحمت الله عليه،او امام ابواعوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی .

امام بخاری رحمت الله عليه او امام مسلم رحمت الله عليه ددغه حديث سره ډير نيږدې دعبدالله بن مسعود رضى الله عنه څخه روايت کړيدی دعبدالرحمن بن يزيد رحمت الله عليه څخه روايت دی چې ويل يي :-عمثان رضى الله عنه موږ ته په منى کې څلور رکعته لمونځ راکړ،دا خبره عبدالله بن مسعود رضى الله عنه ته وويل شوه هغه ددې درجوع غوښتنه وکړه بيايي وويل : مادپيغمبر صلى الله عليه وسلم سره په منى کي دوه رکعته لمونځ ادا کړي،او ابوبکر رضى الله عنه سره په منى کې دوه رکعته لمونځ اداء کړي او عمر رضى الله عنه سره مي په منى کې دوه رکعته لمونځ اداء کړى،کاشکي زما په نصيب دڅلورو قبول شويو رکعتونو شي،داحديث امام بخارى رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن خزيمه رحمت الله عليه، امام ابويعلى رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړيدی.

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : ابن مسعود رضى الله عنه ځکه درجوع غوښتنه وکړه چې دده په وړاندې دغوره والي او بهتروالي مخالفت وشو، همداقول دامام أبوداود رحمت الله عليه روايت تائيد وي چې :- ابن مسعور رضى الله عنه څلوررکعته لمونځ اداء کړ،هغه ته وويل شو : عثمان رضى الله عنه دی ملامت کاوه او پخپله يې څلوررکعته لمونځ وکړ هغه وفرمايل : مخالفت بددی، دامام بيهقي رحمت الله عليه په روايت کې راغلي دي : زه مخالفت بد ګڼم.[163]

دلته صحابه کرامو رضى الله عنه دعمل پيروي چې په منى کې دلمانځه پوره کول دي، دضعيف او مرجوح دليل په نظر کې نيولو سره ترسره کړ،او بهتره عمل چې هغه دلمانځه قصر (کوتاه کول وه)داختلاف دلاملونو دمخنيوي لپاره پريښود لکه چې وړاندې ابن مسعود رضى الله عنه وويل : - يقينا عثمان رضى الله عنه دلمانځه په پشپړولو کې تاويل کوونکى وه .

- فتح البارى ج 2 ص 465 . [163]

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه دامام په اطاعت کې هغه ته دمباحو کارونو سپارل او کوم څيزونه چې دجګړې او جنګي تکتيک پورې اړه لري دامير رايې او دهغه تد بيرته سپارل کيږي ترڅو دامت اراء او نظرونه ونه ويشل شي څکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي :- وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُوْلِي الأَمْرِ مِنْهُمْ ... ﴿83﴾ [164]

ژباړه:- اوکه رسولي وي دوی دغه خبر ، رسول ته او ذمه وارو کسانو ته ، د دوی نه .

ددي مثال داسې دي لکه چې د عمرو بن العاص رضی الله عنه څخه روايت شوی چې دذات السلاسل په غزا کې پيغمبر صلی الله عليه وسلم عمرو رضی الله عنه امير و تاکه نوده خلکوته امر وکړ چې :- خلک به تردري ورځو اورونه نه بلوي،عمرو رضی الله عنه وايي : خلکو ابوبکر رضی الله عنه ته وويل : چې زموږ سره خبرې وکړئ نو بيا ابوبکر رضی الله عنه عمرو رضی الله عنه ته راغی، عمرو رضی الله عنه وايي : ته خلکو ماته رالیږلی يی نو هيڅوک بايد اور بل نکړي که چا داکار وکړ نوزه به يی په همغه بل کړي اورکې وغورځوم ،

، بيا صحابه کرام ددښمن سره مخامخ شول دښمن ته يې ماتي ورکړه، بيا هم عمرو رضی الله عنه چاته اجازه ورنکړه چې په دښمن پسې لاړ شي او تعيقب يې کړي کله چې صحابه کرام پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته راستانه شول ټوله کيسه يې ورته وکړه او دعمرو رضی الله عنه څخه يې ګيله او شکايت ورته وکړ ،عمرو رضی الله عنه پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته وويل :- اي دالله جل جلاله رسوله! دوی لږ وه ماښه ونه ګڼله چې دښمن تعيقب کړي او له دې څخه وويريدم چې دوی لږ دي نو عطف او شفقت مې پري وکړ .

پيغمبر صلی الله عليه وسلم دده داکار وستايه،په يو روايت کې راغلي دي چې عمرو رضی الله عنه وويل :- دوی مي داور بلولو څخه پدې خاطر منع کړل چې دښمن يې لږوالی ونه ويني، دذات السلاسل دغزا حديث دعمروبن العاص رضی الله عنه امارت او کومې پيښې چې پدې غزا کې رامنځته شوې دي ، امام بخاری رحمت الله عليه ،امام مسلم رحمت الله عليه،امام ابواود رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه،امام ابويعلی رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه او امام طبري رحمت الله عليه په خپل تاريخ کې امام نسايي رحمت الله عليه په فضايل الصحابه او امام ذهبي په سير اعلام النبلاء کې په تفصيل او لنډيز سره روايت کړيدی.

- سورت النساء آيت 83 . [164]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامیر په اطاعت کې دا هم داخلیږي چې دخپلې ورسپارل شوې دندې څخه ونه ګرځوي او هیڅوک دخپل ځای څخه دامیر داجازي پرته لاړنشي اوهیڅکله داجازي څخه پرته هغه کارونکړي چې ورته معین شوي نه وي ځکه چې الله جل جلاله فرمايي : إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [165]

ژباړه :- بیشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ایمان مو راوړئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په يو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

- دامیر په اطاعت کې داهم داخلیږي چې دخپلې ورسپارل شوې وظیفې څخه مخ و نه ګرځوي او هیڅوک دخپل ځای څخه د امیر داجازې پرته لاړ نشي او هیڅکله د اجازې څخه پرته هغه کار ونکړي چې ورته معینه شوي نه وي ځکه چې الله جل جلاله فرمايي :- إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [166]

ژباړه : بیشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ایمان مو راوړئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په يو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

امام بخاری رحمت الله علیه پدي مبارک آیت باندې دامیر څخه دعسکرو داجازې دغوښتلو په وجوب دلیل نیسي اووايي :- دامیر څخه دعسکر داجازي غوښتلو باب،دغه مبارک آیت يي ذکر کړیدی بیايي دجابر رضی الله عنه هغه حدیث راوړی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په غزا کې شریک وه ، جابر بن عبدالله رضی الله عنه وايي :- ماوویل: اي دالله رسوله ! ما نوی واده کړی ماته اجازه راکړه نوماته يې اجازه وکړه اودخلکو څخه تر مخه مدينې منورې ته راورسیدم . [167]

له همدې امله ابن قدامه رحمت الله علیه ویلي دي :- دحیواناتولپاره دوښوکولو یالرګیو راټولولو اوداسې نورو ځیزونو لپاره به دامیر داجازې څخه پرته هیڅ سر باز نه وځي ځکه چې الله جل جلاله

- سورت النور آیت 62 . [165]
- سورت النور آیت 62 . [166]
- فتح الباری ج 6 ص 121 . [167]

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايلي دي: - إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [168]

ژباړه :- بيشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ايمان مو راوئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په يو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

امير دخلکو په حالت او ددښمن په حال اودهغه په مورچو،سنګرونو په لريوالي نږديوالي باندې ډير ښه پوه او خبروي،ځکه چې که کوم سرباز دمجاهد دامير داجازې څخه پرته لاړشي ښايي ددښمن په کمين کې ولويږي او ياهم دکوم نظامي ګروپ سره مخامخ شي او امير دنورو مجاهدينو سره لاړ شي او دی پاتې شي چې دابه يې دهلاکت او تباهۍ سبب وګرځي. [169]

پدې هم وپوهيدو چې داحد په غزاکې دمسلمانانو د ناکامی سبب هم دامير داجازې څخه پرته د غشو وشتونکو دخپلو سنګرونو پريښودل وه اوامير يې هم نبي کريم صلی الله عليه وسلم وه کله يې چې دوی ته وفرمايل :- که چيرې تاسو وليدو چې مرغانو يوړو هم په همدې ځای به پاتې کيږئ او که ومولیدل چې دښمن دناکامۍ سره مخ کړو او پښو يې لاندې کړو هم پخپلو ځايونو کې پاتې کيږی تردې چې څوک درولیږم .دغه روايت دغزاګانو دمصادروڅخه پرته امام بخاری رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه او امام أبوعوانه رحمت الله عليه روات کړيدی .

نو کله چې دوی وليدل دښمن ماته وخوړه خپل سنګرونه يې پريښودل او غنيمتونو پسې په ډيره تيزی ورغلل نو دښمن يې تر شا راتاوشو تردې چې هغوی مسلمانانو ته ورسيدل چې ټوله فضاء غم او تکليف شو ، نو دهيڅا لپاره مناسب ندي چې دامير اجازې ته په کمه سترګه وګوري ترڅو عام نظام او جوړښت زيانمن نشي .

مهمه فايده :-

هغه شرعي مسايل چې دحاکم اوامير په حکم کې داخليږي شيخ الاسلام ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي :- که چيرې اسلامي امت دکوم قراني آيت يا نبوي حديث يا دکومې خبرې يا طلبي حکم په اړه پخپل

- سورت النور آيت 62 . [168]
- المغني لابن قدامه ج 9 ص 176 .[169]

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځ کې شخړه وکړي نوديوه قول صحت اودبل فساد يواځې دحاکم په حکم سره نه ثابتږي بلکې حکم يي په معينو کارونو پلی کيږي په عا مو ځيزونو کې، اودامت په منځ کې دشخړو او جنجالي مسايلو په اړه دامير دنده داده چې ياتول امت دقران کريم اونبوي احاديثو دسلفو صالحو داتفاقي کړنلارې سره سم پر مخ بوځي ځکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : - فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ .... ﴿59﴾[170]

ژباړه :- نو بيا که ، ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوئ هغه ، الله ته او رسول ته .

کله يي چې دهغوی دخبرودنه پوهيدو په سبب شخړه وکړه او امير دداسې خلکو څخه وه چې حق يي پيژندلای شوه او هغه څه ورته په ډاګه شو ل چې په قران کريم اونبوي احاديثو کې شته خلک ددهغه پيروی ته راوبولي .

مګر که چيرې بدعت ظاهراو واضح وي عام خلک پدې پوهيدل چې داداسلامي شريعت مخالف دي لکه دخوارجو،روافضو،قدريه ؤ او جهميه ؤ بدعت شو،نوپدې حالت کې په اميرددې بدعت له منځه وړل لازم دي ځکه چې هر څوک پرې پوهيږي لکه هغه څوک چې فحشاء، دشرابو څښل او دلمانځه ترک کول اوداسې نورحلال و بولي نوپه امير ددې بدی له منځه وړل لازم دي خوددې سره سره بدعتيانو دځينو ځايونو اووختونو زياته يادونه کوي چې ددوی دډير يادښت په سبب دجاهلانو او ناپوهو خلکو په اند دعلماءکرامو اواهل سنتو دخبرو سره يوشان شي تردې چې پداسې حالت کې په امير باندې شک او اشتباه راشي نوپدې وخت کې داسې چاته ضرورت پيداکيږي چې دالله جل جلاله دحکم دښکاره کيدواوپه ډاګه کيدو ته متې راونغاړي .

مګر په جنجالي مسايلو کې دقران کريم او نبوي احاديثو ددليل څخه پرته دامير لخوا ديو قول ټينګ نيول او په هغه باندې ټينګار کول دمسلمانانو په اتفاق سره ناروادي پدې ډول مسألو کې ديو قول صحت او دبل قول فساد دامير په امر سره نه ثابتيږي مګر که له ده سره داسې يودليل موجودوي چې هغه ته رجوع اوورګرځيدل واجبوي نوپدې صورت کي داقول دامارت څخه وړاندې اووروسته يو شان

---

[170] - سورت النساء آيت 59 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خو دامارت په وسیله کولای شي چې حق ووایي اوعلم خپور کړي چې پرته دامارت څخه ددې توان نلري،او دتوانمندی او کمزوری حالت داسې ندی لکه داستحقاق اودهغه دنشتوالي حالت. [171]

دولس دریمه دنده او مسؤولیت :-

امیر ته دعا کول دهغه احترام ساتل او دشرعي ادب په نیولو سره هغه ته نصیحت کول :

دعائشي رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- اي الله جل جلاله چاچې زمادامت څه مشري په غاړه واخسته او په دوی یې سختي وکړه په ده هم تکلیف او سختي راولې او چاچې زما دامت څه مشري په غاړه واخسته اوله دوی سره یې آساني وکړه ته هم پرې آساني راولې . داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه او پخواني نیکانو لکه فضیل بن عیاض رحمت الله علیه او امام احمد بن حنبل رحمت الله علیه به ویل: که زموږ کومه قبوله شوي دعا وي نو د امیر لپاره به موکړې وې ، عبدالله بن امام احمد رحمت الله علیه په صیح سند سره په کتاب السنة کې ذکر کړې چې ابوبکر مروزي رحمت الله علیه ویلي دي چې : مادابو عبدالله امام احمد بن حنبل رحمت الله علیه څخه اوریدلي چې: خلیفه متوکل یې یاد کړاو وویل : په یقیني ډول دده لپاره دنیکی او روغتیا دعاکوم اوویل یی : که ده ته څه تکلیف ورسي،یقینا چې ته به یی وګوري چې اسلام ته څه پیښیږي او څه پرې راځي ، فضیل بن عیاض رحمت الله علیه وایي : دعادل امیر مخ ته کتل عبادت دی .

د زیادبن کسیب عدوي رحمت الله علیه څخه روایت دی وایي : دابوبکرة سره دابن عامر تر منبر لاندې وم هغه خطبه ورکوله او نری جامې یې په تن وي ابو بلال وویل : زموږ امیر ته وګوری چې دفاسقانو جامې یې اغوستي دي ابوبکرة رضی الله عنه وویل: غلئ شه ما دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلي دي چې فرمایل یی : پاچا دځمکې پر مخ دالله جل جلاله سیوری دی چا چې دهغه قدر وکړ الله جل جلاله به یې قدر وکړي او چاچې دالله جل جلاله دپاچا اهانت وکړ الله جل جلاله به یې هم خوار او ذلیل کړي . داحدیث په مختلفو الفاظو سره امام ترمذي رحمت الله علیه،امام ابن خزیمه رحمت الله علیه ،امام طبراني رحمت الله علیه،امام بزار رحمت الله علیه،او امام ابونعیم رحمت الله علیه روایت کړیدی، او امام ترمذي ویلي دي: داحدیث حسن او غریب دی،امام الیانې رحمت الله علیه حسن بللی دی، او امام هیشمي رحمت الله علیه ویلي دي : په سند کې یی سعد بن او یس دی، که چیرې

---

[171] - مجموع الفتاوی ج 3 ص 239-240 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه عبسي وي نوامام ازدي رحمت الله علیه ضعیف بللی دی، که چیرې بصري وي بیا امام ابن معین رحمت الله علیه ضعیف بللی دی، امام ذهبي رحمت الله علیه په ضعیفانوکې یاد کړی دی. ښایی د ډیرو روایاتو له کبله حسن لغیره وي.

دعبدالله بن عمروبن العاص رضی الله عنه څخه روایت دی چې معاذ رضی الله عنه ویلي دي :- موږ ته نبي کریم صلی الله علیه وسلم دپنځوڅیزونو په کلکه ویلي چاچې دهغه څخه څینې یې تر سره کړل په الله جل جلاله دهغه ضمانت لازمي شو ،چاچې دمریض پوښتنه وکړه ،یادجنازې سره ووت ، یادالله جل جلاله په لاره کې د غزا لپاره ووت او یا یي هم امیر ته دهغه دعزت اوقدر کولو لپاره ورغئ یا پخپل کور کې کیناست ترڅوخلک دده له شره اودی دخلکو له شره په امان پاتې شي .داحدیث امام احمد رحمت الله علیه،امام طبرانی رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان کی روایت کړی دی .

دابو بکرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : چاچې دهغه چا عزت او قدر وکړ،الله جل جلاله به یی عزت اواحترام وکړی، الله جل جلاله به یی دقیامت به ورځ محترم او عزتمن وګرځوی ، دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام طبرانی رحمت الله علیه ، امام ابن ابی حاتم رحمت الله علیه او امام ابن ابی عاصم رحمت الله علیه روایت کړی ، سند یی صحیح دی .

او دابوموسی رضی الله عنه څخه روایت دی چې بیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : دالله جل جلاله دتعظیم اولوېئ څخه د سپین ږیری مسلمان دقرانکریم دحافظ،قاری،او مفسرعزت او احترام او دعادل پاچا قدر اوعزت کول دي . داحدیث د امام ابو داود رحمت الله علیه،او امام بیهقي رحمت الله علیه ، روایت کړی دی. پدې ډول چې نه په کې ډیرسختی کوونکی اونه مخ تری اړوونکی وي ، سهل بن عبدالله تستري رحمت الله علیه ویلی دي : ترهغه به خلک ښه او په خیر وی چې د پاچاو علماءکرامو عزت کوي کله یی چې دغه دواړو ته په درنه سترګه وکتل الله جل جلاله به یی دنیا او آخرت جوړ کړي او که یی ددې دواړو سپکاوئ وکړ الله جل جلاله به یی دنیا او آخرت خراب کړي . [172]

---

[172]. - تفسیر قرطبي ج 5 ص 362

(c) ketabton.com: The Digital Library

- داميراو مشر سپکاوئ :

کله دهغه داوامرو په نه منلو او هغه ته په سپکه سترګه کتل اويا يی په تمسخر سره نيول ، او يا هم په پټه او ښکاره سره يی عيب بيانول او يايی داسې يو بدصفت بيانول چې دده په جسمي اويا اخلاقي اړخ پورې ارتباط ولري اودده بدي او سپکاوی ترې ښکاريږي،او يا هم دبل چا داسې ستاينه او صفت وشي چې اشارتاً ددغه امير بدي ترې څرګنديږي ، يا دنورو خلکوداميرپه ضد دسپکاوي او نا فرمانی په لور هڅول،په عام ډول دامير په سپکاوې کې ټول هغه څه دا خليږي چې دامير دبې عزتی او دهغه دعيبجن کيدو سره تړاو ولری ځکه چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم دامير داطاعت امر کړيدئ اګر که هغه حبشی غلام وي اوسريی دمميز په اندازه او يايی غوړونه او پوزه پرې شوې هم وي لکه څنګه چې مخکې ذکرشو،نوکه څوک دامير سپکوالي ته ملاوتړی الله جل جلاله به يی په دنيا کې خوار او ذليل اوپه آخرت کې به يی په عذاب اخته او دجنت څخه محروم کړي .

- داميرانو لپاره دنصيحت په اړه زمونږ دخوږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه ډير احاديث ذکر شوي دي چې له هغې څخه يو دادئ چې: پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلی دی : دين نصيحت دی،صحابه کرامو وويل: اي دالله جل جلاله رسوله ! دچا لپاره نصيحت دی ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : دالله جل جلاله ، دهغه دکتاب ، دهغه درسول ، دمسلمانو مشرانو او عامو مسلمانانو لپاره نصيحت دی. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه پخپل صحيح،کتاب الايمان باب بيان ان الدين النصيحة کې روايت کړی دی،همدا رنګه امام بخاری رحمت الله عليه پخپل صحيح کې په سر ليک کې راوړی دی ، همداسې امام احمد رحمت الله عليه، امام ابوداود رحمت الله عليه امام نسائی رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابو عوانه رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه په سنن کبری او اعتقادکې او امام شافعی رحمت الله عليه،او امام طبرانی رحمت الله عليه په معجم کبير کې د تميم داري رضی الله عنه څخه روايت کړی ، همدارنګه : امام احمد رحمت الله عليه،امام ترمذی رحمت الله عليه، امام نسايی رحمت الله عليه ، امام ابن ابی عاصم رحمت الله عليه دابو هرير ة رضی الله عنه څخه ، امام دارمی رحمت الله عليه دابن عمر رضی الله عنه څخه ، امام احمد رحمت الله عليه، امام ابو يعلی رحمت الله عليه ،او امام طبرانی رحمت الله عليه دابن عباس رضی الله عنهما څخه، اوهمدارنګه امام طبرانی رحمت الله عليه دثوبان رضی الله عنه څخه پدې لفظ سره چې : نصيحت ددين اصل،اوچته څوکه او اساس دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : په درې څیزونو سره دمسلمان زړه کې کینه او حسد نه راځي :

۱-یواځې دالله جل جلاله لپاره دیو عمل په کولو.

۲-دمشرانو لپاره په نصیحت کولو.

۳-دمسلمانانو په ډلې او جماعت پورې په منګلو کې ټینګولو سره،ځکه ددوی دعوت د شاته کسانو لپاره دی .

همدارنګه پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : الله جل جلاله ستاسو لپاره درې څیزونه خوښوي او درې څیزونه درته بد بولي هغه چې تاسو ته یې خو ښوي دادي : چې دالله جل جلاله عبادت وکړئ او هغه سره څه شی شریک نکړی ، او دالله جل جلاله عبادت وکړئ او اختلاف ونکړئ او دالله جل جلاله په رسۍ ټول منګولې ټینګې کړی او اختلاف ونکړی او چې څوک الله جل جلاله درباندې مقررکړل هغه ته نصیحت وکړئ ، او دا درته بد بولي چې : وايي، دایې ویلی وه داوایی ، ډیرې پو ښتنې ، او بی ځایه مال مصرفول. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه،امام ابوعوانه رحمت الله علیه ، امام دار می رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله او امام طبرانی رحمت الله علیه روایت کړیدی.

امام نووی رحمت الله علیه پخپله هر اړخیزه وینا کې مشرانو ته دنصیحت دمعنا په اړه ویلی دي : دمسلمانانو دمشرانو لپاره دادي چې : دهغوی سره دحق ویل کیدو لپاره مرسته کول،دهغوی اطاعت کول،پدې سره د هغوئ امرمنل،هغوی متوجه کول او دیته یی پام کول چې دولسونو سره نرمي وکړئ او کوم څیزته یی چی پام نه وي هغه ته توجه راګرځول،اوکوم چې د مسلمانانو دحقوقو څخه پاتې وي هغه ته توجه کول، او په ضد یی پاڅون نه کول،ددوی داطاعت او پیروی لپاره دمسلمانانو د زړونو راګرځول او یو ځای کول،امام خطابي رحمت الله علیه ویلی دي : دمشرانو د نصیحت څخه مطلب دادی چې : ددوی په امامت لمو نځ کول،له دوی سره جهاد ته تلل ، دوی ته زکات ورکول او په ضد یی وسله وال پاڅون نه کول ، اوکه ددوی څخه څه ناوړه یا بد چلند ښکاره شو، او دوی ته د نیکی دعا کول ، دا ټول هغه څه دي چې د مسلمانانو پاچایانو څخه مطلب خلفاء راشدین او یا هغه څوک دي چې د مسلمانانو چارې پرمخ بیایي لکه : امیران او مشران .[173]

---

[173] - شرح صحیح مسلم ج 2 ص 83 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- همدارنګه هغه څه چې د پاچایانو او نورو مسلمانانو لپاره په نصیحت کې شامليږي دادي : د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په تفسیر کې چې .... وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ (65)[174]

ژباړه :- او که چیرې تپوس وکړې ته ددوئ نه ، نو خامخا به وائي ، چې بیشکه ، وو موږ ، چې مشغولیدو موږ ، او لوبې کولې موږ او ورته ووایه ، آیا په الله پورې ، او په آیاتونو دهغه پورې ، او په رسول دهغه پورې ، وئ تاسو ، چې ټوکې مو کولې .

مفسرینو ویلی دي: دتبوک په غزاکې یو سړي وویل : موږ د ددې قاریانو په څیر داسې څوک ندي لیدلي چې یواځې خیټې مړوي په خوله دروغ وايي،او دجګړې په وخت کې ډارن وي،دروغ د وویل ته منافق یې اوخامخابه رسول الله صلی الله علیه وسلم ستا په خبر باندې خبروم،نو پدې یې پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبرکړ .[175]

داد ټولو مسلمانانو او پاچایانو لپاره نصیحت دی او په هیڅ ډول غیبت حرام ندي .

امام بخاري رحمت الله علیه د زید بن ارقم رضی الله عنه څخه روایت کړی دی چې ویل یې : زه د خپل تره سره وم چې دعبد الله بن أبی بن سلول څخه مې واوریدل چې ویل یې : په هغه چاچې د رسول صلی الله علیه وسلم سره دي انفاق او خیرات مه ورکوئ ترڅو چې ترې لاړشي او دا ټولی تیت شي ، او همدارنګه یې په ډیر ذلت سره ترې ایستل کیږي،نو داخبره مې خپل تره ته وکړه بیا مې تره رسول صلی الله علیه ته وکړه نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم عبد الله بن أبی او دهغه ملګروته څوک ورولیږل نو هغوئ قسم وکړ چې دا کار یې ندی کړی او داسې څه یې ندي ویلي،نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ددوی خبره رښتیا او زمایې دروغ وګڼله نو داسې غم راته ورسید چې ساری یې نه درلود او په کور کیناستم،نو الله جل جلاله دغه آیت شریف نازل کړ چې :

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ (1) اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (2) ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ (3) وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

---

[174] - سورت توبه آیت 65 .

[175] - الصارم المسلول لابن تیمیة ص 31-32 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(4) وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ (5)
سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (6)
هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ
الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ (7) يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ... [176]

ژباړه : - کله چې ، راشي تاته ، دا منافقان ، نو وايي ، موږ ګواهي کوو ، چې بيشکه ته ، خامخا رسول د الله يې او الله ، ښه پوهيږئ ، چې بيشکه، ته خامخا رسول د هغه يې ، او الله ګواهي کوي ، چې بيشکه دا منافقان خامخا دروغژن دي / جوړ کړي دي دوئ ، له قسمونوخپلو نه ، ډال ، پس منع کوي خلک ، دلارې دالله نه بيشکه دوی چې دي و ډير بد دي ، هغه عملونه چې ددوی ، چې کوي يې / داهر څه په سبب ددې چې دوی ، ايما ن رواړو ، بيا ، کفر وکړ دوئ ، پس مهر ووهلئ شو ، په زړونو ددوئ باندې نو اوس دوئ ، نه پوهيږي / اوکله چې ، ووينې ته دوی لره ، نو په تعجب کې به واچوي تالره جسمونه ددوئ ، او که خبرې کوي دوئ ، نو غوږ ږدئ ، خبرو ددوئ ته ، لکه چې دوئ لرګي دي ود رول شوي ديوال ته ، ګومان کوي دوئ ، هرآواز ، خلاف د خپل ځان ، همدوئ (پاخه) دښمنان دي ، خپل ځان وساته د دوئ نه ، هلاک د کړي دوئ لره الله ، کوم طرف ته ، دوئ بوتلل کيږي / اوکله چې وويل شي ، دوئ ته ، چې راشي ، چې بښنه وغواړي ، ستاسو دپاره ، رسول د الله نو تاو کړي دوئ ، سرونه خپل او وينې ته دوئ لره ، چې منع کيږي د راتلو نه ، او دوئ ، تکبر کوونکي دي / يو شان ده ، په حق د دوئ کې ،که بښنه وغواړې ته (ای نبی صلی الله علیه وسلم) د پاره د دوئ ، او که بښنه ونه غواړې د پاره د دوئ ، هرګز به بښنه ونکړي الله ، دوئ ته ، بيشکه الله ، لار نه ښئی ، قوم ، فاسق ته / دا هم هغه خلک دي ، چې وايي ، چې خرچ مه کوئ ، په هغه چا باندې چې دالله درسول سره دي ، تردې پورې ، چې تيت شي ، او الله لره دي ، خزانې دآسمانونو ، او د ځمکې ، وليکن دا منافقان خلک ، نه پوهيږي .

نو پيغمبر صلی الله علیه وسلم ماته څوک راوليږل بيايې دغه آياتونه راته تلاوت کړل بيايې وفرمايل : الله جل جلاله ريښتينی کړې،داحديث شريف امام بخاری رحمت الله علیه او امام ترمذی رحمت الله علیه روايت کړی دی.

په همدې ډول د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه راغلي دي چې فرمايلي يې دي : کله چې پيغمبر صلی الله علیه وسلم د حنين د غزا غنيمتونه وويشل ، دانصارو څخه يو سړي وويل : پدې ويش سره

---

[176] - سورت المنافقون د 1- 7 آيت پوري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالله جل جلاله رضاء مطلب نه وه ، نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته راغلم او خبر مې کړ.داحديث شريف امام بخاري رحمت الله عليه روايت کړی دی .

امام ابن حجر رحمت الله عليه ددې حديث په شرحه کې وايي : پدی حديث کې دامېر او نورو نيکو خلکو دخبرېدو روا والئ دی چې ددوی په اړه هغه څه وه نه ويل شي چې وړاو لايق ورسره نه وي ترڅوويونکئ له دې منع کړئ شي اوويی ويروي،او پدی کې دغيبت او چُغلی ذکر دی کوم چې د ابن مسعود رضی الله عنه په کړنه کې موجود وه او پيغمبرصلی الله عليه وسلم تری منع نکړ،ځکه چې د ابن مسعود رضی الله عنه موخه اوهدف دپيغمبرصلی الله عليه وسلم نصيحت او پدی خبره يی خبرول وه ، هغه څوک چې اسلام ښکاروي او منافقت پټوي د پيغمبر صلی الله عليه وسلم بدي بيانوي نو بايد ځان ترې وساتئ ، دغه کارروا دی لکه څنگه چې دکفارو په ضد جاسوسي او خبرراوړل روا دي ترڅو دهغوی ددسيسو څخه ځانونه وژغوري . [177]

دفاطمې بنت قيس رضی الله عنها څخه روايت دی چې ويل يی : زه پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته ورغلم او ماورته وويل ای دالله جل جلاله رسوله ! ابو الجهم او معاويه زما دنکاح غوښتنه وکړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : معاويه رضی الله عنه مسکين دی مال نه لري او ابو الجهم دخپلی اوږی نه امسانه ښکته کوی (وهل کوي): داحديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه ،امام نسايی رحمت الله عليه،امام أبوداود رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام طبرانی رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه او امام مالک رحمت الله عليه په موطاء اوامام شافعی رحمت الله عليه په رساله نومي کتاب کې روايت کړيدی .

نوکله چې په يو دنيايی کار کې چې هغه دواده مسأله ده ديوې مسلمانې ښځې لپاره دنصيحت په ډول دغوښتونکو دعيبونو يادول رواکوي نو د اسلامی امت لپاره ددينې کار لپاره دضرورت په وخت کې دځينو عيبونو يادول روانه بولی ؟

خطيب بغدادی رحمت الله عليه ددغه حديث شريف په شرحه کې ويلی دي : اوهغه غيبت چې الله جل جلاله پدې مبارک فرمان کې چې : وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ ...﴿١٢﴾ [178]

ژباړه : - او غيبت د نه کوي ، ځينې ستاسو .

- فتح الباری ج 10ص 512 . [177]
- سورت الحجرات آيت 12 .[178]

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې آیت شریف کې یې غیبت منع کړی دی او پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدې مبارک حدیث کې ډیر بدبللی چې وایی : اې هغه ډلې چې په ژبه یې ایمان راوړی او دایی زړه ته ندې ښکته شوې دمسلمانانو غیبت مه کوئ او دهغوی پټ څیزونه مه ښکاره کوی . دا حدیث شریف امام احمد رحمت الله علیه،او امام ابویعلی رحمت الله علیه روایت کړی دی. امام هیثمې رحمت الله علیه ویلی دي،رجال یې ثقات دي،او قضاعی رحمت الله علیه په مسندالشهاب او امام بیهقې رحمت الله علیه په شعب الایمان اوامام طبرانی رحمت الله علیه په صریح السنه،امام أبوداود رحمت الله علیه په سننو کې دابو برزه أسلمې رضی الله عنه څخه روایت کړی دی اوویلی یې دی چې: پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : اې هغی ډلی چی په ژبه مو ایمان راوړی او زړه ته موندی ننوتی دمسلمانانو غیبت مه کوی او دهغوی پټ رازونه مه ښکاره کوی ځکه چاچی دمسلمانانو ستر مات کړ الله جل جلاله به دده سترمات کړي او الله جل جلاله چې دچا سترمات کړي پخپل کو ر کې به یی سپک او شرمنده کړي ، امام ابو یعلی رحمت الله علیه په حسن سند سره دبراءرضی الله عنه څخه روایت کړی د ی، دابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم منبر ته وخوت او په لوړ اواز یی وفرمایل : اې هغو خلکو چی په ژبو مو ایمان راوړی او زړونو ته مو ښکته شوی ندی مسلمانانو ته تکلیف مه رسوی اونه دهغوی درازونو دښکاره والي یعنی: دخلا ګانو دبر بنډ توب هڅه کوی ځکه چاچې دمسلمان ورور دراز لوڅوالي هڅه وکړه الله جل جلاله به دده راز ښکاره کړي کله چې الله جل جلاله دچا دراز ښکاره کیدواراده وکړي سپک او ذلیل به یی کړي اګر که دکور په منځ کی هم وي .

ابن عمررضی الله عنه کعبی شریفی ته وکتل اوویی ویل :څومره قدرمنه یی او څومره اوچت مقام لري ، یومؤمن دالله جل جلاله په وړاندې ستا څخه ډیرمحترم او قدرمن دی. داحدیث امام ترمذی رحمت الله علیه اوامام ابن حبان رحمت الله علیه پخپل صحیح کې روایت کړی دی مګرویلی یی دي چې : اې هغوخلکو چې یوازې په ژبه مسلمانان یاست او زړونوته موایمان ندی ښکته شوی ،مسلمانان مه آزاروی او عیبونه یی مه په ګوته کوی اوخطاګانی یی مه لټوی ، دمعاویه رضی الله عنه څخه روایت دی چې فرمایل یی : یقینا که دې د مسلمانانو پټ رازونه «خلاګانی» ښکاره کول وغوښتل،نو فاسد به یی کړي اویا نږدی دی چې فاسد یې کړي او په زړونو کې به یی کینه درته پیداشی ». داحدیث امام أبوداود رحمت الله علیه اوامام ابن حبان رحمت الله علیه پخپل صحیح کتاب کی روایت کړیدی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعورت دمتابعت څخه مطلب دادی چې :

یوشخص د مسلمان ورورعیبونه بیانوي اوهدف یې دهغه مقام ښکته کول،سپکوالئ اوپه کم نظرورته کتل وي،پدې ډول چې دغه کار دنصیحت حکم ته نه راګرځي اونه هم دیني اړخ دالازموي چې خائن دامین ګرځولو اودفاسق دخبرقبلولواو دروغجن دګواهي اوریدلوڅخه دې ونه ویرول شي ، داچې یوه کلیمه دویونکی دحالت په توپیرسره دوه معناوې ولري چې په یوه حالت کې ګناه ګار او په بل حالت کې بیا ګناه ګار نه ښکاریږی .

دساری په ډول : ام المؤمنین عائشې رضی الله عنها یوه ښځه یاده کړه اوویی ویل: دغه ښځه ټیټه(قدیی وړوکی) دی،پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : غیبت یی دوکړ » . داحدیث شریف امام ابو داود رحمت الله علیه اوامام احمد رحمت الله علیه پخپل مسند،امام ابن ابی دنیا رحمت الله علیه دغیبت په کتاب او امام ترمذی رحمت الله علیه روایت کړی ویلی یی دي : داحدیث حسن او صحیح دی .

پخپل سند یی امام زهری رحمت الله علیه نه روایت کړی وایي ماته ابن ابی رهم غفاری ویلي چې ما دابورهم څخه اوریدلی دي . دي دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دهغه صحابه ؤ څخه وه چې ترونه لاندې یی ورسره بیعت کړی وه . فرمایل یی : زه دپیغمبرصلی الله علیه وسلم سره دتبوک په غزاکی وم بیا یی حدیث ووایه تردې چې ویې ویل : پیغمبرصلی الله علیه وسلم پیل وکړ و، زما څخه یی دبنو غفار قبیلې دهغو خلکو په اړه پوښته کوله چې دغزا څخه پاتې شوي وه ماخبرکړ، پیغمبرصلی الله علیه وسلم راڅخه پوښتنه کوله سپینو خلکو څه کول ؟ نوماورته دهغوی دغزاڅخه وروسته پاتې کیدو خبرورکړ نو ویی فرمایل: سرو او دکوڅیو والاؤ خلکو څه وکړل ؟ نو ماورته د هغوی د غزا څخه دوروسته والي خبرورکړ، بیایې وفرمایل : هغو تورو دوړو ویښتو څښتنانوڅه کول ؟ بیایی دحدیث شریف پاتی برخه ذکر کړه .

داحدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام طبرانی رحمت الله علیه په معجم کبیر اوامام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بخاری رحمت الله علیه په ادب مفرد کې ، امام معافری رحمت الله علیه په سیرت نبوی ، امام احمد بن عمر والشیبانی رحمت الله علیه په آحاد او مثاني کې روایت کړی ، امام هیثمی رحمت الله علیه ویلی دی : په دواړو سندونو کی دابورهم وراره دی چی زه یی نه پیژنم .

نودغه دواړه کلمې دقداو ونې په ټیټوالي کې کارول شوې دي چې لفظ یی یو اومعناوی یی بیلې دي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم مقصد پیژندنه او څرګوالئ وه اودعایشی رضی الله عنها مطلب دهغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عيب او بدي بيانول وه .. دافک حديث مشهور حديث دی امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام ترمذی رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه ، امام بیهقی رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ،امام حاکم رحمت الله عليه،امام ابويعلی رضی الله عنه،امام طبرانی رحمت الله عليه او نورو روايت کړی دی .

امام ابن حجر رحمت الله عليه ددی په شرحه کی هم ويلی دی چې : ددی حديث څخه دامسأله په لاس راځي چې : هغه څوک چې فسق او او شر په ښکاره ډول سرته رسوي نو هغه څه چې دده په غياب کې يی بدي بيانيږي ، د مذموم غيب څخه ندی،علماء کرامو ويلي دي : غيبت د هرصحيح شرعي مقصد د حصول لپاره پدې ډول چې هغه ته له دې پرته رسيدل سخت وي روااو جائز دی لکه : د ظلم مخ نيوی ، د بدی او منکردله منځه وړلو لپاره مرسته غوښتل،د فتوی غوښتل،دمحاکمې دائرول،دشراو بدی څخه د چا ويرول،په همدې کې دراويانو او ګواهانو جرحه او بدي بيانول هم شامل دي ، خليفه ته دهغه لاس لاندې خلکو د کړنې خبرورکول ، تردې چې وبی ويل : اوهمدارنګه چاچې يو فقيه او عالم وليده چې بدعتي ته ورتله او يافاسق ته ورتله او له دې څخه ويريده چې پيروي يی ونکړي،نوپدې د هغوی بدي په ګوته کول روادي،او دهغو خلکوغيبت روادی چې په ډاګه سره فسق،ظلم اوبدعت کوي .[179]

امام غزالي رحمت الله عليه د هغه عذرونوپه اړه چې غيبت ورته روا کوې داسې ويلي دي : پدې پوه شه چې اسلامي شريعت کې دبل شخص د بدی بيانولو د روا والي لپاره هغه صحيح مقصد ته چې پرته له دې څخه رسيدل ورته ناشوني وی دغيبت کناه دفع کوي او هغه شپږ څيزونه دي .... تردې چې وبی ويل : څلورم څيز،د شرڅخه دمسلمان ويرول،که چيرې وليدل شي چې يو فقيه او عالم شخص کوم مبتدع يا فاسق ته ورځي او له دې څخه وويريده چې دغه فسق او بدعت سرايت ورته ونکړي نو تاته روادي چې د مبتدع او فاسق بدعت او فسق ورته په ګوته کړې .[180]

امام نووي رحمت الله عليه په هغه باب کې چې ځينې غيبت کول روادي وايی: پده پوه شه چې غيبت د يو صحيح شرعي مطلب او مقصد لپاره چې له دې څخه پرته ورته رسيدل ناشونی وي روادی او هغه شپږ څيزونه دي :

---

[179] فتح الباری ج 10 ص 472 .
[180] - احياء علوم الدين ج 3 ص 161-162 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول : د خپل مظلوميت څرګندول،تردې چې ويې ويل : څلورم،مسلمانان د شر او فسادڅخه ويرول او هغوئ ته نصيحت کول دي،او له دې څخه يودادي چې که چيرې يو فقيه او عالم وليدل شي چې يو بدعتي اوفاسق ته ورځي او له هغه څخه علم زده کوي او وويريده چې که دغه عالم ته به ترې زيان ورسي نوده ته دارواده چې د بدعتي حال ورته څرګند کړي او نصيحت ورته وکړي پدې شرط چې مقصد يې نصيحت کول وي . [181]

امام ابن القيم رحمت الله عليه دروا نصيحت او ناروا غيبت د توپير په بيانولو کې ويلي دي :

د نصيحت او غيبت ترمنځ توپير :

په نصيحت کې مطلب د بدعتي،فتنه اچوونکي،چلباز،او فاسد څخه ويرول دي تردې چې ويي ويل : کله چې غيبت د الله جل جلاله،رسو ل الله صلى الله عليه وسلم او مسلمانانو بندګانو ته د نصيحت په ډول وي

نو دالله جل جلاله لپاره عبادت او د حسناتو له جملې څخه دي . [182]

پدې کې ان شاء الله کوم تعارض نشته چې موږ مخکې ذکر کړه چې اميرته د مسلمانانو په کتار کې د فاسد او فتنه باز سړي دشر اچولو خبر رسولو جواز ياد کړ ځکه چې دا د اميرانو او عامو مسلمانانو د نصيحت څخه ګڼل کيږي او دپيغمبر صلى الله عليه وسلم ددې حديث شريف ترمنځ چې فرمايي : ماته کوم يو زما دصحابه ؤ څخه کومه خبره نه رسوي ، نو داخوښوم چې تاسو ته درووځم او زما سينه پاکه وي ، اوکوم احاديث چې دمسلمان دغيبت حراموالئ بيانوي،همدغه احاديث دي چې د مسلمان د غيبت حراموالی ثابتوي،همدغه اصل او اساس دی،مګرد ضرورت په اندازه اود دخالص نصيحت په توګه د غيبت کولو جواز مستثنی دی ، لکه څنګه چې وړاندې تير شول او امام نووي رحمت الله عليه په رياض الصالحين کې اميرانوته دخلکو دخبرولواو حالاتو دور وړلو څخه منع شوی وه که چيرې ورته اړتيا نه وي لکه د فساد او فتنې خپرول او په همدې سره يې باب هم ايښئ دی،اصل همدادئ چې بايد اميرانوته د خلکوخبرې نقل شي او له دې څخه دضرورت په وخت کې د خبرو وړل مستثنی دي ترڅو د لويې فتنې او فساد مخه ونيول شې او دفساد خپروونکو څيرې بربنډې شي .

-رياض الصالحين 575 – 578. [181]

- کتاب روح د ابن القيم ص 322 . [182]

(c) ketabton.com: The Digital Library

اميرته په پټه سره نصيحت کول غوره دي :

امام بخاري رحمت الله عليه روايت کړی دی لکه څنګه چې وړاندې ذکر هم شول چې اسامه رضی الله عنه ته وويل شول : آيا دغه سړی يعني عثمان رضی الله عنه ته څه نه وايې،اسامه رضی الله عنه وفرمايل : ماداسې خبرې ورته وکړې چې دغه دروازه خلاصول نه غواړم چې لومړی يې زه خلاصه کړم ، پدې سره د عياض بن غنم رحمت الله عليه دا ډول دليل وړاندې کيږي چې:هشام بن حکيم رحمت الله عليه ته يې وويل :آياد پيغمبر صلی الله عليه وسلم دغه قول د اوريدلی ندی ؟ چې فرمايي : څوک چې غواړي امير يا دکومې رتبې والاته نصيحت وکړي بايد دا نصيحت په ښکاره ورته ونه وايي مګر ترلاس به يې نيسې يو آزاد ځای ته به يې بيايې که چيرې يې نصيحت ومانه نو ښه ترښه کوکه نه ، نو خپل مسوليت او دنده يې سرته ورسوله ، داحديث ابن ابی عاصم رحمت الله عليه پخپل کتاب السنة،باب کيفية نصيحة الرعية للولاة کې روايت کړی دی .

نور دلائل هم شته چې امير ته په ښکاره نصيحت کولو دلالت کوي لکه: هغه ښځه چې عمربن الخطاب رضی الله عنه ته يي د ښځو د مهرونو په اړه مراجعه وکړه او داکيسه علمای کرامو د الله جل جلاله ددې فرمان په تفسير کې چې : وآتيتم احداهن قنطارا ....آيت ۲۰ [183]

ژباړه : - حال داچې ورکړي وي تاسو ، يو د هغوئ ته ډير مال .

دی راوړې ده،امام ابن کثير رحمت الله عليه دغه واقعه قوي کړې ده او شيخ احمد شاکر رحمت الله عليه صحيح بللې ده،پدې اړه زيات دلائل موجوددي او همدارنګه دهغه چاپه هکله چې نصيحت ورته کړل بايد حالت يی په نظرکې ونيول شي تردې چې دانصيحت دلوئ فساد اوعظيمې فتنې مخه لامل نشي،هغه څوک برياليي دي چې الله جل جلاله هدايت ورته کړی دی او سمه لاره يې ورته ښودلې وي.

ترټولوغوره او ښه روايت هغه دی چې امام دارمی رحمت الله عليه پخپل سننو کې راوړی چې يوه ورځ سليمان بن عبدالملک مدينې منورې ته راغی او قصدېی مکې مکرمې ته د تګ وه ، څو ورځې په مدينه منوره کې پاتې شو اوويې ويل : آياپه مدينه منوره کې داسې څوک شته چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعين څخه يی څوک ليدلي وي ، خلکو ورته وويل : ابو حازم رحمت الله عليه دی ، هغه ته يي څوک ورولیږل ،کله چې ورغی ، سليمان ورته وويل : دغه څه وضعيت او لرې والئ دی ؟ ابو حازم رحمت الله عليه ورته په ځواب کې وويل: اې امير المؤمنين !

- سورت النساء آيت 183

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږڅخه د څه بدي وليده .... تردې چې سليمان ورته وويل : موږولې مرګ بد ګڼو ؟ ابو حازم رحمت الله عليه وويل : تاسو دابده وګڼله چې دآبادی څخه خرابی ته لاړشی....... تردې چې سليمان ورته وويل : زموږ دحالت په اړه څه وايې ؟ ابو حازم رحمت الله عليه وويل : اې امير المؤمنين ! آيا بيابه مابښې ؟ سليمان وويل : مګر داخويونصيحت چې ماته يې کوې ، ابوحازم رحمت الله عليه وويل : اې اميرالمؤمنين! ستاپلرونوخلک د تورې په زورسره رعيت او تابع کړل او دغه پاچاهي په زور سره دمسلمانانو د مشورې اودهغوی د رضاڅخه پرته ترلاسه کړې تردې چې زيات خلک يی ترې ووژل،نو په يقينې ډول ددې پاچاهی څخه لاړل ، که چيرې ته پوهيدلې چې دوی څه وويل او څه ورته وويل شول ؟ نو سليمان د ناستوملګروڅخه يی يوه ورته وويل :اې ابوحازم ! ډيرې بدې خبرې د وکړې،ابو حازم وويل : دروغ د وويل په يقنيي ډول الله جل جلاله د علمای کرامو څخه داوعده اخيستې ده چې خامخابه خلکوته حق بيانوي او هغه به نه پټوي،سليمان وويل : نوموږبه څنګه خپل ځانونه اصلاح کړو؟ هغه وويل : امتيازات به پريږدی اودټولوسره به د ځوانمردی او يوشانته والي سلوک کوې ، سليمان وويل : څنګه به وتوانيږوچې دغه کارته لاروموماووړته وسيږو؟ ابوحازم رحمت الله عليه وويل : حلال به اخلې او خپل مستحق ته به يې ورکوې .... تردې چې نصيحت يې پای ته ورساوه ، دغه نصيحت په بشپړه توګه په تفسير قرطبي کی ذکر شوی دی .[184]

دظالموپاچايانوپه وړاندې پاڅون :

په وړاندينې فصل کې د مسلمان عادل اميردندې اوصفات يادشوي کوم چې په ولس باندې يې اطاعت په ظلم باندې يی صبرکول،هغه ته دعاکول ، جهاد ته ورسره تلل،احترام يی کول .... اوداسې نورکارونه چې پرې لازم شوي دي.... ترآخرپورې.

پدې فصل کې به ان شاء الله هغه حالات ذکرکړوچې دغه اميردعدالت دحد څخه وځي اګرکه دغه وتل د فسق له سببه وي چې عدالت ته زيان رسوي اوياهم دکفرله سببه وي چې اصل عدالت ته زيان رسوي .

علماء کرام د هغه امير دحکم په هکله چې فسق ترې وتلئ وي او عدالت ته يي زيان رسوي اختلاف لري خو پدې سره داسلام دحدودوڅخه نه وځي .

---

[184] - تفسير قرطبي ج 1 ص 347- 349 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

1- يوې ډلې دهغه اميرپه ضد چې په مطلق ډول فاسق ياظالم وي ، د پاڅون كولوجوازوركړي ترڅوپه هغه دلائلوعمل وشي چې دامربالمعروف اونهى عن المنكرواجبيدل بيانوي اودظلم په مقابل كې چُپوالى حرام بولي، او هغه مبارک احاديث چې د الله جل جلاله داطاعت څخه پرته دبل چا دخبرې اوريدل او دهغه اطاعت په كې نشته چې په څرګند ډول بيان شوى دى او ځينې احاديث مخكې هم يادشول او دلته به ان شاء الله هغه واضح دلائل دعلماؤ دمفصلودلائلوسره يوځاى ذكر كړوچې دغه ډلې دامام د پاڅون په جوازترې اخستئ .

2- بله ډله بيا دظالم او فاسق امير په ضد پاڅون په مطلق ډول حرام بولي ځكه چې بى ګناه وينې په كې توئيږي او فتنه راوړاليږي، اوله دې سببه چې دظالمواو فاسقواميرانودظلم په مقابل كې د صبر او زغم په اړه راغلي دي ، اوزياتره دلائل مخكې تير شوي ځكه زياتره هغه خلک چې ددې ډول ظالمواو فاسقو اميرانو په ضد يې پاڅون كړى پدې ندي توانيدلي چې موجوده بدى او منكرتغيركړي اوحالات ښه لوري ته پرمخ بوځي ، دهمدې پاڅون په سبب ظالمواميرانودخلكوكورونه،مالونه او عزت يې پامال كړى ، چوراوچپاول يې ځانونوته روابللى دى .

3- دريمې ډلې يو وسط او ميانه نظر وړاندې كړى چې دابه ان شاء الله د شرعي دلائلوراټولوونكى او صحيح نظرښتن وي او هغه داچې : دظالمو اميرانوپه ضد پاڅون دعلماء كرامو،دخلكود مشرانو،دحكمت،پوهې او تجربې دښتنانوترڅيړنې لاندې نيول كيږي،كه چيرې دهغو اميرانوپه ضدچې ظلم يې انتهاء ته رسيدلى وي اودپاڅون په صورت كې كومه فتنه اولوى فسادنه رامنځته كيږي تردې چې دظلم اوتجاوزپه مقابل كې صبروشي نو په مسلمانانودغه ظلم دفع كول لازم دي او په ضدېې پاڅون واجبيږي،اوكه چيرې دپاڅون په درشل كې ددوى په آنداوپه زيات ګومان سره دهغه په ظلم سره د صبر كولو په عوض لوى فساد او عظيمه فتنه منځته راځي نوپدې صورت كې پاڅون جوازنلري داځكه چې دپاڅون په نتيجه كې داسې يوه فتنه رامنځته كيږي چې زيان يې عاموخلكوته رسيږي او داسې وضع منځته راځي چې دغه ظالم اميردټولوهغوپاڅون كوونكواوڅوک چې ورسره ذهناموافق وي،اوياپدې سره راضي وي اګركه عملا په پاڅون كې ورسره شريک نه وي غچ او انتقام اخلي اودادوولويوبديواو شرپه صبرسرهدفع كول دي ځكه چې ددې ظالم په مقابل كې دصبرتكليف نسبتاًلږوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنصوصودجَمعې اوراتوولولوسره په هردليل باندې پخپل مناسب ځاى کې عمل کيدئ شي،نوپه هغو دلائلوسره عمل کيدئ شي داميردظلم په مقابل کې صبراوزغم لازموي نو په هغه نصوصوکې چې دزغم په کولوسره امرکوي ، اوددې په مقابل کې که پاڅون کوونکي په غالب ګومان سره د منکرپه تغيراودوضعې په ښه والي توانيږي نوبياپه همدې نصوصواو دلائلوعمل کړل کيږي.

پدې تفصيل او بيان سره چې پدې مسأله کې خنډله منځه ځي او دلائل سره غونډيږي پدې سره هيڅاته روا ندي چې ووايي په مطلق ډول صبر کول اوياهم انقلاب جوړول دحل لارده .

ځکه چې دهغه چاچې دظالمواميرانودظلم اوتيري په مقابل کې په مطلق ډول د صبرکولوپه نظردي پدې سره هغه ډيردلائل چې د ظالموولسواکانوپه مقابل کې دجهادامرکوي له منځه ځي،اوهمدارنګه څوک چې په مطلق ډول دهغوئ په مقابل کې پاڅون کول واجب بولي نو هغه دلائل له منځه ځي چې دظالمواميرانودظلم او تيري په مقابل کې د صبراو زغم امرکوي اګر که دغه ظالمواميرانو په شاووهل او مال يې ترې واخست بيابه هم انقلاب ته نه وردانګي کوي،ځينې دغه دلائل مو وړاندې ذکرکړيدي ، تفصيل ددواړونظرونوترمنځ وسط او برابر نظردی ... الله جل جلاله پرې ډيرښه پوهيږي .ځينوعلماء کرامودظالموپاچايانوپه مقابل کې پاڅون په مطلق ډول د منع کولوپه اړه اجماع نقل کړيده خودامنع پدې سره اخستل کيږي چې پدې پاڅون سره به مسلمانان په لويه فتنه او شرکې ولويږي اودجګړواو بې ځايه وينې تويدوڅخه به بل څه سوغات او تحفه رانه وړي سره ددې چې ځينوعلماء کرامودغه اجماع ماته کړی هم ده .

دظالموپاچانوپه مقابل کې دپاڅون په اړه تفصيل :

لومړی نظر: ځينې علماء کرامو ويلي چې د توان په وخت کې د ظالمو پاچايانو په مقابل کې په مطلق ډول پاڅون کول روادي ، ځکه چې په ډيروشرعي دلائلو کې داثابت شوی چې د منکرتغيراو له منځه وړل واجب او دظالمواو فاسقوپه مقابل کې چپوالی اوسکوت حرام دی او الله جل جلاله هرهغه چاته سزاورکړې منکرته حاضرشي او هغه بد ونه بولي اګر که دا شخص د منکرکوونکی وي ، ياپدې عمل سره راضي او خوښ وي له دغه دلائلوڅخه دادي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله فرمايلي دي : وَاتَّقُواْ فِتْنَةً لاَّ تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمْ خَآصَّةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿25﴾ [185]

ژباړه : - او ځان وساتئ دهغې فتنې نه ، چې نه رسيږي ، هغه کسانو ته ، چې ظلم يې کړئ وي ، ستاسو نه ، خاص ، او پوه شئ ، چې بيشکه الله ، سخت عذاب ورکوونکئ دی .

دغه آيت شريف پدې سره دليل دی چې دګناه او ظلم په سبب سزاورکول يواځې په فاعل پورې نه خلاصه کيږي بلکې هغه شخص ته هم سزا ورکيږي چې چُپ او غلی وي او ددې سره سره بياهم منکراو بدي له منځه نه وړي .

امام قرطبي رحمت الله عليه ددې مبارک آيت په تفسير کې ويلي دي چې زموږ علماء کراموويلي : کله چې فتنه عامه شي نو ټول هلاک کيږي اوداکار دګناهونودځرګنديدودمنکرخپريدواودهغه دنه تغيريدوله امله رامنځته کيږي ...تردې چې ويې ويل : کله چې خلک منکر او بدي په ځرګنديدول ترسره کوي نوپه هرهغه چاچې دغه منکرويني فرض اولازم دي چې تغير ورکړی نودغه شخص ترې غلی‌شي ټول ګناه کار دي ځکه چې دغه کار پخپله کړنه او خپله خوښه کوي يقيناً الله جل جلاله پخپل حکم او حکمت سره د منکرکړونکی اوپه هغه سره راضي شخص يوشانته ګرځولی او په عذاب ورکولوکې يې سره سم کړي دي .[186]

امام ابن حجررحمت الله عليه د ابن عمر رضی الله عنهمادحديث په شرحه کې چې په مرفوع ډول يې روايت کړی دی وايي : کله چې الله جل جلاله په کوم قوم عذاب راولي نوټولوته رسيږي بيادقيامت په ورځ هرڅوک دخپل عمل او کړنې سره سم ژوندکيږي، داحديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه امام مسلم رحمت الله عليه امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابويعلی رحمت الله عليه ، اوامام خطيب رحمت الله عليه په تاريخ بغدادکې روايت کړی دی .

حافظ رحمت الله عليه وايي : له دې څخه دکافرانو اوظالمانو څخه تښتيدل رواکيږي ځکه چې له دوی سره اوسيدل خپل ځان په هلاکت او تباهی کې اچول دي ، پداسې حال کې چې له کفاروسره مرسته ونکړي اوددوی په کړنوسره راضي هم نه وي که له کفاروسره مرسته وکړي او پرې راضي شي نو دغه خلک هم له دې ډلې څخه شميرل کيږي

---

185 - سورت انفال آيت 25.

186 - احکام القران ابن العربی ج 2 ص 847 ، تفسير قرطبي ج 7 ص 374 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

[187]،

دابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې ویلې دي : الله جل جلاله مؤمنانوته امرکړی چې پخپلومنځونوکې په منکراوبدی خوښ نشي اوهغه ونه مني که داکارېې وکړنوالله جل جلاله به په دوی عام عذاب راولي اوهمدرنګه په یقینې ډول پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : کله چې خلکوظالم ولیداودهغه لاس یې دظلم څخه بند نکړنړدې وه چې الله جل جلاله دخپل لوري څخه په ټولوعذاب راولي ،

داحدیث شریف امام ابوداود ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه د ابوبکره رضی الله عنه څخه روایت کړی او سندیې صحیح دی .

دهغوبنی اسرائیلوپه کیسه کې چې دشنبې دورځې د کبانودښکارڅخه منع کړل شوي وه راغلي دي: چې الله جل جلاله هغه ډله چې ګناهکاران یې د خپلې سرکشی څخه منع کول وژغورله او نوروباندې یې خپل عذاب راوست الله جل جلاله فرمایلي دي : وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لاَ يَسْبِتُونَ لاَ تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿163﴾ وَإِذَ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُواْ مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿164﴾ فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُواْ بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ ﴿165﴾ فَلَمَّا عَتَوْاْ عَن مَّا نُهُواْ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُواْ قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿166﴾ [188]

ژباړه : - او تپوس وکړه دهغوئ نه ، د حال دکلي ، هغه کلي ، چې وو ، په غاړه ، د سمندر ، کله چې دحد نه واوړیدل هغوئ ، په ورځ دشنبې ، کله چې ، راتلل به هغوئ ته ، کبان دهغوئ ، په ورځ د شنبې دهغوئ ، د اوبو سرته ، او په هغه ورځ کې ، چې داخل به نه وو هغوئ په شنبې کې ، نو نه به راتلل هغوئ ته ، آزمایو موږ هغوئ ، په سبب دهغې ، چې وو هغوئ ، چې نافرماني به یې کوله / او هرکله چې ، وویل یوې ډلې ، دهغوئ نه ، ولې ، نصیحت کوئ تاسو ، هغه قوم ته ، چې الله ، هلاک کوونکئ دهغوئ دی یا عذابوونکئ دهغوی دی ، په عذاب ،سخت سره ، او ویل هغوی ، دپاره دعذر

- فتح الباری ج 13 ص 61.[187]
- سورت الاعراف د 163- 166 آیاتونه . [188]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رب ستاسو ته وښائی چې هغوئ ، ویریږي / پس کله چې ، هیرکړو هغوئ ، هغه ، چې نصیحت شوی هغوئ ته ، په هغې سره ، نو خلاص کړل موږه ، هغه کسان ، چې منع کول خلک ، دبدئ نه ، او ونیول موږ هغه کسان ، چې ظلم يې کړی وه ، په عذاب ، سخت سره ، په سبب دهغې ، چې وو هغوئ ، چې نافرمانې به یې کوله .

پدې مبارک آیت کې ذکرشوچې الله جل جلاله هغه خلک هلاک کړل چې دده دحدودواونواهیوڅخه يې تجاوزوکړېيزوګان او خنزيران يې کړل ، اوهغه ډله چې دغه ظالمان يې دبدی او ګناه څخه منع کول نجات ورکړاوويې ژغورل اوقرآن کریم ددریمې ډلې دانجام څخه چُپ پاتې شوی یاددوی دحقارت اوذلت له سببه لکه څنګه چې علماءکراموبوې ډلې هم داذکرکړی چې دغه خلک دګناهکارانوسره یوځای هلاک شول .

189

کوم چې دغه معنی تائیدوي دنعمان بن بشیر رضی الله عنه حدیث شریف دی چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : مثال دهغه چاچې د الله جل جلاله دحدودوپلې کوونکي وي او دهغه چاچې د الله جل جلاله د حدودو څخه مخ ګرځوونکي وي دهغوخلکوپه څیردي چې یوه کیښتۍترلاسه کړي ځینوته يې دپچې (قرعې) په واسطه پورتنۍبرخه او ځینې نوروته يې بیاښکتنۍ برخه ورسیږي نوهغه خلک چې د کیښتۍ په ښکته برخه کې وي کله چې اوبه راوړي نوپه پاسنیوخلکوتیریږي اوبیااوبه را اخلي نوداخلک وایي : که چیرې موپه خپله ښکتنۍ برخه کې سوری کړی وای اوبه به مواخستې اوپاسنیوخلکوته به موکوم تکلیف نه رساوه که چیرې داخلک پریږدي ترڅوخپل عزم ترسره کړي نوټول به هلاک شي اوکه هغوی منع کړی اولاسونه یې ونیسي پخپله به هم نجات ومومي او ټول به دهلاکت څخه وژغورل شي .

داحدیث شریف امام بخاري رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه ،امام بیهقي رحمت الله علیه اوامام بزاررحمت الله علیه روایت کړی دی .

دحذیفه بن الیمان رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : زما دپه هغه ذات سوګندوي چې زمانفس (روح) يې دهغه په بلاکیف لاس کې ده حتماًبه په معروف

189 - تفسیر قرطبي ج 7 ص 290-292، تفسیر ابن کثیر ج 2 ص 408- 410 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اونيکی‌سره امرکوي،اوخامخابه له بدی‌څخه منع کوي که داسې ونکړي نونږدې ده چې الله جل جلاله به دخپل لوري څخه پرتاسې عذاب راوليږي بيابه خامخادعاکوی‌اوهغه به درڅخه نه قبليږي .[190]

داحديث شريف امام ترمذي رحمت الله عليه،امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ،امام بيهقی رحمت الله عليه ، امام ابن ابی شيبه رحمت الله عليه،امام ابويعلی رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه اوامام بزاررحمت الله عليه روايت کړی دی ، اوامام ترمذي رحمت الله عليه ويلي دي : داحديث حسن دی .

په يقيني ډول الله جل جلاله امربالمعروف او نهی عن المنکر دمسلمانانو دخاصو او ځانګړو صفاتو او دا يې هغه لوی او عظيم صفت دی چې پدې سره دمنافقانو څخه جلاکيږي، ځکه چې الله جل جلاله دمؤمنانو په وصف او څرنګوالي کې فرمايلي دي : وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ....﴿71﴾ [191]

ژباړه : - او مومنان سړي ، او مومنانې ښځې ، ځينې ددوئ ، دوستان دي دځينو ، حکم کوي دوئ ، په نيکی سره ، او منع کوي ، د بدی نه .

اودالله جل جلاله دمنافقانوپه څرنګوالي اووصف کې فرمايلي دي : الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُم مِّن بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ..﴿67﴾ [192]

ژباړه : - منافقان سړي ، او منافقانې ښځې ، ځينې د دوئ ، د ځينو نه دي ، حکم کوي دوئ ، په بدی باندې ، او منع کوي ، د نيکی نه ، اومنع ساتي دوئ ، لاسونه خپل .

اوبيشکه الله جل جلاله بيان کړی چې د بني اسرائيلو دځينو زړونه يې په ځينو نورو باندې پدې سبب ووهل چې دوی امربالمعروف او نهی عن المنکريې پريښودل په يقيني ډول الله جل جلاله فرمايلي دي : لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ ﴿78﴾ كَانُواْ لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ ﴿79﴾ [193]

ژباړه :- لعنت وويلئ شو ، په هغه کسانو ، چې د کفر لار يې خپله کړه ، د بنی اسرائيلو نه ، په ژ به د داؤد ، او دعيسي زوی د مريم ، دا ، پدې سبب وشو ، چې نافرمانې يې کړې وه او وه هغوئ چې زياتی

---

[190] - تفسيرابن کثير ج 1 ص 593 .
[191] سورت توبه آيت 71 .
[192] - سورت توبه آيت 67 .
[193] - سورت مائده آيت 78،79.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې شروع کړی وو / وه هغوئ چې نه به يې منع کول يو بل ، د هغه بد کار نه ، چې کاوه به هغوئ هغه ډير بد وه ، هغه کار ، چې کاوه به هغوئ .

پيغمبر صلی الله عليه وسلم دامربالمعروف او نهی عن المنکر پريښودل دتوان په وخت کې دآخرت څخه وداندې په دنياکې دعذاب راتللو سبب ګرځولی دی ، که چيرې کوم انسان بل څوک د بدی اومنکر کولو په حالت کې وليدل اوپرته له کوم عذرڅخه يې دهغه منکرمخنيوی ونکړ‌دمنکر دکوونکي سره به سم سيده عذاب ورته رسيږي .

دعدي بن عميررضی الله عنه څخه روايت دی وايي ماد پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايل يې : الله جل جلاله عام وګړي دخاصو خلکوپه سبب نه په غذابوي تردې چې پخپلو منځونو کې منکرپه څرګنده وګوری اودوی ددې منکر دتغير او له منځه وړلو توان هم لري ،ولې انکاريې نه کوي او له منځه يې نه وړي کله چې دا کار وکړي نو الله جل جلاله عام او خاص ټول په عذابوي .

داحديث شريف امام احمد پخپل مسند کې روايت کړی دی ، حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : سند يې حسن دی .

داحديث دامام ابوداؤدرحمت الله عليه سره دعدي رضی الله عنه دورورعرس بن عميره رضی الله عنه له احاديثوڅخه دی ، اوددې لپاره دامام احمد اونوروسره دحذيفه ،جريراونوروصحابه کرامورضی الله عنهم اجمعين څخه شواهد موجوددي، امام هيثمي رحمت الله عليه په مجمع الزوائد کې ويلي دي : داحديث امام احمد رحمت الله عليه له دوه لارو(سندونو) څخه او امام طبراني رحمت الله عليه هم روايت کړی دی پدې کې يوراوي نوم په ډاګه شوی نه دی (مجهول دی) او نورروات يې ثقه دي .

دابوسعيدخدري رضی الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:چاچې له ستاسې څخه کوم منکراوبدڅيزوليدنوحتماًدهغه په لاس منع کړي اوکه په لاس سره يې منع کولای‌نشي بيادپه ژبه سره منع کړي اوکه په ژبه سره هم نشي کولای بيايې دپه زړه سره بد وګڼي او دادزړه مرتبه دايمان ډيره ښکته مرتبه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داحدیث شریف امام مسلم رحمت الله علیه دابوسعید خدری رضی الله عنه څخه روایت کړی دی او همدارنګه امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام نسائی رحمت الله علیه او امام ابن ماجه رحمت الله علیه روایت کړی دی.

دحضرت أم سلمة رضی الله عنها(دپیغمبرصلی الله علیه وسلم میرمن) څخه او هغې دپیغبمرصلی الله علیه څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي : پرتاسې به امیران او مشران مقرریږي چې ځینې اعمال او کړه یې ښه وي او ځینې نوربه بدوي چاچې ددوی دغه بد اعمال بد وګڼل دهغوی‌د ګناه اوبدی څخه په امان شو،اوچاچې وکولای شو ددوی‌دغه بداعمال په ژبه بد وبولي په یقیني ډول ددوئ سره د ګډون دګناه څخه سالم او په امن پاتې شو،مګرهغه څوک چې په زړه سره ددوئ په بدواعمالوراضي شول اوپدې کې یې ددوی پیروي وکړه نوهمدغه په ګناه کې ورسره شریک شو، صحابه کرامو رضی الله عنهم وویل : اې دالله رسوله !آیاله دوئ سره جګړه ونه کړو؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ترهغې جګړه ورسره مه کوئ ترڅوپې چې لمونځ قایم کاوه یعني : چاچې ددوئ دغه بد اعمال په زړه بد وګڼل اودهغوئ انکارېې په زړه سره وکړ.

داحدیث شریف امام مسلم رحمت الله علیه ،امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ترمذی رحمت الله علیه اونورو روایت کړی دی.

اوهمدارنګه دابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : زردی چې داسې ولس مشران راشي چې ځینې کړه وړه به یې خوښوئ او ځینې نوربه یې بد ګڼئ چاچې دهغوی دمتابعت پریښودوژغورل شو، اوچاچې ځان ترې پرېږده کړدګناه څخه یې په امان پاتې شو،او څوک چې ورسره ګډ شوتباه شو . داحدیث شریف امام طبراني رحمت الله علیه ، او امام ابن ابی شیبه ر حمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړئ دی.

دغه دلیلونه اوکوم چې ددې په معنی سره راغلي دي هغوخلکودلیل پرې نیولئ دی چې په مطلق ډول دظالم امیر په ضدپاڅون واجب بولي .

له همدې امله ابومحمدابن حزم رحمت الله علیه ویلي دي : ټول اسلامي امت په اتفاق سره پرته له هیڅ یومخالف نه دامربالمعروف او نهی عن المنکرعمل واجب بولي ځکه چې الله جل جلاله فرمایلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي : وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿104﴾ [194]

ژباړه :-او ضرور د وي ، په تاسو کې ، يوه ډله ، چې رابولي (خلک) ، نيکۍ ته ، او حکم کوي ، د نيکۍ ، او منع کول کوي ، د بدۍ نه ، اود غصې خلک ، خاص هغوئ ، خلاصئ موندونکي دي .

بيادډې عظيم مسؤليت او دندې دکيفيت په اړه سره مختلف شول چې :

ځيني أهل سنت دېخوانيوصحابه کرامورضی الله عنهم اوله هغوئ څخه راوروسته لکه : امام احمد ابن حنبل رحمت الله عليه اوداسې نورهم پدې نظر شول ، اوداد حضرت سعد بن أبی وقاص رضی الله عنه ، أسامة بن زيد رضی الله عنهما ، ابن عمر رضی الله عنهما، محمد بن مسلمه رضی الله عنه او نورپدې نظر دي چې د امر بالمعروف او نہی عن المنکر څخه هدف ا وغرض يواځې په زړه سره دئ او که وتوانيږي په ژبه سره يې هم کولای شي اوپه لاس سره د تورې دايستلواودوسلې درااخستلوڅخه پرته اصلاًکيدئ نشي ، همداداًبوبکرابن کيسان الاصم نظردئ اوپدې سره ټول روافض هم دي دوئ وايي : اګرکه ټول هم ووژل شي ، مګر دوئ داکارپه هغه وخت کې کوي چې «ناطق» راښکاره شي نوکله چې ناطق څرګندشي بيا دتورو ويستل واجبيږي اوکه نه نوبيا دکار نشي کيدی .

مګر اهل سنت پدې کې عثمان رضی الله عنه خپل پيشوا نيسي اوهغه صحابه کرام چې ذکر موکړل اوله دوئ څخه هغه ځوک چې پدې حالت ناسته ښه بولي مګر داهل سنتو څخه ددې نظرټول ښتنان دهغه اميرپه وړاندې دانظر لري عادل نه وي که چيرې امير عادل وي اوکوم فاسق يې په مقابل کې پاڅون وکړي نوبياامام په ملتياپرته له کوم اختلاف څخه دتوروايستل واجبيږي.

دعبد الله بن عمررضی الله عنهما څخه يې داروايت کړئ چې دچادپوښتنې په ځواب کې يې وويل :زه نه پوهيږم چې باغي ډله کومه ده که پوهيدئ نودهغې دوژلولپاره به نه ته او نه بل ځوک راڅخه وړاندې شوي وای له همدې څخه پرته بل څه په دې صحابه کرامودبل څه ګومان نشي کيدی.

دأهل سنتو ځينې ډلې ، ټول معتزله ، ټول خوارج اوزيديه پدې نظر دي چې دامربالمعروف او نہی عن المنکردپلي کيدولپاره دتورو ويستل واجب دي، په هغه صورت کې چې پرته له دې څخه په بل څه نه ترسره کيږي ، دوی ويلي دي : که چيرې دحق ښتنان يوه داسې ډله وي چې خپله دفاع کولای شي اودبرياليتوب څخه ناهيلي نه وي نوپدوی سره دغه کارفرضيږي، اوکه شميرېې لږوي چې ددوی

194 - سورت آل عمران آيت 104 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکموالي اوناتوانی له سببه يې دبرياليتوب هيله نه کيده نوبيادصحابه کرامو : ام المؤمنين عائشې رضی الله عنها ، طلحه رضی الله عنه ، زبير رضی الله عنه او ټول هغه صحابه کرام چې له دوی سره وه اوهمدارنګه د معاويه رضی الله عنه، عمرو رضی الله عنه ، نعمان بن بشير رضی الله عنه اونورهغه صحابه کرام چې له دوی سره وه هم پدی نظردي چې بايدپدې حالت کې دمنکر تغيراوله منځه وړل يې په لاس سره ترسره نشي ، همدا دعلی رضی الله عنه او هغو صحابه کراموچې ورسره وه همدانظردی ، اوهمدارنګه دعبد الله بن زبير رضی الله عنه ، محمد ، حسن بن علی رضی الله عنه اونوروټولومهاجرينواو انصاروصحابه کراموچې په يوم الحرة کې موجودوه همدغه نظر لري .

اوداقول دهغوخلکوهم دئ چې د فاسق حجاج بن يوسف په ضد راپاڅيدلي وه او چاچې دپاڅون کوونکومرسته کړې وه ، له صحابه کراموڅخه : أنس بن مالک رضی الله عنه اوټول هغه قدرمن اشخاص چې يادموکړل اوهغه عزتمن تابعين لکه : عبدالرحمن بن أبی ليلی رحمت الله عليه، سعيدبن جبيررحمت الله عليه ، ابن البحتری الطائی رحمت الله عليه ،عطاء السلمی الازدي ، حسن بصري رحمت الله عليه ، مالک بن ديناررحمت الله عليه ، مسلم بن بشاررحمت الله عليه ، ابوالحوراءرحمت الله عليه ، شعبی رحمت الله عليه ، عبدالله بن غالب رحمت الله عليه ، عقبه بن عبد الغافررحمت الله عليه ، عقبه بن صهبان رحمت الله عليه ، ماهان ، مطرف بن مغيره بن شعبه رحمت الله عليه ، ابوالمعد رحمت الله عليه ، حنظله بن عبد الله رحمت الله عليه ، ابوالسح الهنائی رحمت الله عليه ، طلق بن حبيب رحمت الله عليه ، مطرف بن عبد الله بن سخيررحمت الله عليه ، نصربن انس رحمت الله عليه ، عطاء بن سائب رحمت الله عليه ، ابراهيم بن يزيد التيمی رحمت الله عليه ، ابوالحوساء رحمت الله عليه ، اوجبله بن زحر رحمت الله عليه اوداسې نور.

له دوئ څخه وروسته داتباع التابعينواونوروقدرمنوڅخه لکه : عبدالله بن عبد العزيزبن عبدالله بن عمررحمت الله عليه ، عبدالله بن عمر رحمت الله عليه ، محمدبن عجلان رحمت الله عليه اوهغه کسان چې دمحمد بن عبدالله بن حسن رحمت الله عليه ، هاشم بن بشر رحمت الله ، اومطررحمت الله عليه په ملتياسره يې پاڅون کړی وه اوهغه خلک چې دابراهيم بن عبدالله سره ويستل شوي وه ، اوداهغه نظر دی چې دفقهاؤ اقوال هم پرې دلالت کوي لکه : امام ابوحنيفه رحمت الله عليه ، حسن بن حيي رحمت الله عليه ، شريک رحمت الله عليه ، امام مالک رحمت الله عليه ، امام شافعی رحمت الله عليه ، داؤد رحمت الله عليه او ملګري يې ، دغه ټول اشخاص چې يادموکړل که پخواني دي اوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسني ياپي پخپله فتوى كې ددې نظرويونكي دي اوياهم په عملي ډول دتورې په ويستلوسره يې دمنكردليدلوپه صورت كې دهغه دتغيرپه منظورورداناكلي دي

امام ابومحمد رحمت الله عليه ويلې دي : يادې شوې ډلې لومړى په احاديثو دليل نيولئ دى چې له هغه څخه : صحابه كرامو وويل : اې دالله جل جلاله رسوله ! آيا جګړه ورسره وكړو ، پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفرمايل : نه ، ترهغه چې لمونځونه يې قائمول .

په ځينو احاديثوكې راغلي دي چې : ترهغه جګړه ورسره مه كوئ چې ترڅومو پخپل منځ كې ډاګيز كفر ترې ليدى نه وي چې په هغه كې د الله جل جلاله له پلوه دليل او حجت موجود نه وي .

او په ځينو نورو الفاظو كې بيا راغلي دي : چې په صبر كولو سره يې توصيه كوئ او واجب ئې بولئ ، او وايي اګر كه يې يو له موږ څخه په شا وواهه او مال ئې ترې واخست .

او په ځينو رواياتو كې دي : كه ويريدى چې د تورې برښنا د بيدار او ويښ نكړي ، نو په مخ د درخت توټه واچوه او ووايه زه غواړم چې زما او خپله ګناه د دواړه ترغاړه شي (پرتابارشي) او ددوزخيانو څخه شي .

په ځينو رواياتو كې دي : د الله جل جلاله وژل شوى بنده شه او دالله جل جلاله قاتل بنده مه كيږه .

دغه حديث شريف امام طبراني رحمت الله عليه دشهر بن حوشب او هغه له جندب بن سفيان څخه روايت كړئ دئ او دحديث شريف په آخر كې راغلي دي : د الله جل جلاله مقتول بنده شه .

او دخباب رضى الله عنه په حديث كې همداسې ذكر شوي او په كې زياته شوې چې : د الله جل جلاله قاتل بنده مه كيږه .

او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه ، امام حاكم رحمت الله عليه ، او امام طبراني رحمت الله عليه دحماد بن سلمه رحمت الله عليه او هغه له على بن زيد او هغه له ابو عثمان څخه او هغه له خالد بن عرفطه څخه پدې لفظ روايت كړئ چې : زردى چې ما څخه وروسته به فتنې پيښې او اختلاف به منځته راشي كه دوكولاى شواى چې د الله جل جلاله مقتول بنده شي نه قاتل ، نو داكار ترسره كړه . په سند كې على بن زيد بن جدعان ضعيف دى، مګر ضعف يې جبيره شوى او د اعتماد وړ ګرځيدلئ دى ، دحذيفه رضى الله عنه د روايت په هكله حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلې دي : دحذيفه رضى الله عنه حديث شريف داسې دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د فتنو په هكله فرمايلي دي : د الله جل جلاله مقتول بنده شه او دالله جل جلاله قاتل بنده مه كيږه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه حديث اصل دحذيفه رضی الله عنه څخه نشته ، اګر که امام الحرمين رحمت الله عليه په نهاية کتاب کې صحيح بللئ دئ ، مګر حافظ ابن صلاح رحمت الله عليه تعقيب کړئ او ويلي يې دي : په معتمدو کتابونو کې مې و نه موند ، بدې فن کې دامام الحرمين قول د اعتبار وړ ندئ .

په ځينې آثارو کې راغلي دي : دآدم عليه السلام د غوره زامنو څخه شه يعني قابيل او هابيل .

دغه حديث شريف امام احمد ر حمت الله عليه او امام ترمذی رحمت الله عليه د سعد بن وقاص رضی الله عنه څخه روايت دی چې دعثمان رضی الله عنه د فتنې په مهال يې ويلي وه : پدې ګواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : په يقيني ډول چې وروسته به داسې حالت راشي چې ناست شخص به په هغه کې د ولاړ شخص څخه غوره او بهتر وي .

پدې حديث کې دي چې : که ماته کورته را ننوځي او خپل لاس راته زما د وژنې لپاره را اوږد کړي ، ويې ويل : دآدم عليه السلام د ځوی په څير شه ، امام احمد رحمت الله عليه د ابن عمر رضی الله عنهما د حديث شريف څخه پدې لفظ روايت کړی چې : ستاسو څخه د کوم يو له دې کړنې څخه نه منع کوي چې څوک يې د مرګ لپاره ورته راشي او د آدم عليه السلام د ځوی په څير عمل وکړي قاتل به په اورکې وي ، او مقتول به په جنت کې وي .

امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه او امام ابن حبان رحمت الله عليه د ابو موسی اشعري رضی الله عنه څخه روايت کړی دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د فتنې په اړه فرمايلي دي : د فتنې په مهال خپلې ليندې او غشي مات کړئ او خپلې تورې په ډبرو ووهئ که چيرې ستاسې د کوم يو کورته څوک ورننوتل نو دآدم عليه السلام د غوره ځوئ عمل او کړنه ترسره کړئ ، داحديث شريف امام قشيري رحمت الله عليه صحيح بللئ دئ .[195]

اود الله جل جلاله پدې فرمان سره يې دليل نيولی دی چې : وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِن أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿27﴾[196]

---

[195] - التلخيص الحبير ج 4 ص 84 .
[196] - سورت المائدة آيت 27 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : - او ولوله ، په دوئ باندې قصه ، د دواړو زامنو، د آدم علیه السلام ، په حقه سره کله چې وکړه دواړو ، قرباني ، نو قبوله کړی شوه د یو د دې دواړو نه ، او قبوله نکړی شوه د، دبل نه ، او ویل هغه (قابیل) ، چې خامخا به زه قتل کړم تا او ویل (هابیل) ، چې بیشکه ، قبلوي الله ، د پرهیز ګارانونه .

امام ابو محمد رحمت الله علیه ویلي دي : پدې ټولو دلائلو او څېر نه کې چې په آخره اندازه مو څېړلي دي کوم حجت او دلیل نلري ، کوم مو چې یو یو حدیث دهغه د سند او معنی سره یو ځای ذکر کړي او دلته هم ان شاء الله یوه بشپړه فقره ذکر کوو او د الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړو .
[197]

دامیر لخوا د مال اخستلو او دشا وهلو په وخت کې صبر کولو امر په یقیني ډول په هغه صورت کې منځته راځي چې امام دغه واکې په حقه سره ترلاسه کړي وي ، پدې حالت کې په یقیني ډول په موږ باندې د امیر په مقابل کې صبر کول فرض دي او که یې له دې څخه ممانعت وکړ ، بیایې د غاړې وهل هم لازم دي نو دغه شخص فاسق او د الله جل جلاله ګناه کاردی ، مګر که دغه په باطل سره وي نو د الله جل جلاله څخه پناه غواړو چې د الله جل جلاله رسول په باطل سره امرکوي ددې دلیل د الله جل جلاله دا فرمان دی چې : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿2﴾ [198]

ژباړه :- اومدد کوئ د یو بل سره په نیکئ سره او په تقوی کې او مه کوئ مدد د یو بل سره په ګناه ا وپه زیاتې کې او و ویریږئ د الله نه بیشکه الله ډیر سخت دی په عذاب کې .

په یقیني ډول پدې سره پوه یو چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم قول د الله جل جلاله د قول مخالف ندی ، الله جل جلاله فرمایي : وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى ﴿3﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى ﴿4﴾ [199]

ژباړه : .او نه خبرې کوي د خواهش نه / ندی دا قرآن مګر وحي ده .

اوالله جل جلاله فرمایلي دي : .... وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا ﴿82﴾ [200]

ژباړه : او که چیرته وې دا قرآن کې د طرفه د غیر الله نه ، نو موندلي به وو دوی پدې کې اختلاف ډیر .

---

[197] - الاتصال الی فهم معرفة الخصال وګوری ،لابی محمد ابن حزم رحمت الله علیه .
[198] - سورت المائده آیت 2 .
[199] - سورت النجم آیت 3، 4 .
[200] - سورت النساء آیت 82 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصحيح خبرده چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم ټول اقوال د الله جل جلاله له پلوه را لیږل شوي دي وحی ده پدې کې هيڅ تعارض ، اختلاف او تناقض نشته ، که چیرې دا همداسې وي نو پرته له کوم شک څخه ټول مسلمانان پدې پوهیږي چې دمسلمان یاذمي مال په ناحقه سره اخستل يائې په ناحقه وهل ګناه ده ، تیری دی اوحرام دي . پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : بيشکه ستاسو وينې ، ستاسو مالونه او ستاسې پت حرام دی .

داحديث امام بخاري رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام بيهقی رحمت الله عليه ، امام ابوعوانه رحمت الله عليه ، امام دارمي رحمت الله عليه ، امام بزار رحمت الله عليه اوامام طبراني رحمت الله عليه روايت کړی دی .

نوپدې شک نشته او هيڅ يو مسلمان هم پدې کې اختلاف نلري چې په ظلم د مسلمان مال اخستل او هغه وهل پداسې حال کې چې ددفع کيدو توان ئې هم ولري نو په څه سبب سره په ګناه او تيري باندې د ظالم مرستندوی شو ؟ دغه کار د قرآن کريم په نص سره حرام دی .

او کوم احاديث اود آدم عليه السلام د زامنو کيسه مو چې ياده کړه هيڅ کوم دليل او حجت په کې نشته ، دآدم عليه السلام د زامنو کيسه زموږ د شريعت څخه پرته په بل شريعت کې ده ، الله جل جلاله فرمايلي دي : لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا .... ﴿48﴾ [201]

ژباړه :. مقرر کړي دي موږ دهر يو دپاره ستاسو نه يو شريعت او يوه لاره د عمل .

هغه شريعت چې زموږ څخه وړاندې دی دامطلب دی چې : هغه مخکيني احکام چې الله جل جلاله د تيرشوو امتونو لپاره راليږلي وه او دعلماء کرامو ترمنځ پدې کې اختلاف نشته چې وړاندینی شريعت زموږشريعت دی خوچې دهغه د وجوب، صحت او منلود اعتراف لپاره څه راغلي دي او پدې کې هم اختلاف نشته چې مخکينی شريعت زموږ شريعت په هغه صورت کې ندی چې په مخالفت کې يې څه راغلي وي ، مګر دعلماء کرامو ترمنځ په هغه صورت کې اختلاف موجود دی چې د مخکينيوامتونولپاره شريعت راغلی وي ، خو زموږ په شريعت کې دهغه د صحت ، اعتبار اويا ابطال لپاره څه موجود نه وي يعني دهغه خبر له جملې څخه دی چې په اړه يې سکوت شوی وي ، مګر راجح قول دادی – والله اعلم . چې مخکينی شريعت زموږشريعت دی چې زموږ په شريعت کې هغه څه رانشي

---

[201] - سورت المائده آيت 48 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې داعتبار نشتوالی يې بيانوي ځکه چې دسکوت سره يې په هغه سره حکايت کول چې داقرار او اعتبار لرلو له جملې څخه ګڼل کيږي . [202]

- احاديث دادي درسول الله صلی الله عليه وسلم څخه صحيح روايت نقل شوی چې : چاچې ستاسو څخه کوم منکر او بدکارولید نو حتماً هغه بايد په لاس سره ئې تغير کړي او مخه يې ونيسي او که دلاس توان يې نه در لود بياد دامنکر په ژبه سره بند کړي او که داوس يې هم نه درلود بيا د دغه منکر سره په زړه نفرت پيدا کړي او همدا ضعيفه مرتبه دايمان ده چې له دې څخه وروسته دايمان څه نه پاتې کيږي .

بل حديث د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه په صحيح ډول ثابت دی چې : د الله جل جلاله په نافرماني کولوکې اطاعت نشته بلکې اطاعت په طاعت کې ده .

په بل حديث کې دي چې : يو ستاسې څخه د خبرې اوريدل او اطاعت ترهغه مهاله دی چې په ګناه يې امر ورته نه وي کړی که په ګناه يې امر ورته وکړ بيا نه د خبرې اوريدل شته او نه اطاعت .

پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : څوک چې دخپل څخه د دفاع په صورت کې مړ شي شهيد دئ او څوک چې دغصب شوي شي د حصول په سبب مړ شي شهيد دی . داحديث شريف امام احمد رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړی دی.

پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: خامخا به په نيکۍ سره امرکوي او خامخا به له بدۍ څخه منع کوي او که دا کار ونه کړي نو يقيناً چې الله جل جلاله به مو له خپل پلو څخه ټول په عذاب کړي
.

نوددې مبارکو احاديثو ظاهري بڼه داسې ده چې ځينې د نورو معارض واقع شوي نو صحيح او سمه خبره داده چې يوه جمله د بلې ناسخه ده اوبل څه امکان نلري نو دا واجب دي چې وکتل شي کوم يې ناسخ دی نو وموندل چې هغه احاديث چې د جګړې څخه ممانعت کوي هغه د اصل (معهود) سره موافق او برابر دی کله چې دغه حالت پرته له کوم شک څخه د اسلام په لومړيو وختونو کې وه ، او دغه نور احاديث د اضافه حکم او شريعت په بڼه راغلي دي چې هغه جګړه ده او پدې کې هم کوم شک نشته ، نو د هغو احاديثو د معنی منسوخول اودحکم رفع کول يې صحيح وه کله چې پيغمبر

- پدې اړه : المستصفی دامام غزالی ص 132 اووروسته مخونه ، احکام دامام آمدي ج 2 ص 186 اووروسته مخونه ، شرح مسلم الثبوت ج 2 ص 184- 185 ، احکام دابن حزم ج 5 ص 724 ، تفسير قرطبی ج 7 ص 28 ، تفسير ابن کثير ج 2 ص 63 ، فتح القدير للشوکانی ج 2 ص 46 . [202]

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلی الله علیه وسلم پردې نورو احادیثو تلفظ وکړ اوداکار هم یقیني دی نوداکار ناشونی او حرام کاردی چې منسوخ احادیث واخستلئ شي او عمل پرې وشي او ناسخ پرېښودئ شي ، یعني شک واخستل شي او یقین پرېښودل شي او چاچې دعوی وکړه چې دغه یادشوي احادیث لومړی ناسخ وه او بیا منسوخ شول نودا باطله دعوی ده او پرهغه څه وردید چې نه پرې پوهیږي او په الله جل جلاله پورې یې هغه څه وتړل چې ورته معلوم ندي او داکار ناروا اوحرام دی او که دا صحیح وي نو الله جل جلاله به دغه حکم ددلیل او حجت څخه خالي کړی نه وای چې په هغه کې به یې د منسوخ راګرځیدل دناسخ په بڼه ښودلی وای ځکه چې الله جل جلاله په قرآن کریم کې فرمایلي دي : تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ ... ﴿89﴾ [203]

ژباړه : چې وضاحت کوونکی دی د پاره د هر څیز .

بل دلیل دادی چې الله جل جلاله فرمایلي دي : وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ ...﴿9﴾ [204]

ژباړه : او که چیرې دوې ډلې د مومنانو نه و جنګیږي پس صلحه وکړئ په منځ دهغوئ دواړو کې پس که چیرې زیاتئ وکړ یو د دواړ و نه ، په بله ډله باندې پس جنګ کوئ تاسې دهغې ډلې سره چې هغه ز یاتئ کوي تر دې پورې چې واپس راشي حکم د الله ته .

پدې کې هیڅ یومسلمان اختلاف نلري چې دغه مبارک آیت چې د یاغي ډلې وژل په کې راغلئ محکم دی او منسوخ ندی نوداصحیح خبره ده چې همدغه آیت د هغه مبارکو احادیثو لپاره محکم دی نوکوم چې ددغه مبارک آیت سره موافق اوبرابر وي هغه ثابت ناسخ دی او کوم چې ددې آیت شریف مخالف وي هغه منسوخ دی او حکم یې پورته شوی او عمل نه پرې کیږي ، یوې ډلې دادعوی هم کړې چې دغه مبارک آیت او احادیث د غلو (ډاکوانو) په برخه کې راغلي نه دامیر او پاچا په هکله ، ددوی دغه دعوی یقیناً باطله ده ځکه چې دغه قول کوم دلیل او حجت نلري ، اوبل داچې په دغه احادیثوکې دعوی کوونکی عاجزوي له دې څخه چې ووایي : دغه احادیث د ځینې خلکوپه هکله راغلي او یاهم په خاص وخت کې ویلی شوي نو دعوی ددلیل څخه پرته نه صحیح کیږي او په دعوی سره د نصوصو خاص والی رواندی ځکه چې دا په الله جل جلاله باندې په ناپوهی سره څه تړل دی .

- سورت النحل آیت 89 . [203]
- سورت الحجرات آیت 9 . [204]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت شوی دی چې یو پوښتونکي دهغه چاپه هکله چې په ناحقه یې مال اخلي پوښتنه وکړه پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : مال د مه ورکوه ، هغه وویل : که ووژلم ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : جګړه ورسره وکړه ، پوښتونکي وویل : که مې ووژلو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : هغه به دوزخ ته ځي ، بیاهغه سړي وویل: که زه یې ووژلم ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ته به جنت ته ځي .

لیکوال وایي : پدې لفظ سره مې داحدیث ونه موند ، مګر نور روایات په نورو الفاظو سره شته چې امام بخاري رحمت الله علیه په صحیح الجامع ، تاریخ کبیر او همداسې امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه او امام دارقطني رحمت الله علیه روایت کړی دی .

یابې پدې معنی سره حدیث فرمایلئ دی، په صحیح حدیث کې راغلي دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : مسلمان دبل مسلمان وروردی نه یې مال غلاکوي او نه ظلم پرې کوي ، اوهمدارنګه داثابت دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم په زکات کې فرمایلي دي : چاچې خپل حق بللو او غوښتنه یې وکړه هغه ته دورکړل شي او چاچې په ناحقه دهغه غوښتنه وکړه نو نه د ورکول کیږي . داحدیث امام بخاري رحمت الله علیه دأنس بن مالک رضی الله عنه څخه روایت کړی چې کله یې بحرین ته لیږه نو ابوبکرالصدیق رضی الله عنه دغه لیک ورته ولیکه چې :

بسم الله الرحمن الرحیم ، دادزکات هغه حکم دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په مسلمانانو باندې دهغه د ملکیت په صورت کې فرض کړی دی الله جل جلاله خپل پیغمبر ته ددې امر کړی دی ، چاچې د مسلمانانو څخه ددې غوښتنه وکړه او هغه یې مستحق وه نو ورد کړل شي او چاچې دهغه څخه د زیات څه غوښتنه وکړه نه د ورکول کیږي. الحدیث .

همدازنګه دا حدیث امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله ، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام حاکم رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، اوامام بزار رحمت الله علیه روایت کړی دی .

داصحیح حدیث دی چې د ثقاتو دلیارې څخه مو دأنس رضی الله عنه څخه هغه د ابوبکر الصدیق رضی الله عنه اوهغه بیا درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی دی ، داد هغه چا دا تأویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

باطلوي چې د مال څخه ددفاع په سبب جګړه کول يواځې په غلو او داړه مارانو پورې ځانګړی کوي ځکه چې غله زکات نه غواړي بلکې امير او پاچا يې غواړي نو يواځې په همده پورې تړاو نيسي که چيرې يې دخپل حق څخه زيات وغوښت نو تيرئ يې وکړ ، که چيرې د حق څښتنان يو موټئ وي نو باطل به هيڅکله قوت نه وه موندلی د الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړو.

اوکوم يې چې دعثمان رضی الله عنه د کړنې په ارتباط اعتراض کړی نو هغه هيڅکله نه پوهيده چې وژل کيږي به ، بلکې هغه د ليده چې يواځې به دکلابندی کردار ترسره کوي او دوی هم دهغه مبارک شهادت نه غوښت او د عادل امير لپاره دا تقاضانه وه بلکې دده ملتيا او دده ترقوماندې لاندې جګره کول يې فرض بلل نو دوی دعثمان رضی الله عنه په پيښه کې هيڅ دليل نشته .

ځينوويلی: په پاڅون او انقلاب کې دحدودو څخه تيری ، دوينې توئيدل ، دمالونو لوټ کيدل ، بې پرده توب ، هرې سيمې ته ددوی لمن خپريدل ، نورو ددوی په ځواب کې وويل : هيڅکله داسې نده ځکه دهغه چالپاره چې په نيکئ امر کوي او له بدی څخه منع کوي دا جواز نلري چې څوک بې پردې کړي ياپه ناحقه دچا مال ته لاس واچوي ياهغه چاته ضرروررسوي چې جګړه ورسره نه کوي ، نو کوم کار يې له دې څخه ترسره کړ ، نو ده هغه څه وکړل چې بايد مخه يې نيولې وای ، مګر د بدو او ناوړه خلکو له پلوه د عامه وګړو وژل يا دهغوی مالونه لوټول ياپې بې عزتي کول دا ټول هغه هغه څه دي چې په خلکو دهغه تغير کول او له منځه يې وړل لازم دي .

اوهمدارنګه که سنګر له منځه وړل دهغه بدو پايلو له ويرې څخه وي اوياهم په نيکی سره امر کول ويره رامنځته کوي نوهمدغه بعينه د اشغالګرواو استعمارګرو په مقابل کې د جهاد په مخ کې خنډ دی اودا هيڅکله مسلمان نه وايي .

اوکه دا دعوی يی وکړه چې : پدې سره به عيسويان د ملسمانانو ښځې وينزې کړي اولادونه به يې غلامان کړي مالونه به يې چور او تالان کړي وينې به يې توئې کړي ، بی عفته او بې عزته به يې کړي ، خوددې ټولو سره سره مسلمانانو ترمنځ څه توپير نشته او داټول دالله جل جلاله په لارکې جهاد او قرآن کريم او نبوي احاديثوته دعوت او بلنه ده .

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي : دوی ته ويل کيږي چې دهغه پاچا په اړه څه وايي چې يهودان يې واکداران کړي او دنصاراوو څخه يې خپل لښکر جوړکړی او په مسلمانانو يې جزيه ايښې ده ، د مسلمانانو ماشومان د تورې لاندې حلالوي ، مسلمانې عفيفې ميرمنې يې بد لمنی او زناته راکش کړې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چیرې یې چې مسلمانان موندلي په غاړه یې ورته توره ایښې ده ترڅو یې میرمنې خپلې وینځې او ماشومان یې غلامان کړي او دهر څه چور او تالان یې ځان ته روا کړي ، خو ددې ټولو جرمونو او فجائعو سره سره بیاهم په ډاګه د مسلمانئ اعلان کوي ، لمونځ قائموي ؟ که چیرې ووایې چې په مقابل کې یې پاڅون ناروا دی ، ورته ویل کیږي چې : دغه پاچا چې چیرته مسلمان موندلی وژلی یې دی آن تردې چې په ټولیز ډول یې په شهادت رسولي دي ، نودغه شخص پریښودی شي او په ضد یې پاڅون ونکړی شي نو حتماً په لازمي ډول به یواځې همدی او کفار ملګري به یې ورسره پاتې شي ، که چیرې دده دظلم او تیري په مقابل کې صبر روا بولي نو په بشپړه توګه یې د اسلام مخالفت وکړ او ترې ووتل ، په ضد یې باید پاڅون وشي او جګړه د ورسره وشي همدایې نظر دی .

موږ ورته وایو : که چیرې د مسلمانانو څخه نهه برخې ووژل یاداچې ټول یې ووژل یواځې یو یې ژوندی پریښود او مسلمانې میرمنې یې وینځې کړې او مالونه یې چور او تالان کړل نوکه چیرې یې په ضد باندې د پاڅون څخه ممانعت کوي اقوال یې پخپله یو دبل په ضد واقع کیږي او که یې په ضد پاڅون کولو ته جواز ورکوي ، نو یوه کوچنئ پوښتنه ترې کوو او ترهغه ور پسې یو چې د یو مسلمان په وژنه او یا د مسلمانې میرمنې په وژنه یا د هغوی د مال په ناحقه اخستلو او یا دکوم انسان په ناحقه سره بې عزتي او بې عفتی په کولو سره یې ود روو نو که چیرې یې ددې څیزونو ترمنځ توپیر وښود اقوال یې پخپله یو دبل سره په ټکر کې راغلل او پرته له کوم دلیل او حجت څخه یې حکم وکړ او داکار ناروا دی او که چیرې پرته له توپیر څخه د پورتنیو ټولو جرائمو د له منځه وړل واجب و بلل حق ته راو ګرځیدل .

او دهغه چا څخه پوښتنه کوو چې ظالم او فاجر پاچا یې میرمن لور او ځوی غصب کړی وي چې دوی خپل شهواني غوښتنې پرې اشباع کړي یایې پخپله د فحشا لپاره وکاروي آیا دغه شخص د خپل ځان میرمنې ځوی او لور فحشا او فساد ته وړاندې کول امکان لري یا په دغه شخص د هغه چاپه مقابل کې چې ددغه څیز اراده لري دفاع او مقابله کول فرض دي ؟ که چیرې یې وویل : په باندې د خپل ځان اوکورنی فحشاته و ړاندې کول لازم دي نو ډیر لوی جرم او ګناه یې وکړه چې هیڅ یو مسلمان دانظر نلري .اوکه یې وویل : بلکې په ده باندې فرض دي چې ددغه ناروا مخه ونیسي او جګړه ورسره وکړي نو حق او سمې لارې ته راو ګرځیدل او همدا کار په ټولو مسلمانانو د ټولو مسلمانانو لپاره دهغوی دځان او مال په هکله لازم او ضروری دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو محمد رحمت الله علیه ویلي دي : که چیرې کوم ظلم او تیری پیښ شو اګر که ډیر لږ هم وي باید په اړه یې د امام سره خبرې وشي او دهغه څخه منع کړی شي ، که چیرې منع شو او حق ته راو ګرځیده د قصاص ورکولو ته یې په ځان او غړو کیښوده او دزنا، قذف (تور) او شرابو حد یې قائم کړ نو د هغه امیر منفکي او له منځه وړلو ته څه اړتیا نشته هغه د تیر په څیر امام او امیر دې لیرې کول یې روا ندي ، او که چیرې یې د خپلو دندو او مسؤلیتونو د پلې کیدو څخه مخ و ګرځاوه او حق ته یې رجوع ونکړه نو لیرې کول یې واجب دي او دداسې چا ټاکل چې د الله جل جلاله قوانین نافذوي لازم دي ، څکه چې الله جل جلاله فرمایلي دی : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ... ﴿2﴾ [205]

ژباړه : :- اومدد کوئ د یو بل سره په نیکئ سره او په تقوی کې او مه کوئ مدد د یو بل سره په ګناه ا وپه زیاتې کې.

دشرعي دندو او مسؤلیتونو د هیڅ څیز ضائع کول او هغه ته دعمل جامه نه اغوستل روا ندي ، اود الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړم . [206]

امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي : کله چې امام وټاکل شي بیا دبیعت کولو څخه وروسته فاسق شي نو جمهورو علماؤ ویلي دي : امامت یې له منځه ځي او د ظاهر او څرګند فسق په سبب د قدرت څخه ګوښه کیږي څکه دا ثابته خبرده چې امام د حدودو د پلې کولو او حقوقو د اخستلو ، د یتیمانو او لیونیانو د مالونو د ساتلو او د دوی د نورو حالاتو په نظر کې نیولو او هغوی ته د اهتمام کولو اوداسې نورو کارونو لپاره ټاکل کیږي نوکله چې دغه امیر فاسق وي دداسې کارونو د پرمخ بیولو او دهغو دپلې کولو څخه یې وګرځوي او مخه یې ونیسي .

که چیرې دا روا وبولو چې امیر فاسق دی او دغه فسق یې د هغو دندو او مسؤلیتونو چې دهغه پلې کیدو لپاره ټاکل کیږي مخنیوی کول ، آیا دا په لومړي سر کې مناسب نه بولي چې دا دامیر ددندو د پلې کیدو لپاره خنډ کیږي او دغه کارهم همداسې دی .

اونور ویلي دي : چې امیر تر هغه پورې د قدرت څخه نه ګوښه کیږي ترڅو کافر شوی نه وي اویا یې لمونځ نه وي ترک کړی او یاهم لمانځه ته یې دعوت نه وي پریښی اویاهم د شریعت څخه یې کوم څه

---

[205] - سورت المائده آیت 2 .
[206] - الفصل فی الملل والاهواء والنحل لابن حزم ج 4 ص 132- 135 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترک کړي نه وي ، څکه چې دحضرت عباده رضی الله عنه په حدیث کې راغلي دي : ترهغه امیرد قدرت څخه لیرې کیدی نشي چې دهغه څخه څرګند کفر ووینې چې ستاسې په وړاندې دهغه په اړه د الله جل جلاله له لوري بشپړ دلیل او حجت موجود وي .

دعوف بن مالک رضی الله عنه په حدیث کې راغلي دي : نه ، ترهغه به دامیر اطاعت کوی ترڅو ستاسې ترمنځ لمونځ قائموي ، اود حضرت ام سلمه رضی الله عنها په حدیث کې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت شوی چې : یقیناُ به پرتاسې امیران ټاکل کیږي چې ځینې افعال او کړه وړه به یې خوښوی او ځینې نور به بد بولی چاچې د هغوی بد افعال په زړه سره بد و بلل یقیناً غاړه یې خلاصه شوه او چاچې په زړه باندې د دوی بد افعال بد وبلل یقیناً دهغوی د ګناه څخه یې په امن شول مګر چاچې د دوی په بدو افعالو راضی شول او دهغوی متابعت یې وکړ (هغوی ګناه ګار شول) صحابه کرامو رضی الله عنهم وویل : اې د الله رسوله ! آیا له دوی سره جګړه نه کوو او نه یې وژنو ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ،ترهغه چې لمونځونه یې کول ، یعني چاچې په زړه بد ګڼل او په زړه یې دهغو انکار وکړ . [207]

امام قرطبي رحمت الله علیه وسلم د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه چې : لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [208]

ژباړه : نه شاملیږي وعده زما ظالمانو ته .

امام قرطبي رحمت الله علیه وایي امام ابن خویزمنداد رحمت الله علیه ویلي دي : هرهغه څوک چې ظالم وي ، پیغمبر ، خلیفه ، امیر ، مفتي او د لمانځه امام نشي ټاکل کیدی اوهر هغه روایات چې د شارع څخه یې روایت کوي نه منل کیږي اوپه احکامو کې یې ګواهي نه قبلیږي تردې هغه د فسق په سبب د قدرت څخه نه ګوښه کیږي تردې چې أهل الحل والعقد شوری یې له قدرته لیرې کړي . [209]

امام نووي رحمت الله علیه ویلي دي : چې قاضي عیاض رحمت الله علیه ویلي : که چیرې په امیر باندې کفر یا دشرعي احکامو تغیراویاهم بدعت واقع شي نو پدې صورت کې یې مشري ختمه او اطاعت یې نشته په مسلمانانوواجب دي چې په ضد یې پاڅون وکړي او قدرت واکې ترې واخلي او که امکان ولري په ځای یې بل امام وټاکي که چیرې دغه توان یواځې د یوې ډلې سره وي نود کافر امیر په ضد پاڅون

- تفسیر قرطبی ح 1 ص 186- 187 . [207]
- سورت البقرة آیت 124 . [208]
- تفسیر قرطبي ج 2 ص 115- 116 . [209]

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول واجب دي اود بدعتي امیر په مقابل کې دغه کارنشته خوکه چیري دده په مقابل کې د بریالیتوب ګومان ولري نوبیا دا پاڅون هم واجبیږي ، اوکه چیرې یې ناتواني او ناکامي یقیني وي بیا پاڅون نه واجبیږي نو مسلمان باید له خپل هیواد او سیمې څخه بل ځای ته هجرت وکړي اودخپل دین دساتنې په خاطر لاړشي .

ویلې یې دي : دفاسق لپاره په لومړي سرکې امامت نه صحیح کیږي اوکه بیا وروسته فاسق شو نو ځینې علماء کرامو ویلي دي : د قدرت څخه ګوښه کیدل یې واجب دي مګر که چیرې پدې کارسره فتنه او جګړه منځته راتلله بیاداکار نشته .

جمهورو اهل سنتو له فقهاء ، محدثینو، او متکلمینوڅخه ویلي دي : امیر دفسق ، ظلم ، اود حقوقوپه پامال کیدوسره د قدرت څخه نه لیرې کیږي او نه هم منفک کیږي او پدې کارسره یې په ضد پاڅون کول روا نه دي بلکې پدې اړه دراغلو احادیثو په رڼاکې یې ویرول او نصیحت کول واجب دي .

قاضی رحمت الله علیه ویلي دي : پدې اړه ابوبکر بن مجاهد رحمت الله علیه د اجماع دعوی هم کړیده ، خو ځینو دا اجماع د حسن رضی الله عنه او ابن زبیر رضی الله عنه او دمدینې دخلکو پاڅونونه د بنو امیه ؤ په ضد ذکر کړی دي او همدارنګه د تابعینودیوې ډلې او داسلام دمبارک دین د لومړئ پیړئ نیکو او صالحو خلکو د ابن الاشعث په ملګرتیا د حجاج بن یوسف په ضد پاڅون کول یاد کړي دي .

دغه وینکي داحدیث شریف چې وایي : موږبه دامامت د مستحقینوسره لانجه نه کوو .

پدې سره تأویل کوي چې داپه عادلوامامانو کې ویل شوي دی .

د جمهورو علماؤ داحجت او دلیل دی چې د حجاج بن یوسف په ضد پاڅون کول صرف دهغه دفسق په سبب نه وه بلکې کله یې چې شرعي امور بدل او کفریې ښکاره کړ.

قاضی رحمت الله علیه ویلي دي :ویل کیږي چې دغه اختلاف په لومړي سرکې موجود وه بیا دامیرانوپه ضد پاڅون کول په اجماع سره منع کړی شول ، والله اعلم [210]

امام اشعري رحمت الله علیه ویلي دي : چې دظالمانو امیرانو په ضد پاڅون کول دأهل سنتو دځینو علماؤ نظر دی .

- شرح صحیح مسلم ج 1 ص 468 .[210]

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهل سنتو څخه يوې ډلې ، خوارو ، معتزله ؤ ، زيديه ؤ او زياترو مرجئه ؤ دانظر دی چې دفاسق امام په مقابل کې پاځون کول او دوسلې او زور کارول واجب دي .[211]

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : امام ابن التين رحمت الله عليه د امام داؤدي رحمت الله عليه څخه نقل کړی چې ويلي يې دي : د ظالمانو اميرانو په اړه د علماء کرامو نظر دادی چې که د فتنې ، جنجال او ظلم څخه پرته يې ليرې کول ممکن وي نو ترسره کول يې واجب دي او که داکار امکان نلري بيا صبر کول واجب دي ، ځينې علماء څخه راغلي دي چې د لومړي سر څخه د فاسق لپاره د چارو واکې ورکول روا ندي خو که چيرې په اول کې عادل وه بيا ظالم شو نو په ضدېې د پاځون کولو د جواز په اړه اختلاف لري ، خو صحيح خبره داده چې پاځون رواندی ترڅو چې کافر شوی نه وي که کافر شو نوبيا يې په ضد پاځيدل واجب دي .[212]

۱- څرګند خبر داده چې د ظالمو اميرانو په ضد پاځون کول د امام ابو حنيفه رحمت الله عليه مذهب دی .

دا له دې څخه په ډاګه کيږي چې ابو اسحاق فزاري رحمت الله عليه دامام ابوحنيفه رحمت الله عليه په هکله ويلي دي : آيا د الله جل جلاله څخه نه ويريدې چې دابراهيم بن عبد الله بن حسن سره د زما ورور پاځون کولوته وهڅاوه هغه وويل : دا داسې وه لکه د بدر په ورځ چې وژل شوی وي ، زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زما په اند دغه پاځون وړوکی بدر دی (يعني د ثواب له اړخه لکه چې د وړوکي بدر په غزا کې شرکت کړی وي .[213]

ابوبکر جصاص رحمت الله عليه ويلي دي : دامام ابوحنيفه رحمت الله عليه مذهب د ظالمو اميرانو په وژلو کې مشهور او واضح دی .[214]

هغه څه چې خورا څرګند او واضح دي چې د ظالمو اميرانو په ضد د پاځون جواز د تابعينو څخه وروسته هم پخپل ځای پاتې مذهب دی لکه څنګه چې حافظ ابن کثير رحمت الله عليه د شهيد احمد بن نصر الخزاعي رحمت الله عليه په سوانحو کې ليکلي او وايي : دعلماؤ ، ديندارو ، د نيک عمل

- مقالات الاسلاميين ص 145 .[211]
- فتح البارى ج 13ص 8 .[212]
- شذرات الذهب د ابن عماد الحنبلى ج 1 ص 44 ، تاريخ بغداد ج 13ص 384 .[213]
- احکام القرآن للجصاص ج 1 ص 86 .[214]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرونکو او په نیکی کې د هڅو کوونکو او د اهل سنتو امامانو څخه وه چې په نیکۍ به یې امر کاوه او له بدۍ څخه به یې خلک منع کول او دخلیفه واثق بالله په ضد یې قیام وکړ کوم چې قرآن کریم یې مخلوق باله ډیر زیات سخي سړۍ وه دخپل سرڅخه تیرشو .... تردې چې ویې ویل : امام غزالي رحمت الله علیه ویلي دي : په ظالم پاچا لازم دي چې د قدرت څخه لاس واخلي ځکه دا پاچا یا ګوښه شوی او یا یې ګوښه کول واجب ګرځیدلي او هغه په یقیني ډول پاچا ندی .[215]

امام ابن الوزیر رحمت الله علیه د حسین رضی الله عنه د قیام په هکله د فقهاؤ د خبرو په اړه ویلي دي : پدې مسأله کې د دوی د اتفاق ذکر دی چې دحسین رضی الله عنه کړنه یې دیزید سره د ابن الاشعث او ملګرو کړنه یې دحجاج په ضد ښه او غوره کار بللئ دی ، خو زیاترو یې د پاڅون جواز دهغه چا په ضد ورکړی چې د یزید او حجاج په څیروي ، او ځینو یې بیا دهرظالم پاچا په ضد پاڅون روا بللئ دی .

او همدارنګه امام ابن الوزیر رحمت الله علیه ویلي دي : د ظالمو پاچایانو په ضد د پاڅون څخه د ممانعت نه هغه څوک مستثنی (ځانګړی) شوی دی چې ظلم یې آخری حد ته ورسیږي اوپه پاچاهۍ کې لویه فتنه رابره شي لکه یزید او حجاج بن یوسف او هیڅوک د نظر او امامت له څښتنانو څخه د داسې ظالمو امیرانو په خیر د امامت او واکدارۍ په ورکولو نه وایې .

د تیر شوو علماء کرامو د اقوالو څخه داسې څرګندیږي چې هلته یو دریم قول هم شته او هغه د قاضی عیاض رحمت الله علیه د خبرو په درشل کې چې ذکر شو ، او هم د ابن التین رحمت الله علیه قول چې د داؤدی رحمت الله علیه څخه یې نقل کړی وه او په همدې نظر سره امام ابن حزم رحمت الله علیه او امام قرطبي رحمت الله علیه او نور هم دي .

په همدې سره دلائل را ټولیږي او هغه پدې تفصیل سره چې که ګومان یې وه چې د منکر تغیر او برابروالی یې په توان کې وه ځکه چې پدې کې وینې توئیږي که داسې ګومان یې درلود چې د پاڅون په صورت کې هیڅکله د ظالم او فاسق پاچا په وړاندې د صبر کولو څخه زیات ضرر او زیان منځته نه راځي نو پاڅون کول واجبیږي او که داسې نه وه نو بیا پاڅون کول روا ندي ددې نظر تفصیل به ان شاء الله وروسته راشي .

---

[215] - احیاء علوم الدین ج 2 ص 34 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم قول :

زیاتره علماء کرام پدې نظر دي چې باید د ظالمو پاچایانو په مقابل کې پاڅون ونکړی شي ځکه چې ددې په پایله کې بیا د مسلمانانو وینې توئیږي په لویه آزموینه کې لویږي پاچایان خپل انتقام او بدل ترې اخلي کورونه او مالونه یې چور او تالان سره مخ کیږي .امام نووي رحمت الله علیه ویلي دي : د ظالمو پاچایانو په ضد پاڅون کول او دهغوئ وژل د مسلمانانو په اجماع سره حرام بلل شوی دي اګر که دغه امیران فاسق او ظالم هم وي . له دې معنی سره سم په څرګند ډول احادیث مو جود دي

.

اهل سنت ټول پدې سره متفق دي چې پاچا په فسق سره د قدرت څخه نه ګوښه کیږي خو دفقهی په کتابونو کې زموږ د ځینې اصحابو په نزد پاچا په فسق سره د قدرت څخه ګوښه کیدی شي او همدارنګه دا نظر د معتزله ؤ څخه هم ذکر شوی نو ویونکی یې غلط شوی او دا د اجماع مخالف دي

.

علماء کرامو ویلي دي : د قدرت څخه یې نه ګوښه کیدل او په ضد یې د پاڅون حرمت او نه روا کیدل پدې سره دي چې په درشل کې یې د فتنو ، بې ځایه وینې توئیدو او خپل منځي جګړو منځته راتلل دي نو د منځه تللو زیان یې ترپاته کیدو خورا زیات دی .[216]

شیخ ابو عمرو عبد الحکیم حسان وایي : کومه اجماع چې امام نووي رحمت الله علیه ذکر کړې ده د زیاتو علماء کرامو په اند د ظالم پاچا په ضد د قیام په جواز ورکولو سره ماته شوې ده .

همدا امام ابن الوزیر رحمت الله علیه بیان کړې وایي : له همدې څخه امام ابن حزم رحمت الله علیه په امام ابوبکر بن مجاهد رحمت الله علیه باندې رد کړی چې دظالمو امیرانو په ضد د قیام په حراموالي یې اجماع نقل کړی وه ، نو امام ابن حزم رحمت الله علیه دا اجماع صحیح ونه بلله او دلیل یې د حسین بن علی رضی الله عنهما او ملګرو پاڅون یې د یزید په مقابل کې او دابن الاشعث رحمت الله علیه او ملګرو پاڅون یې چې کبار تابعین او غوره مسلمانان په کې وه د حجاج بن یوسف په مقابل کې .... تردې چې وېې ویل : دغه مسأله قاضی عیاض رحمت الله علیه ذکر کړی او دابن مجاهد رحمت الله علیه د اجماع دعوی یې هم په کې راوړې ده .

---

[216] - شرح صحیح مسلم ج 12ص 469 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضی عیاض رحمت الله علیه ویلي دي : ځینو په ده باندې د اجماع ماتوالی پدې دلیل سره وښود چې حسین بن علی رضی الله عنه ، عبد الله بن زبیر رضی الله عنه د مدینې منورې عامو مسلمانانو د بنو امیه په ضد قیامونه وکړل او همدارنګه د تابعینو څخه یوې ډلې او لومړئ پیړئ غوره ملسمانانو د ابن الاشعث په مشرئ د حجاج بن یوسف په مقابل کې ترسره کړ . [217]

دامام شافعی رحمت الله علیه د پیروانو په نزد د قیام او پاڅون کوونکو په هکله دوه مشهورې نظرېې شته دي :

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ددې حدیث شریف په شرحه کې چې : یقیناً تاسې به زما څخه وروسته به ځان خوښونه او هرڅه ځان ته غوره کول اوداسې نور کارونه ووینۍ چې بد به یې بولئ .... أثرة : معنی داده چې : یو څوک د خپل ځان لپاره یو څه دنیوی مال او متاع ځانګړې کوي ، داقول د پیغمبر صلی الله علیه وسلم چې : د الله جل جلاله څخه خپل حق وغواړئ . دامام سفیان ثوري رحمت الله علیه په روایت کې راغلي چې : د الله جل جلاله څخه هغه څه غواړي چې ستاسې دي . یعني چې تاسې ته خپل حق در وښئي او یاپې غوره عوض او بدل درکړي ، یعني نورښه او غوره امیران درته راولي ، دحضرت یزید بن سلمه جعفي رضی الله عنه په حدیث کې چې امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی راغلي دي : چې ده پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وویل : اې د الله جل جلاله رسوله ! که زموږ داسې امیران او مشران وي چې زموږ څخه خپل حقوق اخلي او زموږ حق نه راکوي او راڅخه ګرځوی یې آیا موږ جګړه ورسره وکړو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل : نه ، جګړه مه ورسره کوئ په دوی باندې دهغه څه ملامتیا ده چې کړی یې دي او پرتاسو هم دخپلې کړنې مسولیت دی .

دامام اسماعیلي رحمت الله علیه د ابومسلم خولاني رحمت الله علیه په سند سره د ابو عبیده بن الجراح رضی الله عنه او هغه دعمر رضی الله عنه په مرفوع ډول روایت کړی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ماته جبریل علیه السلام راغی وېې ویل : ستا امت ستا څخه وروسته په فتنه او ازمایښت کې لویدونکی دی ، ماورته وویل : دکوم لوري څخه ؟ هغه وویل : دهغوئ د مشرانو او قاریانو له پلوه ځکه چې مشران د خلکو حقوق ترې اخلي بیا خلک خپل حقوق غواړي نو پدې سره په فتنه او ازمیښت کې لویږي ، او قاریان ددغه مشرانو پیروي کوي ، ماورته وویل : نو څنګه به هغه

- الورض الباسم فی الذب عن سنة أبی القاسم د ابن الوزیر لیکنه ج 2 ص 34 . [217]

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک سالم او بې زیانه پاتې شي چې له دوی څخه ژغورل شوي دي ؟ پیغبمر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : دوی به دلاس په بندولو او صبر کولو سره وژغورل شي که چیرې دوی ته خپل حق ورکړل شي هغه اخلي او که یې له خپل حق څخه منع کړي هغه پریږدي .[218]

اوددې حدیث شریف په شرحه کې : (چې چا دامیر څخه ځه بدعمل ولید نو صبر د وکړي) .

داقول د پیغمبر صلی الله علیه وسلم چې څوک د پاچا داطاعت او پیروئ څخه ووتل ، او په دوهم روایت کې دي چې څوک د جماعت او ډلې څخه خارج شول ، ابن ابی جمره رحمت الله علیه ویلي دي : د مفارقت څخه مطلب د بیعت د غوټې د خلاصیدلو په هکله هڅه کول دي کومه چې دهغه امیر لپاره را منځته شوی وي اگر که دا ډیر لږ څیز هم وي نودهغه څخه یې د لوشتې په اندازه په کنایې ډول یادونه وکړه ځکه چې په دومره لږشي سره حساب کول په ناحقه د وینو توئیدلوته رسیږي .

اوداقول د پیغمبر صلی الله علیه وسلم چې (دجاهلیت په مرگ ومړ) ، حافظ

ابن حجررحمت الله علیه وسلم ویلي دي : دامرگ داسې دی لکه د جاهلیت د خلکو چې په لاروركي او ضلالت سره وه داسې امام یې نه درلود چې پیروي او اطاعت یې کیده ځکه چې دوی دانه پیژانده ، مطلب یې داندی چې کافر مړکیږي بلکې گناهکارمري ، ښایي چې تشبیه یې په ظاهره سره وي ، معنی یې داده چې د جاهلیت د اهل څخه نه وي اویا داچې داد رټنې او کرکې په ځای کې راغلي او ظاهرېې ترې مطلب ندی . د بیغمبرصلی الله علیه وسلم مبارک قول په بل حدیث کې دا تائیدوي چې دجاهلیت څخه هدف شباهت دی اوهغه داچې (څوک چې د مسلمانانو د ټولې څخه د یوې لوشتې په اندازه لرې شو لکه چې ده د خپلې غاړې څخه داسلام غاړئ وویسته .

داحدیث شریف امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، د حارث اشعري رضی الله عنه له حدیث څخه روایت کړی او صحیح یې بللی دی .

امام ابن بطال رحمت الله علیه : په حدیث کې د امیر او مشر په مقابل کې د پاڅون نه کولو دلیل دی اگر که دا پاچا ظالم وي .

فقهاء پدې سره متفق دي چې د بریالي پاچا اطاعت او دهغه سره جهاد ته تلل واجب دي ځکه چې اطاعت یې له نافرمانئ څخه غوره دی ځکه چې په اطاعت اوپیروی کې یې د ناحقه وینې توئیدل او دفتنې غلي کیدل موجود دی ، دلیل یې همدا حدیث شریف او نور دلائل د تأئید لپاره شته له دې

---

[218] - فتح الباری کتاب الفتن ج 13 ص 6 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه يې هيڅ څيز مستثنی او ځانګړي کړي دي مګرکله چې د پاچاڅخه واضح کفرولیدل شي نو بیایې اطاعت او پیروي جواز نلري او چې څوک وس لري په ضد يې جهاد کول واجب دی .[219]

دحضرت عبادة رضی الله عنه د دغه حدیث « چې عندکم من الله برهان » په شرحه کې حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي : چې پدې اړه دقرآن کریم آیت یا نبوي صحیح حدیث کوم چې تأویل نه مني موجود وي ، یعني مطلب دا چې ترهغه مهاله يې په ضد پاڅون روا نه دی ترڅو يې چې کړنو څه تأویل لرلو .

امام نووي رحمت الله علیه ویلي دي : دلته د کفر څخه مطلب ګناه ده اوحدیث شریف معنی داده چې تاسې د خپلو مشرانو سره دهغوی په مشری کې جنجال مه کوی ، او په هغوی باندې اعتراض هم مه کوی ترهغه چې له دوی څخه یویقیني بد کاروويني کوم چې اسلامي شریعت داساساتوڅخه وي خو کله موچې دا څیز ترې ولید بیایې بد وبولې او انتقاد پرې وکړي او چیرته چې یاست حق اورښتیا خبره وکړی .[220]

او نورو علماء کرامو ویلي دی : دلته له «اثم » څخه مطلب ګناه او کفردی په مشر او پاچاباندې ترهرهغه اعتراض او انتقاد نشي کیدی ترڅو چې په څرګند کفر کې واقع شي کوم چې دلته ښکاريږي د کفردروایت حمل کول په هغه صورت کې کیږي چې په قدرت او مشری کې وي ، په مشری کې ترهغه بد نه ګڼل ترڅو يې چې کفرنه وي کړی ، اود ګناه روایت د مشری څخه پرته په نور جنجال او منازعه سره اخستل کیږي که په مشری کې يې بده اغیزه ونلري نو دګناه په کولو سره باید جنجال ورسره وشي پدې ډول چې دا بد عمل ته يې باید د انتقاد ګوته ونیول شي او دسختی او تشدد څخه پرته حق ته يې رسیدل ترسره شي پدې سره چې ددغه کار توان ولري . والله أعلم .

امام ابن التین رحمت الله علیه د امام داؤدی رحمت الله علیه څخه نقل کړی چې ویلي يې دي : د ظالمو پاچایانو په اړه د علماء کرامو د انظر دی که چیرې د ظلم او فتنې څخه پرته يې د ګوښه کیدو توان درلود نو داکار پرې واجب دی او که داسې نه وه نوبیا صبر کول پرې واجب دي ، ځینې علماء کرامو ویلي دي : دلومړي سر څخه د فاسق لپاره بیعت اخستل نشته ، مګر که چیرې لومړی عادل وه بیا يې

---

[219] - فتح الباری ج 13 ص 7 .

[220] - شرح صحیح مسلم ج 12 ص 469.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلم پیل کړ نودده په مقابل کې د پاځون په اړه سره اختلاف لري خو صحیح قول دادی چې پاځون نشته ترهغه چې کافر شوی نه وي بیا یې په ضد پاځون کول واجبیږي .[221]

او ددې حدیث شریف په شرحه کې چې : زما دامت هلاکت او تباهي به د قریشو د ماشومانو په لاسونو سره وي .

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه وایي : امام ابن بطال رحمت الله علیه ویلي : همدارنګه په حدیث شریف کې لکه وړاندې چې ذکر شول دلیل دی چې د پاچا په مقابل کې اګر که ظالم هم وي پاځون کول نشته ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم أبوهریرة رضی الله عنه ته د هغو پاچایانو نومونه اودهغوی د پلرونو نومونه ورونښودل خو په مقابل کې یې د پاځون کولو امرورته ونکړ سره ددې چې ددوی په لاسونو یې د اسلامی امت د هلاکت خبرهم ورکړ ځکه چې پاځون کول په هلاکت او تباهی کې ډیرسخت دی او ددوی د اطاعت څخه ددوی دبیخ کندنې ته ډیر نږدې دی ، نودوړوکې فتنې او دآسانه کار کړنې ته یې ترجیح او غوره والی ورکړ . [222]

دریم قول :

د توان اوقدرت په شتون کې د پاځون کولو جواز او روا والی دی او هغو چې د پاځون کوونکو بریالیتوب او دمنکر له منځه وړلو ګومان غالب وي ، د وینې توئیدو او داسې نورو کارونوسره سره چې ددغه ظالم او تیري کوونکي پاچا د له منځه وړلو او پرځای یې د عادل پاچا د تعین کولو او ټاکلو په مقابل کې منځ ته راځي . علماء کرام او دخلکو مشران دغه توانمندي او بریالیتوب ټاکي . ددغه نظر دلائل وړاندې د لومړني نظر په شرحه او بیان کې تیر شول پدې سره دلائل را ټولیږي . والله أعلم ، داد یو شمیر علماء کرامو نظر دی ددې د بیانولو لپاره د علماء کرامو اقوال په لاندې ډول سره ذکر کیږي .

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي : امام ابن التین رحمت الله علیه د امام داؤدي رحمت الله علیه څخه نقل کړی دی چې ویلي یې دي : کوم چې پدې اړه دعلماء کرامو نظر دی وایي : د ظالمو پاچایانو په هکله د پاځون مسأله داسې ده که چیرې د ظلم او فتنې څخه پرته یې د ګوښه کیدو توان لري نو ګوښه کول یې واجب دي ، اوکه یې توان نه درلود نوبیا صبر کول پرې واجبیږي . [223]

- فتح الباری ج 13 ص 8 . [221]
- فتح الباری ج 13 ص 11 ، شرح العقیده الطحاویه ج 1 ص 428- 430 . [222]
- فتح الباری ج 13 ص 8 ، نیل الاوطار ج 7ص 108 . [223]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام نووي رحمت الله علیه د امام قاضي عیاض رحمت الله علیه څخه نقل کړی چې ویلي یې دي : د لومړي سرڅخه د فاسق لپاره بیعت نه اخستل کیږي ، که چیرې وروسته خلیفه فاسق شو نو ځینې علماء کرامو ویلي دي : ګوښه کول یې واجب دي ، مګرکه له دې امله جګړه او فتننه رامنځته کیده بیاپې لرې کول نشته . [224]

امام ایجي رحمت الله علیه ویلي دي : د یو معقول لامل په سبب امت ته دامام ګوښه کیدل شته ، اګرکه دغه کار فتنې او جنجال ته هم ورسیږي نو پدې صورت کې به وړوکې فتنه اولړ زیان غوره کړای شي . [225]

له همدې سببه امام ابن عابدین رحمت الله علیه ویلي دي : که چیرې دعادل امام پیروي وشوه بیا دغه امام ظلم وکړ او فاسق شو نو پدې سره د قدرت څخه ګوښه کیدی نشي مګر پدې صورت کې د ګوښه کیدومستحق ګرځي چې د فتنې رامنځته کیدل حتمي نه وي .[226]

امام حرمین جویني رحمت الله علیه ویلي دي : که چیرې یوداسې شخص امام شي چې خلک یې پخپله خوښه پیروي کوي زیاتره یې مني امرپه معروف او نهی له منکر څخه ترسره کوي او دمسلمانانو له اړخه د ورسپارل شوې دندې لپاره کفایت کوي او ددې لپاره یې کوټلي ګامونه اخستې وي نوپدې مشرۍ کې د پرمخ لاړشي ، الله جل جلاله به یې نصرت وکړي .[227]

دکافرولسمشرپه ضد پاڅون :

وړاندې مویاد کړه چې مشربه یاکافر وي او یاهم مسلمان ، همدارنګه مخکې مو ذکرکړه چې د عادل مسلمان مشرپه وړاندې امت څه دندې او مسؤلیتونه لري اودا موهم یادکړه چې که دغه پاچا په ښکاره فسق سره د هغه څه نه ووت چې د عدالت غوښتنه وه .

پدې مسأله کې به ان شاء الله د هغه پاچا حکم بیانوو چې د اسلام څخه وتلي وي که دا وتل هررنګ ولري لکه د اسلامی شریعت څخه پرته په وضعي قانون عمل کول ، یاد اسلامي شریعت بدلول ، یا د الله جل جلاله په دین اودهغه په احکامو پورې ملنډې وهل ، یا داسلام او مسلمانانو په ضد ددوی ددین په سبب جګړه تېل ، یا دسیکولر نظام رواج کول او دنورو باطلونظامونو لکه دیموکراسي

- شرح صحیح مسلم ج 12 ص 468 . [224]
- المواقف دامام ایجي ص 400. [225]
- حاشیة ابن عابدین ج 1 ص 573 . [226]
- غیاث الامم ص 277 . [227]

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداسې نور خپرول او دوسلې په زور دهغو حفاظت کول ، یا دمسلمانانو په مقابل کې د کافرانوسره دوستي د هغوی مرسته او هغوی ته لاس ورکول او داسې نورډولونه چې په هغې سره د اسلامی امت ځخه وځي .

الله جل جلاله د مشرانو په اطاعت امر کړی دی چې هغوی علماء کرام او پاچایان دی ، الله جل جلاله فرمایلي دي : إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿58﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿59﴾[228]

ژباړه : بیشکه الله حکم کوي تاسو ته چې و سپارئ تاسو امانتو نه د امانت خاوندانو ته او هرکله چې فیصله کوئ تاسو په منځ د خلکو کې نو فیصله کوئ په انصاف سره ، بیشکه الله ښه څیز دی هغه ، چې نصیحت کوي تاسې ته ، په هغې سره ، بیشکه الله ، دئ ، ښه اوریدونکئ او ښه لیدونکئ / اې هغه کسانو چې ایمان مو راو ړئ دی حکم ومنئ د الله ، او حکم ومنئ درسول ، او د خاوندانو د حکم ستاسو نه ، نو بیا که ستاسو په منځ کې جګړه راشي په څه خبره کې نو و اپس کوئ هغه الله ته او رسول ته که یی تاسې چې ایمان لرئ ، په الله او په ورځ د آخرت دا کار غوره دی او ډیر ښه دی د انجام په لحاظ سره .

علماء کرامو ویلي دي : لومړۍ مبارک آیت د پاچایانو په اړه نازل شوئ دی ، په دوی لازم دي چې امانتونه خپلو مستحقینوته وسپاري اوکله چې د خلکو ترمنځ پریکړه کوي باید په عدل او انصاف سره یې وکړي چې هغه قرآن کریم او نبوي احادیث دي ، اودوهم : مبارک آیت د لښکر او دولس د نورو ډلو په هکله نازل شوی پدوی لازم دي چې دخپل مشراطاعت او پیروي وکړي ، کوم چې دولس د غنیمتونو په ویش د هغوی د پریکړو او جهادي امورو او داسې نورو کارونو په اړه تصمیم نیسي او کارکوي تردې چې په ګناه امر ورته وکړي خوکله یې چې د الله جل جلاله د نافرمانئ ورته وویل بیا د الله جل جلاله په نافرمانئ کې د خلکو اطاعت نشته او که د خلکو او ولس ترمنځ په کوم واړه اویالوی څیزکې اختلاف پیدا شي بیا یې د الله جل جلاله په کتاب او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم احادیثو ته ور وړي او دهغو مطابق پرې فیصله وکړي .

- سورت النساء آیت 58، 59 . 228

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ښکاره خبره چې کوم هغه پاچایان چې د الله جل جلاله د حکم په خلاف احکام صادروي او خلک د هغه باطلو قوانینو په منلو مجبوروي چې د الله جل جلاله دین سره په ټکر کې وي ، دغه حاکمان په هیڅ صورت کې مسلمانان ندي لکه څنګه چې مخکې یې دلائل ذکرشول نو ددوی اطاعت او پیروي واجب نده بلکې هرڅوک دخپل توان په اندازه باید د هغوئ په مقابل کې جګړه وکړي اودا پري واجب دي .

له همدې سببه علماء کرمو ذکرکړي دي چې کوم مشران چې اطاعت کول یې واجب دي هغوی علماء ، فقهاء او هغه حاکمان دي چې د الله جل جلاله په اطاعت او پیروی سره امرکوي ، نه هغه کسان چې په منکر سره امر کوي د معروف له کولو څخه منع کوي او هغه حرام بولي او نه دهغو حاکمانو اطاعت شته چې خلک د وسلې په زورد اوسپنې او اور په کارولو سره کفرته بیايي نو دغسې حاکمان په هیڅ صورت سره هغه مشران نشي کیدی چې اطاعت او پیروي یې لازمیږي .

د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما څخه د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په هکله چې « وأولی الأمر منکم » کې وایي : دغه خلک فقهاء او دیني علماء دي .

عبد الله بن احمد رحمت الله علیه ویلي دي : د الله جل جلاله پیروان اوتابعداران هغه څوک دي چې خلکو ته ددین معناوې ورښئي اوهغوی ته په معروف او نیکی امرکوي اوله بدی څخه یې منع کوي نو الله جل جلاله په خپلو بندګانو د دوی اطاعت لازم کړی دی .

د جابر بن عبد الله رضی الله عنه څخه روایت دی چې دغه کسان فقهاء او علماء دي .

دعطاء رحمت الله علیه څخه د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په اړه چې : « أطیعوا الله و أطیعوا الرسول وأولی الأمر منکم » کې وایي : دغه کسان علماء او فقهاء دي او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د اطاعت څخه مطلب د قرآن کریم او نبوي احادیثو پیروي او متابعت دی .

د میمون بن مهران رحمت الله علیه څخه راغلي دي : د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په اړه چې : « فان تنازعتم فی شئ فردوه الی الله والرسول » ترڅو چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم ژوندی وي اوکله چې وفات شي بیا خپله ستونزه دهغه سنتو ته وړاندې کوئ .

مجاهد رحمت الله علیه ویلي دي : « أطیعوا الله و أطیعوا الرسول وأولی الأمر منکم » څخه مطلب علماء او فقهاء دي ، « فان تنازعتم فی شئ فردوه الی الله والرسول » څخه مطلب د الله جل جلاله کتاب او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم مبارک حدیث دی او مشرانو ته هیڅ څیزمه وړاندې کوئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام قرطبي رحمت الله عليه وايي دي : جابر بن عبد الله رضى الله عنه او مجاهد رحمت الله عليه وايي دي : د « أولو الأمر » څخه مطلب قاريان او عالمان دي همدغه دامام مالک رحمت الله عليه نظر هم دی ، په همدې ډول امام ضحاک رحمت الله عليه هم وايي دي : چې مطلب ترې فقهاء او ديني علماء دي ، تردې چې امام قرطبي رحمت الله عليه وايي دي : د ميمون بن مهران ، مقاتل او کلبي څخه روايت دی چې د « أولو الأمر » څخه مطلب د جهادي ګروپونو قوماندانان دي .

سهل بن عبد الله التستري رحمت الله عليه وايي دي : ترهغه به خلک په خير او له فتنو څخه ژغورل شوي وي ترڅوچې د پاچايانو او علماؤ قدر او احترام کوي کله چې دغه کار وکړي نو الله جل جلاله به يې د آخرت او دنيا جوړه کړي او که دوی ته په سپکه سترګه وګوري آخرت او دنيا به يې خراب شي .[229]

امام ابوبکر جصاص رحمت الله عليه وايي دي : د « أولى الأمر » په تفسير کې علماء کرام اختلاف لري ، د جابر بن عبد الله رضى الله عنه او ابن عباس رضى الله عنهما څخه په يوه روايت کې راغلي ، اوهمدارنګه د حسن ، عطاء ، او مجاهد رحمت الله عليهم په نظر أولو الأمر فقهاء او علماء دي ، په بل روايت کې د عبد الله بن عباس او ابوهريرة رضى الله عنهما څخه راغلي دي چې : أولوالأمر د جهادې ګروپونو اميران دي ، داهم روا دي چې دآيت شريف څخه ټول مطلب دي ځکه چې دغه نوم کې ټول يادشوي کسان راځي ، ځکه چې اميران د لښکرو ، جهادي ګروپونو او دښمن د جګړي لپاره کارکوي او علماء کرام د اسلامي شريعت د ساتنې د روا او ناروا د بيانولو چارې په غاړه لري ، نو خلکو ته ددې اميرانو او مشرانو د اطاعت او دهغوی د امر منلو ويل تر هغه چې عدل کوي پداسې حال کې چې علماء کرام پخپله عادل او مراقبت والا ، پخپل دين باندې ټينګ په ورسپارل شوې دندې کې امانت کار او دا د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په څير دی لکه چې الله جل جلاله فرمايي : « فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ ﴿43﴾» [230]

ژباړه :- نو تپوس وکړئ د عالمانو نه که يئ تاسو چې نه پوهيږئ .

ځينې خلک داهم وايي : دلته په ډاګه معلوميږي چې د « أولو الأمر» څخه مطلب اميران دي ځکه چې په عدل او انصاف سره امر وړاندې تير شو او دغه خطاب دهغه لپاره دی چې د احکامو د پلې کولو

---

[229] - تفسير قرطبي ج 5 ص 362.، اعتقاد اهل السنه لعبدالله بن احمد ج 1 ص 72- 73 .
[230] - سورت النحل آيت 43 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختيار لري او هغه اميران او قاضيان دي بيا ورپسې د أولى الأمر د اطاعت امر پرې عطف شوى چې هغوى هغه اميران دي كوم چې په دوى باندې حكم او پريكړه كوي پداسې حال كې چې عادل وي او خلك ترې راضي او خوښ وي پدې كې ددې څخه ممانعت نشته چې د جهادي ګروپونو د اميرانو او علماء كرامو اطاعت وشي ځكه چې په عدل سره د فيصلې كولو د امرپه لومړې والي سره د اميرانو د اطاعت ځانګړتيا پرته له نورو څخه معلوميږي تردې چې ويې ويل : د الله جل جلاله مبارک فرمان له دې څخه وروسته چې : « فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ ...﴿59﴾[231]

ژباړه :- نو بيا كه ستاسو په منځ كې جګړه راشي په څه خبره كې نو و اپس كوئ هغه الله ته او رسول ته .

پدې سره دلالت كوي چې د أولى الامر څخه مطلب فقهاء دي ځكه چې الله جل جلاله ټولو خلكو ته د دوى د اطاعت امر كړى دى او أولى الامر ته يې حكم كړى چې د تنازع او جنجال مسأله د الله جل جلاله كتاب او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنتو ته وړاندې كړه .

څوک چې عالم نه وي نو دغه مقام او منزلت نه لري ځكه چې جاهل د الله جل جلاله كتاب او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنتو ته د فيصلې په وړاندې كولو او په پېښو باندې د قرآن كريم او نبوي احاديثو د دلائلو په وجوهاتو نه پوهيږي نو له دې څخه دا ثابته شوه چې د أولى الأمر څخه مطب علماء كرام دي .[232]

په يقيني ډول امام ابن كثير رحمت الله عليه ويلي دي: علي بن طلحه رحمت الله عليه د ابن عباس رضى الله عنه څخه نقل كوي چې (أولو الأمر) فقهاء او ديني علما دي.

همدارنګه مجاهد عطاء حسن بصري او ابو العاليه ويلي دي: (اولوالامر) علماء دي، خو په ظاهري ډول داسې څرګنديږي چې دغه مبارك آيت عام دى په ټولو اولولامر اميرانو او علماء تطبيقيږي [233]

امام نووي رحمت الله عليه د علماء كرامو څخه نقل كوي چې : د أولوالأمر : څخه مطلب هغه څوک دي چې الله جل جلاله يې اطاعت پرې واجب كړى وي لكه علماء او اميران داد مخكينيو او وروستيو مفسرينو فقهاو او نورو نظر څښتنانو راى ده.

[231] - سورت النساء آيت 58، 59 .
[232] - احكام القرآن للجصاص ج 3 ص 177- 178 .
[233] - تفسير ابن كثير ج 1 ص 784 – 785 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم ویل کېږي چې : مطلب يې علماء دي او همدارنګه ویل کېږي چې : اولي الامر اميران او علماء کرام دي.[234]

له همدې امله امام شوکاني رحمت الله عليه ددې آيت په تفسير کې ويلي دي: (اولي الامر: امامان، اميران او قاضيان دي او هر هغه څوك چې شرعي مشرتوب ولري نه طاغوتي مشري[235]

حافظ ابن حجررحمت الله عليه ويلي دي: امام طيبي ويلي د الله جل جلاله په دې فرمان کې چې (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ)[236] کې د فعل اعاده او تکرار دي ته اشاره ده چې د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم اطاعت مستقل دی او په اولي الامر کې دفعل اعاده نه ده ذکر کړې دادېته اشاره ده چې په اولي الامر کې به ځينې داسې خلك هم وي چې اطاعت او پيروي يې نه واجبېږي بيايې د الله جل جلاله په دې فرمان کې بيان کړ چې : فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ) لکه چې وويل شي که چېرې په حق سره عمل ونکړي نو اطاعت يې مه کوئ او خپلې منځي شخړې د الله جل جلاله او رسول صلی الله عليه وسلم حکم ته وړاندې کړئ[237]

شهيد سيد قطب رحمت الله عليه ويلي دي:

الله جل جلاله فرمايلي دي چې: وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ) يعنې هغه مومنان چې د ايمان شرط په کې موجود وي ، په مبارك آيت کې د اسلامي شريعت څرګند حدد الله جل جلاله او پيغمبرصلی الله عليه وسلم د اطاعت او يوائې الله جل جلاله حاکم ګڼل او د خلکو لپاره د ابتداء څخه د تشريع او قانون ګرځول او د همدغه الله جل جلاله د لوري څخه د قانون او شريعت اخيستل او د هغه څه په اړه چې الله جل جلاله شرعی نص په کې رالېږلی او همدغه الله جل جلاله ته د هغه څه په هکله چې عقلونه او پوهه او نظر په کې اختلاف لري له هغه شي نه چې د الله جل جلاله له لوري د عامو اصولو د پلي کېدو په اړه يې کوم حکم نه وي په کې راغلی له هغه څه نه چې حکم په کې راغلی وي، حکم د الله جل جلاله اطاعت اصل ګرځوي او همدارنګه د پيغمبر صلی الله عليه وسلم اطاعت او پيروي هم اصل او اساس ګرځوي، ستاسو څخه د اولي الامر اطاعت د الله جل جلاله او پيغمبر صلی الله عليه وسلم

- شرح صحيح مسلم ج 12 ص 464- 465 .، تفسير ابن كثير ج 1 ص 445 .[234]
- فتح القدير للشوكاني ج 1 ص 481 .[235]
- سورت النساء آيت 59 .[236]
- فتح البارى ج 13 ص 112 .[237]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اطاعت تابع دی تر څو دا وښيي او ثابت يې کړي چې د اميرانو اطاعت د الله جل جلاله او پيغمبرصلی الله عليه وسلم داطاعت څخه اخيستل شوی وروسته له دې چې دوی په دې سره اعتراف وکړي چې ستاسو له جملې څخه دي، په ايمان او د هغه په شرط تړل شوي دي. [238]

يقيناً چې الله جل جلاله فرمايلي دي: وَلَن يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا [239]

ژباړه: او له سره به ونه ګرځوي الله لپاره د کافرانو په مومنانو باندی هېڅ لاره د حجت او د بري.

د الله جل جلاله په دې مبارك فرمان كې چې: ولن يجعل) نفي د نهي په معنی سره ده، يعنې تاسو په مسلمانانو باندې د كافرانو لخوا كوم تسلط او لاره مه ګرځوی. له همدې امله علماء كرامو ويلي دي: د كافر لپاره د مسلمان غلام مريتوب نشته د اخستلو په وسيله ملكيت هم يوه لار ده نو ځكه يې روا والی نشته په دې سره پيمان نه تړل كېږي [240]

دا دهغه چا نظر دی چې وايي آيت شريف د دنيا او اخرت اړوندو څېزونوته شامل دی ځينې علماء بيا داوايي چې آيت شريف د آخرت په څېزونو پورې اړه لري.

علماء كرامو په دې اجماع كړې ده چې : په مسلمان باندې د كافر نه په واده او نه په نورو څېزونو كې اختيار او تسلط شته له همدې امله امام ابن منذز رحمت الله عليه ويلي دي: ټول هغه علماء كرام چې علم ترې اخيستل كېږي په دې سره اتفاق لري چې په هېڅ ډول د كافر لپاره په مسلمان باندې سرپرستي نشته. [241] .

دغه قول او هغه لويه لار او سرپرستي چې په مبارك آيت كې يې رد او نفي شوې داده چې دغه كافران د مسلمانانو په سرحاكمان او مشران وي همدغه كافران په مسلمانانو د وكړه او مكړه حكم جاري كوي ځكه چې مشر دخپلې خوښې د حكم په پلي كېدو سره په خلكو زوراچوي او څوك چې ددې امر مخالفت كوي هغوی ته تعذيب وركول كېږي ، وايو څرګند او واضح حقيقت دی نو كله چې سپڅلی شريعت د نارينه مسلمان او مسلمانې ښځې د واده په اړه د كافر سرپرستې منع ګرځولې په داسې حال كې دا ديو مسلمان نارينه او مسلمانې ښځې ځانګړنې كار دی نوځنګه به د داسې يو لوی او عظيم كار مخه ونه نيسي چې هغه اسلامي خلافت او يا په كوم هېواد كې د زياترو مسلمانانو اسلامي امارت دی آيا دابه د يو مسلمان له ځانګړي كار څخه په منع كېدو زيات غوره او ارزښتناك نه وي.

---

238 - في ظلال القرآن ج 2 ص 690-691 .
239 - سورت النساء آيت 141 .
240 - تفسير قرطبي ج 5 ص 418 ، تفسير ابن كثير ج 1 ص 863 .
241 - أحكام أهل الذمة لابن القيم ج 2 ص 414 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يقيني ډول صحابه كرامو دپيغمبرصلى الله عليه وسلم سره په دې بيعت و كړ چې د خپلو اميرانو به اطاعت كوي او خبره به يې اوري مگر كله چې د اسلام څخه په ظاهر،څرگند او ډاگيز كفر سره چې د الله جل جلاله په دين كې يې حكم معلوم وي خارج شي نو په دې مهال له دوى څخه وځي او دې ته كوم حق نه ثابتيږي او نه په دوى باندې كوم اطاعت او پيروي شته دغه پخوانى ثابته اجماع د علماؤ كرامو څخه نقل شوى او هيڅوك نشي كولاى چې ددې اجماع په اړه ووايي چې ثبوت ته څه زيان ورسوي.

د جناده بن ابي اميه رحمت الله عليه څخه روايت دى چې موږ عباده بن الصامت رضى الله عنه ته ورغلو او هغه مريض وه ورته ومو ويل الله جل جلاله د روغ كړه موږ ته يوڅه خبره وكړه چې الله جل جلاله يې درته گټه ورسوي هغه مبارك وويل: پيغمبرصلى الله عليه وسلم موږ اسلام ته راوبللو او موږ ورسره بيعت وكړ او ويې فرمايل په هغه څه كې چې بيعت يې را څخه واخيست: په رضا او ناخوښى، تكليف او راحت كې د امير خبره او رېدل او اطاعت پې كول او كه څه هم دغه اميران كوم څيز د د نيوي مال او متاع څخه د خپلو ځانونو لپاره خاص وگرځوي.

د امارت او مشرئ د مستحق په وړاندې به جنجال نه كوو او مقابله به ورسره نه كوو تر څو چې ښكاره،څرگند او ډاگيز كفر ترې ووينى چې ستاسې سره د هغه په هكله د الله جل جلاله څخه په هغه كې دليل او ثبوت وي. دا حديث امام بخارى رحمت الله عليه او امام مسلم رحمت الله عليه روايت كړى او همدارنگه امام احمد رحمت الله عليه او امام ابن حبان رحمت الله عليه هم ذكر كړى دى.

بواح،: ښكاره او څرگند ته وويل كېږي.

امام نووي رحمت الله عليه د عباده رضى الله عنه د مخكيني حديث شريف په شرح كې ويلي دي: قاضي عياضي رحمت الله عليه ويلي دي: علماء كرام په دې سره متفق دي چې د كافر لپاره امامت نشته او بيعت نه ورته اخيستل كېږي او كه چېرې كوم مسلمان امير كافر شي نو د امارت څخه د عزل كړى شي.

او همدارنگه قاضي عياض رحمت الله عليه ويلي دي: كه چېرې كوم امير لمونځ پرېږدي او خلك هغه ته نه رابولي نو معزول دكړى شي.

او همدارنگه قاضي عياض رحمت الله عليه ويلي دي: كه چېرې كوم مسلمان امير كافر شي او يا شرعي احكامو ته تغير وركړي او يا مبتدع شي امارت او مشرى څخه ووت او اطاعت يې نشته ، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو واجب دي چې په ضد يې پاڅون وکړي او د قدرت څخه یې لرې کړي او که یې توان وي يو عادل امام يې د پرځای و دروي که چیرې دغه کار پر ته له يوې ډلې څخه بل چاته امکان نه لري نو په دوی واجب دی چې کافر امیر د قدرت څخه لرې کړي. [242]

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه وېلي دي: فقهاء په دې سره متفق دي چې د غالب امير اطاعت او تر امر لاندې يې جهاد کول واجب دي او اطاعت يې له هغه څخه چې په ضد يې پاڅون وشي غوره دی. له دې څخه يواځې هغه څه مستثنی دي چې د امير څخه ښکاره کفر سر ووهي نو په دې مهال يې اطاعت نشته، بلکې د داسې امير په ضد په توان لرونکو جهاد واجب دی. [243]

او همدارنګه حافظ ابن حجر رحمت الله علیه وېلي دي: امير د کفر په سبب په اجماع سره ګوښه کېږي نو په هر مسلمان واجب دي چې ددې لپاره را اوچت شي چاچې دغه کارته مټې را و نغښتې هغه ته ثواب او اجر دی او چاچې فريب او چالبازي وکړه ګناهګار شو او څوك چې ددغه کار څخه عاجز او بې وسه شو په هغه باندې ددغه ځای او ټاټوبي څخه هجرت کول واجب شو،[244] په دې اړه فتح الباري ج۱۳\۱۳۳ مخ وګورئ دغه اجماع ابن حجر له ابن التين څخه نقل کړې[245]

امام ابن حجر رحمت الله علیه وېلي دي: ابن التين له داودي رحمت الله علیه څخه نقل کړي چې هغه وېلي دي : کوم نظر چې علما کرام يې د ظالمو اميرانو په هکله لري دادی چې: که چيرې د فتنې او ظلم کولو پرته يې د ګوښه کېدو توان لري نو ګوښه کېدل يې واجب دي او که نه بيا صبر کول واجب دي.

ځينې علماؤ وېلي چې : د لومړي سر څخه د فاسق لپاره د بيعت اخيستل نشته خو که چيرې يو عادل امير وروسته ظالم شي نو په ضد يې پاڅون نشته ترڅو کافر شوی نه وي کله چې کافر شو بيا پاڅون واجب دی. [246]

امام ابويعلي رحمت الله علیه وېلي دي: که چيرې د امير څخه يوداسې څه ښکاره شي چې په ديني لحاظ عيبناك ترې ښکاره کېږي نو په اړه يې دوکتل شي که دايمان راوړلو څخه وروسته کافر شو نو

- شرح صحيح مسلم ج 12 ص 229 ، کتاب الامارة . [242]
- فتح البارى ج 13 ص 5 او وروسته پاڼې ، نيل الاوطار ج 7 ص 198 ، [243]
- فتح البارى ج 13 ص 133 ، [244]
- فتح البارى ج 13 ص 116 . [245]
- فتح البارى ج 13 ص 8 . [246]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامامت او مشرۍ څخه ووت په دې کې څه اشکال او سختي نشته ځکه چې د اسلامي امت څخه ووت وژل یې واجب شول.[247]

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي: کوم امیر چې داسلامي نظام څخه پرته یی دبل نظام او قانون د پیروۍ اجازه وکړه کوښه کېدل یې واجب شول او اطاعت یې حرام دی ځکه په داسې حالت کې دکفر د صفت ورکولو مستحق ګرځي.[248]

همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي: محمدصلی الله علیه وسلم د ټولوانسانانو او پیریانو دهدایت لپاره رالېږل شوی دی که چا داباور وکړ اوعقیده یې لرله چې یو چاته د محمدصلی الله علیه وسلم د شریعت څخه وتل او اطاعت نه کول روادي نو دغه کس کافر دی وژل یې واجب دي.[249]

دغه د قران کریم، نبوي احادیثو او د دیني امامانو اقوال په څرګند ډول ددې حکم ښکارندوی دی چې څوك د مشرانو او امیرانو څخه د الله جل جلاله د دین څخه ووزي په خلکو باندې یې اطاعت واجب نه دی بلکې په ضد یې پاڅون لازم دی او که پخپله قدرت پرې نړدي باید ګوښه کړی شي. په راتلونکو کرښو کې د ځینو علماؤ کرامو اقوال ذکر کوو چې چا دالله جل جلاله حکم پرېښود او یایې د الله جل جلاله د اجازې پرته نور وضعي قوانین جوړ کړل او یایې هم د خلکو ترمنځ د الله جل جلاله دحکم د پلي کولو څخه انکار وکړ.

امام ابن حزم رحمت الله علیه د هغه چاپه اړه یې د خلکو لپاره هغه قوانین جوړ وي کوم چې د الله جل جلاله په دین کې نشته وایي:

د قوانینو جوړول د څلورو وجو هاتو څخه خالي نه وي:

۱- یا لازمي فرض له منځه وړل لکه : ځینې لمونځونه، ځینې روژې ، ځینې زکاتونه ، ځینې ارکان حج یاد زنا څه اندازه حد کمول، او یا هم دقذف څه حد کمول یا ددې ټولو له منځه وړل .

۲- یا په کوم یادشوي شي کې زیاتوالی یا د نوي فرض منځ ته راوړل.

۳- یا د حرام څېز حلال ګڼل لکه د خنزیر غوښه، شراب څښل، د مردارو خوړل.

۴- یا د حلال څېز حرام ګڼل لکه د پسه غوښه او داسې نور هر یو ددې څخه چې څوك عقیده پرې ولري کافر او مشرك دی په یهودو او نصارا پورې تړل شوی او د هغوی څخه دي.

---

[247] - المعتمد فی اصول الدین لابی یعلی ص 234 .

[248] - الفتاوی المصریة لابن تیمیه ص 507 .

[249] - مجموع الفتاوی ج 3 ص 422 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هرمسلمان دا فرض دي چې که هر څوك داسې ويني چې د څلورو يا دشپږو امورو څخه په يو باندې عقيده ولري پرته د توبې له غوښتلو څخه يې ووژنئ او توبه يې قبوله نکړئ که توبه يې هم وکړه ، مال يې د مسلمانانو بيت المال ته وسپارئ ځکه چې د غه کس خپل دين بدل کړی يقيناً پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي جل جلاله چاچې خپل دين بدل کړی وي وېی وژنئ)[250]دغه حديث په احکام د ابن حزم ج ۶\ ۱۱۰ مخ او همدارنګه ۲\۱۱۷-۱۰۹-۷۸-۷۷ او حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه امام احمد رحمت الله عليه د ابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت کړی دی.

همدارنګه ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي: که چېرې څوك داسې عقيده ولري چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د مرګ څخه وروسته يو شخص کولای شي چې کوم حلال ځيز حرام کړي او يا کوم حرام څيز حلال و ګرځوي او يا کوم حد واجب وګرځوي په داسې حال کې چې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم ترمرګ وړاندې واجب شوي نه وي او يا داسې شريعت او قانون جوړ کړي چې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په ژوند کې يې و جود نه در لود دغه شخص کافر او مشرك دی او مال يې حلال دی حکم يې د مرتد دی او هېڅ تو پير نه لري.[251]

امام ابن کثير رحمت الله عليه د الله جل جلاله ددې حکم پ اړه چې: أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ [252]

وايي: الله جل جلاله دهغه چابدي بيانوي چې د الله جل جلاله دهغه حکم څخه سرغړاوی کوي چې ټول خير او نيکي يی په کې ده دټول شر او بدی څخه سرغړاوي کوي او دغه شخص د نورو نظرياتو، شخص او نفسياتي غوښتنو او دهغه اصطلاحاتو نه مخ اړوي چې پرته له کوم شرعي دليل څخه پرې استناد او تکيه کوي.

لکه څنګه چې د جاهليت په زمانه کې جاهلانو دخپلو نظرياتو او نفسياتي غوښتنو په بنا به يې په ګمراهی او ناپوهۍ سره فيصلې کولې، لکه تاتاريانو به چې خپل سياسي امور د چنګيزخان په لاس جوړشوي قانون په اساس فيصلې کولې چې دهغه کتاب څخه عبارت وه چې ديهوديت،نصرانيت اسلامي امت څخه اخيستل شوی وه او نور هم ورسره ګډ شوي وه او په دې کې ډېر داسې احکام وه چې صرف دده د نظر او نفسي غوښتنې زېږنده وه او بس په دې سره د غه وضعي قانون يې زامنو ته په يو اساسي قانون واو ښته پيروي او اطاعت به يې کاوه،دالله جل جلاله په کتاب او د پيغمبرصلی

- احکام ابن حزم ج 6 ص 110 ، اوهمدارنګه ج 2 ص 117 ، 78 ، 77 ، [250]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 524 ، سورت النساء آياتونه : 151- 152 ، الاحکام ج 1 ص 73 . [251]
- سورت مائدة آيت 50 . [252]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله علیه وسلم په نبوي سنتو به يې وړاندې کاوه چاچې داکار وکړ هغه کافر شو وژل يې واجب دي تر هغه چې د الله جل جلاله او د هغه د پیغمبرصلی الله علیه وسلم حکم ته بېرته راوګرځي په لړاو ډېر کې یواځې د الله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم دپرېکړې څخه پرته حکم و نه کړي.[253]

د الله جل جلاله دکتاب او دپیغمبرصلی الله علیه وسلم د سنتو څخه پرته بل چاته خپله فیصله وړل،شیخ حمدبن عتیق نجدی رحمت الله علیه د نواقض الاسلام د ذکر کولو په درشل کې ویلي دي :څوارلسم څیز چې داسلام ماتوونکی دی : د الله جل جلاله د کتاب او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دسنتوڅخه پرته بل چاته خپله فیصله وړل هم د ایمان د نواقضو څخه دی . شیخ حمد بن عتیق دحافظ ابن کثیر رحمت الله علیه ددې قول په هکله چې د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه : أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ) ، کې راوړي ،وايي: ددې په څېر عام بانده چیان هم په دې کې واقع دي او ددوی په شان هغه کسان چې دخپلو پلرونو هغه قوانین چې مشرانو يې جوړ کړي او ډېر بد او ملعون موضوعات يې په کې ځای کړي چې د رفاقو قانون ورته ویل کېږي د الله جل جلاله په کتاب او د پیغمبرصلی الله علیه وسلم په نبوي سنتو يې وړاندې کوي چاچې وضعي قانون په الهي قانون وړاندې کړ کافر دی وژل يې واجب دي تر څو چې بېرته د الله جل جلاله او د پیغمبرصلی الله علیه وسلم حکم او فیصلې ته را وګرځي [254]

د ابن تیمیه رحمت الله علیه څخه د هغو تاتارینو په هکله پوښتنه وشوه چې یوپه بل پسې د شام په هېواد یرغل کوي اسلام ښکاره کوي خو ډېر شرعي احکام نه پلي کوي د دوی حکم څه دی او په ضدیې جګړه څه حکم لري؟

په ځواب کې يې ورته وویل: د الله جل جلاله لپاره دحمد او ثناء وي: هره ډله له دوی څخه او یا نور خلك چې داسلام ظاهرو احکامو کوم چې په تواتر سره راغلي وي مخ واړوي جګړه ورسره واجب ده تر دې چې اسلامي احکام په ځان و مني اګر که ددې تر څنګ په شهادتینو اقرار وکړي او ځینې شرعي احکام هم مني لکه څنګه چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه د زکات نه ورکوونکي ووژل.

- تفسير ابن كثير ج 2 ص 107 . [253]
- مجموعة التوحيد ، رساله بيان النجاة و الفكاك من موالاة المرتدين وأهل الاشراك .ص 214. [254]

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې سره فقهاء کرام دعمررضی الله عنه د مناظرې څخه چې دابوبکر صدیق رضی الله عنه سره يې وکړه متفق شول او صحابه کرام هم د اسلامي حقوقو په اعادې سره متفق شول تر څو په قران کريم او نبوي احاديثو عمل وکړی شي.

او همدارنګه د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه په لسو طريقو باندې دخوارجو په اړه حديث شريف ثابت دی چې : خوارج بدترين دخلکو ظاهراً او باطناً جل جلاله سيرت او صورت) دي ددې سره چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: خپل لمونځونه به ددوی دلمونځونو په پرتله کم ګڼئ او خپلې روژې به د دوی د روژو په پرتله په لږ نظر وينئ. دغه حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه امام مسلم رحمت الله عليه امام ابن ماجه رحمت الله عليه د ابو سعيدرضی الله عنه څخه روايت کړی. امام احمد رحمت الله عليه،امام بخاری رحمت الله عليه،اوامام أبوداود رحمت الله عليه،دعمران بن حصين رضی الله عنه)څخه روايت کړی دی،امام مسلم رحمت الله عليه،امام أبودادرحمت الله عليه دعلي رضی الله عنه څخه،امام احمد رحمت الله عليه،امام أبوداود رحمت الله عليه امام ابن ماجه رحمت الله عليه دانس رضی الله عنه څخه روايت کړی دی.

له دې څخه داښکاره شوه چې يواځې په اسلام باندې منګولې لګول او ځان مسلمان بلل او په ځان داسلامي احکامو له منلو پرته هغه له جګړې څخه نشي ژغورلی نو جګړه ورسره کول واجب ده تر څو ټول دين يواځې د الله جل جلاله لپاره شي او ترڅو فتنه ختمه شي نو کله چې دين دالله جل جلاله څخه پرته د بل چالپاره وي نو جګړه ورسره واجب ده.

نو هره ډله چې دځيني فرضو لکه لمونځونه، روژې، حج او يا دناحقه وينو،مالونو،شرابو، زنا، قمار او يا دخپلوانو د نکاح حراموالی ونه مانه او يا يې دکفارو په ضد جهاد کول او يا په اهلو کتابو جزيه مقررول او داسې نور واجبات او ديني فرايض او محرمات ونه مني هېڅچاته د هغې په انکار او پرېښودو کې عذر نشته په کومو سره چې منکر او نه منونکي د وجوب يې کافر کېږي. نو هغه ډله چې يادشوي څېزونه نه مني جګړه يې په ضد روا ده اګر که په خوله اقرار هم پرې کوي په دې هکله څومره چې ماته معلومات دی د علماء تر منځ اختلاف نشته . [255]

---

[255] - مجموع الفتاوی ج 28 ص 502-503.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي: هره ډله چې داسلام د ښکاره او متواتر کوم حکم د منلو څخه انکار وکړ ددیني علماؤ په اتفاق سره يې په ضد جګړه کول واجب دي اګرکه په شهادتینو باندې اعتراف هم کوي او په خوله سره يې وايي.

که چېرې يې په شهادتینو اعتراف وکړ او د پنځو لمونځونو دکولو څخه يې انکار وکړ په ضدېې جګړه کول واجب ده ترڅو چې لمونځ وکړي.

او که چېرې يې د زکات ورکولو څخه انکار وکړ جګړه ورسره واجب ده تر څو زکات ورکړي او همدارنګه که چېرې د رمضان د میاشتې د روژې نیولو او کعبې شریفې ته د حج کولو څخه انکار وکړي او دبدو کارونو دحراموالي، زنا، قمار، شرابو او داسې نورو حرامو کړل شوو څېزونو د حرمت څخه يې انکار وکړ او همدارنګه که چېرې د ناحقه وینو ، مالونو، ناموس عفت او داسې نورو څېزونو د حکم څخه چې په قران کریم او نبوي احادیثو سره ثابت دي انکار وکړي،او همدارنګه که چېرې په امر بالمعروف، نهي عن المنکر د کفارو په ضددجهاد کولو څخه تر هغه چې تسلیم شي او یا هم په ذلت سره جزیه ورکړي انکار وکړي، او همدارنګه هغه څوك چې دقرانکریم نبوي احادیثو اوسلفوصالحو،امامانو خلاف د بدعت ښکاره کوونکو په ضد جګړه هم واجب ده تر دې چې ابن تیمیه رحمت الله علیه وویل: الله جل جلاله فرمايلي دي: جل جلاله وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ) [256]

ژباړه: وجنګيږی جل جلاله ای مومنانو) له دغو کفارو سره ترهغه پورې چې نشي پاتې فتنه جل جلاله فساد په ځمکه کې) او شي دین جل جلاله حکم) ټول خاص الله لره جل جلاله او نور ټول باطل ادیان ورک شي) .

که چېرې ځینې ددین د الله جل جلاله لپاره او ځینې نور پرته د الله جل جلاله څخه وي نو جګړه او جهاد واجب دی ترڅو ټول دین یواځې د الله جل جلاله لپاره شي. [257]

تېر شوي نصوص په دې دلالت کوي چې شرعي مسوولیت د عامو مسلمانانو په غاړه دا دی چې د کافر مشر په ضد پاڅون او هغه له قدرت څخه لرې کول او په ځای يې د مسلمان مشر ټاکل واجب

- سورت انفال آیت 39 . [256]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 510- 511 . [257]

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حتمي دي كه څوك دا توان ولري پاڅون كول پرې حتمي دي او د الله جل جلاله په وړاندې يې لوى اجر دى.

او كه څوك دا توان نه لري چې د غه كافر مشر د قدرت څخه كوښه كړي نو شرعي دلايلو دا په ډاګه كړې چې په دې مهال د كافرمشر د كوښه كولو لپاره تيارى اودحالاتو برابرول ترڅو دډېرو لورو څخه پاڅون ته لاره هواره شي دا هغه واجب دي چې هېڅكله له منځه نه ځي او الله جل جلاله هېڅوك د هغه د توان څخه د پاسه نه مكلفوي.

الله جل جلاله فرمايلي دي: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ ﴿60﴾ [258]

ژباړه: او تيارى جل جلاله اى مومنانو) لپاره د جل جلاله جنګ) ددغو جل جلاله ماتوونكو دعهد يا دمطلق كفارو) څومره چې توانيږي جل جلاله جمع كولى شي) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) چې ويروي تاسې په دغه جل جلاله قوت او تياري) سره دښمنان دالله او دښمنان ستاسې او نور كسان بې له دوى نه چې نه پيژنى تاسې هغوى الله عالم دى په جل جلاله عدالت د) هغوى او هرهغه څه چې نفقه كوي جل جلاله لګوى) تاسې له يوه شي په لاره د الله كې جل جلاله لپاره د ترقى د دين) پوره جل جلاله بدل دهغه) به در كړشي تاسې ته حال داچې پرتاسې به ظلم و نكړى شي جل جلاله د ثواب په لږوالي او دعذاب په ډيروالي) .

په دې مبارك آيت كې الله جل جلاله خپلو مؤمنو بندګانو ته دوسلو او جګړه ايزو ضرورياتو د برابرولو امر كوي چې دمشركانو او دالله جل جلاله د دښمنانو د مقابلې لپاره د جګړې څخه وړاندې د دښمن دوېرولو او دآسونو دتيارولو لپاره لازمي ده ځكه چې د جګړې څخه وړاندې تيارى په جګړه كې د ښه نيت ښكارندويي كوي او دتيارى نشتوالى د وروسته والي ښكارندويي كوي چې دادمنافقانو دصفاتوڅخه دي، لكه څنګه چې الله جل جلاله فرمايي: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً وَلَكِن كَرِهَ اللّهُ انبِعَاثَهُمْ .... ﴿46﴾ [259]

---

[258] - سورت انفال آيت 60 .
[259] - سورت توبه آيت 46 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که اراده وی د وتلو جل جلاله غزاته له تاسره) نو هرو مرو تيار کړی به ؤ دوی دپاره د وتلو غزاته څه اسباب د تيارۍ ولکن نه وه غوره کړی الله پورته کيدل ددوی جل جلاله غزاته) .

داځکه چې دوی د جهاد د لپاره تياری نه وه نيولی او د جګړو لپاره يې څه ګټل او ناکام يې کړل بيا د ناکامانو سره يو ځای ګښېناستل:

دلته اساسي توان او قوت د دښمن د مقابلې لپاره ټول هغه څه برابرول دي چې په جګړه ترې کار اخيستل کېږي خو په يقيني ډول پرته له شك څخه ايماني قوت ترما دي قوت وړاندې او مخکښې رول لوبولی شي، ځکه چې الله جل جلاله جل جلاله دسورت په لوم‍ړي سرکې دايمان د جوړښت دپيغمبرصلی الله عليه وسلم اطاعت او پيروي،داختلاف نشتوالي په دنيوي څيزونو باندې دمقابلې اوجنجال ختمول،بيايې د سورت په نيمايي کې د مادي تياری امر،او په دې مبارك ايت کې هم په مادي تياری امر کوي، الله جل جلاله جل په ډېرو اياتو نو کې عموماً په ايماني تياری امرکوي او له جګړې څخه وړاندې ورته په خاص ډول امر کوي الله جل جلاله په عام ډول په تقوی باندې د امر کولو په اړه فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِ وَيَجْعَل لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿28﴾ [260]

ژباړه : ای مومنانو وويريږی تاسې له عذابه د الله او ايمان راوړی په رسول ددغه جل جلاله الله چې محمد دی) چې درکړي تاسې ته دوی حصې برخې له رحمته خپله او چې وګرځوي تاسې لره يوه رڼآ چې تلل په هغې سره جل جلاله پر صراط) او و ښې تاسې ته جل جلاله ګناهونه ستاسې) او الله ښه مغفرت کوونکی جل جلاله دخطيآتو) ډېر رحم والادی جل جلاله په انعام د اجر او ثواب سره) .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿102﴾ وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ .... ﴿103﴾ [261]

ژباړه: ای مومنانو وويريږی له الله نه په حق دويرې دده او مه مری مګر پداسې حال کې چې مومنان جل جلاله موحدان) ياست او منګولي ولګوی جل جلاله ای مومنانو) تاسې په رسی د الله جل جلاله چې قرآن دی) ټول او مه سره مختلف کيږی جل جلاله وروسته له اسلامه) .

او داسې نور ډېر آياتونه په قرانکريم کې ذکر شوي دي.

---

[260] - سورت الحديد آيت 28 .

[261] - سورت آل عمران آيت 103- 102 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ایمان د صحت او جوړوالي امر د تقوی د اسبابو لټونه او منګولې پرې لړول دي د دې وضاحت چې د الله جل جلاله دلارې دمجاهدینو لویه وسله چې ځانونه پرې سنبالوي دالله جل جلاله دغه فرمان یې په اړه ذکر شوی چې فرمایی : جل جلاله إِذْ قَالَتِ الْمَلآئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿45﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿46﴾ قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكِ اللّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿47﴾ [262]

ژباړه: ای مومنانو کله چې مخامخ شی کوم فوځ جل جلاله ددښمن) سره جل جلاله چې جنګ درسره کوي نو ثابت قدم اوسی تاسې جل جلاله او مه تښتی) او یادوی تاسې الله جل جلاله ډیر جل جلاله په خوله او زړه) ښایی چې تاسې په مراد ورسیږی جل جلاله په بري سره په دښمن د ذکر په برکت) او حکم ومنی تاسې د الله او درسول ددغه الله) او مه کوی جګړه په خپلو منځونو جل جلاله په کارد جهاد کې) پس بې زړه به شی تاسې او ولاړ به شي باد دنصرت او قوت او جل جلاله دولت) ستاسې او صبر کوی جل جلاله په قتال اوسختیو،بیشکه الله له صابرانو سره دی په جنګ کې په نصرت او حاظت) او مه کیږی ای مومنانو) په شان د هغو کسانو چې را ووتل له کورونو خپلو دپاره د فخر او ښودنې خلکو ته شوکت دبدبه خپله) او اړوي دوی خلک) له لارې د الله جل جلاله څخه .

یقیناً الله جل جلاله خپلو مجاهدو بندګانو ته د صفونو د یوځای کېدو او دټولیو دمخامخ کېدو په مهال د ثابت او ټینګ درېدو او د الله جل جلاله دزیات ذکر او یادښت او دپیغمبرصلی الله علیه وسلم داطاعت او پیروی او دالله جل جلاله په رسې د ټینګومنګلو لړولو دجنجال او اختلاف د پریښودلو کوم چې د ناکامی توان او طاقت د ختمېدو لامل ګرځي امرکوي. کوم چې په دې مبارك آیت کې یې امر را غلی د هغه قوي او کاري وسلې څخه دی چې مجاهدین خپل ځانونه پرې مسلح کوي او د ښمنان یې چې هر څومره مادي قوت او زور ولري داسې وسله نشي ترلاسه کولای که چېرې مجاهدین داسې وکړي نو الله جل جلاله ورسره دی له همدې امله الله جل جلاله خپل فرمان په دې مبارک آیت سره ختم کړی چې: **جل جلاله** إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴾ [263]

ژباړه : یعني الله جل جلاله د صابرانو ملګری دی.

- سورت انفال آیت : 45- 47 . [262]
- سورت بقره آیت 153 . [263]

(c) ketabton.com: The Digital Library

او له چاسره چې الله جل جلاله ملګری شي او بريالی يې کړي نو هېڅوك نشي پرې کامياب ېدی لکه چې الله جل جلاله فرمايي: جل جلاله إِن يَنصُرْكُمُ اللّهُ فَلاَ غَالِبَ لَكُمْ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ) [264]

ژباړه: که مرسته وکړي له تاسې سره الله جل جلاله لکه چې په بدر کې يې وکړه) نونشته جل جلاله هيڅ) غالب پرتاسې باندې او که مرسته ونه فرمايي له تاسې سره جل جلاله الله چې په احد کې يې پرېښودی) نو څوک دي هغه چې مرسته به وکړي له تاسې سره وروسته له هغه جل جلاله خذلان د الله جل جلاله لخوا) .

په جل جلاله الاکتفاء بما تضمنه من مغازي رسول الله و الخلفاء) کې راغلي دي:

ابو عبيده رضی الله عنه دجهاد صف برابرکړ دلومړي سرڅخه يې تر پايه پورې معاينه کاوه او کاته به يې د هر بيرغ او هر قدم سره به درېده او ويل به يې: ای دالله جل جلاله بندګانو د الله جل جلاله څخه نصرت او برياليتوب په صبر سره وغواړئ ځکه چې الله جل جلاله دصابرانو ملګری دی، ای د الله جل جلاله بندګانو: زېرئ او بشارت د هغو کسانو لپاره دی چې ستاسو څخه شهيد شي او څوک چې ژوندی پاتې شي دهغوی لپاره د نصرت اوغنيمت زېری دی، مګر خپل ځانونه په جګړه دغشو په ويشتلو د تورو په وهلو، د نېزو په کارولو د همزولو سره په مقابله کولو ټينګ او محکم کړئ. ځکه په الله جل جلاله سره سوګند کوم هغه څه چې دالله جل جلاله سره دي پرته د هغه داطاعت په سختو ځايونو او جګړه ايزو سنګرونو کې دهغه پروردګار درضا دغوښتنې څخه پرته لاس ته نه راځي.[265]

بېشکه الله جل جلاله دخپلو هغو دوستانو حالات بيان کړي چې د بدر په ورځ دخپلو د ښمنانو د مقابلې لپاره ووتل خوکله يې چې خپل لږ شمېر او کمه وسله وليده،د دښمن د زيات شمېر اوښه تياري په مقابل کې چې ټول له يوې مخې راوتلي وه نو په دې مهال مومنانو هغه عظيم قوت ته مخه کړه چې بل هېڅوك قوت يې مقابله نه شي کولای او په هغه دروازه يې منګلوې ټينګې کړې چې په لاس يې د اسمانونو او ځمکې پاچاهي ده او هغه ذات چې د مومنانو د دښمنانو د هلاکېدو اراده په يو لفظ دجل جلاله کن) يعنې شه ، سره وکړي نوالله جل جلاله دا کولی شي دحکم منع کوونکي يې نشته

- سورت آل عمران آيت 160 . 264
- الاکتفاء بما تضمنه من مغازى رسول الله ...ج 3 ص 265 201

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د امر وروسته کوونکي یې نشته، په دې پو هېږو چې څه توان او طاقت نه لرو دوی څه توان او زور نه لري مگر کله چې په الله جل جلاله سره توکل و کړي او په صداقت سره الله جل جلاله ته مخ واړوي او دالله جل جلاله په وړاندې عاجزي ښکاره کړي نو الله جل جلاله د دوی دحالت بیان مونږ ته کړي چې فرمایی : إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ [266]

ژباړه: یادکړی هغه وخت چې استغاثه به کوله تاسې رب خپل ته نو الله ور ورسیده له پاره دجل جلاله فریاد) ستاسې چې بیشکه زه مرسته کوونکی یم له تاسې سره په زرو تنو له پرښتو څنی یوه په بله پسې راتلونکې .

یقیناً زمونږ دپیغمبرصلی الله علیه وسلم او اصحابو کرامو حالت دبدر په ورځ همداسې وه کله یې چې د مشرکانو ځواك ولید لکه څنګه چې قران کریم یې انځور وړاندې کړی په ډېر تکبر او ځان ښودنې سره دمسلمانانو مقابلې ته راووتل د پلو،سورو او مشرانو څخه یې هېڅوك وروسته نشول بلکې ټول په یو مخ را ووتل ددې لپاره مقابلې ته راغلل چې دغه د اسلام مبارك دین بالکل له منځه یوسي مسلمانان ختم کړي خلك یې یاد کړي او هر وخت دغه وېره په مسلمانانو وتپي خوکله چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم اوصحابه کرامو دکفارو مادي توان ولید چې دمقابلې توان یې نشته نو پیغمبرصلی الله علیه وسلم خپلې سختې تکیه ګاه ته مخ وا ړاوه او هغه ځواکمن ذات ته یې هیله او امید وکړ چې عادل دی او ټوله شپه پیغمبرصلی الله علیه وسلم دخپل پروردګار په وړاندې په عاجزۍ، خوارۍ او خشوع سره ولاړوه دعا او زاري یې کوله تر څو چې سهار شو دصحابه کرامو زړونه پرې وسول تردې چې جبریل جل علیه السلام) او ورسره پرښتې یې ولیدې نو پیغمبرصلی الله علیه وسلم زېری ورکړ خپلو صحابه کراموته یې بشارت ورکړ چې پرېښتې راغلې.[267]

له همدې امله امام بخاري رحمت الله علیه یو باب په دې نوم سره چې: د جګړې څخه وړاندې نیك عمل،په دې اړه یې دحضرت ابوالدرداء رضی الله عنه دغه قول راوړی چې: یقیناً تاسو د خپلو اعمالو په سبب جګړه کوی په دې کې دأبو الدرداء رضی الله عنه دغه ټکي ته اشاره ده چې د بریالیتوب دلویو اسبابو او لاملونو څخه دجګړې نه وړاندې نیك عمل کول دي.

- سورت انفال آیت 9 . [266]
- الخصائص الکبری ج 1 ص 330.[267]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن القیم رحمت الله علیه د غه معنی پخپل کتاب قصیده نونیه کې راوړي وایي:

1- دغه داسې ده چې د الله جل جلاله دلښکر جکړه په اعمالو سره وي نه د زړه ورو کرو پونو په زور سره.

2- زما دپه الله جل جلاله سره سوګند وي چې هېوادونه یې په ډېر ښت فتح کړي نه دي په داسې حال کې چې دښمن یې بې شماره ډېر وه .

3- همدارنګه زړونه یې په دې نظریاتو سره نه دې فتح کړي بلکې په علم او ایمان سره یې فتح کړي دي.

موږ ته قران کریم بیان کړي چې زموږ څخه وړاندې دمومنانو حالت هم همداسې وه یقیناً الله جل جلاله دبني اسرائیلو دحالت څخه بیان کوي کله یې چې د دښمن،زور،قوت زیات اوخپل شمېر او قوت لږ ولید الله جل جلاله فرمایی : وَلَمَّا بَرَزُواْ لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُواْ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . [268] .

ژباړه: اوکله چې راووتل جل جلاله مخامخ شول) دوی لپاره جل جلاله د جنګ) دجالوت او د لښکرو دده نو وویل دوی جل جلاله یعني مومنانو) ای زموږ ربه نازل جل جلاله راتوی) کړه پرموږ صبر او کلک کړه قدمونه زموږ جل جلاله په جنګ کې) او مرسته وکړه له موږ سره په قوم د کافرانو .

کله یې چې الله جل جلاله ته رجوع وکړه او دخپل مسکین توب او عاجزۍ لاسونه یې د الله جل جلاله په وړاندې پورته کړل نو نتیجه یې ډېره زرپه جل جلاله فاء) سره چې ترتیب دتعقیب سره افاده کوي راغله فرمایي: فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ اللّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ [269] .

ژباړه: نومات کړل مومنانودوی جل جلاله یعني کافران) په اذن جل جلاله حکم) د الله سره او مړ کړ داود جالوت لره او ورکړ ده ته جل جلاله یعنی داود ته) الله سلطنت او حکمت جل جلاله او نبووت وروسته له مرګه دطالوت او اسموئیل علیه السلام) او ویی ښودل ده ته له هغو شیانو چې اراده یی کوله .

قران کریم یې نه یادوي بلکې په دې پرېکنده نتیجه کې یې د مادي زور او قوت هېڅ اشاره نده کړې دا دخپلو مجاهدو بندګانو لپاره یو تنبیه ده چې په الله جل جلاله باندې توکل په رښتیا سره همدغه

---

[268] - سورت بقره آیت 250 .
[269] - سورت بقره آیت 251.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذات اقدس ته ځان سپارنه او په مخ کې يې عاجزي کول او د الله جل جلاله په لار کې د جهاد رېښتينی نيت کول همدغه مخ په وړاندې وسله په ټولو جنګونو اوجګړو کې پرېکنده وسله ده. دهغو جامع آياتونو څخه چې د دښمن سره د مقابلې نه وړاندې د تقوی او اطاعت د وسلې کارولو اهميت او ارزښت بيانوي او دا چې ددغې وسلې اغېز ډېر لوی دی او بې له شکه د نصرت او بريالیتوب د رامنځ ته کېدو لامل دی الله جل جلاله فرمايي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ . [270]

ژباړه: ای مومنانو که مددګاري وکړی تاسې له جل جلاله دين د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وکړيجل جلاله الله) له تاسې سره جل جلاله په غلبه پردښمن) او ثابت کړي قدمونه ستاسې جل جلاله په ځای د جنګ) .

او همدا رنګه الله جل جلاله فرمايلي دي: وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ . [271]

ژباړه: او خامخا مرسته به وکړي هرو مرو الله له هغه چا سره چې مرسته ورکوي جل جلاله دين د) دغه جل جلاله الله) ته بيشکه چې الله خامخا قوي جل جلاله د خپلو احکامو په تنفيذولوکې) ډېر زورور دی جل جلاله په هرڅا) .

يقيناً الله جل جلاله يې بريالیتوب په هغه څه پورې درولي چې څوك د الله جل جلاله دپيغمبرصلی الله عليه وسلم نصرت کړی وي او دالله جل جلاله د دين نصرت کوي او دا د بريالیتوب په راتلوکې دشرط په بڼه دی او ان شاءلله تعالی په راتلونکي مبحث کې به يې په تفصيل سره دغه ځانګه د تياری په هغه بحث کې وڅېړو چې هغه آدابو پورې اړه لري چې بايد دالله جل جلاله دلارې مجاهدين ځان پرې سنبال کړي چې دا د بريالیتوب په ګټلو کې ډېر مهم او ارزښتناك دی. موږ وينو چې د بندګانو څخه د نصرت او بريالیتوب د وروسته والي اصلي او اساسي سبب او لامل دادی چې دالله جل جلاله او دپيغمبرصلی الله عليه وسلم په حق کې کوتاهي او دخپلو ورونو په برخه کې دهغوی دحقوقو نه مراعات کول دي، ځکه چې دالله جل جلاله سنت او لاره په خلکو کې تېره شوې او هېڅکله نه بدلېږي هغه داچې ګناه او کوتاهي د جګړې او جهاد څخه د وروسته والي لامل ګرځي دامير پيروي او زيار ايستل دبريالیتوب او کاميابۍ سبب دی، دغه لار او طريقه نه وروسته کېږي او نه تغير مومي آن تر

- سورت محمد آيت 7 . [270]
- سورت حج آيت 40 . [271]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د صحابه کرامو په وړاندې هم پلې شوي او له دوی سره موجود وه.

کله چې ځینې صحابه کرامو دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دامر په اجتهادي ډول مخالفت وښود داحد په غزا کې یې اجتهاداً امر ونه مانه نو د مشرکانو غشي او نېزې پس له هغه ورته ورسېدې چې د ورځې په اول کې مسلمان غالب وه له همدې سببه راشد خلیفه عمر بن الخطاب رضی الله عنه سعد بن ابي وقاص رضی الله عنه یی دغه ټکي ته متوجه کړ او ویې فرمایل: یقیناً تاسې خپل دښمن د الله جل جلاله داطاعت او پیروي په سبب او دښمن مو د هغه د نافرمانی په سبب ورسره جګړه کوي که چېرې تاسې او هغوی په ګناه کې سره برابر شوي نو پرتاسو غالبېږي بیاېې ورته وفرمایل: دغه ټکی د تاپه دوکه کې ونه غورځوي چې تاته د د پیغمبرصلی الله علیه وسلم صحابي او ماما ویل کېږي.

د الله جل جلاله اوکوم چا تر منځ پرته د هغه داطاعت او پیروي څخه بل کوم سبب نشته دخلکو اصل او کم اصل دالله جل جلاله په وړاندې سره برابر دی الله جل جلاله یې رب او پالونکی دی او دوی یې بندګان دي یو تر بل د اخري خاتمې په ښه والي غوراوی دی او هغه څه چې د الله سره دي د هغه په پیروي سره موندل کېږي. [272].

که موږ وغواړو چې اسلامي خلافت منځته راشي اوپه دښمن باندې غالب او بریالي شو نو د مادي اسبابو څخه وړاندې باید الله جل جلاله په حق کې د کوتاهۍ او ګناه جبیره وشي او حتماً باید دتقوی او پرهېزګارۍ اسباب و لټول شي تر دې چې د الله جل جلاله څخه څه و غواړو او دعاورته وکړو الله جل جلاله یې د قبوله کړي الله جل جلاله ښه پوهېږي.

امام طبري رحمت الله علیه د اعداد او تیاري دآیت شریف په تفسیر کې ویلي دي: الله جل جلاله فرمایلي دي : ددې خلکو لپاره چې پخپل رب کافران شوي او ستاسو او دوی ترمنځ عهد او پیمان هم شته کله چې د دوی د خیانت او غدر څخهووېرېدی نو تیاری ورته ونیسی، او په الله جل جلاله او پیغمبرصلی الله علیه وسلم ایمان راوړونکو. جل جلاله مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) وایي: څومره چې توان یې لری دآلاتو څخه یی ورته تیارکړئ چې ستاسو لپاره د دوی په مقابل کې یو قوت او ځواك وي لکه وسله، آسونه، جل جلاله تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللهِ وَعَدُوَّكُمْ) وایي: تاسې په دې تیاری سره د الله جل

- الاکتفاء بما تضمنه من مغازی رسول الله و الخلفاء ج 4 ص 158 . [272]

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلاله او خپل دښمنان جل جلاله له مشركانو څخه) وېروي دغه اثر امام طبري رحمت الله عليه پخپل سند سره راوړي دي.

د علي الهمداني رحمت الله عليه څخه راغلي چې ده دعقبه بن عامر رضى الله عنه څخه په داسې حالت کې اورېدلي چې په منبرباندې ناست وه اوويل يې: الله جل جلاله فرمايلي دي: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ)[273] خبر دار اوسئ چې قوت دغشى ويشتل دي خبردار اوسئ چې قوت د غشى ويشتل دي درې ځلې يې وويل.داحديث امام مسلم رحمت الله عليه،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام أبوداد رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام ابن ماجه رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عيه روايت کړى دى.

د عكرمة رضى الله عنه څخه دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه چې: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) څخه يې مطلب نر آسونه دي او دجل جلاله رباط الخيل) څخه يې مطلب ښځې آسونه دي. در جاء بن ابي سلمه رحمت الله عليه څخه روايت دى چې ويلي يې دي يو سړى په مكه مكرمه کې دمجاهد رحمت الله عليه سره يو ځاى شو او د مجاهد رحمت الله عليه سره جوالونه جل جلاله بوجى) وي ده وويل چې مجاهد رحمت الله عليه وفرمايل: دغه توانايي ده او مجاهد رحمت الله عليه دجهاد لپاره ځان تياراوه او د سدي رحمت الله عليه څخه روايت دى چې جل جلاله وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) څخه مطلب وسله ده او دا فرمان درب العالمين دى چې: جل جلاله تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ) نو دعبدالله بن عباس رضى الله عنهما څخه راغلي چې ويلي يې دي: مطلب داچې پدې قوت سره دالله جل جلاله او ستاسې دښمنان پرې سپكوي تر دې چې وېږ ويل: ابن زيد رحمت الله عليه د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه ويلي دي چې : جل جلاله وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ): دغه ډله منافقان دي تاسې نه پرې پوهېږى ځکه چې ستاسې سره دي او په خوله وايي لااله الا الله او ستاسې ترڅنګ جنګېږي نورو علماو ويلي چې دا دپيريانو څخه يوه ډله ده، ابوجعفررحمت الله عليه ويلي دي: صحيح قول په دې کې دادى چې وويل شي: الله جل جلاله مومنانو ته دجهاد كولو تيارى دجنګې وسلو برابرول او دهغه څه برابرول چې د الله جل جلاله د دښمنانو او د دوى د دښمنانو چې مشركان دي لكه وسله، لنده، دآسونو تنظيمول او داسې نور او همدارنګه بايد وويل شي چې دا دليل كېداى نشي چې دقوت او توانمندى څخه مطلب د توانايي د معناګانو څخه يوه

- سورت انفال آيت 60 . [273]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکته معنی ده په داسې حال کې چې الله جل جلاله د هغو په ټولو عامو معناوو سره امر کړی دی، که چېرې کوم ویونکی ووايي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم څرګنده کړې چې له دغه عام والي څخه یې مطلب دغه ځانګړ تیا ده چې فرمايي: الاان القوة الرمي) په دې خبردار اوسئ چې توانايي دلندی ویشتل دي. په ځواب کې یې ویل کېږي: اګر که په حدیث شریف کې دا ذکر شوي وي نو دا ترې مطلب نشي څرګندېدای چې د خیر څخه هدف یواځې دغشي ویشتل دي پرته د توانایی دنورو معناګانو څخه ځکه چې دغشي ویشتل دتوانایی دمعنا ګانو څخه یوه معنی ده ځکه چې په حدیث شریف کې ویل شوي دي خبر دار چې قوت او توانايي د غشي ویشتل دي او دا یې نه دي ویلي چې نوره توانايي نشته او دتوانایی څخه توره، لینده، نېزه او هر هغه څه چې د مشرکانو په وژنه کې ترې کار اخیستل کېږي لکه د غشي ویشتل یا ددې څخه ښه وسله چې دکفارو په سپکوالي او ذلت کې ترې کار واخیستل شي. [274]

امام قرطبي رحمت الله علیه دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه چې : جل جلاله وَأَعِدُّواْلهم) ویلي دي: الله جل جلاله مومنانو ته امر کوي چې د دښمنانو د مقابلې لپاره قوت او توانایي تر لاسه کړئ خو په دې یې زور راوړئ چې باید لومړی دتقوی په لباس ځان سنګار کړي که الله جل جلاله غوښتي وي نو کفار به یې په خبرو او یا هم په مخونو یې د یوموټي خاورې په شیندلو سره ناکام کړي وای لکه چې رسول صلی الله علیه وسلم همداسې وکړل مګر الله جل جلاله غواړي چې ځینې خلك په ځینې نوروسره د مخکینې علم او پلې شوي پرېکړې په اساس امتحان کړي کله چې دیو ملګري لپاره نیکی او دیو دښمن لپاره بدی برابروي داهم په تیاری نیولو کې شامل دي، غشي

ابن عباس رضی الله عنهما وايي: تیاری دلته وسله او روپی دي ، په صحیح امام مسلم کې دعقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت دی چې فرمايي: ما دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي دي چې هغه په منبرناست وه فرمایل یې: جل جلاله وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) په دې خبردار شئ چې قوت دغشي ویشتل دي خبردار شئ قوت دغشي ویشتل دي خبردار اوسئ چې قوت دغشي ویشتل دی. یو بل حدیث شریف د عقبه جل جلاله رضی الله عنه) څخه روایت دی چې فرمايي: ما د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي دي چې فرمایل یې: زر دی چې الله جل جلاله په تاسو ډېرې سیمې فتح کړي الله جل جلاله ستاسو لپاره بس دی ، نو یو ستاسې څخه دناتوانه او عاجز نه کېږي چې په

[274] - تفسیر طبري ج 10 ص 32 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو عشو لوبې وکړئ دا حدیث شریف امام مسلم رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه،امام ابوعوانه رحمت الله علیه،او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی دی.

په بل حدیث شریف کې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: په هر څیز چې یوڅوك لوبې کوي باطل او ناحق دی مګر دغشي ویشتل،خپل آس ته تمرین ورکول او دخپلې مېرمنې سره ساعت تېرول دا درې څېزونه صحیح او حق دي.

دا حدیث شریف امام ترمذي رحمت الله علیه،امام آبوداود رحمت الله علیه او امام نسايي رحمت الله علیه روایت کړی او صحیح یې بللی او همدارنګه امام احمدرحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن حیان رحمت الله علیه او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه هم روایت کړی دی.

ددې حدیث شریف معنی داده : الله جل جلاله ښه پوهېږي هر هغه څېز چې سړی پرې لوبې کوي خو دا نه اوس او نه به په راتلونکي کې څه ګټه ولري نو دا کار باطل او ناروا دی او مخ ګرځول ترې غوره دي، دغه درې څېزونه اګر که پرې لوبې کېږي او ذهن پرې تازه کېږي خو دا حق دی چې په هغه څه پورې تړل دي چې ګټه لري ځکه د غشي ویشتل او آس تربیه کول دا ټول هغه څیزونه دي چې په جګړه کې مرسته کوي او د خپلې مېرمنې سره لوبې کول ښايي هغه څه ته واوړي چې زوی یې تولد شي چې بیا به الله جل جلاله په یو والي مني او د همغه ذات عبادت به کوي له همدې امله دغه درې څیزونه حق او صحیح دي دحضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت دی چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه یې ذکر کړی چې: الله جل جلاله درې کسان په یو غشي جنت ته داخلوي: جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي،او ویشتونکی یې .

دا حدیث شریف امام أبوداود رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه او امام نسایي رحمت الله علیه په دې لفظ سره روایت کړی چې: په جوړولو کې یې دالله جل جلاله څخه خیر او اجر غواړي، همدا حدیث د امام نسايي رحمت الله علیه سره دخالد بن یزید رضی الله عنه په روایت سره ذکر شوی او امام نسايي رحمت الله علیه وايي: حسن بن اسماعیل بن مجالد خبر راکړی چې عیسی بن یونس دعبدالرحمن بن یزید جابر څخه روایت کړی او ویلي یې دي چې ماته أبوسلام دمشقي ویلي چې خالد بن یزیدجهني ویلي عقبه بن عامر زما تر څنګ تېرېده ویې ویل ای خالده راځئ چې لاړ شو غشي وولو یوه ورځ له دوی څخه وروسته شوم بیايې وویل ای خالده: راشه چې د هغه څه نه دخبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم چې رسول صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي نو زه راغلم بیاېې وویل چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: الله جل جلاله په یوغشي باندې درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې دالله جل جلاله څخه اجر غواړي، د هغه ویشتونکی اولینده یې،غشی وولئ په آسونو سواره شئ، چې غشي وولئ ماته ډېرګران دي تر هغه چې په آسونو سواره شي، لوبې یواځې په درې څېزونو کې دي یو سړی د خپل آس تربیه کول ا و دخپلې مېرمنې سره لوبې کول، پخپل غشي او لیندی سره ویشتل چاچې دغشي ویشتل د هغې د زده کړې څخه وروسته پرېښودل چې مخ ترې وګرځوي نو دانعمت دې ناشکري او کفران یې وکړ. بیاېې وویل: په هغه نعمت یې ناشکري وکړه. خالد بن یزید یواځې امام ابن حبان رحمت الله علیه توثیق کړی ، کله چې سنن دامام أبوداد رحمت الله علیه ته مراجعه وکړې نو دخالد بن یزید څخه یې روایت کړی وه ویل یې: سعید بن منصور خبر راکړی چې عبدالله بن مبارك راته ویلي چې عبدالرحمن بن یزید بن جابر راته ویلي چې: ابو سلام راته ویلي چې خالد بن زید او هغه دعقبه بن عامر څخه روایت کړی ویلي یې دي چې ما دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي چې فرمایل یې: الله جل جلاله په یو غشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو سره یې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي او د هغه ویشتونکی او لینده یې،غشی وولي آو په اسونو سواره شي چې غشي وولي دا ماته ډېر غوره دی له دې چې په آسونو سواره شي،نشته لوبې مګر په درې څېزونوکې: یوسړی خپل آس ته تمرین ورکوي او د خپلې مېرمنې سره لوبې کوي په خپل غشي او لیندې سره ویشتل کوي چاچې د غشي ویشتل وروسته ترزده کړې هېرکړل او مخ یې ترې وګرځاوه دا د الله جل جلاله نعمت دی چې پرې یې ښود او یاېې دهغه ناشکري وکړه په زیات ګومان سره کوم چې په سنن نسایي کې راغلي غلط دی او صحیح یې خالد بن زید دی.

همدارنګه امام احمد رحمت الله علیه دغه حدیث له څلورو طریقو څخه روایت کړی چې په درې واړه سندونو کې دخالد بن زید څخه او څلورم سند یې دعبدالله بن ازرق څخه روایت شوی،امام مناوي رحمت الله علیه په فیض القدیر کې ویلي دي: امام احمد رحمت الله علیه د عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت کړی په سند کې یې خالد بن زید دی ابن قطان رحمت الله علیه ویلي دي : هغه مجهول الحال دی دهمدې سببه حدیث نه صحیح کېږي. [275]

---

[275] - فیض القدیر ج 2 ص 299.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن ماجه رحمت الله دا حدیث د بلې لارې د عبدالله بن زید بن أزرق رحمت الله علیه څخه روایت کړی او ویلي یې دي: امام ابو بکر بن ابي شیبه رحمت الله علیه را ته ویلي چې یزید بن هارون رحمت الله علیه را ته ویلي دي چې هشام الدستوایي رحمت الله علیه خبر کړي یو دیحیی بن أبي کثیر څخه له ابوسلام هغه له عبدالله بن ازرق څخه او هغه له عقبه بن عامر جهني او هغه له پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي: یقیناً الله جل جلاله په یوه غشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي او ویشتونکی یې او مرسته ورسره کوونکی یې .

او همدا رنګه پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: غشی ووليئ او سورلي وکړئ او چې غشی وولئ ماته ډېر غوره دی له دې څخه چې په آسونو سواره شئ هرهغه څه چې مسلمان پرې لوبې کوي باطل دي مګر ویشتل یې د غشي او دخپل آس تمرین یې او دخپلې مېرمنې سره لوبې دا درې څیزونه حق او صحیح دي. عبدالله پرته له امام حبان رحمت الله علیه څخه بل چانه دي توثیق کړی او همدا رنګه دغه حدیث شریف امام دارمي رحمت الله علیه د عبدالله بن زید الأزرق له لارې روایت کړی دی .

د الله جل جلاله دغه مبارك فرمان چې: وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ) امام حسن، امام عمرو بن دینار اوامام ابو حیوة رحمت الله علیهم اجمعین ویلي چې: ومن رُبُط الخیل) د راء او باء په ضمي جل جلاله پیښ) سره جمع د رباط لکه کتاب او کُتُب،امام ابوحاتم رحمت الله علیه دامام ابن زید رحمت الله علیه څخه نقل کړی چې: رباط) د آسونو څخه پنځه او له هغه څخه زیاتو ته وایي او ټولی یې دجل جلاله ربط) دی دا هغه دی چې یوله بل سره تړل کېږي دا د دښمن په وړاندې دآسونو تړلوته وایی . شاعر ویلي دي:

الله جل جلاله دآسونو د تړلو امر د دښمن په وړاندې کړی

په جګړه کې چې ښکه الله جل جلاله ښه بریالی کوونکی دی

مکحول بن عبدالله رحمت الله علیه ویلي دي:

تاسو ما په دې ملامتوی چې د دښمن په وړاندې آسونه برابروم او ساتم یې

او الله جل جلاله خپل پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته ددې کار امر کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آسونو د ساتلو ډېر لوی فضیلت او اوچت مقام دی دعروة البارقي رحمت الله علیه او یا آسونه دجهاد لپاره تیار ولاړ وه مستحب او ښې یې ښځې اسپې دي.

حضرت عکرمه رحمت الله علیه او نورو امامانو ویلي چې : همدا صحیح نظر دی ځکه چې د اسپې خېټه خزانه ده او شايي فخر او وياړ دی او همدا رنګه د جبریل جل جلاله علیه السلام) سورلی اسپه وه، امامانو جل جلاله علیهم السلام) دأبو هریره رضی الله عنه څخه روایت کړی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: اسونه درې ډوله دي یو د سړي لپاره اجر یو ډول آس د سړي لپاره د الله جل جلاله د عذاب څخه ساتنه او بل دسړي لپاره عذاب وي...: دا حدیث شریف امام بخاری رحمت الله علیه،امام مسلم رحمت الله علیه،امام نسايي رحمت الله علیه، امام ترمذي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه او امام ابن ماجه رحمت الله علیه روایت کړی دی، په دې کې دآس د اسپې څخه څه ځانګړتیا او امتیاز نشته، دښه آس ډېر اجر او زیاته ګټه ده، د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه پوښتنه وشوه چې کومه غاړه جل جلاله الرقاب) غوره دی؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: دکومې چې قیمت زیات او د خپل څښتن په وړاندې ارزښتناکه او قیمتي وي. په دې لفظ سره امام بخاری رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی او امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه امام ابن حبان رحمت الله علیه د حضرت ابوذر رضی الله عنه څخه په دې لفظ روایت کړی چې: د کومې غاړې خلاصول ډېر غوره دي پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: د خپل اهل په وړاندې چې ډېر غوره او ښه وي او د قیمت په لحاظ اوچته وي .

او امام نسايي رحمت الله علیه دابووهب الحشمي رضی الله عنه څخه روایت کړی چې ده لره صحبت هم شته ویلي یې دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي: تاسو دپیغمبرانو نومونه کېږدی او الله جل جلاله ته غوره نومونه عبدالله او عبدالرحمن دی دجهاد لپاره آسونه تیار کړی په تندیو او شاوو یې لاسونه کش کړی په کافرانو پسې یې وزغلوی د مسلمانانو دفاع پرې وکړئ دخپل منځي انتقام لپاره یې مه کاروئ. او تاسو باید هغه آسونه خپل ځان ته غوره کړئ چې رنګ یې د توراو سره ترمنځ وي په تندي کې یې سپین رنګ وي او پښې یې هم سپین رنګ ولري. او یا هم تك سور چې په تندي او پښو کې یې سپینوالی وي او یا هم تك تور چې په تندي او پښو کې یې سپینوالی موجود وي. دا حدیث

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف امام ابو داود رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او ابو یعلي ابو وهب الجشمي رضی الله عنه څخه روایت کړی او ابو وهب صحابي دی.

او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله علیه دابوقتاده رضی الله عنه څخه روایت کړی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: بهترین د آسونو تك تور کوم چې دتندي په وسط کې یې لږ سپینوالی او په پاسنۍ شونډه کې یې هم سپین والی موجود وي، بیا هغه آس دی چې د تندي په منځنۍ برخه کې یې سپین والی وي، پښې یې تر ښنګرو سپینې وي او دغه سپین والی یې تر زنګنونو جل جلاله رکبتینو) پورې نه وي بیا که چېرې تك تور آس نه وي نو بیا سوربخن تور په یاد شوو ځانګړتیا وو سره غوره دی. دغه حدیث امام ابوداودرحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه او ابن ماجه روایت کړی دی. او همدارنګه امام دارمي رحمت الله علیه دحضرت ابو قتاده رضی الله عنه څخه روایت کړی چې یو سړي وویل: ای دالله رسوله: غواړم چې یوآس په بیه واخلم نو کوم یو واخلم؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: تك تور چې په پاسینۍ شونډه کې یې سپین والی موجود وي او مخکینۍ پښې یې هم ترښنګرو سپینې وي او پښې یې تر ورنونو پورې سپینې وي او یا هم سور بخن په همدې ورته والي سره یې واخله غنیمت به هم ترلاسه کړې او ځان به هم وژغورې، پیغمبرصلی الله علیه وسلم به جل جلاله شکال) آس نه خوښاوه، شکال: هغه آس ته وایي چې درې پښې یې سپینې او څلومه یې سپین والي ونه لري.

دغه حدیث امام مسلم رحمت الله علیه،امام ابوداودرحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه ټولو دحضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت کړي .

که چېرې وویل شي چې دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه جل جلاله وَأَعِدّوا لَهُم مَا استَطَعتُم مِن قُوَّةٍ [276].

ژباړه : او تیاروی جل جلاله ای مومنانو) لپاره جل جلاله د جنګ) ددغو جل جلاله عهد ماتوونکو یا مطلق کفارو) څومره چې توانیږی جل جلاله جمع کولی شی) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو او ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) .

---

[276] - سورت انفال آیت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

كفايت كوي نو دغشو ويشتلو او آسونو تيارولو ځانګړی يادښت ته څه اړتياوه؟ ويل کېږي چې : کله چې آسونه دجګړې اصلي او بنسټيزه وسيله ده دکومو په تنديو کې چې خير او نيکي ليکله شوې وي،دا يوه ډېره محکمه او قوي وسيله،او ټينګ سنګرونه دي په همدې سره مجاهدين دجګړې په ډګر کې تاوېږي او په سختو او خطرناکو حالاتو کې ګرځي را ګرځي، نو له همدې کبله دقدرت او احترام په سبب يې ياد کړي. دعزت په سبب الله جل جلاله دهغو په ګردونو سوګند يادکړی او فرمايلي يې دي:

جل جلاله وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا) [277] سورت العاديات. ايت اول .

ژباړه: قسم دی دآسو نو په ځغلېدونکيو چې آواز ايستونکي دي له سينو څخه آواز پورته کول له ګېډوڅخه .

کله چې غشي دجګړې د بريااليتوب او دښمن ته د غاښ ماتوونکو وسلو څخه دی او ځاني تلفاتو ورکولو ته ډېر نږدې او غوره وسله ده نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم په ځانګړي ډول ياد کړي او زياته پاملرنه يې ورته ورکړې ددې په ډول په قران کريم کې د جبريل او ميکائيل جل جلاله عليه السلام) مثال او داسې نور مثالونه هم ذکر شوي دي.

او دا مبارك فرمان چې الله جل جلاله فرمايلی دی : جل جلاله تُرهِبونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُم) [278]

ژباړه: چې تاسې وېروی په دې سره د الله جل جلاله دښمنان او ستاسې خپل دښمنان له يهودو، قريشو او د عربو نور کافران، جل جلاله وَآخَرِينَ مِن دونِهِم) يعني: د امام سدي رحمت الله عليه په قول سره فارسيان او روميان تري مطلب دي، ځينې وايي: مطلب تري پيريان دي همدا قول امام طبري رحمت الله عليه هم غوره کړی دی، ځينې وايي: په دې سره ټول هغه اشخاص مقصد دي چې دښمني يې نه پېژني، دا قول د امام سهيلي رحمت الله عليه دی. ځينې وايي: دوی بنو قريظه دي، ځينې وايي: دوی پيريان دي. ځينې وايي: نور خوك دي.

دا مناسب نه دي چې ددوی په هکله څه وويل شي ځکه چې اللهجل جلاله جل جلاله فرمايلي دي:

جل جلاله واخرين من دونهم لاتعلمونهم الله يعلمهم) [279]

ژباړه: او نور کسان يی له دوی نه چې نه پيژنې تاسي هغوی الله عالم دی ، په جل جلاله عداوت د) هغوی .

---

[277] - سورت العاديات آيت 1 .

[278] - سورت انفال آيت 60.

[279] - سورت انفال آيت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو څنګه چې يو څوك په دې علم لرلو د عوی کوي مګر کوم چې صحيح حديث د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه په دې اړه راغلی او هغه دا چې : په دې آيت شريف کې راغلی چې دوی پيريان دي، بيا پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي: بېشکه شيطان هغه چاته د مرض او خفګان باعث نه کېږي چې په هغه کور کې شه او غوره آس موجود وي.

دغه حديث شريف حارث بن ابي اسامه د ابن المليكي او هغه د خپل پلار او بيا خپل نيکه څخه د پيغمبرصلی الله عليه وسلم نه روايت کړی دی ، عبدالباقي بن قانع په معجم الصحابه کې د عمروبن عريب المليکي او هغه د خپل پلار او بيا يې د خپل نيکه څخه روايت کړی دی. آس ته يې ځکه عتيق ووايه چې دا د هر عيب څخه پاك وي. روايت دی چې: پيريان هغه کور ته نه داخلېږي چې په هغه کې آس وي او پيريان د آس د شنانمې څخه تښتي. [280]

وروسته تر هغه چې امام جصاص رحمت الله عليه په احکام القرآن کې د جل جلاله رمی جل جلاله غشی ويشتلو) او د هغه دزده کړې په فضيلت کې او د هغه د نه پرېښودو په اړه احاديث ذکرکړل ويې ويل: ددې حديث شريف مطلب چې : خبردار چې زور او قوت په غشي وشتلو کې دی، دادهغو عمده او اساسي وسلو څخه دی چې برابر ول يې د دښمن د مقابلې لپاره واجب او لازم دي، داد دې نفې نه کوي چې نورې وسلې د قوت او زور له ډلې نه دي بلکه دا عام لفظ دی چې ټول هغه څېزونه چې د دښمن د مقابلې او جګړې لپاره کار ول کېږي ورته شامل دي او همدارنګه نورې ډول ډول وسلې او جنګي آلات په دې کې شامل دي.

په خپل سند سره يې د حکم بن عمير رضی الله عنه څخه روايت کړی هغه ويلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: موږ ته پيغمبرصلی الله عليه وسلم امر کړی وه چې په جهاد کې به خپل نوکان نه پرې کوو او فرمايلي يې دي چې: په نوکانو کې زور او قوت دی .

داحاديثو په مستندو کتابو نوکې مي ونه موند، ابن قدامه رحمت الله عليه ويلي دي: امام احمدرحمت الله عليه ويلي دي: عمر رضی الله عنه ويلي: خپل نوکان اوږده کړی ځکه چې دا د دښمن تپي کيدو ته ضرور دي اود دښمن په سيمه کې وسله ده ، امام احمدرحمت الله عليه ويلي: ددښمن په سيمه کې نوکانو ته اړتياشته، ايا ديته نه ګوری کله چې غوټه خلاصوی او يا کوم څيز ته اړتيا وي نو که نوکان ونه لری خپله اړتيا پوره کولی نه شی.

---

[280] - تفسير قرطبی ج 8 ص 38 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکم بن عمیررضی الله عنه څخه يې روايت کړی چې: موږ ته پيغمبرصلی الله عليه وسلم امر کاوه چې په جهاد کې خپل نوکان پرې نه کړو ځکه چې زور او قوت په نوکانو کې دی .[281]

دا په دې دلالت کوي چې کوم شی چې د دښمن د مقابلې لپاره اړين وي او مجاهدينو ته ځواك وربښي هغو ته د تیاری او برابری امر کړل کېږي، الله جل جلاله فرمايلي: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً) [282].

ژباړه :او که اراده وي ددوی د وتلو جل جلاله غزاته له تاسره) نو هرومرو تیارکړی به ؤ دوی دپاره د وتلو غزا ته څه اسباب د تیاری .

الله جل جلاله بد پرې ويلي ځکه چې دوی د دښمن په مقابل کې تیاری او د مقابلې څخه وړاندې يې ورتګ پرېښی وي. [283] .

د شيخ الاسلام ابن تيمية رحمت الله عليه څخه د غشي ويشتلو او د هغې د زده کړې دفضيلت او د هغه و عيد په اړه چې چاغشي ويشتل زده کړل او بيا يې پرېښودل، د غشي ويشتلو ، په نېزه وهلو او په توره باندې وهلو ترمنځ په فضيلت او غوره والي کې توپير چې کوم يو ډېر غوره دی نو ده رحمت الله عليه جواب ورکړ چې: الحمد الله رب العالمين: د الله جل جلاله په لار کې د غشي ويشتل او د الله جل جلاله په لار کې د نېزې کارول او د الله جل جلاله په لار کې د تورې وهل دا ټول هغه څيزونه دي چې الله جل جلاله او دهغه پيغمبرصلی الله عليه وسلم يې امر کړی دی او يقيناً الله جل جلاله دغه درې واړه ذکر کړی، په يقيني ډول الله جل جلاله دا درې واړه ذکر کړي او فرمايلي يې دي: جل جلاله فَإِذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاء حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا) [284].

ژباړه: نو کله چې مخامخ شوی جل جلاله په جنګ کې) له جل جلاله هغو کسانو) سره چې کافران شوي دي نو ووهي ، وهل د ورمېږو جل جلاله دهغو) تر هغه پورې چې ښه ډېر مو ووژل دوی او پرې غالب شوي نو جل جلاله وتړئ دوی)، بيا سخت محکم کړئ تړل، جل جلاله د دوی چې درڅخه خلاص نشي)، پس بيا يا احسان ورسره وکړئ احسان کول وروسته جل جلاله له بندي کولو او تړلو يې)، او يا تاسو فديه کړی دوی فديه کول جل جلاله په عوض يې مال واخلی يا مسلمانان بنديان را

- مغنی د ابن قدامه ج 9 ص 467 . [281]
- سورت توبه آيت 46 . [282]
- احکام القرآن للجصاص ج 4 ص 253 . [283]
- سورت محمد آيت 4 . [284]

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاص کړئ) جل جلاله جنګ ورسره کوئ)، تر هغه پورې چې کېږدي جل جلاله جنګياليان د) جنګ وسلې.

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايلي دي: جل جلاله فَاضْرِبُواْ فَوْقَ الأَعْنَاقِ وَاضْرِبُواْ مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ) [285]

ژباړه: نو ووهئ تاسې جل جلاله سرونه ددې کافرانو) دپاسه، د ورمېږونو، او ووهئ تاسې له دغو جل جلاله کفارو څخه هر هربند) او ټولې ګوتې.

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايلي دي: جل جلاله يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ) [286]سروت مائده آيت ۹۴.

ژباړه: ای هغو کسانو چې ايمان يې راوړی دی جل جلاله يعنې ای مؤمنانو) خامخا ازمويي تاسې هر ومرو الله جل جلاله په يوه شي له ښکاره جل جلاله په وخت د احترام کې) چې رسېږي جل جلاله ځينو د) هغو ته لاسونه ستاسې جل جلاله چې واړه دي) او جل جلاله ځينو د هغو ته) نېزې ستاسې جل جلاله چې غټ دي دغه ازمېښت کوي).

او همدا رنګه الله جل جلاله فرمايلي دي: جل جلاله وَأَعِدّوا لَهُم مَا استَطَعتُم مِن قُوَّةٍ وَمِن رِباطِ الخَيلِ تُرهِبونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُم وَآخَرينَ مِن دونِهِم) [287]

ژباړه: او تياروی جل جلاله ای مؤمنانو) لپاره جل جلاله دجنګ) د دغو جل جلاله ماتوونکو د عهد يا د مطلق کفارو) څومره چې توانېږی جل جلاله جمع کولی شی) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) چې وېروي تاسې په دغه جل جلاله دقوت او تياری) سره دښمنان د الله او دښمنان ستاسې، او نور کسان، بې له دوی نه.

امام مسلم رحمت الله عليه پخپل صحيح او دنورو احاديثو په کتابونو کې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه ثابته ده چې په منبر باندې يې د غه آيت شريف تلاوت کړو او ويې فرمايل: خبر دار اوسی چې په يقيني ډول قوت د غشي ويشتل دي، خبردار اوسی چې يقيناً زور د غشي ويشتل دي، خبردار اوسئ چې يقيناً زور او قوت د غشي ويشتل دي.

---

[285] - سورت انفال آيت 12 .
[286] - سورت مائدة آيت 94 .
[287] - سورت انفال آيت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صحیح کتاب کې له پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه ثابت دي چې فرمایلي یې دي: غشی وولئ په آسونو سواره شئ او که په غشي ویشتل وکړئ ماته تر هغه خوښ دی چې په آسونو سواره شي او چاچې په لینده د غشي ویشتل یاد او زده کړل بیا یې هېر کړل زما له امت څخه نه دی.

امام مسلم رحمت الله علیه په دې لفظ سره روایت کړی چې: چاچې د غشي ویشتل زده کړه بیا یې پرېښوده زما له امت څخه نه دی یا یقیناً گناه کار شو .

امام ابو داود رحمت الله علیه دحضرت خالد بن زید رضی الله عنه او هغه دحضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په دې لفظ سره روایت کړی چې : چاچې د غشي ویشتل وروسته د زده کړې څخه دمخ اړولو په سبب پرېښودل نو دایقیناً یو نعمت دی چې پرېښی یې دی او یا هم ددغه نعمت ناشکري یې کړې ده، امام ابن ماجه رحمت الله علیه د ابن لهیعه او هغه د عثمان بن نعیم الرعیني رحمت الله علیه او هغه دمغیره بن نهیك رحمت الله علیه څخه روایت کړی چې د دعقبه بن عامر الجهني رضی الله عنه څخه اورېدلي چې ویلي یې دي : ماد پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي چې فرمایل یې: چاچې د غشي ویشتل زده کړل او بیا یې پرېښودل یقیناً زما نافرماني یې وکړه، امام احمد رحمت الله علیه دخالد بن زید او هغه د عقبه بن عامر رضی الله عنه له لارې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي: چاچې دغشي ویشتل زده کړل بیا یې هېر کړل وروسته تر هغې چې یاد یې کړل نو دا یو نعمت دی چې کفران او ناشکري یې کړېده . اوهمدارنگه امام احمد رحمت الله علیه دعبدالله الازرق رحمت الله علیه او هغه د عقبه پن عامر الجهني رضی الله عنه څخه پدې لفظ روایت کړی چې : چاچې د غشي ویشتل د زده کړې څخه وروسته هېر کړل په یقیني ډول یې د هغه ذات ناشکري وکړه چې ورښودلې یې وه.

او همدارنگه امام الدارمي رحمت الله علیه دعبدالله بن زیدالازرق رحمت الله علیه او هغه د عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په دې لفظ سره روایت کړی چې: چاچې د غشي ویشتل وروسته د زده کړې څخه هېر کړل په یقیني ډول یې دهغه ذات کفران او ناشکري وکړه چې ورښودلې یې وه.

په یو روایت کې راغلي دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: چاچې د غشي ویشتل وروسته د زده کړې څخه هېر کړل نو دا یونعمت دی چې ناشکري یې وکړه، د سنتو په کتابونو کې راغلي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: هره لوبه چې انسان یې کوي باطله ده مگر د غشي ویشتل او خپل آس ته تمرین ورکول او د خپلې مېرمنې سره ساعت تیري کول دغه ټول څېزونه صحیح او حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. او همدارنګه پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: زرده چې ستاسو لپاره به فراخه سيمې فتح شي او الله جل جلاله ستاسې لپاره بس او کافي دی. نه عاجز کېږي يو ستاسې څخه تر دې چې په خپلو غشو لوبې وکړی، امام مکحول رحمت الله عليه ويلي دي: عمر رضی الله عنه د شام خلکو ته وليکل چې خپلو اولادونو ته د غشي ويشتل او د آسونو سورېدل ورووښئ، په صحيح امام بخاری کې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه په مبارك حديث کې راغلي دي چې فرمايلي يې دي: ای د اسماعيل اولادې غشي وولئ ځکه چې ستاسې پلار غشی ويشتونکی وه.

دغه حديث امام بخاری رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت کړی، او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه په دې لفظ سره چې: غشي وولئ ای د اسماعيل جل جلاله عليه السلام) اولادې ځکه چې ستاسې پلار غشی ويشتونکی وه) .

پيغمبرصلی الله عليه وسلم دبنو اسلم د قبيلې دڅوتنو سره تېرېده چې غشي يې ويشتل نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: ای داسماعيلجل جلاله عليه السلام) ځامنو! غشي وولئ ځکه چې ستاسو پلار غشي ويشتونکی وه، غشي وولئ زه دفلاني ځامنو سره ملګری يم نو يوې ډلې خپل لاسونه د ويشتلو څخه ونيول پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: ولې غشي نه ولی؟ دوی په ځواب کې وويل: موږ به څنګه غشي وولو او ته ورسره يې؟ پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: غشي وولئ زه ستاسو ټولو سره يم سعدبن ابي وقاص رضی الله عنه وويل : پيغمبرصلی الله عليه وسلم دخپلې چانټې څخه ماته غشي راويستل يعنې داحددغزا په ورځ يې خپله چانټه را پرانيستله او ويې فرمايل: زما مور او پلار د درڅخه جار شي غشی ووله.

د غه حديث امام بخاری رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت کړی دی.

علي رضی الله عنه ويلي دي: ما پيغمبرصلی الله عليه وسلم داسې نه دی ليدلی چې خپله مور او پلار يې د يو ځای چاته ياد کړی وي پرته له سعدرضی الله عنه نه چې يوازې هغه ته به يې ويل: ای سعده! غشی وولي زما پلار او مور د درڅخه جارشي. انس رضی الله عنه ويلي دي چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: د ابوطلحه غږ په سنګر کې تر سلو کسانو غوره دی.

په دې لفظ سره امام ابن عبدالبر رحمت الله عليه په استيعاب کتاب کې ياد کړی او امام نووي رحمت الله عليه په تهذيب الاسماء کې راوړی او ابو بکر محمد بن عبدالغني البغدادي رحمت الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

عليه په تفييد نومي كتاب كې په دې لفظ ياد كړی چې : په لښكر كې د ابو طلحه غږ تر يوې ډلې غوره دی. په دې اړه [288] .

كله به چې په لښكر كې وه د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په مخكې به په ګونډو شو او خپله چانټه به يې پرانيستله او ويل به يې: زه ستا څخه جار او قربان شم زما مخ دستا دمخ پرده او ډال شي، پيغمبرصلى الله عليه وسلم به ورته دتورې، غشي او ليندی شكل غوره كاوه، دسنتو په كتابونو كې راغلي دي چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: چاچې دالله جل جلاله په لار كې غشی ګوزار كړكه دښمن ته ورسېداو خپل هدف يې وويشت او ياهم ونه رسيد ويشتونكی ته دغلام د ازادېدو هومره ثواب دی.

دغه حديث شريف امام نسايي رحمت الله عليه روايت كړی دی او همدا رنګه يې په دې لفظ سره روايت كړی چې: چاچې د الله جل جلاله په لار كې يو غشی ګوزار كړ دښمن ته ورسېد هدف يې وويشت او يا هم خطا شو،ده ته د يو غلام د ازادېدو هومره ثواب دی. اوهمدارنګه امام ابن ماجه رحمت الله عليه دغه حديث روايت كړی دی او امام احمد رحمت الله عليه په دې لفظ سره چې: هر هغه شخص چې د الله جل جلاله په لار كې يې غشی ګوزار كړ هدف ته ونه رسيد او يا هم ورسيد ده ته دومره ثواب دی لكه د حضرت اسماعيل جل جلاله عليه السلام) د اولادې څخه يې كوم غلام او ياونيزه ازاده كړی وي، او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله عليه پرته له نسايي څخه په دغه لفظ سره روايت كړی چې: چاچې كوم غشی د الله جل جلاله په لار كې ګوزار كړ نو دومره ثواب يې دی لكه كوم غلام يې چې آزاد كړی وي امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: دغه حديث صحيح دی .

د سنتو په كتابونو كې راغلي چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: الله جل جلاله په يوغشي سره درې كسان جنت ته داخلوي جوړوونكی يې چې په جوړولو كې يې خير او نيكي غواړي، ويشتونكی يې، او د هغه برابر وونكی چې د دوی مرسته يې كړې وي. ځكه چې د غه د جهاد كړنې او اعمال دي او جهاد هغه غوره عمل دی چې انسان يې ترسره كوي. دا دحج او نورو نفلي عباداتو څخه غوره دی... تر دې چې وېې ويل: له همدې امله د جهاد په سنګرونو كې اوسېدل د مكې او مدينې تر اوسېدلو غوره او بهتر دي په سنګرونوكې د نېزې او غشي كارول او په هغې تمرين كول د نفلي عبادت څخه غوره دي.

---

[288] - تقييد ج 1 ص 416.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صحيحينو کې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه روايت دی چې فرمايلي يی دي: په يقيني ډول په جنت کې سل درجې دی چې دهرو دوو درجو تر منځ دومره مسافه ده لکه د ځمکې څخه تر اسمان پورې ، دا الله جل جلاله د خپلې لارې مجاهدينو ته ځانګړې کړې دي.

دغه ټول عملونه چې ياد کړل شول د هر يوه لپاره خپل مناسب ځای دی چې د بل څخه په کې غوره والی لري.

توره د دښمن د يو ځای کېدو په وخت کې او نېزه ددښمن د نږدې کېدو په مهال ، لنده د دښمن دلرې کېدو په مهال او يا هم په هغه وخت کې چې پرده موجوده وي لکه سيند او يا جنګي کلا او داسې نورو ځايونو کې کارول کېږي.

کوم عمل چې د دښمن د نابودی لپاره ډېر اغېزمن او د مسلمانانو لپاره ډېر ګټور وي همغه غوره او بهتره دی دا کار د دښمن دحالاتو او دمجاهدينو دحالاتو د اختلاف په سبب مختلف او ځانګړي حالات لري کله د غشي ويشتل ډېر ګټور وي او کله هم د نېزې وهل ډېر ګټور وي دا هغه څيزونه دي چې غازيان پرې ښه پوهېږي [289]

- مجموع الفتاوی ج 18 ص 8-12.[289]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله جل جلاله ددې فرمان په تفسير کې چې جل جلاله ولو أرادوا الخروج لأعدوا له عدة) امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي: کله چې داسې وه او همدی ددوی په کمښت او له بشپړی مرتبې څخه په ټيټوالي يې دلالت و کړ نو له همدې امله درې ګوني احکام پرې مرتب شول:

لومړی: دوی ته په فئ او غنيمت کې هيڅ ونډه نشته

لکه چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم په صحيح امام مسلم کې د بريده رضی الله عنه په روايت شوي حديث شريف کې فرمايلي دي: بيا دوی را وبوله چې دخپلوکورونو څخه دمهاجرينو کورونو ته راشي او په دې يې خبر کړه که دوی دا کار وکړ نو هغه حقوق ورکول کېږي کوم چې په مهاجرينو اچول شوي دي که چېرې يې له دې کار څخه سر غړونه وکړه نو بيايې په دې خبر کړه چې د بانډه چې مسلمانانو په څېر به وي په دوی به د الله جل جلاله هغه فرمان پلی کېږي چې په نورو مومنانو به وي دوی ته به په فئ او غنيمت کې څه ونډه نه وي مګر په هغه وخت کې دوی ته برخه ورکول کېږي چې د مسلمانانو سره يو ځای جهاد وکړي.

دوهم: د بانډه چيانو ګواهي به د ښاري وګړو په برخه کې نه قبلېږي

ځکه په دې کې تهمت منځ ته راځي دېته امام ابوحنيفه رحمت الله عليه جواز ورکړی او ويلي يې دي: په دې کې د هر تهمت مراعات نه کېږي او دده په وړاندې ټول مسمانان عادلان دي. امام شافعي رحمت الله عليه جواز ورکړی په دې شرط چې د ګواهی ورکوونکی به عادل او خلك به ترې راضي او خوښ وي همدا نظر صحيح دی ځکه چې همدا مسأله مو په سورت بقره کې بيان کړې وه.
اللهجل جلاله جل جلاله اعراب جل جلاله بانډه چيان) دلته په درې صفتونو سره يادکړي چې يو يې: کفر او نفاق دی ، دوهم يې: کوم څه چې خيرات کوي دا سې ګڼي لکه قرض او پور او د دې انتظار کوي چې تاسو ته به کوم تکليف او ناکامي ورسي.

دريم صفت يې دادی چې: په الله جل جلاله او د اخرت په ورځ ايمان لري او هغه څه چې د الله جل جلاله او دپيغمبرصلی الله عليه وسلم يه وړاندي يی خيرات کوي عبادت يی شمېري نو هغه څوك چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصفت ولري نو ډېره لرې ده چې ګواهي يې ونه منل شي او ددوهم او لومړي صفت والاوو سره يې وصلول باطل دي او دريم دا چې د ښاري خلکو لپاره يې امامت ځکه منع دی چې په سنتو نه پوهېږي او د جمعې لمونځونه نه کوي، امام ابو مجلز رحمت الله عليه د بانډه چې امامت بدګڼلی او مکروه يې بللی دی امام مالك رحمت الله عليه ويلي دي: امامت دنه کوي اګر که بانډه چې قاري هم وي ، امام سفيان ثوري رحمت الله عليه امام شافعی رحمت الله عليه امام اسحق رحمت الله عليه او أهل الرای ويلی دي : د بانډه چې پسې لمونځ کول روا دی او دا قول امام ابن المنذر رحمت الله عليه هم غوره کړی خو په دې شرط چې د لمانځه حدود قايم کړي .[290]

امام شوکاني رحمت الله عليه ددې مبارك آيت په برخه کې چې: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً) په هکله وايي: که چېرې پخپله دعوی کې ريښتيني وي او ته يې په دې خبرولای چې ستاسره جهاد کوي مګر له دوی سره د جهاد لوازم او ضروري ځيزونه نه وه نو د جهاد اړينو ځيزونو تيارول او لاس ته راوړل به يې د جهاد څخه وړاندې نه وای پرېښې لکه چې مومنان دجهاد تياری نيسي نو معنی دا چې دوی جهاد ته تلل او د غزا لپاره تياری يې اصلاً نه غوښت.

تياری: هغه څه ته وايي چې يو مجاهد ورته اړتيا لري لکه وسله، سورلي، او خوراکي ځيزونه.

او دا مبارك آيت چې: جل جلاله وَلَٰكِن كَرِهَ ٱللَّهُ ٱنبِعَاثَهُم) يعنی الله جل جلاله ددوی تلل جهاد ته ښه نه ګڼل، نو جهاد ته له تللو څخه پاتې شول.

او دا مبارك آيت چې: جل جلاله وقيل اقعدو امع القاعدين) ويل کېږي چې ددې قول ويونکي شيطان وه چې دوی ته به يې وسواس وراچوه داسې هم ويل کېږي: ځينو به ځينې نوروته پخپل منځ داسې ويل، داسې هم ويل کېږي: دا قول پيغمبرصلی الله عليه وسلم دوی ته د غصې او قهر په حالت کې ووايه.

داسې هم ويل کېږي چې : دا دذلت او سپکاوي څخه عبارت دی يعنی الله جل جلاله ددوی په زړونو کې د جهاد څخه وروسته والی وروغورځاوه چې دا کار دوی ته ذلت او سپکاوی دی.

---

[290] - تفسير قرطبي ج 8 ص 232.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مبارك لفظ چې جل جلاله مع القاعدين) يعنې د معذورو وګړو لکه ړندو، مريضانو، ښځو او ماشومانو سره کيناستل په دې کې د دوی بدي، سپکوالی او کموالی داسې ښئي چې هېڅ پټوالی په کې نشته.[291]

امام آلوسي رحمت الله عليه ددې مبارك آيت چې جل جلاله و أعدوالهم) په هکله وايي: دا د ټولو مومنانو لپاره خطاب دی ځکه چې د کفارو په مقابل کې تياری د ټولو ګډه دنده ده معنی دا چې د هغو چا لپاره چې عهد او وعده يې ماته کړې د جګړې تياری و نيسي او د مقابلې لپاره يې ځانونه آماده او تيار کړي لکه څنګه چې دا دمبارك آيت د سياق غوښتنه ده، يا په مطلق ډول د کفارو د جګړې لپاره تياری دی همدا نظر غوره او بهتر دی لکه څنګه چې د آيت راتلونکی يې غوښتنه او تقاضا لري، او دا چې جل جلاله ماستطعتم من قوة) معنی دا چې هر هغه څه چې په هر ډول له هغه څخه په جګړه کې ګټه اخيستل کېږي، د قوت اطلاق يې د مبالغې له وجې پرې وکړ دا يې ځکه ذکر کړ چې د بدر په غزوه کې يې تياری نه درلود نو خبرداری يې ورکړ چې له پوره تياری پرته په هر وخت کې برياليتوب منځ ته نه راځي د ابن عباس رضی الله عنهما څخه د قوت تفسير د وسلو په انواعو شوی دی، عکرمه رضی الله عنه ويلي: قوت: جنګي کلاګانې او د پټېدو ځايونو ته ويل کېږي، په يو بل روايت کې د عکرمه رحمت الله عليه څخه راغلي چې د **قوت** څخه مطلب نرآسونه دي. وروسته تر هغه چې د غشي ويشتلو په اړه يې احاديث شريف ذکرکړل ويې ويل: په دې پوهېږی چې نن ورځ په غشي ويشتلو سره د دښمن اصلي هدف نه ويشتل کېږي ځکه چې دوی کلاشنکوپونه او توپونه کاروي ددوی نوو وسلو د غشو استعمال څه ګټه نه لري که د دوی په څېر وسله ونه کارول شي هلاکوونکی مرض به عام شي، دمسلمانانو شړل به زيات شي، مسلمانان به بې زړه او کمزوري شي په نړۍ به د کفارو او بې لارو سلطنت او واکمني راشي، کوم چې زما نظر دی ،الله جل جلاله ډېر ښه پوهېږي. دغه مقابله په مسلمانانو واکمنو او ددين په مرسته کوونکو ده، ښايي د هغه غشو ويشتلو فضيلت او بهتري داوسني غشو ويشتل ثابتوي ځکه چې هغه ددې په ځای دريږي ترڅو داسلام داصل او اساس څخه دفاع وکړي، زه دا نه وينم چې يو داعي به ويشتلو ته ضرورت نه لري مګر دغه ويشتل به يې جنت ته ان شاءالله دبرياليتوب سبب وګرځي او دا لرې نه ده چې دغه ويشتل به د الله جل جلاله په دې عموم

-فتح القدير ج 2 ص 366 . [291]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارك فرمان کې چې جل جلاله واعدوالهم ما استطعتم من قوه....) کې شامل شي ... تر اخره قوله پورې يې الله جل جلاله د پرې رحم وکړي. [292]

کله چې مسلمانان د مستقيم جنګ او جګړې څخه عاجز شي نو د وسلې او ضروري آلاتو د حتمي او لازمي پوره کېدو په اړه شيخ الاسلام ابن تيمه رحمت الله عليه وايي: لکه څنګه چې دجهاد تياري لپاره دقوت او آسونو د برابرى په هلکه کله چې د کېدلو څخه يې عاجز وي نو هر هغه څه چې پرته له هغه څخه واجب نه بشپړېږي نو هغه هم واجب دي.[293]

بېشکه ايماني برابرښت جل جلاله ايماني تربيه) واجبه او د برياليتوب اساسي عنصر ګڼل کېږي، او ګناه په ناکامی کې يو واضح او څرګند اثر لري او د ځينې غړو ګناه او د الله جل جلاله نا فرماني کله هم ټول لښکر ته زيان رسوي مګر دا صحيح ده چې وويل شي چې ددغه تياري په سبب بايد جهاد وروسته شي؟ هغه ځواب چې شرعي نصوص او اوسنی وضع پرې د لالت کوي دادی: چې کله جهاد فرض عين شي نو د ايماني تربيې د پوره کېدو لپاره يې وروسته کېدل نشته او يا هم چې کله دښمن د مسلمانانو په کوم هېواد يا سيمه يرغل وکړي، يا کفار پرې تېرى وکړي او هلته په خلکو غير شرعي جل جلاله وضعي) قانون چلوي اوس د ټولو يا زياترو اسلامي هېوادونو همدا حالت دی، په دې ډول جهاد د فرض عين دی د ايماني تربيې د بشپړېدو لپاره يې وروسته والی ناروا دی، د دې ډول فرض عين جهاد وروسته کېدل ديو لوی فساد او زيان منځ ته راتللو سبب ګرځي.

ايا هلته له دې څخه لويه فتنه بله هم شته چې کفارو د اسلامي هېوادونو مرکزونه تر خپلې ولکې لاندې راوستلي پر دوی باندې کفري وضعي قوانين پلي کوي د مسلمانانو په منحرف او بې لارې کېدوکې بې حده هڅې کوي ترڅو يې په مختلفو لارو او فريبنده وسيلو سره د خپل دين نه وګرځوي ګمراه يې کړي او اسلامي هېوادونه د هغوی دښمنانو ته په دې ډول و سپاري چې ټوله شتمني يې لوټ ، فساد او بې لارې په کې خپره کړي نو هغه څوك چې ددې کفارو په مقابل کې د جهاد د ورسته کېدو په نظر دي تر څو دمجاهدينو تربيه بشپړه شي نو ددوی دا نظر د هغو عامو دلايلو مخالف دی کوم چې د جهاد د وجوب، دوام او ترقيامته پورې د هغه په استمرار او اوږدېدو باندې دلالت کوي.

- روح المعانى ج 2 ص 110. [292]
- مجموع الفتاوى ج 28 ص 259 . [293]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې نظر ښتن په دې نه پوهېږي چې کفار د مومنانو په مقابل کې هغې پورې جګړه کوي چې د خپل دين څخه يې وګرځوي او هېڅکله دجهاد تربيه ورکوونکو ته دا فرصت او موقع نه پرېږدي چې د خپل فکر سره سم مجاهدين وروزي زموږ اوسنی وضع ددې خبرې غوره ګواه ده. ځکه دغه مجرمان دخپلو ټولو تشويقي او ويره خپراوي وسيلو په درلودلو سره کومې چې د زياتې اغېزې ،خبري رسنيو او مادي وسيلو په شتون سره کولای شي چې په عامو وګړو اغېز وکړي په دې ډول کوم کسان چې د تربيې په نوم ورسره يو ځای شي او يو قدم وړاندې لاړ شي نو په حقيقت کې مجاهدين څو قدمه وروسته راولي او نتيجه ډېره ښکاره او څرګنده ده او هغه ددېرو خلکو د توري او مال تر اغېزې لاندې ددين ضايع کېدل او له منځه تلل دي د الله جل جلاله څومره ريښتينې فرمان دی چې وايي: جل جلاله وَلاَ يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىَ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُواْ.....) [294]

ژباړه : اوهمېشه به وي دوی جل جلاله کافران) چې جنګ به کوي دوی له تاسې سره ترهغه پورې چې بېرته وګرځوي دوی تاسې له دينه ستاسې که يې لاس ورسېږي جل جلاله او موقع و مومي) .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايلي دي چې: جل جلاله وَلَن تَرْضَى عَنكَ الْيَهُودُ وَلاَ النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ..) [295]

ژباړه : او هيڅکله به راضي نشي له تانه جل جلاله ای محمده) يهودان او نه نصرانيان ترهغه پورې چې متابعت وکړې ته ددين ددوی .

همدا رنګه دغه کافران هېڅکله هم د صالحې او نيکې تربيې کومه وسيله نه پرېږ دي تر دې چې د هغه په وړاندې خنډونه پيدا کړي او يا يې هم د خپل معنوی مفهوم څخه داسې خالي کړي چې يواځې نوم او شکل يې پرته له کومې ګټې او معنی څخه پاتې شي له همدې امله الله جل جلاله فرمايلي دي: وَلَولا دَفعُ اللَّهِ النّاسَ بَعضَهُم بِبَعضٍ لَهُدِّمَت صَوامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَواتٌ وَمَساجِدُ يُذكَرُ فيهَا اسمُ اللَّهِ كَثيرًا ۗ وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزيزٌ ﴿40﴾) [296]

ژباړه : که چيرې نه وای دفع کول د الله خلکوسره ځينې ددوی لره په ځينو نورو باندې خامخا نړولې شوې به وې تکيې او مدرسې او عبادتخانې او مسجدونه چې يادولی شي په هغو کې نوم د الله ډېر او

---

[294] - سورت بقره آيت 217 .
[295] - سورت بقره آيت 120 .
[296] - سورة حج آيت 40 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خامخامرسته به وکړي هرو مرو الله له هغه چا سره چې مرسته ورکوي جل جلاله دین د) دغه الله ته بیشکه چې الله خامخا قوي د خپلو احکامو په تنفیذولوکي) ډیر زور والادی په هرچا).

که چېرې الله جل جلاله کافران د خپلې لارې په مجاهدینو دفع کړي نه وای نو د الله جل جلاله د عبادت لپاره به کوم نیك او سپڅلی ځای پاتې نه وه.

امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي: که چېرې الله جل جلاله خپلو پیغمبرانو او عامو مسلمانانو ته ددښمنانو(کافرانو) وژل نه وی رواکړي نو مشرکانو به اسلامي نړۍ تر خپلې ولکې لاندې راوستې وی اودعبادت هغه ځایونه به یې له عبادت کولو څخه خالي او تش کړي وای چې د ټولو آسماني دینونو مشرانو ښوولي دي، مگر دا کافران یې دفع کړل او مخه یې ونیوله جهاد یې پرې واجب کړ ترڅو دینداره خلك دعبادت کولو لپاره موقع ومومي، جهاد په ټولو امتونو کې یو پخوانی امر او فرمان دی په همدې سره شرائع جوړ شوي او ټول دعبادت او پرستش ذوات پرې را غونډ شوي، لکه چې ویې ویل: د جهاد کولو اجازه دارنگه ورکړشوه چې مومنان دغزا وکړي ، بیا دغه امر او فرمان په دې قول سره نورهم زور وموند چې جل جلاله وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ) [297]

معنی دا چې که چېرې غزا او جهاد نه وای نو حق به مغلوب کړی شوی وای، کوم چې نصاری او صابئین جهاد بدبولي داېې د مذهب سره مخالف نظر دی ځکه که چېرې غزا نه وی نو هغه دین به له منځه تللی وی چې دفاع ترې کوي او همدارنگه دغه مواضع کومې چې وړاندې ددوی د تحریف ، تبدیل او منسوخ کېدونه ددې معنی لپاره ذکر شوی دی ، معنی دا چې که د جهاد په وسیله ددې کفارو مقابله نه وی نو د موسی علیه السلام په زمانه کې به کلیسا وې نړېدلې وای او د عیسي علیه السلام په زمانه کې به صومعی او بیعي جل جلاله چې دواړه د عبادت ځایونه دي) نړېدلي وای اودمحمدصلی الله علیه وسلم په زمانه کې به جوماتونه له منځه تللی وای امام ابن عطیه رحمت الله علیه ویلي دي: ددې مبارك آیت په تفسیر کې همدغه صحیح نظر ویلی شوی دی.[298]

ددې مبارك آیت د معنی په څېر د الله جل جلاله دغه فرمان دی چې: وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ . [299] .

---

[297] - سورت بقره آیت 251 .

[298] - تفسیر قرطبی ج 12 ص 70 ، تفسیر بیضاوی ج 4 ص 129 ، فتح القدیر ج 3ص 157، زاد المسیر ج 1 ص 300 .

[299] - سورت بقره آیت 251.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : او كه چيرې نه وای دفع جل جلاله منع) كول د الله جل جلاله خلكولره ځينو ددوی لره په ځينو نوروسره نو خامخا به خرابه شوې وه ځمكه د هيواد په ظلم سره و ليكن الله جل جلاله څښتن د فضل جل جلاله احسان) دی په خلكوباندې جل جلاله نو ځينې په ځينو نورو سره له فساد څخه منع كوي) .

په دې معنی چې الله جل جلاله كافران په مومنانو او ظالمان په مظلومانو سره ، مفسدان په نيكانو سره دفع كوي او مخنيوی يې كوي كه داسې نه وای نو كافران او مفسدان به غالب شوي وای ځمكه به يې د خباثت او فساد څخه ډكه كړې وای او مومنانو او نيكانو به نه د الله جل جلاله عبادت كړی وای او نه به يې د اسلام سپيڅلی دين ته دعوت تر سره كړی وای.[300]

له همدې امله امام ابن القيم رحمت الله عليه مجاهدين په دې ډول ستايلي دي:

يقيناً چې خپل نفسونه يې د الله جل جلاله په مينه د هغه ددين په دفاع او نصرت، او د لااله الاالله په اوچت والي او د هغه د دښمنانو په مخنيوي كې يې وبايلل، دوی دهر هغه چا دعملونو په اجر كې چې پخپلو توروېي ساتنه كوي اګر كه پخپلو كورونو كې شپه تېره هم كړي ورسره شريك دی او ددې مجاهدينو لپاره دهغو عابدانو د عبادت په څېر اجر دی چې د دوی د جهاد او فتوحاتو په سبب يې كوي ځكه چې همدغه مجاهدين يې يواځينی سبب دی او شارع متسبب د بشپړ فاعل په مقام كې په ثواب او عذاب كې يو شانته ذكر كړی دی. له همدې امله د نيكی بلونكي او د بدی بلونكي د هر يوه لپاره هغه دكړنې په سبب د هغوی د پيروانو په څېر ثواب او عذاب دی .[301]

دا يو څرګند حقيقت دی چې ايماني چمتووالی د ژوند په ټولو مرحلو او وختو نو كې ترسره كېږي كه دا دجهاد په پيل يا د جهاد په درشل او يا هم وروسته مرحله كې وي ځكه چې الله جل جلاله خپل پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته دعبادت په دوام او استمرار تر هغې امر كړی چې مرګ ورته راشي الله جل جلاله فرمايي: وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ)[302]

ژباړه: او عبادت كوه د رب خپل ترهغه پورې چې راشي تاته يقين جل جلاله يعني مرګ) .

- تفسير قرطبي ج 3 ص 260 ، ابن كثير ج2 ص 633 ، ابو السعود ج 1 ص 265 مخونه وګوری .[300]
- طريق الهجرتين ص 335 .[301]
- سورت الحجر آيت 99 .[302]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تربیې دغورو انواعو څخه هغه ډول ده چې دجهاد په اوږدوکې تر سره کېږي په خلکو باندې الله جل جلاله ته نږدیکت غالبېږي او ددې حالت څارنه ځانګړي خونه لري داځکه چې د نفسونو وژل ورته ډېر نږدې او د سر په سترګو یې ویني.

بېشکه دپیغمبرصلی الله علیه وسلم په زمانه کې ځینې د مخالفت پېښې د هغو خلکو له اړخه رامنځته شوې چې جهاد ته ورسره تللي وه په دوی کې مشران او عادي مجاهدین شامل وه چې د دوی د لوړ مقام او اوچتې مرتبې سره سره بیا هم پیغمبرصلی الله علیه وسلم جهاد ونه دراوه تر څو ددې خلکو تربیه بشپړه کړي او همدارنګه څوك يې د خپل لښکر څخه ونه شړل بلکه دوی امر په معروف او نهې له منکر څخه د دوی دحالاتو او کړنې سره سم تر سره کوله، دا یو معلوم او مشهور حقیقت دی چې چاپې سیرت لوستلی وي. زه یې هم د دې پند یو اړخ یادوم چې د حضرت عبدالله بن عمررضی الله عنه څخه روایت دی چې: پیغمبرصلی الله علیه وسلم خالدبن ولیدرضی الله عنه بنوجذیمه ته ورولېږه دوی د جل جلاله أسلمنا) یعنې موږ اسلام راوړی، لفظ اسلام یې نشو تلفظ کولای نو ویل یې: موږ ددین نه وتلي یو، موږ د دین نه وتلي یو، نو خالدرضی الله عنه ددوی په وژلو او بندي کولو پیل وکړ، زموږ هر یو ملګري ته یې یو بندي ورکړ، بیا یې زموږ هر یو ملګري ته د خپل بندي د وژلو امر وکړ نو ما ورته وویل زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې خپل بندي به ونه وژنم او هیڅ یو ملګری به زما هم خپل بندي ونه وژني نو دا واقعه مو پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته ذکر کړه هغه صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ای الله جل جلاله زه له هغه کړنې چې خالد بن ولید تر سره کړې بېزاریم. دايې دوه ځله تکرار کړه. [303]

د غه حدیث امام بخاری رحمت الله علیه په باب اذا قضي الحاکم بجور او خلاف اهل العلم فهو رد او همدارنګه امام احمد رحمت الله علیه امام ابن حبان رحمت الله علیه امام نسایي رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی دی.

نو خالد رضی الله عنه داسې یو عمل و کړ چې دغه خلك یې ووژل او حال داچې هغوی مسلمانان شوي وه له همدې امله پیغمبرصلی الله علیه وسلم ددوی دیت او هغه مالونه یې چې تلف شوي وه ورولېږل حتی د سپي کودجل جلاله لوښی) یې ورولېږه.

---

[303] - صحیح البخاری ، باب اذا قضی الحاکم بجور او خلاف أهل العلم فهو رد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقصد داچې پیغمبرصلی الله علیه وسلم حضرت خالد رضی الله عنه يی نه منفك كړ او نه يې دلښكر څخه وويست او نه يې ددې كړنې په سبب جهاد معطل كړ، بلكې هغه څه چې شرعاً وربانديې وه لكه د ديت وركول او د حضرت خالدرضی الله عنه دغه كړنه او عمل يی بد وباله. [304]

د حضرت علي رضی الله عنه څخه روايت دی چې وايي يې دي: پیغمبرصلی الله علیه وسلم یوه سريه جل جلاله نظامي گروپ) وليږلو چې يو انصاري يی پرې امير وټاكه او دوی ته يې امر وكړ چې د خپل امير اطاعت كوي نو دغه انصاري په قهر شو او ورته ويې ويل: آآتاسو ته پیغمبرصلی الله علیه وسلم زما د اطاعت امر ندی كړی؟ دوی ورته وويل: هو، هغه ورته وويل: يقيناً دا زما قصد دی چې لرگی را غونډكړی اوربل كړی او بيا ځانونه په كې ورواچوی، نو صحابه كرامو لرگي راټول كړل اور يې بل كړ كله يې چې د ورغورځېدو قصد وكړ يو بل ته يې كتل، ځينو ويل: موږ د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څكه اطاعت و كړ چې د اور څخه وتښتو آيا اوس په كې ورننوځو دوی په همدې كې وه چې د اور لمبې غلې شوې او غصه يې كښېناسته، نو دا واقعه يې پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته ياده كړه پیغمبرصلی الله علیه وسلم ورته وفرمايل: كه چېرې ور ننوتلي وای نو هېڅكله به بيا ترې وتلي نه وای يقيناً اطاعت په نيكی او معروف كې دی. دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام أبوداودرحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امم ابو يعلی رحمت الله عليه روايت كړی دی.

بېشكه د غه امير دوی ته د اور ننوتلو امر وكړ په يقيني ډول دغه كار گناه او په ناحقه سره د ځان وژل دي خو ددې سره سره پیغمبرصلی الله علیه وسلم د جهاد د درېدلو امر ونه كړ او نه يې له لښكر څخه ويستل تر څو جهادي تربيه بشپړه كړي او نه يې هم ددې خلكو په څېر خبرې وكړې.

د عبدالله بن عمرورضی الله عنه څخه روايت دی چې وايي يې دي: د پیغمبرصلی الله علیه وسلم سره يو كس اوسېدو چې جل جلاله كركره) نومېده مړ شو پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمايل: جل جلاله هغه په اوركې دی) خلك لاړل چې ويې گوري حالت يې و گوري نو يو ډول لباس لكه د چپنې په شان يې پرته له اجازې په پټه سره اخيستی وه . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت كړی دی.

---

[304] - تفسير ابن كثير ج 1 ص 536 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه کس پیغمبرصلی الله علیه وسلم د مسلمانانو په غنیمتونو امین ټاکلی وه مګر نفس او شیطان یې په بدی سره ورته امر وکړ او دغه لباس یې په پټه سره واخیست، پیغمبرصلی الله علیه وسلم خبر ورکړ چې د جهنم په اور کې به یې اغوستی وي، خو سره ددې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د جهادي تربیې د بشپړیدو له امله جهاد نه دی درولی تر څو مجاهدین دا تشته ډکه کړي او نه یې هم د ځینې مجاهدینو د نافرمانی او ګناه له کبله خلك د جهاد څخه منع کړي دي.

په یوه غزا کې اسامة بن زید رضی الله عنهما یو کس د لااله الاالله کلیمې ویلو څخه وروسته وواژه پیغمبرصلی الله علیه وسلم دغه کار په ډېره سختۍ سره و غندلو، حضرت اسامةرضی الله عنه په دې کار باندې ډېر زیات پښیمانه شو، خو پیغمبرصلی الله علیه وسلم ددې کار څخه وروسته هم حضرت اسامه رضی الله عنه د جهاد کولو څخه منع نه کړ بلکې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم د وفات څخه وړاندې د هغه لښکر مشر او امیر هم وټاکل شو چې پخپله پیغمبرصلی الله علیه وسلم د کفارو د مقابلې لپاره چمتو کړی وه.

د حضرت أسامة بن زید رضی الله عنه څخه روایت دی وایي: پیغمبرصلی الله علیه وسلم حرقې ته ولیږلو سهار کفارو ته ورغللو او پرې غالب شوو ما او یو انصاري په یو کس پسې شوو کله موچې لاندې کړ ویې ویل: لااله الاالله ، انصاري لاس ونیو ولې ما په نېزه وواهه تر څو چې ومې واژه، کله چې له جهاد څخه را وګرځېدو، پیغمبرصلی الله علیه وسلم پرې خبرشو او ویې فرمایل: آی اسامه وروسته تر هغه چې لااله الاالله یې وویل تا و واژه، ماوویل: په همدې باندې یی خپل ځان ژغوره، خو پیغمبرصلی الله علیه وسلم تر هغه پورې دا لفظ تکراراوه چې ما دا هیله وکړه کاش له دې ورځې وړاندې مسلمان شوی نه وای. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه امام مسلم رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی دی.

د ځینې صحابه کرامو څخه پرته له دې ځینې غلطی شوې مګر پیغمبرصلی الله علیه وسلم ددې په سبب د جهاد کولو څخه نه دي منع کړي او نه یې په ټولنېز ډول جهاد درولی تر دې چې د مجاهدینو د جهادي تر بیې له بشپړیدو څخه متأکد او یقیني شي بلکې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د هغه څه چې لیدلي یې دي او یا ورته رسېدلي دي په کلکه مخالفت کړی او د هر ې خبر ې یې د هغه مناسب غبرګون ښودلی دی، دا د هغه څه چې پېښ شوي دي د تبصرې او شننې پرته وړاندې کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابن ابي مليکه څخه په صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه کې روايت شوى چې ويلي يې دي: نږدې وه چې د نبوي امت غوره شخصيتونه جل جلاله ابوبکر، او عمر) رضى الله عنهما هلاك شوي واى کله چې د بني تميم وفد راغى دوى دواړو د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په حضور کې غږونه اوچت کړل يوه داقرع بن حابس چې د بنو مجاشع د قبيلې څخه وه ، اوبل د يو بل شخص جل جلاله نافع رحمت الله عليه وايي: نوم يې را څخه هېرشوى) د تعين کېدو اشاره وکړه، ابوبکررضى الله عنه عمررضى الله عنه ته وويل: ستا زما د مخالفت څخه پرته بل مطلب نه وه، عمررضى الله عنه وويل: زما مطلب ستا مخالفت نه دى، په دې هکله يې غږونه اوچت شول نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ: جل جلاله يا ايهاالذين آمنو الاترفعوا اصواتکم) دغه حديث شريف په صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه باب: لاترفعوا اصواتکم فوق صوت النبي) الايه کې ذکر شوى او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله عليه د ابن ابي مليکه رحمت الله عليه څخه روايت کړى چې ويلي يې دي: ماته عبدالله بن زبيررضى الله عنه وويل: چې: اقرع بن حابس پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته راغى، ابوبکررضى الله عنه وويل: يارسول الله! دخپل قوم مشر يې وټاکه، عمررضى الله عنه وويل: يارسول الله! مشري مه ورکوه، د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په وړاندې يې خبرې وکړې تردې چې غږونه يې جګ شول ابوبکررضى الله عنه عمررضى الله عنه ته وويل: ستا زما دمخالفت څخه پرته بل مقصد نه وه، عمررضى الله عنه وويل: ما ستا مخالفت نه غوښت. راوي وايي: له دې وروسته دغه آيت شريف نازل شو چې:جل جلاله لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ)[305]راوي وايي: له دې وروسته به چې کله عمر رضى الله عنه د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په وړاندې خبرې کولې په داسې ډول به وې چې هېڅ به نه اورېدلې کېدې تر دې چې دپوهاوي لپاره به يې بيا پوښتنه ترې کوله، امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: ابن زبير يې خپل نيکه ابوبکررضى الله عنه ياد نکړ، امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: دغه حديث حسن او غريب دى ، ځينو دغه حديث د ابن ابي مليکه رحمت الله عليه څخه په مرسل ډول روايت کړى دى او عبدالله بن زبير يې په کې نه دى ذکر کړى ،

أبوعمرو عبد الحکيم حسان وايي: په کوم لفظ يې چې دلته روايت کړى هغه دامام بخاري رحمت الله دى .

---

[305] - سورت الحجرات آيت 2 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

واصل الاحدب د معرور څخه روايت کوي وايي: د ابوذررضی الله عنه په اوږه مې يوه ليك داره جامه او د مريي په اوږه مې يې هم يوه ليك داره جامه وليده، ما وويل: که ددغه ترې اخيستې وی او اغوستې د دوي نو بشپړه جوړه به شوې وای او مريي ته به دبله جامه ورکړې وی ابوذر رضی الله عنه وويل: زما او د دغه سړي تر منځ خبرې وې او مور يې اعجمی وه ما يې د مور په هکله څه بدې خبرې وکړې، دامې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته يادکړل هغه مبارك راته وفرمايل: ايافلاني شخص ته د ښکنځل و کړل، ما وويل: هو، بيايې و فرمايل: مورته يې د ښکنځل او بد وويل، ما وويل: هو، بيا يې وفرمايل: په تاکې اوس هم د جاهليت اغېزه شته ما وويل: په دې مهال هم چې عمر مې زيات شوی او زوړ شوی يم وېې فرمايل: هو، دوی ستاسو ورونه دي الله جل جلاله ستاسې تر لاس لاندې ګرځولي دي ،دچا تر لاس لاندې چې الله جل جلاله خپل ورور وګرځوي نو دهغه څه نه چې خوري يې بايد خوراك ورکړي او د هغه خه نه چې اغوندي يې بايد لباس ورکړي او د خپل وس څخه زيات بايد کار پرې ونه کړي او که چېرې يې په زيات کار وګوماري بايد پخپله مرسته ورسره وکړي.

دغه حديث شريف: امام بخاری رحمت الله عليه په کتاب الايمان باب: المعاصي من أمر الجاهلية ولايکفر صاحبها الا بالشرك کې روايت کړی او همدارنګه امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابو داود رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه ، اوامام بزار رحمت الله عليه يوبل ته په نږدې الفاظو سره د حضرت أبوذررضی الله عنه څخه روايت کړی دی.

ددې حديث ځينې اړخونه د افك په واقعه کې ذکر شوي دي د حضرت عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی وايي: پيغمبرصلی الله عليه وسلم به چې کله سفر ته د تللو اراده وکړه نو د خپلو ميرمنو تر منځ به يې پچه جل جلاله قرعه) اچوله د هرې يوې به چې پچه وختله همغه به ورسره تلله، نو زموږ ترمنځ يې هم په يوه غزاکې پچه واچوله او زما نوم وخوت او تر هغه وروسته چې د حجاب جل جلاله پردې) آيت نازل شو ورسره ووتلم، په کجاوه کې يی وړلم او په هغه کې به يې کوزولم سفر مو پيل کړ تر دې چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم د غزا څخه فارغ شو او بېرته راوګرځېد مدينې منورې ته رانږدې شو، د شپې د سفر غږ وشو، زه جګه شوم چې کله مې دسفر غږ واورېد دلښکر څخه وړاندې تېره شوم کله چې دقضاء حاجت څخه فارغه شوم بېرته لښکر ته راوګرځېدم غاړې ته مې لاس کړ چې غاړکی مې کومه چې د يمنی وړو دانوڅخه جوړه شوې وه شلېدلې وه بېرته وګرځېدم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله غاړه کې وموممم په دې سره ځند شوم نو هغه کسان چې زما کجاوه به يې پورته کوله راغلل او کجاوه يې په اوښ بارکړه او زما هغه اوښ يې روان کړ چې زما کجاوه يې وړله دوی ګومان کاوه چې زه په کې يم په هغه زمانه کې ښځې سپکې او ډنګرې وې غوښې يې نه وې اخيستې ځکه چې د طعام څخه به يې يوازې يوه کاشوغه کتغ خوړلو، نو له همدې کبله هغه کسان چې زما کجاوه يې پورته کوله داسې فکر ونه کړ چې زه په کې نشته يم زه وړوکې نجلی وم اوښ يې روان کړ تر دې چې رضی الله عنها ووېل: هغه شخص چې دغه بهتان يې ووايه عبدالله بن ابي بن سلول وه مدينې منورې ته راغلو بشپړه يوه مياشت مې الله جل جلاله ته شکايت وکړ د بهتان ويونکو د پوچو خبروڅخه زما په موجوده تکليف يې شك کاوه او د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه مې هغه نرمي نه ليدله کومه به مې چې د مرض په مهال ترې ليدله بلکې کوټې ته به راتلو او سلام به يې اچوه او بيا به يې فرمايل: څنګه يې، په هېڅ باندې نه پوهېدم تر هغه چې ددې بهتان نه پاکه شوم، يو ځلې زه دام مسطح سره قضاء حاجت لپاره لاړو هلته به يوازې يوه شپه بله شپه تللو او دا هغه مهال وه چې د کورونو سره نږدې مو احاطه نه وه جوړه کړې د لومړنيو عربو په څېر مو په صحرا او تفريح ګاه کې ژوند کاوه، نو زه اوام مسطح بنت ابي رهم رواني وو د هغه په جامه کې پښه بنده شوه او ولوېده هغې ووېل: مسطح د هلاك شي ما ورته ووېل: ډېره بده خبره د وکړه ايا هغه چاته بدوايي کوم چې د بدر په غزا کې ګډون کړی، هغې ووېل: ای هوښيارې آيا هغه څه د نه دي او رېدلي چې ويلي يې دي، بيا د بهتان ويونکو په باطلو خبرو خبره کړم نو مرض مې نور هم لازيات شو تر دې چې وېې ويل: يوه ورځ پيغمبرصلی الله عليه وسلم په منبر پاڅېد او وېې فرمايل: عبدالله بن ابي بن سلول ماته تکليف راکوي او ناحقه خبرې کوي نو بيا يې وفرمايل: څوك د هغه شخص ضرر راڅخه دفع کوي چې شر يې زما تر اهل او کور پورې رسېدلی زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې د خپل اهل په هکله پرته له خير څخه بل څه را ته معلوم نه دي او داسې څوك يې ښودلي چې په هغه کې هم له خير څخه بل څه نه وينم او زما څخه پرته زما کور ته ننوځي، سعد بن معاذرضی الله عنه پاڅېد وېې ويل: يا رسول الله! زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زه به يې شر در څخه دفع کړم که د اوس له قبيلې څخه وي سر به يې ووهم او که چېرې زموږ د ورونو خزرج له قبيلې څخه وي ته امر وکړه هغه به پلی کړو، سعد بن عباده رضی الله عنه دخزرج قبيلې مشر پاڅېد مخکې ډېر نيك سړی وه مګر قوميت اغېز پرې وکړ وېې ويل: دروغ دووېل: زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې نه به يې ووژنې او نه به دا توان ولرې، په دې مهال اسيدبن حضيررضی

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله عنه پاڅيد او ويې ويل: دروغ د وويل زما دپه الله جل جلاله سوګند وي چې هرو مرو به يې ووژنو ته منافق يې د منافقينو دفاع کوې دواړه قبيلې اوس او خزرج سره پاڅېدل تر دې چې د جنجال قصد يې وکړ او پيغمبرصلی الله عليه وسلم په منبر باندې وه پيغمبرصلی الله عليه وسلم د منبر څخه راکوز شو غلي يې کړل تر دې چې چپ شول اوعايشې ام المومنين رضی الله عنها وويل: تر دې چې په پيغمبرصلی الله عليه وسلم وحی نازله شوه نو هغه غم او تکليف چې وړاندې به ورته رسيده اوس هم ورته ورسيد تر دې چې د مرغلرو په څېر به د ژمي د وريځو په سخته يخنی کې خولې پرې راتللي کله چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ددې تکليف څخه راووت خندل يې نو لومړنی لفظ چې دمبارکې خولې څخه يې راغی داوه: ای عايشې د الله جل جلاله شکر وکړه چې د تهمت څخه يې پاکه کړې، مور مې راته وويل: پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته پاڅېږه ما ورته وويل: نه هېڅکله به ورته جګه نشم او يوازې د الله جل جلاله دغه مبارك آيت نازل کړ چې: إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ [306]

ژباړه: - بيشکه هغه کسان چې راغلل په دروغو سره هغه يوه ډله ده ستاسو نه .

کله چې الله جل جلاله دغه آيتونه زما په پاکوالي کې نازل کړل ، ابوبکر رضی الله عنه چې مسطح بن اثاثه ته يې دخپلولی له امله مصرف او خرڅ ورکاوه وويل: زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې وروسته تر دې چې د عايشې رضی الله عنها په هکله ناحقه خبرې وکړې هيڅ شی ورنکړم نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ: وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُواۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ [307]

ژباړه: - او نه خوري قسم خاوندان د فضل ستاسو نه ، ا و خاوندان د فراخۍ دې خبرې ته ، چې وکړي هغوئ خاوند د خپلولۍ ته اومسکينانو ته اوهجرت کوونکو ته په لاره د الله کې او په کار ده چې معافې وکړي او مخ واړوي آيا نه خښوئ تاسو چې ښنه وکړي الله تاسو ته ، او الله ښښونکئ مهربانه دی .

د غه واقعه په تفصيل سره امام بخاري رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه ، امام حبان رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړې دی.

---

306 - سورت نور آيت 11 .

307 - سورت نور آيت 22 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې صحابه کرام په زنا او ځينې نور د غلا په ګناهونو ككړ شوي چې په دې دواړو حد واجبېږي، د حضرت أبو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی ويلي يې دي پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته يو سړی راغی او هغه صلی الله عليه وسلم په جومات کې تشريف درلود جګ غږ يې وکړ ويې ويل: ای د الله رسوله! مازناکړې ده، پيغمبرصلی الله عليه وسلم مخ تر ې وګرځاوه، بيا د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مخ مبارك هغه اړخ ته ورتاو شو چې مخکې يې ترې بل لوري ته اړولې وه ويې ويل: ای د الله رسوله! ما زنا کړې ده پيغمبرصلی الله عليه وسلم بيا مخ ترې وګرځاوه بيا د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مبارك مخ هغه اړخ ته راغی چې مخکې يې ترې اړولې وه کله يې چې پخپل ځان څلور ځله ګواهي وويله پيغمبرصلی الله عليه وسلم را وغوښت او ورته ويې فرمايل: اياته ليونی يې؟ هغه وويل: نه ای د الله رسوله! پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: واده د کړی دی هغه وويل: هو، يا رسول الله! پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: دی بوځی او په تيږو يې ووژنی جل جلاله سنګسار) يې کړی. ابن شهاب رحمت الله عليه وايي: ماته هغه شخص ويلي چې د جابررضی الله عنه څخه يې اورېدلې وه : زه د هغه کسانو په ډله کې وم چې دغه شخص يې سنګسار کړ نو موږ په مصلی کې په تيږو وواژه.

دغه حديث شريف: امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی او امام بخاری رحمت الله عليه په دې لفظ سره د أبوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړی چې ويلي يې دي: موږ د پيغمبرصلی الله عليه وسلم سره د خيبر په غزا کې ګډون وکړ يو شخص ته يې وويل چې دغه د اور د ښتنانو څخه دی خو کله چې جګړه پيل شوه نوموړي شخص سخته جګړه وکړه او بيا مړ شو پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: دغه شخص جهنم ته لاړ، وايي چې نږدې ځينې خلکو شك وکړ، دوی په همدې کې وه چې وويل شول نو موږی پخپله مړشو بلکې سخت ټپي شو کله چې شپه شوه د ټپ تاب يې را نه وړ او صبر يې ونه کړ نو خپل ځان يې پخپله وواژه پيغمبرصلی الله عليه وسلم له همدې واقعې خبر ورکړ، بيا يې وفرمايل: الله اکبر زه په دې ګواهي ورکوم چې زه د الله جل جلاله بنده او د هغه رسول يم بيا يې بلال رضی الله عنه ته امر وکړ چې خلکو ته آواز وکړه چې: جنت ته يواځې مسلمان شخص دا خيلېږي او يقيناً الله جل جلاله دغه دين د فاجر شخص په وسيله نصرت او غلبه ورپه برخه کوي حاشيه ختمه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عبدالله بن صفوان يې د خپل پلار صفوان څخه روايت كوي چې هغه په جومات كې خپل څادر ته ډېره وهلې ويده وه چې يو چاپې دسر څخه دغه څا در واخيست نو دغه غل يې پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته راوست پيغمبرصلى الله عليه وسلم د هغه د لاس پرې كولو امر وكړ، صفوان رضى الله عنه وويل: يارسول الله د لاس پرې كول يې نه غواړم دغه څادر خيرات وركوم پيغمبرصلى الله عليه وسلم وفرمايل: يعني وړاندې له دې څخه كېده اما كله د چې راوست اوس يې د پرېښيدو هېڅ امكان نشته.

دغه حديث امام نسايي رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت كړى دى.

د عروه بن زبيررضى الله عنه څخه روايت دى چې يوې ښځې د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په زمانه كې د مكې مكرمې د فتحې په درشل غلاوكړه نو قوم او ټبرېې سخت وارخطا شو اسامه بن زيد ته يې زارى ګانې پيل كړې تر څو پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته د دوى سپارش وكړي عروه رضى الله عنه وايي: كله چې حضرت اسامه رضى الله عنه په دې اړه پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته وويل نو د پيغمبرصلى الله عليه وسلم د مبارك مخ رنګ واوښت او ويې فرمايل: ايا دالله جل جلاله دحدودو څخه د يو حد په اړه ماته سپارش كوئ، اسامه رضى الله عنه وايي: يارسول الله ماته بخښنه وغواړه كله چې شپه شوه پيغمبرصلى الله عليه وسلم دخلكو په منځ كې پاڅېده او پخپله خطبه كې يې د الله جل جلاله د ثنا او صفت بيان وكړ بيا يې وفرمايل: امابعد: يقيناً ستاسو خخه ړومبني خلك په دې سره هلاك او تباه شول چې كله به كوم عزتمن او قدرمن شخص غلاوكړه پرته له جزا څخه به يې پرېښود او كله به چې كوم كمزوري شخص غلا په كې وكړه نو بيا به يې حد پرې جاري كاوه زما دپه هغه ذات چې محمدصلى الله عليه وسلم نفس يې په لاس جل جلاله بلاكيف) كې دى. كه چېرې فاطمه د محمدصلى الله عليه وسلم لور غلا وكړي نو زه به يې لاس پرې كړم.

يعنې كه زما خپله لور هم دا جرم وكړي نو زه به د الله جل جلاله حد پرې جاري او لاس به يې پرې كړم، بيا پيغمبرصلى الله عليه وسلم د هغه ښځې د لاس پرې كېدو امر وكړ او لاس يې پرې قطع كړ وروسته دغه ښځې توبه ويسته او خپل عمل يې صحيح كړ او واده يې هم وكړ، عائشه رضى الله عنها وايي: بيا به زموږ كره راتلله او اړتيا به مې يې پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته وړاندې كوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غه حديث امام بخارى رحمت الله عليه، مسلم، امام ترمذي رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت كړى دى.

ايماني تربيه د جهاد په درشل کې پرمخ بيول کېږي او دهغې لپاره جهاد نه وروسته کېږي، دا يواځې د بنده په مرګ سره پاى ته رسېږي، او څوك چې وايي د جهادي تربيې په نه بشپړېدو سره بايد جهاد وروسته شي دا په مکمل ډول د جهاد بنديدوته مفضي کېږي يعني د جهاد د بندېدو باعث او لامل جوړېږي، کله چې په قرون فاضله يعني په نيکو پېړيو کې داسې حالات او واقعات منځ ته راغلي نو دا وروستني به له هغوى څخه غوره او يا هم له ګناهونو څخه پاك او معصوم وي او بېشکه پيغمبرصلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: په تاسې به داسې وخت نه راځي مګر وروستني به له ړو مبني څخه بدوي تر دې چې د خپل پروردګار سره ملاقي او هغه جل جلاله ته به ورشي.

د غه حديث امام بخارى رحمت الله عليه روايت کړى او بشپړ يې داسې دى چې: د زبير بن عدي رضى الله عنه څخه روايت دى ده ويلي چې موږ أنس بن مالك رضى الله عنه ته راغلو او د حاجيانو د کړنو څخه مو ورته شکايت او ګيله وکړه هغه وويل: صبر وکړئ بېشکه په تاسې باندې داسې زمانه نه راځي مګر وروستنى زمانه به تر ړومبنۍ څخه بده او خرابه وي تر دې چې خپل پروردګار ته ورشي، دغه حديث مې ستاسې د پيغمبرصلى الله عليه وسلم څخه اورېدلى دى.

په مسلمانانو لازم دي چې د ناتوانۍ له امله مستقيماً جهاد نشي کولاى نو بايد تيارى ورته ونيسي تر دې چې د کافرو پاچايانو د مقابلې لپاره لازمه توانمندي و مومي داسې نه لکه ځينې د جهادي فريضې څخه ناست خلك چې باطلې او ناروالارې ورته لټوي بيا قانوني او وروا نوم ورته اخلي لکه طاغوتي پارلماني مجالسوته ننوتل ، کوم چې پرته د الله جل جلاله د قانون څخه خلکو قوانين جوړوي، مخکې موهم وويل چې دا په اصل کې د الله څخه پرته باطل خدايان او الهة دي.

کوم تيارئ چې الله جل جلاله دهغه په چمتووالي امر کړئ دئ دخلکو تدريب، چمتووالى، په ايماني تربيې، نيك عمل، زړورتيا، قرباني ځان تيريدنې، د امير د امر منل او د هغه تابعداري کول دي او همدارنګه په دې کې دوسلې تيارى او لازم نظامي پروګرامونه جوړول دي دغه ټول کارونه يواځې او يواځې تجربه لرونکي مجاهدين تعين وي نه د جهاد څخه ناست او بهانه لټوونکي خلك .

و الله اعلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپې لس بجې او اته دویشت دقیقې 2006 میلادی کال .

و الحمدلله الذین بنعمته ثم الصالحات اللهم تقبله منی فی صالحی الاعمال یوم لاینفع مال و لابنون الامن أتی الله بقلب سلیم.

خاتمه

ددغه مهم بحث په پشپړیدو سره لاندې ټکي د یادولو وړدي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-حدیث « الأئمة من قریش » صحیح دی ، ځکه چې طرق او اسانید یې زیات او روات یې ډیر دي ، او زیاتو محققینو صحیح کړی دی ، ددې حدیث په معنی سره په صحیحینو کې هم نور احادیث راغلي دي .

۲ – په حدیث کې د امامت څخه مطلب خلافت دی .

۳- جمهورو علماؤ په امامت کې قرشي توب شرط ګرځولی دی مګر ډیرو محدثینو ددغه شرط څخه تنازل کړی دی .

۴- په هغه وخت کې د سیاسي او طائفي حالاتو له وجهې زیاتره أهل السنة قرشي توب شرط بللی دی .

۵ – د حدیث رواتو قریشو ته د امامت حق ورکړی ، مګر دا حق په تقوی ، عدل ، او اصلاح پورې مقید دی او داسې نور شروط هم شته .

۶- کله چې د قریشو څخه قوت ، غلبه او مشري له منځه لاړه بیا دغه شرط هم ضرور و نه بلل شو.

۷- د قرشي توب شرط پدې معنی سره دی چې امامت په دوی کې محصور ندی ، بلکې د قرشي او غیر قرشي دواړه امامت روا دی .

۸ – قرشي توب د کمال او افضلیت شرط دی نه د جوړ والي او صحت شرط .

او همدارنګه د امام نصبول د هغه اتفاقي او اختلافي شرطونه ، دامام دندې ، د ولس دندې دامام په وړاندې ، د جګړې لپاره تیاری ، د جګړې وسایل ، د امیر اطاعت او په اخیر کې د امام نووي رحمت الله نصیحت نامه وړاندې کړی ده .

امام نووی رحمت الله علیه پخپله هر اړخیزه وینا کې مشرانو ته دنصیحت دمعنا په اړه ویلی دي : دمسلمانو مشرانو لپاره دادي چې : دهغوی سره دحق ویل کیدو لپاره مرسته کول،دهغوی اطاعت کول،پدې سره د هغوئ امرمنل،هغوی متوجه کول او دیته یی پام کول چې دولسونو سره نرمي وکړئ او کوم څیزته یی چی پام نه وي هغه ته توجه راګرځول،اوکوم چې د مسلمانانو دحقوقو څخه پاتې وي هغه ته توجه کول، او په ضد یی پاڅون نه کول،ددوی داطاعت او پیروی لپاره دمسلمانانو د زړونو راګرځول او یو ځای کول،امام خطابي رحمت الله علیه ویلی دي : دمشرانو د نصیحت څخه مطلب دادی چې : ددوی په امامت لمو نځ کول،له دوی سره جهاد ته تلل ، دوی ته زکات ورکول او په ضد یی وسله وال پاڅون نه کول ، اوکه ددوی څخه څه ناوړه یا بد چلند ښکاره شو، او دوی ته د نیکی دعا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول ، دا ټول هغه څه دي چې د مسلمانانو پاچایانو څخه مطلب خلفاء راشدین او یا هغه څوک دي چې د مسلمانانو چارې پرمخ بیایي لکه : امیران او مشران .[308]

والسلام

اخځلیکونو فهرست

1-القرآن الکریم .

[308] - شرح صحیح مسلم ج 2 ص 83 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.-الاتصال الى فهم معرفة الخصال ،لابى محمد ابن حزم رحمت الله عليه . لكتاب: أرشيف ملتقى أهل الحديث تم تحميله في: المحرم 1432 هـ= ديسمبر 2010 م هذا الجزء يضم: المنتدى الشرعي العام.

3- الإحكام في أصول الأحكام (ط. الآفاق الجديدة(المؤلف: علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي أبو محمدالناشر: دار الآفاق الجديدةسنة النشر: 1403 - 1983رقم الطبعة: 2طبعة محققة على مخطوطتين ومقابلة على النسخة التي حققها الشيخ أحمد شاكرتقديم: إحسان عباس تصوير دار الآفاق الجديدة - بيروتتاريخ إضافته: 15 / 10 / 2008

4- أحكام القرآن (ابن العربي(المؤلف: أبو بكر بن العربي المالكيالمحقق: محمد عبد القادر عطا ، الناشر: دار الكتب العلميةسنة النشر: 1424 -رقم الطبعة: 3

5- أحكام القرآن المؤلف: أحمد بن علي الرازي الجصاص أبو بكرالمحقق: محمد صادق قمحاوي ، الناشر: دار إحياء الكتب العربية - مؤسسة التاريخ العربي سنة النشر: 1412 – 1992 ، تاريخ إضافته: 18 / 07 / 201

6- أحكام أهل الذمة (ط. رمادي (المؤلف :ابن قيم الجوزية؛ محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد الزرعي الدمشقي، أبو عبد الله، شمس الدين المحقق: يوسف بن أحمد البكري أبو براء - أحمد بن توفيق العاروري أبو أحمد الناشر: رمادي للنشر – الدما مسنة النشر: 1418 - 1997 .

7- الاحكام فى اصول الاحكام لعلى بن محمد الآمدى / دارالفكر للطباعة والنشر والتوزيع بيرون لبنان عام 1424 ق .

8-الأحكام السلطانية ، الماوردي ، أبو الحسن علي بن محمد بن حبيب : (القاهرة : 1966م) .

9- إحياء علوم الدين المؤلف: أبو حامد محمد بن محمد الغزالي الطوسي (ت ٥٠٥هـ(الناشر: دار المعرفة – بيروت .

10- أسد الغابة في معرفة الصحابة المؤلف: أبو الحسن علي بن أبي الكرم محمد بن محمد بن عبد الكريم بن عبد الواحد الشيباني الجزري، عز الدين ابن الأثير (ت ٦٣٠هـ(لمحقق: علي محمد معوض - عادل أحمد عبد الموجو د ، الناشر: دار الكتب العلمية الطبعة: الأولى سنة النشر: ١٤١٥هـ - ١٩٩٤ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

11-الإسلام وأوضاعنا السياسية ، للشهيد عبد القادر عوده ، (القاهرة : المختار الإسلامي ، ط3 ، 1398هـ/1978م) .

12- أصول الدين المؤلف: جمال الدين أحمد بن محمد بن سعيد الغزنوي الحنفي (ت ٥٩٣هـ(المحقق: الدكتور عمر وفيق الداعوق الناشر: دار البشائر الإسلامية - بيروت – لبنان لطبعة: الأولى، ١٤١٩ – ١٩٩٨.

13- اضواء البيان أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن المؤلف : محمد الأمين بن محمد المختار بن عبد القادر الجكني الشنقيطي (المتوفى : ١٣٩٣هـ(الناشر : دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع بيروت – لبنان عام النشر : ١٤١٥ هـ - ١٩٩٥ مـ.

14-اعتقاد اهل السنه لعبدالله بن احمد (السنة) ، المؤلف: أبو عبد الرحمن عبد الله بن أحمد بن محمد بن حنبل الشيبانيّ البغدادي (ت ٢٩٠هـ(،المحقق: د. محمد بن سعيد بن سالم القحطاني الناشر: دار ابن القيم – الدمام ، الطبعة: الأولى، ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.

15-الاكتفاء، بما تضمنه من مغازي رسول الله والثلاثة الخلفاء ،لأبي الربيع سليمان بن موسى الكلاعي الأندلسي (565-634هـ) تحقيق دكتور محمد كمال الدين عز الدين علي ، طبعة عالم الكتب.

16- البداية والنهاية ، المؤلف: أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت ٧٧٤ هـ(الناشر: مطبعة السعادة – القاهرة.،وصَوّرتها: دار الفكر - بيروت .

17- بدايع السلك فى طبايع الملك لأبى عبد الله الأزرق ، تحقيق على سامى النشار ، الناشر : الدار العربيه للموسوعات ، تاريخ النشر 2006 ميلادي .

18- تاريخ بغداد تاريخ بغداد ،المؤلف: أبو بكر أحمد بن علي بن ثابت بن أحمد بن مهدي الخطيب البغدادي (ت ٤٦٣هـ(،المحقق: الدكتور بشار عواد معروف الناشر: دار الغرب الإسلامي - بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٢٢هـ - ٢٠٠٢ م .

19- تفسير القرآن العظيم المؤلف: أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت ٧٧٤ هـ(المحقق: محمد حسين شمس الدين ، الناشر: دار الكتب العلمية، منشورات محمد علي بيضون – بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٩ هـ.

20- تفسير أبي السعود = إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم المؤلف: أبو السعود العمادي محمد بن محمد بن مصطفى (ت ٩٨٢هـ(الناشر: دار إحياء التراث العربي - بيروت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

21- تفسير بيضاوى = أنوار التنزيل وأسرار التأويل المؤلف: ناصر الدين أبو سعيد عبد الله بن عمر بن محمد الشيرازي البيضاوي (ت ٦٨٥هـ(المحقق: محمد عبد الرحمن المرعشلي الناشر: دار إحياء التراث العربي – بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٨ هـ
22- تفسير پښتو (تفسير عقماني) د شيخ الهند او شيخ الاسلام شبير احمد عثماني ګډ تأليف د مجمع الملک فهد چاپ مدينه منوره .
23: تفسير طبري : جامع البيان في تأويل القرآنالمؤلف :محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الآملي، أبو جعفر الطبري (المتوفى: 310هـ(المحقق :أحمد محمد شاكرالناشر :مؤسسة الرسالةالطبعة :الأولى، 1420 هـ - 2000 م
24- تفسير قرطبى= الجامع لأحكام القرآن المؤلف: أبو عبد الله، محمد بن أحمد الأنصاري القرطبي تحقيق: أحمد البردوني وإبراهيم أطفيش الناشر: دار الكتب المصرية – القاهرة الطبعة: الثانية، ١٣٨٤ هـ - ١٩٦٤ م.
25- تلخيص الحبير في أحاديث الرافعي الكبير ، ، أبو الفضل أحمد بن علي بن حجر العسقلاني : تحقيق : السيد عبد الله هاشم اليماني المدني ، (المدينة المنورة : 1384هـ/1964/) .
26- تهذيب الرياسة وترتيب السياسة المؤلف: أبو عبد الله محمد بن علي بن الحسن القَلْعي الشافعي (ت ٦٣٠هـ(المحقق: إبراهيم يوسف مصطفى عجو الناشر: مكتبة المنار - الأردن الزرقاء الطبعة: الأولى.
27- الجامع الصغير = صحيح وضعيف الجامع الصغير وزيادته المؤلف: عبد الرحمن بن أبي بكر، جلال الدين السيوطي (ت ٩١١هـ(مع الكتاب: أحكام محمد ناصر الدين الألباني ، هذا الكتاب الإلكتروني، يمثل جميع أحاديث الجامع الصغير وزيادته للسيوطي، مع حكم الشيخ ناصر من صحيح أو ضعيف الجامع الصغير.
28 - حاشية ابن عابدين = حاشية رد المحتار، على الدر المختار: شرح تنوير الأبصار ، المؤلف: محمد أمين، الشهير بابن عابدين [ت ١٢٥٢ هـ[، الناشر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده بمصر ، الطبعة: الثانية ١٣٨٦ هـ = ١٩٦٦ م ، عدد الأجزاء: ٦
وصَوّرَتْها: دار الفكر - بيروت [ولهم طبعةٌ أخرى أعادوا فيها صف الكتاب بحرف جديد؛ فلْيُتنبه[
تنبيه: تم وضع «الدر المختار» للحصكفي بأعلى الصفحات، يليه مفصولا بفاصل: «حاشية ابن عابدين» عليه.
29- الخصائص الكبرى ،المؤلف: عبد الرحمن بن أبي بكر، جلال الدين السيوطي (ت ٩١١هـ(،الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

30- روح المعانيفي تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني ،المؤلف: شهاب الدين محمود بن عبد الله الحسيني الألوسي (ت ١٢٧٠هـ(،المحقق: علي عبد الباري عطية ،الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت لبنان .،الطبعة: الأولى، ١٤١٥ هـ.
31- الروح في الكلام على أرواح الأموات والأحياء بالدلائل من الكتاب والسنة ، المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (ت ٧٥١هـ(،الناشر: دار الكتب العلمية بيروت .
32- الرَّوضُ البَاسمْ في الذّبِّ عَنْ سُنَّةِ أبي القَاسِم - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وعليه حواشٍ لجماعةٍ من العلماء منهم الأمير الصّنعاني(المؤلف: ابن الوزير، محمد بن إبراهيم بن علي بن المرتضى بن المفضل الحسني القاسمي، أبو عبد الله، عز الدين، من آل الوزير (ت ٨٤٠هـ(تقديم: فضيلة الشيخ العلامة بكر بن عبد الله أبو زيد اعتنى به: علي بن محمد العمران الناشر: دار عالم الفوائد للنشر والتوزيع .
33- رياض الصالحين المؤلف: أبو زكريا محيي الدين يحيى بن شرف النووي (ت ٦٧٦هـ(المحقق: شعيب الأرنؤوط الناشر: مؤسسة الرسالة، بيروت، لبنان الطبعة: الثالثة، ١٤١٩هـ/١٩٩٨م.
34- زاد المسير في علم التفسير المؤلف: جمال الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد الجوزي (ت ٥٩٧هـ(المحقق: عبد الرزاق المهدي الناشر: دار الكتاب العربي - بيروت الطبعة: الأولى - ١٤٢٢ هـ.
35- سبل السلام شرح بلوغ المرام المؤلف: محمد بن إسماعيل الأمير اليمني الصنعاني (١١٨٢ هـ(تحقيق: عصام الصبابطي - عماد السيد الناشر: دار الحديث - القاهرة، مصر الطبعة: الخامسة، ١٤١٨ هـ - ١٩٩٧ م .
36- سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ في الأمة المؤلف: محمد ناصر الدين الألباني [ت ١٤٢٠ هـ[الناشر: مكتبة المعارف، الرياض - المملكة العربية السعودية الطبعة: الأولى للطبعة الجديدة (١٤١٢ هـ = ١٩٩٢ م) - (١٤٢٥ هـ(.
37- سنن الترمذي المؤلف: محمد بن عيسى بن سَوْرة بن موسى بن الضحاك، الترمذي، أبو عيسى (ت ٢٧٩هـ(تحقيق وتعليق: أحمد محمد شاكر (جـ ١، ٢(ومحمد فؤاد عبد الباقي (جـ ٣(وإبراهيم عطوة عوض المدرس في الأزهر الشريف (جـ ٤، ٥(الناشر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي – مصر الطبعة: الثانية، ١٣٩٥ هـ - ١٩٧٥ م .
38- السنن الكبرى المؤلف: أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائي (ت ٣٠٣ هـ(حققه وخرج أحاديثه: حسن عبد المنعم شلبي بمساعدة مكتب تحقيق التراث في مؤسسة الرسالة(أشرف عليه: شعيب الأرناؤوط قدم له: عبد الله بن عبد المحسن التركي الناشر: مؤسسة الرسالة – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠١ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

39- السياسة الشرعية المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (ت ٧٢٨هـ(الناشر: وزارة الشئون الإسلامية والأوقاف والدعوة والإرشاد - المملكة العربية السعودية الطبعة: الأولى، ١٤١٨هـ

40- شبكة الالوكة مقال د / طالب بن عمر بن حيدره الكثيرى .

41- شذرات الذهب في أخبار من ذهب المؤلف: عبد الحي بن أحمد بن محمد ابن العماد العَكري الحنبلي، أبو الفلاح (ت ١٠٨٩هـ(حققه: محمود الأرناؤوط خرج أحاديثه: عبد القادر الأرناؤوط الناشر: دار ابن كثير، دمشق – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.

42- شرح العقيدة الطحاوية [لابن أبي العز الحنفي (ت ٧٩٢ هـ[(حققها وراجعها: جماعة من العلماء خرج أحاديثها: ناصر الدين الألباني الناشر: المكتب الإسلامي، بيروت، الطبعة التاسعة ١٤٠٨ هـ - ١٩٨٨ م ثم أعاد طبعها بنفس ترقيم الصفحات: دار السلام بالقاهرة ١٤٢٦، وأوقاف قطر ١٤٣٥.

43- صحيح مسلم بشرح النووي ، (بيروت : دار إحياء التراث العربي ، ط2 ، 1392هـ) .

44- الصارم المسلول على شاتم الرسول المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (ت ٧٢هـ(المحقق: محمد محي الدين عبد الحميد الناشر: الحرس الوطني السعودي، المملكة العربية السعودية.

45- صحيح البخاري المؤلف: أبو عبد الله، محمد بن إسماعيل بن إبراهيم بن المغيرة ابن بردزبه البخاري الجعفي تحقيق: جماعة من العلماء الطبعة: السلطانية، بالمطبعة الكبرى الأميرية، ببولاق مصر، ١٣١١ هـ، بأمر السلطان عبد الحميد الثاني ثم صَوّرها بعنايته: د. محمد زهير الناصر، وطبعها الطبعة الأولى ١٤٢٢ هـ لدى دار طوق النجاة - بيروت، مع إثراء الهوامش بترقيم الأحاديث لمحمد فؤاد عبد الباقي، والإحالة لبعض المراجع المهمة.

46- صحيح الترغيب والترهيب للمنذري ، (صحيح الترغيب الألباني ، محمد ناصر الدين :) (بيروت : مكتبة المعارف للنشر والتوزيع ، ط1 ، 1421هـ) .

47- صحيح الجامع الصغير وزياداته المؤلف: أبو عبد الرحمن محمد ناصر الدين، بن الحاج نوح بن نجاتي بن آدم، الأشقودري الألباني (ت ١٤٢٠هـ(الناشر: المكتب الإسلامي.

48- صحيح سنن أبي داود المؤلف: الشيخ محمد ناصر الدين الألباني (ت ١٤٢٠ هـ(الناشر: مؤسسة غراس للنشر والتوزيع، الكويت الطبعة: الأولى، ١٤٢٣ هـ - ٢٠٠٢ م.

49- صقر عطيه فتوى بعنوان حديث : الأئمة من قريش ، (اسلام نيت) .

50- ضعيف الترغيب والترهيب المؤلف: محمد ناصر الدين الألباني الناشر: مكتبة المعارف للنشر والتوزيع – الرياض الطبعة: الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠٠ م عدد الأجزاء: ٢.

(c) ketabton.com: The Digital Library

51- طريق الهجرتين وباب السعادتين المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (ت ٧٥١ هـ(الناشر: الدار السلفية، القاهرة، مصر الطبعة: الثانية، ١٣٩٤هـ.
52- غياث الأمم في التياث الظلم المؤلف: عبد الملك بن عبد الله بن يوسف بن محمد الجويني، أبو المعالي، ركن الدين، الملقب بإمام الحرمين (ت ٤٧٨هـ(المحقق: عبد العظيم الديب الناشر: مكتبة إمام الحرمين الطبعة: الثانية، ١٤٠١هـ.
53- الفتاوى المصرية = مختصر الفتاوى المصرية لابن تيمية المؤلف: بدر الدين أبو عبد الله، محمد بن علي الحنبلي البعلي (ت ٧٧٧ هـ(أشرف على تصحيحه: عبد المجيد سليم (مفتي الديار المصرية ورئيس لجنة الفتوى بالأزهر(شارك في تحقيقه وقام على طباعته: محمد حامد الفقي، بمطبعته السنة المحمدية (وصَوّرتْها دار الكتب العلمية وغيرها(عدد الصفحات: ٦٥١.
54- فتح الباري شرح صحيح البخاري ، تحقيق : محمد فؤاد عبد الباقي و محب الدين الخطيب ، (بيروت : دار المعرفة ، 1379هـ) .
55- فتح القدير المؤلف: محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني اليمني (ت ١٢٥٠هـ(الناشر: دار ابن كثير، دار الكلم الطيب - دمشق، بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٤ هـ.
56- الفصل في الملل والأهواء والنحل المؤلف: أبو محمد علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي القرطبي الظاهري (ت ٤٥٦هـ(الناشر: مكتبة الخانجي – القاهرة.
57- في ظلال القرآنالمؤلف: سيد قطب إبراهيم حسين الشاربي (المتوفى: 1385 هـ)الناشر: دار الشروق - بيروت- القاهرةالطبعة: السابعة عشر - 1412.. .
58- فيض القدير شرح الجامع الصغير المؤلف: زين الدين محمد المدعو بعبد الرؤوف بن تاج العارفين بن علي بن زين العابدين الحدادي ثم المناوي القاهري (ت ١٠٣١هـ(الناشر: المكتبة التجارية الكبرى – مصر الطبعة: الأولى، ١٣٥٦.
59- كشف اللثام شرح عمدة الأحكام المؤلف: شمس الدين، أبو العون محمد بن أحمد بن سالم السفاريني الحنبلي (ت ١١٨٨ هـ(اعتنى به تحقيقا وضبطا وتخريجا: نور الدين طالب الناشر: وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية - الكويت، دار النوادر – سوريا الطبعة: الأولى، ١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م.
60- كنز العمال في سنن الأقوال والأفعال المؤلف: علاء الدين علي بن حسام الدين ابن قاضي خان القادري الشاذلي الهندي البرهانفوري ثم المدني فالمكي الشهير بالمتقي الهندي (ت ٩٧٥هـ(المحقق: بكري حياني - صفوة السقا الناشر: مؤسسة الرسالة الطبعة: الطبعة الخامسة، ١٤٠١هـ/١٩٨١م.
61- مجموع الفتاوى المؤلف: شيخ الإسلام أحمد بن تيمية جمع وترتيب: عبد الرحمن بن محمد بن قاسم رحمه الله وساعده: ابنه محمد وفقه الله الناشر: مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف - المدينة المنورة – السعودية عام النشر: ١٤٢٥ هـ - ٢٠٠٤ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

62- مجموعة التوحيد ، رساله بيان النجاة و الفكاك من موالاة المرتدين وأهل الاشراك .
63- المحلى.لابن حزم ، أبو محمد بن أحمد بن سعيد : ، (القاهرة : المطبعة المنيرية ، 1351هـ) .
64- المستدرك على الصحيحين الحاكم ، أبو عبد الله محمد بن عبد الله النيسابوري ،تحقيق : مصطفى عبد القادر عطا ، (بيروت : دار الكتب العلمية ، ط1 ، 1411هـ/1990م) .

65- المستصفى من علم الأصول المؤلف محمد بن محمد بن محمد الغزالى حجة الاسلام / ت : حمزه بن زهير الحافظ ، الناشر : شركة المدينة المنورة للطباعة .

65- مسند أبي يعلى أبو يعلى، أحمد بن علي بن المثنى، تحقيق : حسين سليم أسد ، (دمشق : دار المأمون للتراث ،ط1 ، 1404هـ/1984م) .
66- مسند امام احمد مسند الشاميين ابن حنبل ، أحمد بن حنبل الشيباني، (مصر : مؤسسة قرطبة) .

67- مشكاة المصابيح المؤلف: محمد بن عبد الله الخطيب التبريزي المحقق: محمد ناصر الدين الألباني الناشر: المكتب الإسلامي – بيروت الطبعة: الثالثة، ١٩٨٥.
68- المعتمد في أصول الفقه المؤلف: أبو الحسين محمد بن علي الطيب البَصْري المعتزلي (ت ٤٣٦ هـ - ١٠٤٤ م(قدم له وضبطه: خليل الميس (مدير أزهر لبنان(الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٠٣.
69- المعجم الصغير، للطبراني، سليمان بن أحمد بن أيوب:تحقيق: محمد شكور محمود، (بيروت/عمان: المكتب الإسلامي/دار عمار، ط1، 1405هـ/1985م) .
70- المعجم الكبير للامام للطبراني ، تحقيق : حمدي بن عبد المجيد السلفي ، (الموصل : مكتبة العلوم والحكم ، ط2 ، 1404هـ/1983م) .
71- مغني و شرح كبير = الشرح الكبير على متن المقنع مطبوع مع المغني(المؤلف: شمس الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن أبي عمر محمد بن أحمد بن قدامة المقدسي (ت ٦٨٢ هـ(أشرف على طباعته: محمد رشيد رضا صاحب المنار عام النشر: ١٤٠٣ هـ - ١٩٨٣تصوير: دار الكتاب العربي للنشر والتوزيع، بيروت.
72-مقالات الإسلاميين واختلاف المصلين المؤلف: أبو الحسن الأشعري ت ٣٢٤هـ(عنى بتصحيحه: هلموت ريتر الناشر: دار فرانز شتايز، بمدينة فيسبادن (ألمانيا(الطبعة: الثالثة، ١٤٠٠ هـ - ١٩٨٠ م.
73-مقدمة ابن خلدون ابن خلدون ، عبد الرحمن : ، (بيروت : دار إحياء التراث العربي ، ط3) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

74-منار السبيل في شرح الدليل المؤلف: ابن ضويان، إبراهيم بن محمد بن سالم (ت ١٣٥٣هـ) المحقق: زهير الشاويش الناشر: المكتب الإسلامي الطبعة: السابعة ١٤٠٩ هـ-١٩٨٩م

75-.منهج السنة فى العلاقة بين الحاكم و المحكوم إسماعيل ، يحيى : ، (مصر : دار الوفاء ، ط1 ، 1406هـ/1986م) .

76-المواقف المؤلف : عضد الدين عبد الرحمن بن أحمد الإيجي الناشر : دار الجيل - بيروت الطبعة الأولى ، 1997تحقيق : د.عبد الرحمن عميرة.

77- نيل الأوطار شرح منتقى الأخبار (ط. الأفكار) المؤلف : الشوكاني؛ محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني المحقق: رائد بن صبري بن أبي علف الناشر: بيت الأفكار الدولية.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library